

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tija Fogadič Urek

**Vloga centrov za socialno delo in šolske svetovalne službe
pri prepoznavanju stisk in podpori otrokom iz družin, kjer
je prisoten alkoholizem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Tija Fogadič Urek

**Vloga centrov za socialno delo in šolske svetovalne službe
pri prepoznavanju stisk in podpori otrokom iz družin, kjer
je prisoten alkoholizem**

Diplomsko delo

Mentorica: Red. prof. dr. Darja Zaviršek

Ljubljana, 2020

ZAHVALA

Za spodbudo, nasvete in podporo pri pisanju diplomskega dela bi se rada zahvalila svoji družini, prijateljem in fantu.

Zahvala gre tudi moji mentorici za vse napotke, razmisleke in usmeritve, ki jih je delila z mano.

Hvala tudi vsem sodelujočim v raziskavi, ki ste s svojo odprtostjo ključno prispevali k izvedbi samega dela.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Tija Fogadič Urek

Naslov naloge: Vloga centrov za socialno delo in šolske svetovalne službe pri prepoznavanju stisk in podpori otrokom iz družin, kjer je prisoten alkoholizem

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Št. strani: 113

Št. prilog: 6

Mentorica: red. prof. dr. Darja Zaviršek

Povzetek: Diplomsko delo obravnava vlogo strokovnih delavcev in delavk iz različnih področij (socialno delo, šolstvo, nevladne organizacije) pri prepoznavi stisk otrok iz družin, kjer je prisoten alkoholizem. Raziskuje, kateri sistemi podpore so na voljo otrokom pri lajšanju morebitnih stisk, povezanih s starševskim alkoholizmom, in vključuje medinstitucionalno sodelovanje, preventivno delo in predloge za bolj uspešno obravnavo otrok. Delo se osredotoča tudi na izkušnje sedaj odraslih oseb, ki so kot otroci odraščali v družini, kjer so imeli starši težave s prekomernim pitjem. V teoretičnem delu so predstavljene različne teme, in sicer na splošno o alkoholizmu v Sloveniji, o otrocih, katerih starši so odvisni od alkohola, o prepoznavi alkoholizma v družini in povezavi z nasiljem ter o oblikah podpore in pomoči. Znotraj teh splošnih poglavij se nahajajo še druge podteme. V empiričnem delu je predstavljena kvalitativna raziskava. Podatki so bili zbrani znotraj fokusne skupine s strokovnjaki, z individualnimi intervjuji s strokovnimi delavci in delavkami ter intervjuji z odraslimi, ki so imeli izkušnjo alkoholizma staršev v času svojega odraščanja. Vzorec raziskave vključuje 19 oseb; 10 strokovnih delavk in delavcev s področja dela z otroki in mladostniki ter 9 ljudi z izkušnjo alkoholizma staršev. V empiričnem delu so predstavljeni tudi rezultati, ki dajejo odgovore na sledeča raziskovalna vprašanja: Kako strokovni delavci na OŠ prepoznajo, da otroci izražajo posledice zaradi alkoholizma v družini, na kakšen način pri podpori otrok sodelujejo šolske svetovalne službe, centri za socialno delo in nevladne organizacije, kakšne so izkušnje odraslih z različnimi oblikami pomoči, ki so jih kot otroci prejeli zaradi težav, povezanih z alkoholizmom v družini in kje ljudje z izkušnjo alkoholizma v družini (v času njihovega odraščanja), strokovni delavci in delavke na šolah ter strokovni delavci in delavke na CSD in NVO vidijo možnosti za spremembo ter za bolj uspešno sodelovanje in preventivo v družbi.

Raziskava potrjuje, da je vloga šolske svetovalne službe ključna pri prepoznavi stisk otrok in pri začetni podpori. Center za socialno delo pa je ključen pri nadaljnji obravnavi celotne družine. Ugotovila sem, da je alkoholizem v družinah pogosto sprejet kot nekaj običajnega, stiske otrok ostajajo spregledane in nenaslovljene. Strokovnjaki in ljudje z izkušnjo si prizadevajo za bolj resen pogled na problematiko alkoholizma, celostni pristop k obravnavi in preventivi v prihodnosti. Prav tako si prizadevajo za destigmatizacijo oseb, ki so zasvojene, in otrok, ki potrebujejo podporo.

Ključne besede: pomoč otrokom, alkoholizem, preventiva, medinstitucionalno sodelovanje, nasilje

GRADUATION THESIS ABSTRACT

Name and surname: Tija Fogadič Urek

Thesis's title: The Role of Social Work Centres and School Counselling Services in Identifying and Supporting Distressed Children from Families with Alcoholism

City: Ljubljana

Year: 2020

No. of pages: 113

Attachments: 6

Mentor: PhD, Professor Darja Zaviršek

Abstract: My graduation thesis deals with the role of professionals from various areas (social work, education, non-government organizations) when recognizing distress of children from alcoholic families. It also explores what supporting systems are available to children during their possible suffering due to their parent's alcoholism. In addition, the thesis includes multi-agency cooperation, preventative work and suggestions for better interventions for the children. The thesis also focuses on experiences of the children who are now adults and who were brought up by parents who had drinking problems. In the theoretical part of this thesis, different topics are presented, such as alcoholism in Slovenia, children whose parents are addicted to alcohol, recognising alcoholism in the family in relation to violence and methods of support. Within the main sections, there are further sub-topics. In the empirical part a qualitative research is presented. Data was collected within focus group of professionals, with individual interviews of professionals and interviews with adults who have experienced parent's alcoholism when they were growing up. The research sample includes 19 people; 10 professionals with expertise working with children and adolescents and 9 people with parental alcoholism experience. In the empirical section, answers to the following research questions are presented as well: How professionals in primary schools identify children who may show signs that they have been brought up in a family with an alcoholic parent? How school's counselling services, centres for social work and NGO's work together to support that child? What are the experiences of adults with different forms of support which they received in childhood, due to alcoholism of their parents? Where do the adults who experienced alcoholism in childhood, professionals in schools and social workers in centres for social work and NGO see possibilities for change and better joint working and prevention in the society?

This research confirms that the role of the school counselling service is crucial to identifying those children who need support and initial interventions. Centres for social work are crucial when it comes to follow up treatment for the whole family. I found out that quite often alcoholism in families is accepted as something normal, distress of the children is overlooked and not addressed. In the future, professionals and people who experience alcoholism are hoping for people to take alcoholism more seriously, strive for a holistic approach to treatment and prevention. Furthermore, they wish for destigmatisation of people with alcohol problem and children who need support.

Key words: child support, alcoholism, prevention, multi-agency cooperation, violence

PREDOGOVOR

V nalogi bom raziskovala sisteme podpore in pomoči za otroke, ki so se v svojih družinah srečali s problematiko alkoholizma. Za to tematiko sem se odločila na podlagi osebnih izkušenj v skupini za svoje ljudi, ki so zasvojeni z alkoholom in prakse na centru za socialno delo, kjer sem se podrobneje srečala z nasiljem v družini, prav tako pa tudi z različnimi oblikami zasvojenosti. Ob poslušanju zgodb ljudi sem vedno znova ugotavljala, da je alkoholizem težava celotne družine, njegova obravnava je zaradi dolgotrajnosti in težkih izkušenj ena od zahtevnejših nalog. Spomnim se primera odvzema otroka iz družine, v kateri sta oba starša pila. Srečala sem se z gospo, ki je šla že devetih skozi program intenzivnega zdravljenja. Ta gospa je imela mladoletno hčerko, ki je že zgodaj začela eksperimentirati z drogami in je bila tudi sama vključena v nek drugi program. Pa gospe, ki je bila proti koncu nosečnosti na metadonu, enako kot njen partner. Otrok jima je bil odvzet takoj po rojstvu, kljub njuni ogromni želji po skrbi zanj.

Vse te in še mnoge druge zgodbe so me pretresle in mi dale misliti, da je preprosto nedopustno, da kot posamezniki in družba 21. stoletja dopuščamo, da gredo ljudje s stiskami mimo nas in jim pomagamo šele, ko je že zdavnaj prepozno, nekatere za vedenje tudi kaznujemo. V vseh primerih pa trpijo otroci, ki doživeto nosijo s seboj celo življenje.

Prav tako sem spoznala, da tekom študija nisem pridobila dovolj znanja, ki bi zajemalo specifične vsebine s področja alkoholizma, zato sem želela znanje nadgraditi in ga podkrepiti s praktičnimi izkušnjami.

Zanimajo me osebne izkušnje ljudi, ki so se kot otroci spopadali z alkoholizmom v družini, njihovo morebitno sodelovanje s strokovnjaki, primeri dobrih praks in pa možnosti izboljšave na tem področju. Namen moje naloge je objektivno prikazati zgodbe ljudi z neposredno izkušnjo alkoholizma in jim dati glas, da se sliši pestrost njihovih zgodb, ki lahko razbijejo stereotipno podobo osebe, ki uživa alkohol.

Raziskala bom tudi prakso centrov za socialno delo in šolskih svetovalnih služb na področju prepoznave alkoholizma v družinah. Pomembno se je zavedati pogostosti tega pojava in predsodkov družbe, da ljudi z izkušnjo ne stigmatiziramo. Z nalogo želim osvetliti pojav zasvojenosti s perspektive socialnega dela in opisati izkušnje otrok, ljudi, ki so zasvojeni, družin in pa strokovnjakov, ki so vpeti v proces pomoči in podpore. Pričakujem, da bom z raziskavo dobila širši in bolj podroben vpogled v spoprijemanje z omenjeno problematiko, medsektorsko sodelovanje in še neizkoriščene možnosti v smislu preventive.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI UVOD	1
1.1	O alkoholizmu.....	1
1.1.1	Opredelitev odvisnosti v socialnem delu.....	1
1.1.2	Druge opredelitve odvisnosti in definicije alkoholizma.....	2
1.1.3	Alkoholizem v številkah.....	4
1.1.4	Alkoholizem in socialno delo	7
1.2	O otrocih, katerih starši so odvisni od alkohola.....	9
1.2.1	Vloge otroka	10
1.2.2	Čustva	11
1.2.3	Stili navezanosti.....	12
1.3	Posledice starševske zlorabe alkohola na otroke	13
1.3.1	Posledice doživljanja alkoholizma v otroštvu na obdobje odraslosti	14
1.4	Prepoznava alkoholizma v družini – povezava z nasiljem	16
1.4.1	Odkrivanje zlorabe	17
1.5	Oblike podpore in pomoči	18
1.5.1	Pomen interdisciplinarnosti in medinstitucionalnega sodelovanja.....	20
1.5.2	Predstavitve nekaterih raziskav	20
2	OPREDELITEV PROBLEMA	22
2.1	Raziskovalna vprašanja.....	23
3	METODOLOGIJA.....	24
3.1	Vrsta raziskave in raziskovalne teme.....	24
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov	24
3.3	Opredelitev populacije in vzorca	25
3.4	Zbiranje podatkov	26
3.5	Obdelava in analiza podatkov	28

4	REZULTATI.....	30
4.1	Rezultati strokovnjakov	30
4.1.1	Stiske otrok, povezane z družinskim alkoholizmom	30
4.1.2	Prepoznavna stisk otrok in odziv šolske svetovalne službe	32
4.1.3	Delo z otroki	36
4.1.4	Ne-prepoznavanje stisk otrok zaradi alkoholizma staršev in razlogi za pomanjkanje empatije strokovnjakov.....	39
4.1.5	Medinstitucionalno sodelovanje	42
4.1.6	Sodelovanje s starši	44
4.1.7	Preventiva	46
4.1.8	Spremembe za prihodnost	49
4.1.9	Dodatne teme znotraj fokusne skupine.....	50
4.2	Rezultati ljudi z izkušnjo alkoholizma v družini	54
4.2.1	Odnosi.....	54
4.2.2	Vloge	55
4.2.3	Čustva	55
4.2.4	Spopadanje z alkoholizmom v družini	56
4.2.5	Stiske otrok	57
4.2.6	Nasilje.....	57
4.2.7	Potrebe in želje	60
4.2.8	Pomoč in podpora.....	61
4.2.9	Odziv okolice.....	62
4.2.10	Posledice in odnos do alkohola	63
5	RAZPRAVA	65
5.1	Prispevek in omejitve raziskave.....	70
6	SKLEPI	72

7	PREDLOGI	74
8	UPORABLJENA LITERATURA	75
9	PRILOGE	81
9.1	Smernice za fokusno skupino	81
9.2	Vprašalnik za individualne intervjuje s strokovnjaki	82
9.3	Smernice za ljudi z izkušnjo alkoholizma v družini	83
9.4	Zapis fokusne skupine	84
9.5	Individualni intervjuji s strokovnimi delavci	94
9.6	Individualni intervjuji z osebami z izkušnjo alkoholizma v družini.....	99

KAZALO GRAFOV

Graf 1.1: Registrirana poraba čistega alkohola pri odraslih prebivalcih (15+ let), Slovenija, letno, NIJZ, 2020.	6
---	---

KAZALO TABEL

Tabela 3.1: Značilnosti vzorca (fokusna skupina).....	26
Tabela 3.2: Značilnosti vzorca (individualni intervjuji s strokovnimi delavci)	26

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 O alkoholizmu

1.1.1 Opredelitev odvisnosti v socialnem delu

Razlago in opredelitev odvisnosti bom začela z vidika socialnega modela, ki ga v svojem članku *Droge in kriminal: kritičen razmislek o njuni zvezi*, po avtorjih MacDonald in Patterson (1991), povzema Vera Grebenc (2003: 410–411). Socialni model razlage zasvojenosti se osredotoča predvsem na okolje in pozornost preusmeri od posameznika kot bolnika, ki naj bi bil po prepričanjih medicinske stroke kriv za svoje stanje. Uživalec drog postane normalna oseba, ki lahko odloča o zdravljenju, svojih pravicah in prevzema odgovornost za ravnanje. Seveda pa lahko uživalca drog vidimo tudi kot žrtev socialnega okolja, njegovo vedenje pa pripisujemo življenju v velikem ekonomskem, socialnem in čustvenem pomanjkanju (Grebenc, 2003: 410–411).

Osebnostno mi je blizu definicija, po kateri je odvisnost posledica neuspešne in potencialno nevarne strategije za spoprijemanje s pritiski vsakdanjega življenja (Grebenc, 2003: 410–411). Kot meni Flaker (2002: 278), moramo gledati na dejanja ljudi, ki uživajo drogo, znotraj konkretnih situacij in pri delu izhajati iz samega konteksta, v katerem je oseba posegla po določeni drogi. Z besedo droga označujemo psihoaktivno (psihotropno) snov, ki zaradi posebne kemične sestave povzroča spremembe v delovanju telesa ali duševnosti. Psihoaktivne droge vplivajo tudi na naše čustvovanje, vedenje in mišljenje. Po zakonu delimo droge na legalne oziroma zakonite in ilegalne. Alkohol spada med dovoljene droge, kar pomeni, da je uživanje, posedovanje in trgovanje z alkoholom dovoljeno in se ne šteje kot kaznivo dejanje. Tudi dovoljene droge lahko povzročajo odvisnost in so lahko izredno škodljive za zdravje. Poleg tega, da lahko uživanje alkohola naredi več škode kot zloraba prepovedanih drog, lahko njegova uporaba in posledice pitja škodijo tudi drugim ljudem (Kastelic in Mikulan, 2004: 15–17).

Pogled na legalne in ilegalne droge in uživanje drog se skozi zgodovino spreminja. Flaker (2002: 273) pravi, da se je v današnji popularni kulturi utrdil stereotip uživalca drog, ki je hkrati kriminallec in bolnik. Take vloge uživalce postavljajo na rob družbe in ogrožajo njihovo socialno eksistenco. Avtor si prizadeva za spremembe, tako na ravni diskurza o drogah, ki se more preoblikovati, kot na praktični ravni, ki bi ustvarile možnosti za novo podobo neproblematičnega uživanja drog.

Flaker (2002a: 21) pravi, da odvisnost in zasvojenost nista enoznačen pojav in da je odvisna tista oseba, ki trpljenje povezuje s pomanjkanjem substance. Uživalec drog je potrebno obravnavati kot raznoliko skupino, ki zahteva usmerjene in specifične rehabilitacijske pristope ter terapevtske posege. Za lažje razlikovanje pojmov odvisnosti in zasvojenosti v nadaljevanju navajam Flakerjevo (2002a: 24–49) tipologijo uživalcev drog. Razumem jo kot prikaz družbenega vidika uživalca drog in vpliva kulture na oblikovanje podobe odvisnega. Sociološka klasifikacija temelji na kriteriju sprejemanja vloge uživalca, tipi pa se razlikujejo tudi po količini zaužite droge. Flaker kot prvi tip navaja neuživalce, to so osebe, ki niso nikoli zaužile droge ali pa so bile zasvojene in niso več. V drugi tip spadajo priložnostni, občasni uživalci. Ti s substancami eksperimentirajo, ko imajo priložnost. Ta tip ljudi droge uživa naključno, torej nimajo nekega značilnega vzorca, kar se mi zdi ključno za razumevanje uživalskega procesa. Nekateri ljudje na tej stopnji ostanejo, drugi napredujejo v redne uživalce. V tem primeru osebe še niso odvisne ali zasvojene, kljub temu, da droge redno uživajo.

Odvisni uživalci so po Flakerju (2002a: 24–49) tisti, ki so od droge odvisni, odvisnosti pa ne ocenjujejo kot zasvojenosti. Bistvo je v tem, da ne prevzemajo vloge zasvojenega, bodisi ker se tega ne zavedajo, ali pa ker si svoje simptome nepravilno razlagajo. Skratka o navadi ne razmišljajo in ravnajo po vzgibih, pogosto pa je tip odvisnega uživalca prehodna faza, ki ji sledi zasvojenost. Zasvojeni uživalci že prevzemajo vlogo zasvojenega, vendar se jim socialni status še ni poslabšal kot pri zasvojencih. Ti doživljajo višjo stopnjo socialnega propadanja, vloga zasvojenca – alkoholika pa pri njih prevladuje. Seveda k njihovi vlogi pripomoreta tudi stigmatizacija in kriminalizacija, ki to vlogo še okrepi (Flaker, 2002a: 24–49).

Jože Hren (1999: 302) v članku *Terensko delo* navaja svojo tipologijo uživalcev, opredeli tudi problematične uživalce drog, kot tiste posameznike, ki imajo težave na psihološkem, telesnem, pravnem in socialnem področju. Domneva, da posameznik, ki drog ne jemlje dnevno, ne bo zaznal, da ima resnične težave. Med tiste, ki ne iščejo pomoči, avtor uvršča rekreativne uživalce drog.

1.1.2 Druge opredelitve odvisnosti in definicije alkoholizma

V današnji družbi prevladujeta dva modela razlage pojava zasvojenosti in nadzora nad uporabo psihoaktivnih substanc. Na eni strani medicinski model, na drugi pa sociološki, ki razlaga zasvojenost kot pojav družbene odklonskosti (Tominec, 2015: 21–22). Grebenc (2003: 410) poleg teh navaja še moralni in kazenskopравни model interpretiranja uživanja drog. Na prakso uživanja drog vplivajo makrodružbeni dejavniki – na kulturni, socialni in religiozni ravni – in

pa mikrosocialni vplivi. Med mikrodružbene dejavnike sodijo družina s svojimi kulturnimi in ekonomskimi viri, skupina sovrstnikov (v kateri se posameznik uči veščin v odnosih) ter družbeno okolje s svojimi viri in možnostmi uporabe le-teh (Tominec, 2015: 21–22).

O alkoholizmu in bolezni odvisnosti od alkohola obstaja več definicij, ki so odvisne predvsem od usmeritve posamezne stroke. Rugelj (1983 v Perko, 2013: 20) pravi, da alkoholizem ni zgolj osebna motnja posameznika, saj je hkrati tudi družbeni pojav. Na alkoholizem moramo gledati skozi okvir družbenih razsežnosti, kamor spadajo vrednote, navade, norme, politika, kultura in gospodarstvo. Pri posamezniku, ki zlorablja alkohol, se alkoholizem kaže kot čedalje večja zasvojenost, člani alkoholikovih ekoloških skupin pa postanejo t.i. suhi alkoholiki z različnimi situacijskimi nevrotičnimi težavami.

Po Rus Makovec (2010: 57–58) je odvisnost od alkohola v svoji najbolj splošni odslikavi psihosocialna motnja, v osnovi pa gre za kronično bolezen možganov. Avtorica pravi, da nanjo poleg določenih individualnih lastnosti človeka in farmakoloških značilnosti alkohola v veliki meri vpliva tudi interakcija genskih in okolijskih dejavnikov.

Nasprotno se v tuji literaturi (Levy, 2013: 1) pojavljajo ugotovitve, da zasvojenost ne pomeni nujno bolezni možganov, čeprav praviloma vključuje patološko nevropsihološko disfunkcijo. Obstajajo namreč znanstveni zapisi o zasvojenosti, po katerih ta sploh ne vključuje možganske patologije. Po Levyu (2013: 1) je zasvojenost človeška motnja, ki je vpeta v družbeni kontekst. Torej je posameznikova »bolezen« odvisna od številnih dejavnikov, kar pa ne pomeni, da odvisnosti ne zdravimo in nismo do posameznika sočutni.

Perko (2008) pravi, da je bistvo alkoholizma v spremenjenem, asocialnem vedenju alkoholika. Navede nekaj vedenjskih značilnosti osebe, ki je zasvojena z alkoholom: nezanesljivost, površnost, prepirljivost, sebičnost, zanemarjanje dolžnosti in odtujenost na vseh področjih človekovega udejstvovanja. Po dosedanjih izkušnjah z osebami, ki imajo težave z alkoholom, nisem opazila vseh omenjenih lastnosti, zato se mi zdi, da je izraženo vedenje težko povezati zgolj z odvisnostjo in da moramo upoštevati posameznika kot takega.

Na alkoholizem gledamo tudi kot na motnjo uporabe alkohola, za katero je značilna kompulzivna uporaba alkohola, izguba nadzora nad količino popitega alkohola in pa negativno čustveno stanje ob abstiniranju (National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism, b.d.).

V slovenski literaturi se večkrat pojavi izraz *sindrom odvisnosti od alkohola* (npr. Rus Makovec, 2014, Perko, 2013, Kolšek, 2011, Lovrečič in Lovrečič, 2014, Može, 2015). Perko

(2013: 21, 27–30, 89) *alkoholike* poimenuje kot ljudi, ki so odvisni od alkohola (pri čemer moram poudariti, da avtor v nadaljevanju pojma odvisnosti in zasvojenosti enači in izmenično uporablja), sama pa bom raje uporabljala izraz *zasvojeni*, saj je, kot pravi Flaker (2019), zasvojenost izraz, ki pokriva tudi stanje duha, ki ga pojem nosi, odvisnost pa je bolj medicinski izraz.

V peti izdaji *Diagnostičnega in statističnega priročnika duševnih motenj* (DSM-5, 2013: 490–492) je sindrom odvisnosti od alkohola diagnosticiran po kriterijih problematičnega vzorca rabe alkohola, ki vodi do klinično pomembne okvare oziroma stiske. Za postavitev diagnoze morata biti prisotna vsaj dva simptoma, ki se pojavljata znotraj obdobja dvanajstih mesecev. Opisani simptomi zajemajo tudi socialni vidik zasvojenosti, kot je raba alkohola kljub ponavljajočim se socialnim in medosebnim težavam, opuščanje socialnih aktivnosti zaradi alkohola in nezmožnost opravljanja dolžnosti na delu, doma ali v šoli. V splošnem pa je po DSM-5 sindrom odvisnosti od alkohola opredeljen s skupino vedenjskih in telesnih simptomov, ki lahko vključujejo abstinenčno krizo, toleranco do alkohola in močno željo po alkoholu (ang. *craving*).

Kot sem nakazala že v uvodu, zasvojenost z alkoholom ni zgolj individualni problem, ampak se širi v vse segmente skupnosti. Težko je določiti, ali je posameznik začel piti zaradi določenih socialnih stisk ali pa je zasvojenost od alkohola vzrok za te stiske (Škvarč Kirn v Rus Makovec, 2018: 53). Zato je po mojem mnenju še toliko težje prepoznati ključno težavo in s tem tudi način reševanja le-te. Iz številnih raziskav je prav tako razvidno, da so pri posameznikih, ki imajo težave z alkoholizmom, prisotne tudi številne druge težave, npr. težave v duševnem zdravju (depresija), različne psihiatrične težave, nasilje (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 844, 855), finančni, stanovanjski problemi, brezposelnost, brezdomstvo, odnosni konflikti in socialna izolacija (Laslett, Dietze, Room, 2013: 1385–1386, 1396).

Podobno ugotavljajo tudi avtorice Vah Jevšnik, Cukut Krilić, Knežević Hočevnar in Šimenc (2015: 66) z raziskavami o nasilju v družini, kjer se je pokazalo, da je alkoholizem tesno povezan z brezposelnostjo in ekonomsko izključenostjo ali revščino. In seveda z nasiljem, kot so imele avtorice namen poudariti.

1.1.3 Alkoholizem v številkah

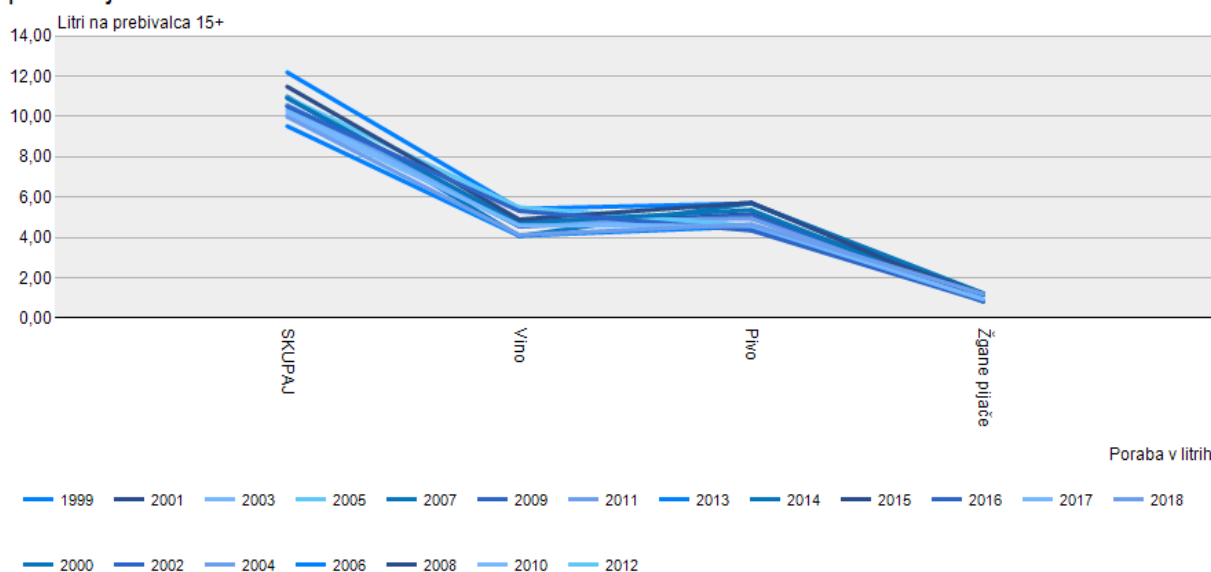
Po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje iz leta 2016 sodi Slovenija glede porabe alkohola in glede posledic škodljive rabe alkohola v sam vrh držav EU. S spremljanjem registrirane vsakoletne porabe alkohola v državi se posredno beleži tudi z alkoholom povezane

posledice. Težava pa je v tem, da podatki niso nujno reprezentativni, saj ne omogočajo spremljanja neregistrirane porabe (alkohol v domači proizvodnji) (Lovrečič in Lovrečič, 2014: 6, 9).

Novejši podatki kažejo, da je leta 2016 registrirana poraba alkohola znašala 10,51 litra čistega alkohola (100 % alkohola) na prebivalca, starejšega od 15 let. 4,3 litra v obliki piva, 5,3 litra v obliki vina in 0,9 litra v obliki žgane pijače. Iz podatkov Nacionalnega inštituta za javno zdravje sem pretvorila porabo v litrih, ki ni vezana na čisti alkohol, ampak samo na vrsto alkoholne pijače in dobila podatek, da je prebivalec Slovenije, starejši od 15 let, v letu 2016 popil približno 2 dcl piva na dan. Primerjava s podatki Svetovne zdravstvene organizacije v obdobju 2003–2014 pa je pokazala, da ima Slovenija višjo porabo alkohola v primerjavi z evropsko regijo Svetovne zdravstvene organizacije (vključuje države EU, Norveško in Švico) in tudi v primerjavi z Evropsko unijo (NIJZ, 2017). Leta 2018 je znašala letna registrirana poraba čistega alkohola pri odraslih prebivalcih 9,99 litrov (gre za skupno porabo, ki vključuje pivo, vino in žgane pijače). Tako je poraba alkohola, v primerjavi z letom 1999, nižja za skoraj 1 liter (0,61 litra), v nadaljevanju vidimo, da iz leta v leto niha (NIJZ, 2020).

Spodnji graf prikazuje registrirano skupno porabo alkohola pri prebivalcih Slovenije, starih nad 15 let, po posameznih letih. Glede na podatke Nacionalnega inštituta za javno zdravje (2019) vidimo, da je bila poraba alkohola v zadnjih dvajsetih letih najvišja leta 2004, ko je znašala 13,50 litrov, in najnižja leta 2013, ko je bila 9,53 litrov. Spodnji graf sicer po mojem mnenju ni najboljši prikaz, saj bi na prvi pogled lahko zmotno ocenili, da je poraba alkohola padala, medtem ko podatki razkrivajo, da se giba v nekem povprečju – okoli 11 litrov/osebo/leto. Iz NIJZ so mi odgovorili, da podatkov za leto 2019 še nimajo, saj jih bodo končno uredili šele septembra 2020 (uradnica statistične pisarne NIJZ, komunikacija preko e-pošte, 21. 4. 2020).

Registrirana poraba čistega alkohola pri odraslih prebivalcih (15 let), Slovenija, letno po spremenljivkah: Leto in Poraba v litrih

Graf 1.1: Registrirana poraba čistega alkohola pri odraslih prebivalcih (15+ let), Slovenija, letno, NIJZ, 2020.

Po nekaterih podatkih je v Sloveniji z alkoholom zasvojenih od 170.000 do 200.000 ljudi, skupaj s svojci zasvojenih ta številka naraste na 540.000 do 800.000 zaradi alkohola prizadetih ljudi (Može, 2015: 30–31). Zaskrbljujoč je tudi podatek Svetovne organizacije za zdravje (World Health Organization, 2019: 6) za obdobje med letoma 2010 in 2016, saj je Slovenija takrat dosegla enega največjih dvigov porabe alkohola na odraslega prebivalca med državami Evropske unije (vključno z Norveško in Švico). Ta je znašal 1,2 litra. V Sloveniji zaradi vzrokov, povezanih izključno z alkoholizmom, vsak dan umrta najmanj dve osebi. Tako je v obdobju 2011–2015 zaradi alkoholizma umrlo 944 žensk in 3417 moških (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019: 13). Ta podatek potrjuje prepričanje, da v populaciji pije več moških kot žensk, kljub temu pa se povečuje delež mladih žensk, ki tvegano pijejo. Pri tem je potrebno poudariti, da je vsako pitje tvegano, še posebej za mlade ljudi. Manj tvegano pitje postane visoko tvegano (pomeni tudi, da je zdravju škodljivo), če oseba vsaj enkrat v letu ob enkratni priložnosti popije več kot 5 (moški) oz. 3 (ženske) merice¹ alkohola (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2019: 4, 10, 15). Poročilo World Health Organization (2019: 11, 42) navaja, da je zaradi posledic alkohola leta 2016 umrlo več kot 290.000 ljudi v EU⁺ regiji (članice EU in Norveška ter Švica). Z nacionalno raziskavo o zdravju in uporabi drog (*National Survey on*

¹ 1 merica alkohola znaša 10 gramov čistega alkohola, kar je enako 1 dcl vina ali 2,5 dcl piva ali 0,3 dcl žganja (Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2017)

Drug Use and Health, 2018: 33) je bilo ugotovljeno, da je bil v Združenih državah Amerike leta 2018 kar pri 3,4 milijona ljudi, starih med 18 in 25 let, prisoten t.i. sindrom odvisnosti od alkohola (10,1 % populacije te starostne skupine). Zaskrbljujoč je tudi podatek iste raziskave, da je z alkoholom zasvojenih 401.000 mladostnikov, starih med 12 in 17 let.

1.1.4 Alkoholizem in socialno delo

Problematika alkoholizma je pretežno skrita pod drugimi socialnimi stiskami, s katerimi ljudje prihajajo do socialnih delavcev, kaže pa se v težavah v medosebnih odnosih in materialni stiski. V 80. in 90. letih prejšnjega stoletja je Jože Valenčič raziskoval ozadje socialne problematike in ugotovil, da obstaja vzročna povezava med alkoholizmom in problematiko, ki jo obravnavajo na centrih za socialno delo (Ramovš, 2002: 210). Glede na zgoraj zapisane podatke o porabi alkohola pri nas se moramo zamisliti, koliko ljudi se zaradi tveganega pitja spoprijema s škodljivimi posledicami na različnih področjih.

Stroka socialnega dela si že vrsto let prizadeva za normalizacijo podobe uživalca drog, ki je neposredno povezana s stigmatizacijo oz. destigmatizacijo. Prizadeva si za prikaz bolj realistične podobe uživalca drog (Flaker, 1999: 237). Njen cilj je ustvariti kar se da normalne situacije in izključenim ter marginalnim skupinam omogočiti izkušnjo pozitivno vrednotene vloge (Flaker, 1995: 363). Flaker (2002), Grebenc (2003), Dekleva, Grund in Nolimal (1997) med drugimi pišejo o politiki zmanjševanja škode na področju drog. Navezuje se sicer na rabo prepovedanih drog, vendar menim, da je sam koncept možno prenesti tudi na razumevanje rabe alkohola.

Tako imamo v Sloveniji dva glavna programa, ki delujeta po konceptu zmanjševanja škode. Pri nizkopražnih programih je v ospredju podpora in informiranje, pri visokopražnih prevladuje terapevtsko in svetovalno delo. Pri obeh naj bi imeli tudi uporabniki vlogo pri načrtovanju in izvajanju programov (Kvaternik, Grebenc in Rihter, 2008: 61–62). Flaker (2002: 227) pravi, da je glede na strukturo centrov za socialno delo težko določiti, kam ti spadajo. Delo na centrih namreč vsebuje tako elemente nizkopražnih kot visokopražnih programov. Avtor se tudi zaveda, da je nizkopražnih programov v Sloveniji malo (Flaker, 2002: 218), vendar sta širitev in razvoj obeh izjemno pomembna.

Z vidika zgodovinske in zakonodajno-pravne perspektive lahko politiko na področju drog umestimo v model javnozdravstvene politike. Ta vključuje kombinacijo različnih področij od

zmanjševanja škode, zdravljenja, preventive, socialne rehabilitacije do reintegracije uporabnikov drog (Rihter, Kvaternik Jenko, Grebenc, Rode in Flaker, 2007: 431).

Socialni delavci in delavke se na kateremkoli delovnem mestu neposredno, ali pa vsaj posredno, srečujejo z omenjeno tematiko (Ramovš, 2002: 211). Na razširjenost problematike in umanjkanje interdisciplinarnega sodelovanja je opozorila že socialna delavka Breda Lepoša, ki pravi, da je prepoznavanje alkoholizma pri ljudeh odvisno predvsem od senzibilnosti, izkušenj in znanj posameznih strokovnih delavk. Glede na statistiko razširjenosti pojava pa je obveščanja centrov za socialno delo o tovrstnih stiskah ljudi s strani drugih institucij še vedno premalo (Lorenčič, 2014). Socialno delo kot stroka in njeni izvajalci so pri svojem delu nenehno razpeti med konceptom zgoraj omenjene normalizacije in izvajanjem represivnih ukrepov, ki jih narekuje zakonodaja. Še posebej v primerih nasilja v družini in tudi alkoholizma se lahko socialni delavec, ki dela s celotno družino, znajde v t.i. »dvojni vlogi«. Gre za primere, ko strokovna delavka ali delavec hkrati opravlja dve vrsti nalog, mandatno in pomagajočo. V vlogi izvajalca javnih pooblastil nastopa do družine ali pa določenega uporabnika kot avtoriteta, medtem ko hkrati zagotavlja uporabnikom socialnovarstvene storitve, v vlogi sogovornika. Za socialne delavke in delavce je tako delo stresno, v procesu dela pa se izgubi tudi sama jasnost vloge, ki jo strokovnjak prevzema, kar vpliva tudi na uporabnika (Šugman Bohinc, 2006: 352, 354).

Ramovš in Majzelj Usenik (2004: 147) menita, da mora stroka socialnega dela, ob zagotavljanju materialne pomoči in drugih dejavnosti v akutni ali kronični fazi zasvojenosti z alkoholom, do same tematike pristopati bolj kompleksno. V kontekstu socialnega dela urejanje zasvojenosti ne temelji na prepovedi pitja in določenih oblik vedenja ter strogega kontroliranja vzdržnosti, pač pa na razvoju zdravih potencialov družine oziroma posameznika, ki je zasvojen. Vsaka človek in tudi skupnost v kateri živi, imata namreč določene vire, znanje za ravnanje in veščine, ki jima lahko pomagajo pri uresničevanju cilja. Perspektiva moči je po eni strani tudi odlična priložnost, da pogledamo, kako so ljudje do sedaj reševali svoje stiske in kateri načini reševanja so bili bolj uspešni.

Z vidika prisotnosti tega pojava v socialnem delu je po mojem mnenju problematično, da obravnave alkoholizma na centrih za socialno delo ne predpisujejo posebni delovni predpisi. V praksi se alkoholizem pogosto obravnava v okviru socialno-varstvenih storitev. Upravičenec do storitev prve socialne pomoči ali osebne pomoči pa je »vsakdo, ki se znajde v socialni stiski in težavi« (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialnem varstvu (ZSVI-I) (Ur. l.

RS, št. 28/19, 14. čl.)). V *Katalogu javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev* je alkoholizem opredeljen pod neopredeljenimi nalogami, natančneje kriznimi intervencijami. Zakonska podlaga kriznih intervencij je Zakon o socialnem varstvu. Za krizni položaj, ki ni posebej zakonsko opredeljen, za izvajanje ukrepov socialna služba nima določenih in jasnih pooblastil (Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, 2018). Družinski zakonik določa, da lahko center za socialno delo v načrt pomoči vključi zdravljenje odvisnosti od alkohola, če je to v korist otroka (Družinski zakonik, Uradni list RS, št. 15/17, 21/18, 170. čl.). Pri čemer se mi zdi pomembno omeniti, da se mora posameznik po pomoč obrniti sam ali pa se oglasiti na pobudo drugih služb, v nasprotnem primeru centri za socialno delo problematike skorajda ne morejo prepoznati.

Sicer pa se tudi na tem področju vzpostavljajo nekatere spremembe, kot zanimivost moram omeniti projekt SOPA (Skupaj za odgovoren odnos do pitja alkohola), ki se izvaja v okviru *Operativnega programa za izvajanje kohezijske politike v obdobju 2014–2020* in katerega osnovni namen je zmanjšati tvegano in škodljivo pitje alkohola pri odraslih prebivalcih Slovenije. Na ta način si izvajalci projekta prizadevajo preprečiti negativne posledice, ki jih ima čezmerno pitje za posameznika in za njegove svojce. Njihovo delovanje temelji na vzpostavitvi interdisciplinarnega pristopa k odkrivanju škodljivega pitja ter podpora pri opuščanju pitja (Bajec idr., 2019).

1.2 O otrocih, katerih starši so odvisni od alkohola

Otrok je v *Konvenciji o otrokovih pravicah* definiran kot človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen v primerih, ko zakon določa, da je polnoletnost dosežena že pred to starostjo (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989). Posebno varstvo otrok ureja v 8. členu tudi Družinski zakonik, zagotavlja pa ga država, vedno v primerih, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in če to zahtevajo druge koristi otrok. Družina kot življenjska skupnost otroka ima do njega določene obveznosti in pravice (Družinski zakonik, Uradni list RS, št. 15/17, 21/18).

Švab (2011 v Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 44) v svoji študiji pokaže, da je danes nemogoče enopomensko opredeliti družino. Spremenili so se namreč načini družinskega življenja, družinske oblike so razvejane in številčne, družinsko življenje je kompleksno in spremenljivo. Družinsko oblika nima več statične podobe, saj ljudje pogosto prehajajo iz enega načina družinskega življenja v drugo. Zaradi nepredvidljivosti družinskih potekov je nekatere dogodke znotraj družine težko napovedati (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 45). Družina je pomembna tudi zaradi otrokovih zgodnjih interakcij s starši, ki so temelj njegovega razvoja in

kasnejših odnosov z drugimi. Prav zato je za zdrav razvoj otroka med drugim zelo pomembno prevladujoče družinsko vzdušje. Znotraj družin se oblikuje osebnost otrok, ki se v medsebojnih odnosih socializirajo, kultivirajo ter individualizirajo (Perko, 2011: 20). Za dobro prakso v socialnem delu z družino moramo razumeti, da se v vsaki družini oblikujejo določena pravila, vrednote, norme, način komuniciranja, čustveni odnosi in delitev dela. Na podlagi različnih vlog se izoblikuje hierarhija moči, ki posamezniku bodisi moč da, bodisi mu jo odvzame (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 46).

Naloga staršev oz. odraslih je po mnenju Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019: 100) ta, da otroku omogočijo dobre izkušnje, preko katerih bo razvil temeljni občutek o lastni vrednosti. Avtorici v nadaljevanju povzemata še pet elementov, ki jih moramo strokovnjaki, starši in ostali zagotoviti otroku v družini:

Pravica do resničnosti: Pravica otroka, da se ga vidi in sliši, da lahko pove kaj misli in da lahko čuti, kar čuti.

Potreba po edinstvenosti in povezanosti: Otrok sme in zna skrbeti zase, hkrati pa zna skrbeti tudi za druge.

Sposobnost za ljubezen: Te sposobnosti se moramo ljudje naučiti, da lahko ljubezen prepoznamo in znamo z njo tudi ravnati.

Sposobnost za pogajanje: Predpogoj za učenje te sposobnosti je miselnost, da v pogajanju vsi zmagamo, pogajanje odpira prostor za dogovor.

Sposobnost za konflikt: Ta pridobljena in naučena sposobnost posameznika je izjemno dragocena, saj je družina, tako kot vse človeške skupnosti, skupine in interakcije, konfliktna skupina. (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 100–102)

1.2.1 Vloge otroka

Otroci se na dogajanje v družini odzivajo različno. Perko (2013: 60) opisuje prilagoditvena vedenja otrok z naslednjimi pojmi: odgovorni otrok, upornik, čustveni otrok, družinska maskota, najmlajši otrok in izgubljeni otrok. Način spoprijemanja članov družine s posameznikovo odvisnostjo vpliva tudi na oblikovanje otrokove identitete. Lahko se zgodi, da otrok prevzame odgovornost in naloge odraslih ter postane starš svojim lastnim staršem. Posledično je tak otrok čustveno preobremenjen in prikrajšan za mladost, ki mu pripada (Perko, 2011: 24, 28). Schroeder in Kelley (2008: 406) sta ugotovili, da otroci v družinah, kjer je

prisoten alkoholizem, opravljajo več čustvenih in instrumentalnih oz. delovnih nalog kot drugi. Pogosto skrbijo za svoje sorojence, rešujejo družinske konflikte, zaradi vseh skrbi in odgovornosti nimajo možnosti razviti lastnih interesov in pristočasnih aktivnosti. Otroci so poročali, da se je od njih pričakovalo, da bodo poskrbeli za red in disciplino med mlajšimi člani družine, hkrati pa nudili čustveno oporo staršem (Schroeder in Kelley, 2008: 406).

Otrok se v taki družini nauči prikrivati pitje staršev in morebitno nasilno vedenje. To se odraža v treh pravilih vedenja, ki otroku narekujejo naj ne čuti, ne zaupa in ne govori. Nekateri otroci celo ponotranjijo občutek, da so oni odgovorni za pitje in vedenje svojih staršev (Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann, 2020). O občutku krivde in sramu pri otrocih piše tudi Perko (2013: 63), ki dodaja, da te občutki lahko izvirajo iz starševih direktnih obtoževanj otroka za nastalo situacijo. Otroci preko mehanizma projekcijske identifikacije nase prevzamejo celotno družinsko dogajanje, ki postane njihova osnova za razumevanje in doživljanje. Perko (2013: 63) je s pojmom projekcijske identifikacije želel poudariti proces, v katerem otrok sebe in problematiko družine doživlja kot nerazdružljiva dela, pravzaprav je od te krute realnosti odvisno otrokovo preživetje. Zaradi tega je v družini izredno ranljiv in potrebuje pomoč odraslih, ki ga znajo zaščititi.

1.2.2 Čustva

V raziskavi so Taylor, Toner, Templeton in Velleman (2008: 857) ugotovili, da kumulativni problemi v družini, kot so izguba prijateljev zaradi menjave šole ali prekinjenega šolanja, izguba družinskih članov zaradi družinskih nesoglasij, občutek izgube staršev zaradi njihove čustvene nedostopnosti in podobno, vplivajo na samovrednotenje otrok in njihovo sposobnost vzdrževanja odnosov z drugimi otroki, napredovanje v šoli in razvoj sposobnosti na splošno. Otroci se podobno kot starši počutijo krive za nastalo družinsko situacijo, doživljajo občutke anksioznosti, zaradi zanikanja in molčečnosti družine pa se v njih pojavljata zmeda in napetost (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 847, 858). Posledično se zaradi alkoholizma staršev pri otrocih pogosto kažejo nenaslovljeni občutki krivde, sramu, strahu, odtujenosti in nevrednosti, ki jih nosijo s seboj vse življenje (Gabrovec, 2015).

Zaradi vzgojne dinamike in starševskega pitja se pri otrocih lahko razvijejo tudi tesnoba, depresija in druge sorodne motnje (Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann, 2020). Gostečnik, Repič Slavič, Poljak Lukek in Cvetek (2011: 268–269) poudarijo, da se otrokovi možgani zaradi čustev kot sta strah in groza ne morejo normalno razvijati. Starši, ki pijejo, pa

otroka ne znajo umiriti. Ta se kasneje ne zmore umiriti sam in regulirati svojih afketov, saj ga starši niso opremili s temi sposobnostmi.

1.2.3 Stili navezanosti

O teoriji navezanosti je prvi pisal angleški psihoanalitik John Bowlby. Ena izmed njegovih pomembnejših tez je, da otrok za zdrav duševni razvoj potrebuje topel, intimen in kontinuiran odnos z mamo oziroma drugim skrbnikom (Bowlby, 1952: 13). Bistvo navezovanja na starša ali drugo pomembno odraslo osebo je v tem, da otrok vzpostavi bližino s figuro navezanosti, pri kateri lahko v zanj plašljivih situacijah poišče varnost, zaščito, gotovost in tolažbo (Bowlby, 1969/1982, v Bouwkamp, Bouwkamp in Bartelds, 2014: 23). Na ta način otrok obenem razvije pričakovanja o razpoložljivosti pomembnih oseb v svojem življenju (Čačinovič Vogrinčič, Mešl, 2019: 112–113).

John Bowlby in Mary Ainsworth sta na podlagi opazovanja otrokovih reakcij na njemu tuje situacije razvila tri stile navezanosti: varni stil navezanosti, izogibajoči se stil navezanosti in ambivalentni stil navezanosti (Bowlby, 1969, v Kobal, 2001: 338). Teorija navezanosti je uporabna predvsem zato, ker lahko z njo pojasnimo določene vedenjske vzorce, ki so značilni tudi za odrasle (Bowlby, 1988: 119). Način navezovanja namreč v precejšni meri vpliva na razvoj otrokove osebnosti. Avtor poudarja pomen dobre navezanosti kot osnove za otrokov razvoj in varno izhodišče za otrokovo (samo)raziskovanje v okolju. V primeru, da otrok ne doživi varne navezanosti, jo bo ves čas iskal, njegov razvoj pa bo v precejšni meri zastajal. Starši lahko zagotovijo otroku varno navezanost s tem, da je čustveno razpoložljiv, angažiran in dovzeten (Bowlby, 1988: 119–123). Kadar starši ni na razpolago, to pri otroku izzove strah pred navezovanjem. Enako velja tudi za boleče in travmatične izkušnje, ki imajo lahko za posledico trajni vzorec plašljivih in izkrivljenih navezovalnih vedenj (Bowlby, 1988: 11–50).

Otrok se tudi na druge ljudi navezuje na podoben način, ki se ga je priučil v ne-varni situaciji. Pomembno se mi zdi omeniti, da se ne-varni stili navezanosti lahko pojavijo tudi v primerih, ko ne gre za zanemarjanje ali zlorabo, pač pa so vzgojne situacije za otroka na nek način nezdrave (Bowlby, 1988: 144). V primeru, da je otrok negotovo navezan na tistega starša, ki pije, je zelo pomembno, da z drugim staršem, ki ne pije, vzpostavi varen, ljubeč odnos, ki bo otroku omogočil pridobivanje pozitivnih izkušenj in ga varoval v različnih obdobjih, tudi v odraslosti (Rangarajan, 2008: 488).

Avtorici Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019: 115) razlagata spoznanja novejših raziskav, ki so obetavna v smislu, da posameznikovo odraslo življenje ni v celoti določeno z izkušnjami v zgodnjem otroštvu. Stil navezanosti se lahko preoblikuje, otrok lahko kasneje pridobi nove, pozitivne izkušnje, procesi podpore in pomoči pa omogočajo, da posameznik krepí odpornost in izboljša navezanost.

1.3 Posledice starševske zlorabe alkohola na otroke

Otroci so ob staršu, ki pije, v prvi vrsti ranljivi in nemočni. So t.i. tihe žrtve alkoholizma v družini, saj so lahko priča tudi fizičnemu, psihičnemu in spolnemu nasilju. Ranljivi so še posebej zato, ker na psihološki ravni še ne zmorejo zaobjeti vsega, kar se v njihovi družini dogaja (in je negativno). Na osnovnem nivoju razumejo, kaj se dogaja, pogosto pa nimajo možnosti ali pa ne znajo predelati, kar slišijo, vidijo in čutijo (Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann, 2020).

Strokovnjaki si niso enotni, ali je bolj tragično pitje matere ali očeta. Može (2002: 42) pravi, da so posledice pri otrocih hujše, če pije mati. Burke, Schmied in Montrose (2006: 1) pa zavračajo, da bi bile posledice starševskega pitja pri otrocih odvisne od spola tistega starša, ki pije. Kljub temu raziskave Nacionalnega inštituta za javno zdravje (2019) izpostavljajo vpliv materinega uživanja alkohola na otroka v prenatalnem odboju. Pitje alkohola med nosečnostjo lahko privede do številnih negativnih posledic, med drugim do spontanega splava, prezgodnjega poroda, odmrtja ploda ali rojstva otroka s spektrom fetalnih alkoholnih motenj. Zloraba alkohola v nosečnosti lahko povzroči trajne poškodbe pri nerojenem otroku ter prizadene osrednje živčevje, zato je edini način za preprečitev poškodb popolna abstinenca (NIJZ, 2019).

V družini, kjer je prisotna odvisnost, je mati običajno polna stisk, nemirna in nepotrpežljiva. Te vzorce in vtise pa otrok preko odnosa s svojo materjo ponotranji in na ta način organizira tudi odnose z drugimi. Če sta starša obremenjena z drugimi stvarmi in obenem odtujena drug od drugega, se pri otroku ne vzpostavi emocionalna interakcija. V primeru alkoholizma se mati ali oče, pogosto pa kar oba, na otroka ne moreta poponoma uglasiti (Gostečnik, Repič Slavič, Poljak Lukek in Cvetek, 2011: 267–268). V primeru, da pije oče, se otrok z njim ne more identificirati in postane na nek način razdvojen. Otrok doživlja izmenjujoče izkušnje, ki rušijo njegov čustveni svet, starša lahko tudi zasovraži ali pa prevzame njegove vzorce vedenja in tudi sam začne piti. Mati, ki ob takem možu skrbi za otroke, teh pogosto ni sposobna zaščititi, saj se osredotoča na lastne težave. Svojo vzkipljivost, zadirčnost in druga čustvena stanja lahko prenaša na otroka, kar ga še dodatno zaznamuje (Perko, 2013: 76–77).

Burke, Schmied in Montrose (2006: 2) v svoji raziskavi poudarjajo, da so pri problemu alkoholizma v družini prisotni tudi drugi dejavniki, ki vplivajo na otrokov vsestranski razvoj. Poleg družinske zgodovine zlorabe alkohola in časa trajanja zlorabe alkohola sta pomembna tudi spol otroka ter socialno-ekonomski status družine. Prav tako sta za otroka pomembna odnos med staršema in kvaliteta odnosa med otrokom in staršem, ki pije. Sem sodi tudi vzgojni stil v družini.

Tudi avtorji (Burke, Schmied in Montrose, 2006: 2) zgoraj omenjene raziskave poudarjajo posledice nekonsistentnosti v vzgoji, verbalnega nasilja in zavračanja otrok, kar je vse del emocionalne in psihične zlorabe. Starša, ki pijeta, sta velikokrat nepredvidljiva (Hall in Webster, 2007b: 498). Niha tudi čustven vidik odnosa z otroki, kar je posledica nezaupanja in prikrivanja resničnega dogajanja v družini (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 848).

Žibertova (2017: 138–139, 141) še posebej poudarja pomembnost procesov znotraj družin, med katere spadajo izkazovanje čustev, čustvena povezanost, načini nadzora in discipline ter interakcija med starši in otroki. Disfunkcionalnost družinskih odnosov lahko namreč vodi v razne oblike odvisnosti njenih članov, saj so take družine pogosto podvržene večji intenzivnosti težav, medtem ko imajo razvite slabše strategije reševanja le-teh. Poleg konfliktov med starši in že omenjenih nestabilnih odnosov so ključni dejavnik za razvoj čustvenih in vedenjskih motenj otrok tudi osebne težave enega ali obeh staršev. Seveda sodi med te težave tudi alkoholizem. Po Hallu in Websterju (2007a: 431) se popači otrokovo razumevanje tega, kar je »normalno«, obenem se spremenita tudi percepcija in razumevanje čustev.

1.3.1 Posledice doživljanja alkoholizma v otroštvu na obdobje odraslosti

Vpliv odraščanja z izkušnjo starševske odvisnosti se kaže tudi v odrasli dobi. Odrasli otroci alkoholikov na nekaterih področjih, na primer v reguliranju svojih čustev, postavljanju meja in izražanju ljubezni, delujejo na stopnji otroka, saj od staršev niso dobili primerne zglede (Trtnik, 2016: 193). Ena izmed najhujših posledic odraščanja ob zasvojenih starših naj bi bili nefunkcionalni vedenjski vzorci, ki se jih otroci naučijo v primarni družini. Sem spadajo beg pred čustvi, različni obrambni mehanizmi, ki so v osnovi naravni odziv na stisko in nas varujejo pred neprijetnimi občutki, pretirana skrb za druge in pretirana potreba po kontroli. Zaradi takih vzorcev imajo posamezniki primanjkljaj v socialnih in medosebnih odnosih tudi v odrasli dobi (Trtnik, 2016: 193, 197–200).

Odraščanje v družini, kjer sta nenehno prisotna kaos in nekonsistentnost v vzgoji, še posebej pa, če sta prisotna nasilje in zloraba, pusti na otroku posledice, ki jih prepoznavamo kot travmatične. Pri najstnikih, ki so bili priča nasilju v družini, so strokovnjaki opazili spremembe v amigdali in hipotalamusu. Zloraba s strani staršev znatno povečuje tveganje za nasilno ali spolno tvegano vedenje, spodbudi lahko tudi zlorabo drog in alkohola pri najstnikih, ki se na ta način spopadajo s travmo. Otroci iz družin, kjer vladata zasvojenost in zloraba, so po ocenah nekaterih strokovnjakov bolj dovzetni za to, da sami razvijejo odvisnosti (Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann, 2020).

Perko (2013: 63) naslavlja podobno težavo, saj zagovarja, da veliko posameznikov postane odvisnih od alkohola, ker odraščajo v družini, kjer so vsi člani nekritični do alkohola. Ne zanavajo, da bi lahko bil alkohol kot substanca tudi nevaren. Še več, pitje dojemajo kot nekaj povsem običajnega in ga normalizirajo. Alkohol in ostale substance postanejo sprejet način za spoprijemanje s čustvi (Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann, 2020).

Sama se s temi ugotovitvami ne strinjam povsem, saj menim, da se otrokov odnos do alkohola oblikuje tudi v šoli, v vrstniških skupinah in skupnosti, predvsem s tržno propagando. Obstajajo primeri, ko otroci prav zaradi pitja staršev alkohol zasovražijo in sami izberejo drugačno pot. V odboju odraščanja, predvsem v adolescenci, so ravnanja mladostnika pogojena predvsem z vrstniško družbo, tako da bi lahko prej oni kot družina vplivali na sprejemanje alkohola kot normalnega. Mladostniki in otroci so vključeni tudi v druge skupine, v okviru prostočasnih dejavnosti, in menim, da ni možno izpostaviti samo enega dejavnika, ki ključno vpliva na razvoj odvisnosti.

Nadalje avtorji Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann (2020) menijo, da lahko otroci staršev, ki so zasvojeni, pretirano iščejo potrditve s strani drugih in razvijejo močno potrebo po obvladovanju situacij, saj v primarni družini te potrditve in kontrole nad dogajanjem niso nikoli dobili. Zanimivo in po mojem mnenju še posebej tragično pa je, da odrasli razvijejo t.i. soodvisna razmerja, vzorec vzpostavljanja odnosov, ki temelji na podobnosti z odnosi v primarni družini. Pogosto so ti odnosi še naprej težavni in neustrezni (npr. ko si oseba, ki je v primarni družini doživljala zlorabo alkohola in nasilje, najde partnerja, ki jo zlorablja).

Seveda vsi otroci nimajo enakih težav, saj ne gre za homogeno socialno kategorijo (Zaviršek, Domiter Protner, Drobnič Radobuljac, 2019: 86). Družine se razlikujejo tudi po ekonomskem statusu, številu družinskih članov in drugih socialnih razmerah, ki vplivajo na otrokov razvoj. Na njihovo doživljanje in razvoj vpliva tudi psihična odpornost posameznika, ki otroku

omogoča, da se prilagodi in zmore uspešno funkcionirati kljub izpostavljenosti življenjski ali razvojni ogroženosti (Masten in Coatsworth, 1998 v Žibert, 2017: 141).

1.4 Prepoznavna alkoholizma v družini – povezava z nasiljem

Zaradi zasvojenosti z alkoholom ne trpi samo tisti, ki alkohol uživa, ampak njegova celotna družina in vsi tisti, ki so z njim najožje povezani (Perko, 2013: 20). Družina je sistem s svojim delovanjem, ki ohranja določeno stanje oziroma teži k temu, da vedno znova vzpostavlja ravnovesje. Tako tudi oseba, ki zlorablja alkohol, v družini na nek način vzpostavlja to ravnovesje (Don Jackson, 1965 v Čačinovič Vogrinčič, 1998: 143–144). Zato na primer pravimo, da družinski člani nehote vzdržujejo posameznikovo odvisnost – žene pogosto ostajajo s partnerji zaradi skupnih otrok, čeprav jih otroci prosijo, naj odidejo (na ta način nekako ohranjajo možev odvisnost) (Perko, 2013: 79). Nikakor niso zanjo krive, kot nakazuje Perko.

Ena od težav pri prepoznavi alkoholizma v družini je poleg nevednosti oziroma nepoučenosti o alkoholizmu (Perko, 2013: 79) zagotovo tudi dejstvo, da je alkoholizem v družini še vedno prikrita tema. Tudi družinski sistemi so usmerjeni v prikrivanje zlorabe substance (Laslett, Dietze in Room, 2013: 1388). Družine, v katerih je prisoten alkoholizem, so namreč pogosto stigmatizirane in socialno izolirane. Sami člani se lahko zavežejo k molčečnosti, zanikanju, prikrivanju dogodkov in podobnim nenapisanim pravilom (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 847–848, 857).

Težava pri zgodnjem odkrivanju in obravnavi alkoholizma je nadalje v tem, da je alkohol v naši družbi na splošno precej sprejemljiv, ko pa pride do dejanske zasvojenosti, ljudje le-to zaradi različnih razlogov prikrivajo (Društvo za urejeno življenje – Abstincent, b.d.). Menim, da gre pri alkoholizmu za podobno ambivalenco kot pri drugih substancah (nikotin, kofein, marihuana). Uživanje teh substanc načeloma sprejemamo in smo kot družba do njih precej nekritični. Ko pa se pri posamezniku pokažejo znaki odvisnosti, se ta s svojo težavo praviloma spopada sam in jo zaradi stigme tudi prikriva.

Alkoholizem v družini se kaže na različne načine. Odraža se v zanemarjenosti otrok, psihični in fizični agresiji, laganju ter težavah z disciplino otrok (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 844). Zloraba otrok in nasilje v družini sta praviloma dolgotrajna (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 854–856).

Odnos med uživanjem alkohola in agresivnim vedenjem je poznan že dolgo, z alkoholom povezana agresija se pojavlja tako v odnosu med partnerji kot tudi v odnosu do otrok. Govorimo torej o čustveni, telesni ali spolni zlorabi. Raziskave kažejo, da je od 30 do 40 odstotkov moških, ki so bili nasilni do svojih partnerk, v tem času uživalo alkohol. Pri ženskah je znašal ta delež med 27 do 34 odstotkov. Praviloma je z alkoholom povezano nasilje bolj kronične narave, žrtve pa utrpijo hujše poškodbe (Škrila, 2005: 535–536). Zanimivi so izsledki Nacionalne raziskave o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih, kjer so raziskovalke prišle do zaključka, da je v primerjavi s splošno populacijo med povzročitelji nasilja znatno več prekomernih pivcev (Leskošek, Urek in Zaviršek, 2010: 20). Pogorevc Merčnik v svojem članku ugotavlja, da se nasilje v družini, v povezavi s čezmernim pitjem, ne prijavlja, preganja in obravnava. Sprejema se kot nekaj običajnega, saj velja na podeželju tako vedenje za moškega povsem normalno (2018: 153).

1.4.1 Odkrivanje zlorabe

Nacionalni inštitut za izboljšavo zdravstva in oskrbe iz Združenega kraljestva (NICE, 2019: 131) opozarja, da moramo na zlorabo ali zanemarjanje otroka posumiti takrat, kadar se kažejo občutne spremembe v vedenju ali čustvovanju otroka, ki odstopajo od pričakovanega obnašanja za določeno razvojno stopnjo otroka. Pri tem je pomembno, da te spremembe ni možno razložiti kot reakcijo na dogodke, ki niso povezani z zanemarjanjem ali zlorabo (npr. žalovanje), niti z bolezenskim stanjem ali nevrorazvojno motnjo – vseživljenjsko motnjo, kot sta motnja avtističnega spektra ali motnja pozornosti s hiperaktivnostjo (ADHD).

Da je eden od staršev tisti, ki zlorablja otroka, lahko posumimo takrat, ko starši ne dovolijo, da bi bil otrok s strokovnjakom sam, ali pa v situacijah, ko je otrokovo vedenje do staršev nenavadno, še posebej v primerjavi z vedenjem do drugih ljudi. Dodatno oviro pri prepoznavanju in razkrivanju nasilja nad otroki predstavljajo stereotipi in prepričanja, da otroci lažejo, si izmišljajo; krivdo za zlorabo se večkrat pripisuje kar otrokom samim (Frangž, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019: 131, 136).

Kot navajajo Aničić, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik (2017: 17, 78), je odkrivanje zlorabe in zanemarjanja prisotno v različnih kontekstih, kjer strokovni delavci prihajajo v stik z otrokom, med drugim tudi v šolstvu. V namen odkrivanja zlorabe in posledično alkoholizma morajo biti strokovne delavke in delavci ustrezno usposobljeni za ravnanje z otrokom in družino. To pomeni, da do otroka zavzamejo zagovorniško držo. V primeru, da se zloraba dogaja znotraj družine, zagovornik ščiti pravice otroka v odnosu do ostalih družinskih članov, enako v odnosu

do različnih institucij. Pomembno je tudi, da strokovni delavec ali delavka z otrokom vzpostavi zaupen odnos, opravi oceno potreb in ukrepov in vzpostavi mrežo odraslih, ki lahko otroka podprejo. Usposobljen strokovni delavec ali delavka mora razumeti dinamiko zlorab in znati preseči kulturne predstave in posebne okoliščine, ki lahko ščitijo osebo, ki zlorablja (primer duhovnikov, ki naj zaradi poklica ne bi bili zmožni zlorabiti otrok) (Zaviršek, 2018: 273).

Razkritje zlorabe pa ne pomeni nujno tudi prijave. Kadar otrok o zlorabi spregovori odraslim, ti včasih informacij ne posredujejo naprej in ne obvestijo policije. Vzroki so lahko različni. Vse od nepoznavanja in nerazumevanja zlorab, do neprepoznavanja dejanj kot kaznivih. Odločilna je tudi morebitna lastna izkušnja zlorabe iz otroštva in odnos do zlorab, ki ga ima posameznik (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019: 137). Poleg tega Zaviršek (2018: 269) omenja kulturo molka, ki je značilna za našo družbo, še vedno pa le malo ljudi otrokom brezpogojno zaupa in verjame, manj jih je pripravljenih biti njihov zagovornik. Vzrok za to, da odrasli nasilja ne prijavijo, je lahko tudi razpetost med lojalnostjo žrtvi in lojalnostjo povzročitelju (Zaviršek, 2018: 269). Nekateri odrasli nasilja ne prijavijo, ker menijo, da institucijam ne gre zaupati in bodo to še bolj zlorabile. Pomemben vidik prispevajo tudi zgodbe uporabnic Društva SOS telefon, ki imajo negativno izkušnjo s prijavo spolne zlorabe otroka. Sodni izvedenci in izvedenke so namreč v nekaterih primerih podlegli predsodku, da je večina prijav lažnih in potem tudi ravnali v tem prepričanju, tako da so otrokom sugerirali vprašanja, ki bi zlorabo zanižala (Plaz in Matko, 2019: 4).

1.5 Oblike podpore in pomoči

Z namenom, da bi v prihodnosti še bolj raziskali morebitne oblike pomoči za uporabnike, ki bi bile uporabne za daljši čas, so strokovnjaki Ungar, Liebenberg in Ikeda (2014: 685–688) na podlagi študije oblikovali šest načel za intervencijo: službe na več nivojih (v stiku s skupnostjo in njihovimi potrebami), celostni program in koordinacijo (razdelitev sredstev med različnimi službami), kontinuiteta (večkratni intervjuji, ocenjevanja, prehod iz formalne obravnave v podporo skupnosti), pogajanje (otroci komentirajo svoj primer in lahko predlagajo spremembe, npr. v primeru dolgotrajnih namestitev). Pri pogajanju se lahko pojavi problem, če je istočasno vključenih več služb s področja zaščite otrok in so prisotne raznolike potrebe otroka in družine, dokazano pa je, da bolj kot otroci sodelujejo pri pogajanjih za določeno storitev, bolj bo obravnava uspešna.

Pomembna je tudi kontinuirana skrb za otroke, v izogib pretiranim intervencijam (npr. odvzem otroka). Na ta način se lahko prepreči tudi stigmatizacija. Prav tako so pomembni tudi

preventivni in podporni programi v skupnosti, npr. zdravljenje v skupnosti, ki posameznika motivira, da poišče pomoč. Zadnje načelo je načelo učinkovitosti, katerega učinek je včasih težko izmeriti, saj na izid vpliva več dejavnikov (Ungar, Liebenberg in Ikeda, 2014: 688–690).

V namen zaščite otrok strokovnjaki predlagajo, da moramo otroke, ki ne dobijo podpore, identificirati in razviti širše možnosti pomoči, tako direktno kot indirektno. Še posebej je to pomembno takrat, ko je poleg težav v družini prisotno tudi družinsko nasilje. V takih primerih so starši po navadi preobremenjeni z lastnimi težavami, potrebe otrok praviloma postanejo sekundarne. Zato je potrebno otroke vključiti že v samem začetku obravnave (Taylor, Toner, Templeton in Velleman, 2008: 858–860).

Kot navajata Mešl in Radobuljac (2019: 230), strokovnjaki otroke iz družin, kjer je prisotna zloraba, pogosto spregledajo. Zato je ključnega pomena, da otroci s stiskami, ki so povezane s travmatično izkušnjo, ne ostanejo sami. Vsi odrasli, še posebej pa strokovne delavke in strokovni delavci različnih institucij, ki so v stiku z otrokom, so dolžni ukrepati v primeru zanemarjanja otroka ali izvajanja nasilja nad njim oziroma, če za to obstaja sum. Prav tako morajo strokovne delavke in delavci pri delu z otroki upoštevati načelo otrokove koristi kot pglavitno vodilo vseh odraslih, ki so vključeni v postopek zaščite otroka (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019: 11).

V raziskavi me bodo še posebej zanimali svetovalni delavci in delavke, katerih glavna naloga je, da se preko svetovalnega odnosa na strokovno avtonomen način vključujejo v reševanje pedagoških, socialnih in psiholoških vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v šolah. Delo svetovalnih služb je interdisciplinarne narave, saj povezuje znanja z več področij, sodelujejo in pomagajo si z vsemi udeleženci v šoli in po potrebi tudi z zunanjimi institucijami (Nagode, 2008: 5, 7). Nekateri strokovni delavci na šolah so še vedno premalo senzibilni za izpostavljenost mladostnikov nasilju v družini in prepoznavanju različnih vrst nasilja. To potrjuje raziskava iz leta 2011, ki je pokazala, da na skoraj tretjini slovenskih šol v zadnjih letih niso prepoznali nobenega primera izpostavljenosti mladih nasilju v družini (Domiter Protner, 2014: 102). Raziskava je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu srednješolcev, iz vseh slovenskih regij, Domiter Protner (2016: 19–20) pa opozarja, da v slovenski družbi manjkajo širše empirične raziskave o nasilju v družinah nad mlajšimi otroki. Iz pomanjkljivega raziskovalnega materiala na tem področju lahko sklepam, da strokovnjaki in strokovnjakinje še vedno nimajo dovolj praktičnih znanj, predvsem ko gre za najbolj ranljive majhne otroke in

travmatične izkušnje. Morda jih raziskovanje nasilja niti ne zanima, glede na podatke se bomo v prihodnosti morali zavzeti tudi za to tematiko.

1.5.1 Pomen interdisciplinarnosti in medinstitucionalnega sodelovanja

Pomen interdisciplinarnega pristopa pri podpori otrokom ter prepoznavanju in preprečevanju nasilja poudarjajo tudi Zaviršek, Domiter Pronter in Drobnič Radobuljac (2019: 84), saj med drugim tudi strokovna nepovezanost vpliva na to, da otroci ne dobijo ustrezne pomoči.

Sama sem ob prebiranju literature zaznala tudi pomembnost medinstitucionalnega povezovanja, ki ga med drugimi omenjajo avtorji Kvaternik, Grebenc in Rihter (2008: 74–80), Leskošek (2000: 192, 210) in Zaviršek (2019: 102). Zaviršek, Domiter Pronter in Drobnič Radobuljac (2019: 102) vidijo prednost medinstitucionalnega sodelovanja v tem, da strokovnjakom omogoča lažjo odločitev za strokovne intervencije v družini. Otrokom ob tem različnim strokovnjakom ne bi bilo treba vsakič znova opisovati dogodkov ali pa o njih molčati. Medinstitucionalno sodelovanje, po mnenju avtoric, obenem zmanjša možnost manipulacije staršev, ki prikrivajo zlorabo ali celo prikazujejo otroka kot vir problema.

1.5.2 Predstavitve nekaterih raziskav

Glede na ameriško statistiko so posamezniki, ki so imeli zgodovino starševskega pitja alkohola, s kar 23,1 % verjetnostjo tudi sami izkusili alkoholno odvisnost. Pri tistih, katerih starši niso pili, je ta verjetnost znašala 9,6 %. V zgoraj omenjeni raziskavi Thompsona in drugih (2008) je bilo vključenih 43.000 odraslih iz ZDA (*National Association for Children of Alcoholics*, 2012). Menim, da bi bilo potrebno tudi v Sloveniji sistematično vpeljati preventivne programe za otroke in mladostnike že v vrtcih in kasneje v šolah. V Ameriki so se na primer izkazali za uspešne preventivni psihološko-izobraževalni programi, ki so jih vključili v nekatere osnovnošolske in srednješolske programe (Robinson in Rhoden, 1998: 150).

Ugotovitve zgoraj omenjene raziskave kažejo, da bi si večina otrok staršev, ki uživajo substance, želela imeti zaupno osebo, s katero bi se lahko pogovarjala o problemih v družini. Med drugim bi ti otroci radi spoznali tiste osebe, ki so se znašle v podobnih situacijah. Kot sem že omenila, so problemi, s katerimi se ti otroci spopadajo, pogosto prikriti, zato bi bilo potrebno zagotoviti oblike podpore, ki ne zahtevajo vključevanja staršev (*National Association for Children of Alcoholics*, 2012).

Do podobnih ugotovitev sta prišli tudi avtorici švedske raziskave Bolin in Sorbring (2017: 2–8), in sicer, da otroci lažje sami poiščejo pomoč, če imajo s strokovnjaki vzpostavljen zaupen

in dolgotrajen odnos. Med drugim sta ugotovili, da otrokom veliko pomeni, če lahko odločajo o načinu pomoči in si sami izberejo uro in pogoje srečanja z zaupno osebo. Z otroki so vzpostavili prijateljski odnos, dostopni so jim bili tudi ponoči. Otroci pa so do svetovalnih delavcev in delavk največkrat pristopili osebno, v času pouka, nekateri tudi preko socialnih omrežij ali telefonskega klica. Individualno svetovanje je zajemalo družinska srečanja, izdelavo ocene potreb, določitev prednostnih nalog in svetovanje po principu »odprtih vrat«. Na skupinski ravni so organizirali dolgotrajne intervencije, ki so naslavljale različne težave (npr. medvrstniško nasilje), delavnice za razvoj sposobnosti in kontrolo impulzivnega vedenja za učence in programe za starše. Izvajali so tudi supervizijo za učitelje (Bolin in Sorbring, 2017: 4).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019: 69) navajata ugotovitev Partona (2011), ki opozarja, da so sistemi zaščite otrok, vsaj v Združenem kraljestvu, vedno bolj ozko usmerjeni na intervencijo in forenzične postopke, ne pa v podporo družinam, partnerstvo in preventivo. Kar zadeva alkoholizem znotraj družine, imamo tu opravka s t.i. družinami s številnimi izzivi (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 130), znotraj katerih alkohol ni edina težava. Menim, da je ta problem še premalo izpostavljen. V praksi je pomoč pogostokrat preveč razdrobljena, strokovnjaki pa rešujejo le del problema, kar ne pripelje do željenih izidov (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019: 130–131). Zato je še toliko bolj pomembna celovita obravnava vseh članov družine. Le tovrstni pristop lahko pripelje do učinkovite rehabilitacije in do dolgoročnega ter uspešnega zdravljenja posledic alkoholizma staršev pri odraslih otrocih, kar potrjuje raziskava magistrskega dela avtorice Dragice Erpič, iz leta 2016 (Erpič, 2016: 72).

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Do pobude za raziskavo sem prišla preko osebnih izkušenj z omenjeno tematiko in dejstvom, da sama kot otrok iz družine, kjer je bila že več generacij prisotna problematika alkoholizma, nisem bila deležna nobene strokovne podpore, podobno so doživeli znanci, s katerimi sem se o tej temi pogovarjala. K raziskovanju so me spodbudile tudi praktične izkušnje z uporabniki na CSD, enota Center in enota Vič-Rudnik. Tam sem spoznala družine s številnimi problemi, ki so se po pomoč obrnili šele, ko »res niso več zmogli.« Na praksi sem imela priložnost spoznati tudi socialno delavko, ki je bila izredno občutljiva za prepoznavanje alkoholizma in je z uporabniki uspešno sodelovala že vrsto let. Zgodbe družin, ki mi jih je prebrala, so me pretresle, saj česa tako žalostnega, tragičnega in nečloveškega še nisem поблиžje spoznala.

Glede na izkušnje s študijske prakse sem mnenja, da so ljudje z izkušnjo alkoholizma v družini, torej otroci, mladostniki in celotna družina, še premalo prepoznani in podprti s strani strokovnih delavcev.

V diplomski nalogi bom raziskovala, kako svetovalne delavke na OŠ pri otrocih prepoznajo določene stiske, povezane z zlorabo alkohola v družini, in posledično nasiljem ali zanemarjanjem, kdaj in kako poročajo opažanja naprej, kako sodelujejo s CSD in v nadaljevanju, kakšno podporo nudijo otrokom ter celotni družini. Po drugi strani me zanima, kdaj CSD dobi podatke o zlorabi alkohola v družinah in pridruženih stiskah ter kako so strokovne delavke na CSD usposobljene za prepoznavanje stisk uporabnikov, vključitev otrok v svetovalno delo in ali imajo dovolj znanja za pogovor s celotno družino s številnimi izzivi.

Raziskovala bom tudi preventivo na tem področju, tako v šolskem okolju kot tudi morebitni preventivni programi in akcije, ki se izvajajo v okviru CSD. S pomočjo fokusne skupine, sestavljene iz svetovalnih delavk in učiteljic na OŠ in socialnih delavk s CSD in NVO, bom skupaj s strokovnimi delavci raziskovala še neizkoriščene možnosti v okviru zakonodaje in obstoječih postopkov, osvetlila dobre prakse in analizirala tiste manj ustrezne.

Z osebnimi intervjuji bom podrobno preučila perspektivo ljudi, ki so bili v otroštvu priča starševskemu pitju alkohola in so zaradi tega trpeli vrsto osebnih in družinskih težav. Prizadevala si bom, da bom spoznala in prikazala njihov pogled na sisteme podpore in pomoči v povezavi z alkoholizmom in seveda njihove življenjske zgodbe.

Namen moje raziskave je raziskati razhod med sprejemanjem in normaliziranjem pitja alkohola po eni strani ter stigmatiziranjem in obravnavanjem alkoholizma kot zasebnega problema po

drugi. Dodatna vrednost moje naloge je v tem, da bom analizirala obe perspektivi, z ene strani perspektivo strokovnjakov in strokovnjakinj, z druge pa perspektivo ljudi z izkušnjo alkoholizma v družini. Cilj moje raziskave je predvsem, da prikažem perspektivo otrok v takih družinah, ki ostajajo s strani strokovnjakov pogosto spregledani (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019: 125).

2.1 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja v raziskovalnem delu diplomske naloge so naslednja:

RV1: Kako strokovni delavci in delavke na OŠ prepoznajo, da otroci izražajo posledice zaradi alkoholizma v družini?

RV2: Na kakšen način medinstitucionalno sodelujejo šolske svetovalne službe, centri za socialno delo in nevladne organizacije, ko gre za težave, povezane z alkoholizmom v družini?

RV3: Kakšne so izkušnje odraslih z različnimi oblikami pomoči, ki so jih kot otroci prejeli zaradi težav, povezanih z alkoholizmom v družini?

RV4: Kje vidijo ljudje z izkušnjo alkoholizma v družini (v času, ko so bili otroci), strokovne delavke, delavci na šolah in strokovni delavci, delavke na CSD in NVO možnosti za spremembo ter za bolj uspešno sodelovanje in preventivo v družbi?

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave in raziskovalne teme

Moja raziskava je kvalitativna, saj bom v raziskovalnem procesu zbirala besedne opise. Iz teh opisov bom dobila gradivo, ki ga bom analizirala na besedni način. Raziskava pa je tudi empirična, saj bom do gradiva za analizo prišla s pomočjo pogovorov z ljudmi z izkušnjo alkoholizma v družini in strokovnih delavcev iz CSD, ŠSS in NVO.

Najpomembnejše teme, ki jih obravnavam, so:

Posledice alkoholizma staršev na otroka: Zanimalo me bo, kako alkoholizem staršev vpliva na otroke in odrasle ter kako se s težavami spoprijemajo otroci staršev, ki pijejo. Kakšni so njihovi viri moči, kdo je sploh (če je) prepoznal, da so mladi izpostavljeni alkoholizmu in na kakšen način se je družina prilagodila odvisniškemu vedenju starša? In nenazadnje, kako ljudje z izkušnjo gledajo na alkoholizem staršev?

Sistemi podpore in pomoči: Kakšne podpore so bili ljudje z izkušnjo deležni v obdobju odraščanja in kakšne podpore so deležni sedaj? Kaj bi še potrebovali za večanje odpornosti in za spopadanje s težavami v družini?

Sodelovanje organizacij, ki delajo z družinskim sistemom: Raziskovala bom medinstitucionalno povezovanje, deljenje virov, izkušnje s prepoznavanjem in poročanjem o alkoholizmu v družini.

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Raziskava je sestavljena iz več delov, zato sem uporabila različne merske instrumente in vire podatkov. Prvi merski instrument je delno strukturiran vprašalnik, ki sem ga sestavila s pomočjo moje mentorice. Vprašalnik obsega šest vprašanj odprtega tipa, s podvprašanji (skupno 11 vprašanj) in podatke o spolu, starosti in prebivališču. Namenjen je osebam, ki so se kot otroci spoprijemali z alkoholizmom staršev.

Drugi vir podatkov je skupinski pogovor s strokovnimi delavci, za katerega sem prav tako uporabila delno strukturiran vprašalnik, s tremi odprtimi vprašanji oziroma temami, ki so mi služile kot vodilo pri fokusni skupini (temam so dodana podvprašanja, ki so mi služila kot opora pri vodenju). Dodala sem tudi splošne podatke o udeležencih fokusne skupine, ki se navezujejo na njihove delovne izkušnje.

Tretji vir podatkov pa so individualnih intervjuji s strokovnimi delavkami in delavcem iz osnovnih šol in ene strokovne delavke iz nevladne organizacije, ki jih zaradi okoliščin² nisem mogla vključiti v fokusno skupino. Delno strukturiran vprašalnik, namenjen fokusni skupini, sem preoblikovala v strukturiranega in mu dodala vprašanja, tako da jih je bilo skupno devet. Splošna vprašanja so ostala enaka. Vsi vprašalniki se nahajajo v prilogah.

3.3 Opredelitev populacije in vzorca

Populacija v raziskavi so vse osebe, ki so bile kot otroci priča alkoholizmu staršev in so v času raziskave stari vsaj 18 let. V drugo populacijo spadajo svetovalne delavke in delavci, učiteljice in učitelji na osnovnih šolah in strokovne delavke in delavci na centrih za socialno delo in nevladnih organizacijah, ki imajo izkušnje z zaščito otrok iz družin, kjer je prisoten alkoholizem. Populacija fokusne skupine je precej heterogena, saj se posamezniki razlikujejo glede na spol, starost in zaposlitev.

Populacijo sem zaradi lažjega zbiranja podatkov priložnostno vzorčila, saj so se le redki odzvali mojemu povabilu k raziskavi. Izbrala sem priročne primere (tiste, ki so mi najbolj dostopni) preko objave na Facebook strani, mentorice s prakse in dosedanjih izkušenj s prostovoljnim delom, prizadevala pa sem si, da so si posamezniki med seboj čimbolj različni (že npr. po spolu in starosti).

V vzorcu, ki je neslučajnostni in priročni sta dve socialni delavki (enota Vič-Rudnik, Društvo Abstincent) in dva socialna delavca (enota Center, ZPIZ), dve strokovni delavki, zaposleni v nevladnih organizacijah (Društvo Projekt človek in Žarek upanja), en svetovalni delavec iz Centra Janeza Levca, svetovalna delavka iz osnovne šole v Horjulu in dve učiteljici iz osnovne šole (Medvode in Ljubljana). Skupno torej deset strokovnih delavk in delavcev, ki se ukvarjajo z alkoholizmom na območju Ljubljane in v njeni okolici. V spodnjih tabelah prikazujem splošne podatke intervjuvanih, ki sem jim zaradi želje po anonimnosti pripisala različne oznake. V vzorcu raziskave so tudi ljudje z izkušnjo alkoholizma v primarni družini v času odrasčanja. Izbrala sem devet oseb z izkušnjo, starih od 20 do 41 let. Glede na majhnost vzorca mojih ugotovitev ni možno posplošiti na celotno populacijo. Kljub temu si prizadevam, da bom odgovorila na raziskovalna vprašanja in prišla do novih in zanimivih izsledkov.

² Zaradi epidemije sem prestavila srečanje fokusne skupine, posledica je bila osip udeležencev.

Oznaka	Formalna izobrazba	Trenutna zaposlitev	Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo
SD1	Univ. dipl. soc. del.	Društvo Abstinent	35 let na CSD, vmes vodila skupine, klube, rehabilitacije, programe za otroke; zadnja leta dela samo na društvu.
SD2	Univ. dipl. soc. del.	ZPIZ	Več kot 30 let na CSD, dela tudi na društvu Abstinent.
SD3	Univ. dipl. soc. ped.	CSD – varstvo otrok in mladostnikov	25 let na CSD.
NVO1	Univ. dipl. soc. ped., družinska terapevtka	Društvo Žarek upanja	18 let na društvu, delo s skupinami, pari, družinami; raziskovanje na področju alkoholizma.
SD4	Univ. dipl. soc. del., univ. dipl. soc., evropski certifikat iz psihoterapije	CSD – delo z mladostniki	Na CSD 28 let, prej CMZ.

Tabela 3.1: Značilnosti vzorca (fokusna skupina)

Oznaka	Formalna izobrazba	Trenutna zaposlitev	Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo
NVO2	Univ. dipl. soc. ped., sistemska psihoterapija	Terapevtska skupnost za zasvojene starše in otroke (stanovanjska skupina)	7 let na Društvu projekt človek, 6 let v omenjenem programu za starše in otroke.
ŠSD1	Univ. dipl. soc. ped.	Šolska svetovalna služba (OŠ)	12 let v šolski svetovalni službi.
U1	Univ. dipl. prof. ang.	Predmetna učiteljica angleščine	30 let poučevanja na OŠ.
U2	Univ. dipl. prof. ang. s književnostjo	Predmetna učiteljica angleščine in učiteljica razrednega pouka	30 let poučevanja na OŠ.
ŠSD2	Univ. dipl. soc. del.	Šolska svetovalna služba (OŠ)	4 leta v ŠSS, 9 let na Centru Janeza Levca v Ljubljani.

Tabela 3.2: Značilnosti vzorca (individualni intervjuji s strokovnimi delavkami, delavcem)

3.4 Zbiranje podatkov

Kot podlaga za izvedbo individualnih intervjujev z osebami z izkušnjo alkoholizma staršev v času odraščanja, so mi služile smernice za delno strukturiran intervju, v katerem sem že vnaprej določila glavne teme. Morebitne nejasne odgovore sem poglobila tudi s podvprašanji. Intervjuje sem nameravala izvesti osebno, v mesecu marcu in aprilu, vendar sem jih potem večino, zaradi epidemije, izvedla preko telefonskega pogovora. Pogovor sem usmerjala glede na vodilo oziroma oporne točke v intervjuju, tako da se s sogovornikom nisva oddaljila od glavnih tem.

Odgovore sem sproti pretipkala, da ne bi česa pozabila. Ena oseba, ki sem jo intervjuvala, je imela izkušnjo z dedkovim alkoholizmom, kar se ne sklada povsem z mojim opisom populacije, vendar je v času odraščanja živel tudi z njim, zato sem jo vključila v raziskavo. Do oseb sem večinoma prišla s pomočjo dveh nevladnih organizacij, ki sta mi posredovali kontakte njihovih uporabnikov. Ostale osebe sem zbrala z objavljanjem na Facebook strani in preko pogovorov z znanci. Za intervjuje z odraslimi osebami in ne otroki sem se odločila, ker so mi bili bolj dostopni, ker so izkušnjo že nekoliko predelali in ker bi bilo intervjuvanje otrok oteženo že zaradi pridobivanja soglasja staršev.

Individualne intervjuje sem izvedla v času od 27. aprila 2020 do 3. maja 2020, od doma. Tri osebe sem intervjuvala že v marcu, in sicer osebno. Intervjuji so imeli podoben časovni okvir, med 20 in 30 minut. Posameznike sem predhodno kontaktirala preko društev (Društvo za urejeno življenje – abstinent, Društvo Žarek upanja, Društvo Projekt človek) in preko Facebooka. Pojasnila sem jim namen moje raziskave, jih seznaniila s temo in izpostavila pomen anonimnosti. V pogovoru sem se osredotočila na njihovo osebno izkušnjo z alkoholizmom staršev, hkrati sem bila pozorna tudi na stiske in težave, ki morda niso bile naslovljene s strani strokovnjakov. Na tem mestu moram pohvaliti odzivnost omenjenih društev in ljudi, ki so brez težav delili svoje osebne izkušnje.

Druga metoda zbiranja podatkov je bila fokusna skupina, ki sem jo zaradi epidemije morala prestaviti na kasnejši datum in jo izvesti preko video klica. Izvedba je trajala dve uri in dvajset minut, moja naloga pa je bila vodenje fokusne skupine, usmerjanje pogovora, nagovarjanje udeležencev k izražanju mnenj ipd. (Klemenčič in Hlebec, 2007: 41–43). Pogovor sem posnela z aplikacijo Zoom, preko katere smo se tudi pogovarjali, kar mi je omogočilo natančen zapis in analizo poteka. Izvedla sem ga 26. 3. 2020, predhodno sem vsem udeležencem poslala vabilo preko elektronske pošte, nekatere sem povabila tudi preko telefona. Pojasnila sem jim namen moje raziskave in kaj pričakujem od njih, torej da podelijo svoje delovne izkušnje na področju zaščite otrok iz družin, kjer starši pijejo. Izpostavila sem tudi pomen zaupnosti in anonimnosti, torej da pravih imen sodelujočih ne bom uporabila.

Za ljudi, ki se niso mogli udeležiti fokusne skupine, sem sestavila poseben, že zgoraj omenjen vprašalnik. Tako sem 3. in 4. maja 2020 izvedla še pet individualnih intervjujev. Dve osebi sta zavrnila pogovor preko telefona, zato sem jima vprašanja poslala po elektronski pošti. Preostale sodelujoče sem intervjuvala v telefonskih pogovorih.

Z zbiranjem udeležencev fokusne skupine sem imela kar nekaj težav, saj sem na 15 poslanih elektronskih vabil prejela samo dva odgovora. Odločila sem se osebno obiskati Društvo za urejeno življenje – abstinent, kjer so mi prijazno pomagali, potem pa še dva centra za socialno delo na območju Ljubljane, kjer sem tudi že opravljala prakso in so me lepo sprejeli. Osebno sem obiskala tudi tri osnovne šole, samo ena strokovna delavka je sprejela sodelovanje v fokusni skupini. Druge osnovne šole, ki sem jih kontaktirala, so bile v telefonskih pogovorih neodzivne, prav tako trije ljubljanski centri za socialno delo. Izmed šestih nevladnih organizacij, ki sem jih kontaktirala, so tri sprejele sodelovanje.

V procesu pridobivanja sogovornikov sem opravila tudi tri krajše pogovore s svetovalnimi delavkami. O njihovih izkušnjah bom poročala v nadaljevanju, pogovori z njimi pa so še dodatno potrdili mojo izkušnjo z nepripravljenostjo šolskih svetovalnih delavcev za sodelovanje v raziskavi.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Gradivo individualnih intervjujev ljudi z izkušnjo sem obdelala na kvalitativen način. Gradivo sem urejala po principu tematske analize, pri čemer sem upoštevala dele, ki so bili pomembni za mojo nalogo. Prepisane intervjuje sem večkrat pregledala ter iskala povezave in razlike med posameznimi intervjuji.

Posneto gradivo sem najprej pretipkala, ga slovnično uredila, vendar samo toliko, da je bralcu razumljivo. Nisem želela preveč spreminjati naracije sogovornikov, saj menim, da se s popravki zgubi prava vrednost izraženega. Odgovore sem nato razporedila po temah, ki so se večkrat ponavljale in ki so bile relevantne za mojo raziskavo. Nekatere teme sem zaradi podobnosti združila, določene pa izpustila. Vsebinski ureditvi je sledila deskriptivna analiza, kjer sem izjave sogovornikov povezala s teoretsko razlago. Ključne teme, ki sem jih identificirala z analizo so odnosi, vloge, čustva, spopadanje z alkoholizmom v družini, stiske otrok, nasilje, potrebe in želje, pomoč in podpora, odziv okolice, posledice in odnos do alkohola.

Odgovore, zbrane v fokusni skupini in individualnih intervjujih s strokovnjaki in strokovnjakinjami, sem uredila po enakem postopku in jih deskriptivno analizirala. Tri glavne teme, ki smo jih obravnavali, so bile: prepoznavna stisk otrok, prijava in nadaljnje ukrepanje in medinstitucionalno sodelovanje. Znotraj fokusne skupine so se pojavile dodatne teme, ki se v individualnih intervjujih niso, zato sem te vključila v posebno poglavje. Za metodo fokusne skupine sem se odločila, ker sem želela ne enem mestu zbrati čim več različnih strokovnjakov,

ki bi mi lahko odgovorili na zastavljena vprašanja. Zanimalo me je tudi, kakšna bo interakcija med njimi (Klemenčič in Hlebec, 2007: 9). Zaradi majhnosti vzorca, moje neizkušenosti in odsotnosti nekaterih strokovnjakov pa rezultat ni bil tak, kot sem pričakovala.

4 REZULTATI

Rezultate sem razdelila v dve poglavji, v prvem so zbrani odgovori strokovnjakov, tako iz fokusne skupine kot iz individualnih intervjujev, v drugem pa izjave odraslih ljudi, ki so odraščali ob starših, ki so prekomerno pili. Rezultati so bili pridobljeni na vzorcu 19 oseb in bodo posplošeni na ta vzorec. Posamezne teme, znotraj katerih so predstavljeni rezultati, vsebujejo tudi dobesedni zapis izjav sogovornikov.

4.1 Rezultati strokovnjakov

4.1.1 Stiske otrok, povezane z družinskim alkoholizmom

Odgovori, ki so jih podali strokovni delavci, nakazujejo, da so stiske otrok raznolike, kompleksne in se odražajo na različnih področjih. Kažejo se tako na učnem, vedenjskem kot čustvenem področju. Strokovni delavec, zaposlen na šoli, je izpostavil, da je težko določiti, katere stiske pri otrocih so povezane s starševskim alkoholizmom. Le-teh tudi ni podrobno opredelil, kar pripisujem njegovim pomanjkljivim izkušnjam s prepoznavo in prijavljanjem nasilja nad otroki in pa kratki delovni dobi v šolski svetovalni službi.

Pri otrocih od 4. leta ali pa 6. so že bolj vidne specifikke na čustvenem področju. Močijo posteljo, imajo vedenjske težave – ADHD, v resnici pa gre za čustvene stiske. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Nekateri otroci so bolj mirni, zadržani in odsotni. Zapirajo se vase in stisko držijo v sebi, na zunaj pa lahko delujejo zelo uspešni in pridni.

Pri otrocih vidimo učne težave, ne prinašanje nalog, nenehna opravičevanja – da se jim je računalnik pokvaril. Otrok je zamišljen, odsoten, eni so zanemarjeni – nimajo oblek, potrebščin. [...] Na zunaj je bil miren, zadržan, tih, ni bil sam nasilen. [...] Se spomnim dečka, ki ni znal, ni zmoget dela za šolo, ker je mama pila. [...] Ene je pa strah. [...] Reagiramo, če vidimo, da je zamišljen, ni zbran in zamuja. Vemo, da neki ne štima. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Moje izkušnje pri delu s temi otroki in mladostniki so zelo različne. Kr doskrat najdemo, kar je že en sogovornik reku, pri teh otrocih, da so neopazni, v smislu, da so zelo pridni, da ne želijo kjerkoli, doma ali v šoli, povzročat nekih situacij zaradi katerih bi bili ne vem starši spet klicani v šolo. Se pravi, so lahko zelo učno uspešni, lahko celo nad kompenzirajo svoje sposobnosti. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Deklci, ki nimata očesnega kontakta, k gledata skoz dol, ki nimata nobene moči, ki nimata nobenga mnenja, k sta čist preplašeni. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

Ker ti otroci iz teh družin so lahko praviloma ekstremno pridni – al grejo v eno skrajnost al grejo v drugo. In če so pridni, če majo same petke v šoli jih noben šolski sistem ne bo prepoznal, da je doma kej narobe. Ubistvu so pa oni pridni zato, ker se umikajo v učenje, ker jim to daje nek občutek varnosti, ki ga oni pravzaprav nimajo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Stiske otrok, s katerimi sem v času opravljanja dela vzgojitelja prihajal v stik, so se odražale na različne načine; žal ne morem izpostaviti izraženih stisk, vezanih na starševski alkoholizem, ker je problematika v družinah kompleksnejša in se odraža na več načinov. Največkrat gre za odzivanje otrok na splošno nekompetentnost staršev v zvezi z opravljanjem starševske funkcije. Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, na različne načine izražajo svoje stiske, ni pa nasilje vedno povezano samo z alkoholizmom. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Svetovalni delavec meni, da je stiska otrok še večja, če se jih odvzame družini in namesti v vzgojni zavod.

Ob hudih težavah znotraj alkoholičnih družin in posledic, ki jih zaradi tega otroci utrpijo, jih v večini primerov pristojni CSD »odstranijo« iz družin in z odločbo namestijo v vzgojne ustanove. Stiske ob tem so (po mojem mnenju) le še večje. V nadaljevanju ustanove, ki otroke obravnavajo, delajo vse, kar je v njihovi moči, da bi te stiske ublažile, kar je pogosto težko (da ne rečem nemogoče). (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Nekateri otroci v procesu prilagajanja družinski dinamiki razvijejo obrambne mehanizme: zanikanje, agresivno vedenje, umik v domišljjski svet. Ti so v takratni situaciji ključni za njihovo preživetje, če so konstruktivni pa lahko dobro vplivajo na otroka (primer deklice, ki se je umikala v učenje). Dve strokovnjakinji sta soglašali, da je stiska otrok bistveno večja takrat, ko pije mama. Ena strokovna delavka je povedala, da se mame, ki pijejo, bolj stigmatizira, saj zaradi pitja veljajo za »slabe mame.«

Strinjam se s tem, kar je NVO1 povedala, da je zelo zelo huda stiska, kadar pije mama. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Se mi zdi, da je glede zasvojenosti še vedno prisotna velika stigma. To ugotavljamo preko pogovorov, da so na primer uporabnice zasvojenost skrivale. Še posebej se to drži mam, ker je

potem slaba mama. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Nasilje in težave v medosebnih odnosih so prav tako odraz stiske zaradi starševskega pitja pri otrocih.

Otroci pa stiske izražajo na več načinov – z nasiljem, eni rišejo slike. [...] Eden je bil izredno nasilen, metal stvari, govoril grde besede. Tko fanti na splošno vzbujajo pozornost na razne načine: jeza, izbruhi – ne nujno na sošolce, lahko na predmete, učitelje. Deklice se pa bolj zapirajo vase, mogoče izrazijo verbalno, so nedostopne, se izogibajo športni, so nesramne, povejo, da jim je za vse vseeno. To delajo tudi fantje. Povejo, da jim je vseeno za ocene in posledice. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Nekateri pa seveda grejo v drugo smer. Imajo težave v medsebojnih odnosih, zlasti pogosto se mi zdi, da ne znajo razreševati nekih medvrstniških sporov, da nimajo razvitih enih socialnih veščin, da se pojavlja pri njih tudi vedenje z nekimi agresivnimi oblikami. Skratka na neke neustrezne načine kažejo na sebe oz. na svojo situacijo. Potrebno je potem tudi v kontekstu prepoznati, čemu pripisati takšne vrste vedenja. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Tko da pr tem čist individualnem delu se pa vsaj js osebno doskrat srečujem s kakšnimi otroki, mladostniki, ki izražajo to svojo stisko na različne načine ane. Eni z mogoče nasilnim vedenjem. Ubistvu se vidi, da vse izvira iz te stiske zaradi alkoholizma v družini, ker oni lahko včasih zelo hitro z nekim dogovorom, ki ga sklenemo, opustijo takšna vedenja. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

4.1.2 Prepoznavanje stisk otrok in odziv šolske svetovalne službe

Udeleženci fokusne skupine so poročali o prepoznavi stisk otrok, povezanih specifično z alkoholizmom. Nekateri so poročali o konkretnih primerih, ko so zaznali, da gre za neko težavo in jo tudi naslovili, drugi so se prepričali, tudi če suma na zlorabo ni bilo. Zaposlena na društvu Žarek upanja pa je povedala, da k njim prihajajo družine, za katere se ve, s čim se spopadajo, tako da to »fazo odkrivanja in prepoznavanja« pravzaprav preskočijo. Tudi druga strokovna delavka, zaposlena na društvu Projekt človek, je povedala, da se s samo prepoznavo ne ukvarjajo, saj so uporabniki pri njih prostovoljno ali po ukrepih centrov za socialno delo. Posledice so vidne že pri mlajših otrocih (4 leta), ki se kasneje lahko vključijo v psihoterapijo.

Meni tudi, da je naloga strokovnih delavcev na šolah, da prepoznajo zlorabo in se zavzamejo za otroka.

Zdej kakšne specifične situacije nimam v mislih, no. Je pa tko, če se ukvarjaš z mladostniki, se ukvarjaš tudi z družinami in je to nekaj, kar dostikrat prepoznaš, srečaš ta problem. [...] In js sm doskrat srečal ljudi, k so meli tud te težave. (SD4, 28 let na CSD, delo z mladostniki)

Ja, pravzaprav mi primarno izhajamo iz zasebnega sektorja, iz društva. In načeloma bi lahko rekla, da preskočmo to prvo fazo ugotavljanja ali ima družina težave ali ne. Ker k nam pridejo tisti, ki imajo težave ane. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Strokovna delavka, zaposlena v nevladni organizaciji, je opozorila na obrambne mehanizme, ki jih razvijejo nekateri otroci in mladostniki. Težave v družini pomanjšujejo, saj zaradi njih čutijo zadrego.

Js bi dodala zdej, ko nas poslušam, da mogoče tud pri mladostnikih al pa pri otrocih, kadar alkohol pri starših ni zelo izrazit problem, prepoznavam pravzaprav dost podobno doživljanje al pa funkcioniranje. Opažam js in kolegi kot neko zadrego oz. pomanjševanje – sej to pa ni nič tazga. Skratka dost podobne te obrambne mehanizme. Tko kot rečemo, sej vsak kdaj kej popije, sej mogoče je blo to samo situacijsko, sej to najbrš ni tako velik problem, kokr morebiti je. Pa tko tud dost otrok, dost mladostnikov pravzaprav to pomanjšuje in uporablja dost podobne obrambne mehanizme. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Zanimiv primer, ki ga je ista strokovna delavka izpostavila, nam da vpogled v vedenje in doživljanje male deklice. Ker se ni mogla spoprijeti z maminim alkoholizmom in ga razumeti, je vedenje svoje mame projicirala na drugo, izmišljeno osebo. Na ta način je njena mama ostala dobra, taka kot jo je deklica poznala (mama, ki ni pila).

Js sm se zdej enga spomnla. Ene punčke, katere mama je mela težave zarad pitja, zlo tak ekstremen primer je bil. Ona je sicer že pokojna, imela je pa 2 hčerki in ta mlajša hčerka, je bila že v osnovni šoli. Ko je mami padla iz abstinence se je hči vedno postavila v vlogo (ko mamica ni bla uredi), da to ni njena mami, da je to neka teta. Ubistvu tak močen obrambni mehanizem, da ni ona. To kaže kakšna stiska je za otroka, še posebi, ko ma mama težave. Vsi podatki kažejo, da je še bistveno večja škoda nrjena pri otrocih, če imajo mame težave s pitjem. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Socialni delavec je izpostavil, da je za delo z ljudmi ključen odprt odnos, ki ga je potrebno razvijati. Strokovnjak mora biti občutljiv in razumevajoč za izkušnje ljudi.

Centri mam neke vrste privilegiran položaj, v tem smislu, da lahko pridemo do ljudi preko različnih kanalov. Preko otroških, preko denarcev, preko drugih stvari, ki jih urejamo. In če smo senzibilni za to, da to prepoznavamo, potem na nek način lahko stopimo z neko svetovalno ponudbo do človeka. In z dobrimi možnostmi, da bo človek razumu in začel razvijati nek interes za ta tip pogovora, da na nek način začneš graditi odnos. Tko da, js mislm, da so CSD-ji v tem smislu zelo pomembne ustanove, bli so, so še, čeprav mal zgubljajo. In upam, da se bo še na tem področju delal. (SD4, 28 let na CSD, delo z mladostniki)

Eno vprašanje je to prepoznati, neka ta osnovna znanja in občutljivost na to. Drugo je pa pol delati specifično z njimi. Tam pa sigurno pomeni to več, tko kot je rekla NVO1, več znanja. Ampak problem je to prepoznati, pa potem te otroke sploh usmert. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Spodnji primer je pokazatelj, da lahko stisko otrok in alkoholizem v družini prepozna kdorkoli, ki je v stiku z otroki. Seveda pa more imeti posameznik nekaj znanja, občutka in dovzetnosti, da o svojih opažanjih poroča naprej.

Že to kako prepoznati je vprašanje. Pol sm se spomnla tud enga fantka pred leti. Kuharica ga je prepoznala, ker je fantek zelo nenavadno hodu skos po hrano. Pa zelo je bil lačen, potem ga je pa mal nagovorila pa povedala razredničarki. Ta je bla pa tudi zelo senzibilna, ker je mela pa sina alkoholika (on je bil tudi naš uporabnik, je potem naredil samomor). In je mela zelo razvit občutek za tega otroka in so potem skupaj ugotovili, da je mama od fantka umrla, da je bil oče popolnoma zapit, nefunkcionalen in so se potem začeli te procesi pomoči. Smo se potem vključili in ga je tudi potem starejša sestra prevzela. Torej vsakdo, ki dela z ljudmi, kjerkoli ima priliko, bi lahko te zadeve tudi prepoznal pa javu naprej. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Tri strokovne delavke, ki sem jih intervjuvala individualno, so stisko otrok prepoznale direktno, ko so jim otroci sami poročali o težavah. Zgodbe otrok so posredovale naprej, svetovalni službi. V nekaterih primerih je bila šola z zlorabo seznanjena, vendar zaposleni niso ukrepali. En strokovni delavec, zaposlen v svetovalni službi, pa ni nikoli prepoznal stiske otrok zaradi alkoholizma staršev in ni podal prijave.

Najpogosteje (če ne celo vedno) smo v šolskem timu prijavili nasilje nad otrokom, pa zraven dodali sum na prisotnost alkoholizma v družini. Direktno nimam izkušnje, da bi starš v obdobjih opitosti izvajal nasilje nad otrokom – da bi bila to osnova za našo prijavo. Sem pa to v družinah

že prepoznala, pa je mogoče kakšna druga oseba ali institucija naredila prijavo pred nami. Stiske otrok sem prepoznala najpogosteje kar direktno, z opisovanjem dogajanja doma. Zadnji, aktualen problem, pa se je pokazal tako, da je fantek uporabljal/kopiral očetove izraze (»dejmo še en pir; šnopček pijem, pejmo v gostilno« ...) in oponašal njegovo vedenje (zibajoča hoja zaradi opitosti). (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

Starši sicer pridejo na govorilne, ker so sami v stiski, jih pa zavoham. En fant je sam povedal, da je oče nasilen, ko pije. [...] Mama od tistega fanta je tudi na govorilnih povedala, da oče strašno pije, da majo probleme. Je povedala, da je oče zelo bolan. [...] Eni povedo, če se starši ločujejo, če je doma kriza, drugi ne. [...] Najbolj prepoznam po tem, no, če so starši nesramni, si predstavljam, da je neki hudo. Ko starš kriči, te obtožuje, ščiti otroka, ko se zlaže (za ocene). So me obtožili, da enemu otroku nisem pustila testa pisat. Mama je samo kimala, oče je bil agresiven. Ampak pri tem primeru se ne ve točno, za kaj gre. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Strokovni delavci, tako v fokusni skupini kot v individualnih intervjujih, so poročali, da prepoznavna stisk otrok ne bi smela biti odvisna od senzibilnosti posameznih strokovnjakov. Prepoznavo bi morali sistemsko urediti, tako da otroci dobijo pomoč ne glede na to, ali je zaposleni dovolj dovzeten in pripravljen pomagati.

To se prav, a morš met srečo, da naletiš na kompetentnega strokovnjaka, al pa maš nesrečo, ker se lahko s tvojo zgodbo, tvojo usodo, tvojim življenjem nič ne zgodi. Ker ne naletiš na človeka, ki bi ti lahko nudil nek suport. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

Pri enem otroku sem najprej sama zaznala stisko, potem pa je tudi sam povedal, kaj se je dogajalo. [...] Sem imela individualno uro s to učenko, takrat je doživela kolaps. Sem jo objela, potem je povedala. Vsi smo vedli, da se to dogaja (iz te šole). Tudi za druge se javno govori, ampak se nič ne zgodi. [...] Se mi zdi, da je vse odvisno od posameznikov. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

V vsem času, kar delam na področju vzgoje in izobraževanja, nimam izkušnje s prepoznavo alkoholizma v družini, zato tudi nisem podal nobene prijave. V zavode za otroke in mladostnike s ČVM pa so le-ti nameščeni s strani CSD (danes s strani sodišč) in so že pred namestitvijo strokovne službe obravnavale težave v družinah (ne samo, ampak pogosto tudi alkoholizem enega ali obeh staršev). (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Pri posredovanju zaznanih stisk otrok šolski svetovalni službi sta dve učiteljici naleteli na negativen odziv. Učiteljica je svetovalni delavki posredovala, da ji je učenec zaupal o nasilju s strani očeta, ki pije. Ta ni podala prijave, saj je družino poznala iz domačega okolja. Prijavo na tej šoli podajo le, če je nasilje nad otrokom vidno, v smislu fizičnih poškodb. Druga učiteljica je naletela na »gluha ušesa«, šolska svetovalna služba ni želela podati prijave, zato jo je podala sama. Po prijavi pa je bila deležna številnih zasliševanj s strani ravnateljice o sami prepoznavi, dokazih, obtožili so jo, da »se vtika v življenje otrok«.

Potem je bilo pa očitno tko hudo, da mi je povedal, jaz sem bila takrat še neizkušena, povedala sem svetovalni delavki, ona pa tega ni naprej posredovala. Šlo je za znano družino, v majhnem kraju, svetovalna delavka je tudi tam živela. [...] Svetovalna delavka bi takrat morala drugače ukrepati. Samo mi vsi sum na zlorabo podamo svetovalni delavki. Sem rekla, da bom sama šla na policijo, če se ne ukrepa. Težko je, če nisi prepričan. En oče je pa prišel k meni, da zafrkavam njegovo hčerko, je kričal name in na ravnatelja. Sem mislila, da je tak tudi doma. [...] Jaz sem bila prepričana, da je nasilen, ni bilo pa nič. Če so modrice, prijavijo, sicer ne. Staršem damo vedet, da jih spremljamo, včasih je pa to to. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Napisala sem, kar je povedal, in skušala preko ŠSS prijaviti, vendar najprej niso bili za to. Sem potem sama prijavila. Družina je bila potem povabljen na CSD in tam so prebrali pismo, torej to kar sem zapisala. Vprašali so otroka, če je to res. Bil je 9. razred. Potem so stvari stekle, sem se pogovarjala z mamo, ji dala vedet, da more zaščititi otroke in da se lahko umakne. Je šlo naprej, te otroci so zdaj na varnem, oče ima prepoved približevanja. [...] Zakaj je men povedala, s kakšno pravico sem se jaz vtikala v to, kako sem ravno jaz zaznala stisko in da naj bi jaz začela spraševati, vrtati v učenko. Sem bila večkrat klicana k ravnateljici, da objasnim na podlagi česa sem jaz to zvedla in vlekla iz otroka. Najhujše mi je pa bilo, kako so vse skupaj obravnavali na CSD. Ampak bi to naredila v vsakem primeru. [...] Sem se opravičila, da je bilo tako kot je bilo na CSD. Ne gre za zakon in dolžnost v tem smislu, ampak je otrok v močni stiski in to pa je moja dolžnost. Če ti kej več veš, gledajo, kot da se vtikaš. Mogoče so bile ljubosumne, zakaj se ni otrok njim zaupal. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

4.1.3 Delo z otroki

Nekateri strokovni delavci in delavke so izpostavili programe, namenjene specifično otrokom. Poudarili pa so tudi t.i. »luknje«, pomanjkljivosti, zaradi katerih vsi otroci niso vključeni v obravnavo.

No v tem trenutku pa, kar se tiče društva, ki je bil odgovor vladnemu sektorju kot pomoč na tem področju, poskušamo z mladimi delat kokr nam sredstva, čas in strokovnjaki omogočajo. V našem društvu pravzaprav veliko dela (predvsem v zadnjem obdobju) posvečamo otrokom, ki prihajajo iz alkoholičnih družin. Mamo poseben program, ki se imenuje Hop čez jarek. Tja so vključeni mladostniki od 7. do 16. leta. Seveda gre še za manjko, treba bi blo vključ (pa ne poznam čist dobr situacije v Sloveniji) »teenagerje«, torej otroke, ki so starejši in prihajajo iz alkoholičnih družin. (SD2, 30 let na CSD, zaposlen na ZPIZ)

Mi pravzaprav delamo več kot 18 let in smo že od začetka pravzaprav posvečal večjo pozornost vedno otrokom, tko da smo jih seveda vključeval v določene aktivnosti. Potem smo pa, pred že kr velik leti, razvil ta program, ki mu mi rečemo Korak v pravo smer. V katerem intenzivno delamo z otroki iz teh naših družin, ki pridejo k nam. V ta program so pa vključeni otroci, ki hodijo v OŠ. Medtem k za mladostnike mamo posebno skupino. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Ko se z otroci dela dlje časa in bolj intenzivno, ti razvijejo občutek varnosti v odnosu do strokovnjakov in se odprejo.

Zdej to skupino k sm prej rekla, mamu kontinuirano, za te mal starejše otroke mamu tud individualno (tretja triada OŠ). Uporabljamo tehnike prilagojene njim in se dostikrat izkaže, tud v teh drugih nekih aktivnostih, da z otroki preživimo dalj časa, ko so tudi oni izven družine. So 3–4 dni z nami, ne prespijo doma. Takrat se ukvarjamo predvsem s temi otroki, intenzivno. Dostokrat se izkaže, da ko otroci pridobijo občutek varnosti, da je to skrivnost, oni potem marsikakšno stvar povejo, ki jo mi lahko razčlenmo, otroka pomirimo, mu damo neke usmeritve. In to je tisto, kar se men osebno zdi, da otrokom še posebi pomaga. Da vejo, da majo nekega sogovornika, ki pravzaprav jim nekaj pomaga v tisti njihovi situaciji, neki travmi, ki so jo doživel. In da je to dejansko neki, kar je samo njihovo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Pridobivanje novih, pozitivnih izkušenj je za otroke ključno. V družinah in domačem okolju teh včasih ne dobijo, veliko stvari se jim prepoveduje, zato je še toliko bolj pomembno, da so vključeni v programe, kjer se lahko izražajo.

To se je nam pokazalo kot zlo dobro, da tudi otroci napredujejo oz. občutjo predvsem te pozitivne izkušnje, ki jih v primarnem družinskem okolju dostikrat ne. Da vidjo, da ubistvu zmorejo neki nrdit. Da lahko, da jim je dovoljeno. Prav to, da imajo neko varno okolje, kjer

pridobivajo te pomembne pozitivne izkušnje, ki jih zlagajo v nek mozaik svojega življenja. In potem se tudi v življenju lažje odločajo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Strokovni delavci so izpostavili, da je izredno pomembno, da imajo z otroki odprt odnos. Tako učitelji, razredniki kot svetovalni delavci. Osebni odnos je predpogoj, da se otrok v stiski zaupa odrasli osebi, ki jo pozna. Nekateri so po prijavi ali pa sumu na nasilje z otrokom ostali v stiku preko telefona, drugi osebno. Bili so dostopni za pogovor in otrokom povedali, da se lahko obrnejo na njih. Pogovor je po mnenju učiteljice tisto, kar otrokom najbolj pomaga. Zaposlena na nevladni organizaciji pa omenja druge pristope, kot je psihoterapija.

Za otroke organiziram igre, risanje, tehnike peskovnika. [...] Specifično pomoč imamo tudi za otroke. Starejši otroci so lahko vključeni v psihoterapijo, ker imajo pogosto težave, ki so skrite v implicitnem spominu. [...] Pride terapevtski kuža in preživi 1 uro z otrokom. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Edina stvar, ki je pomembna in ključna, je odnos. Če ima svetovalni delavec dober odnos z večino učencev, če se jim zmore približati, če se ob njem počutijo varne, potem se bodo ob različnih stiskah zatekli k njemu in se mu zaupali. Če odnos ni vzpostavljen, se to ne more zgoditi. (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

Mi jih poskušamo razumeti. Se spomnim dečka, ki ni znal, ni zmožel dela za šolo, ker je mama pila. Sem mu dala možnost, da se nauči in mi pove, ko bo pripravljen. Jaz učencem rečem, da če kaj rabijo, naj mi pridejo povedat. Otroci potem poiščejo pomoč, tudi svetovalna delavka pristopi. Vprašam otroka, kako je, pa ti kej pove. [...] Enega očeta sva komi prepričale, da hodi deklica malicat k pedagoginji. [...] Včasih to deklico sama pokličem in vprašam, kako je. [...] Verjetno ta pogovor z otrokom najbolj pomaga, pa pomoč pri učenju. Jaz jim probam to olajšati, odlagam spraševanje, vključim sošolce za učno pomoč, svetovalno službo. [...] Velikokrat z učenci zgubimo kontakt, še največ ga ima razrednik, dobro je, če ima osebni odnos. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Sem se pogovarjala še naprej s tem fantkom. [...] Vemo pa, da gre k tistemu, ki ga pozna. Na šoli, kjer sem prej delala, so bili tudi otroci, ki so bili zlorabljeni, in so tudi med urami do mene hodil, da so se pogovarjal z mano. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

[...] otroke vzpodbujamo, da o stiskah in težavah v družinah spregovorijo. [...] Otroke pri hudih psihosocialnih stiskah lahko vključimo v obravnave pri drugih institucijah (pedopsihiatri, SCOMS ipd.). (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Strokovni delavki iz nevladnih organizacij sta opozorili na stigmatizacijo otrok. Otroke prepogosto označimo za težavne, moteče, ne da bi razumeli razlog za njihovo spremenjeno vedenje.

In potem ko obsojajo tiste otroke, ki so na nek način moteči, agresivni, tud oni ubistvu iščejo v tem nek svoj položaj. Jih je treba na nek način razumet in jim pomagat. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Opažam, da se otroke pogosto stigmatizira, se otroka označi kot težavnega. Ne razumemo pa, da on ni problematičen, da je to normalna reakcija na nenormalne okoliščine. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

4.1.4 Ne-prepoznavanje stisk otrok zaradi alkoholizma staršev in razlogi za pomanjkanje empatije strokovnjakov

Dve učiteljici sta spregovorili o razlogih za ne-prepoznavo stisk otrok ali pa ne-ukrepanje ob prepoznavi. Strinjali sta se, da imajo zaposleni dovolj znanja, da lahko ukrepajo, glede razlogov za ne-ukrepanje pa sta imeli različno mnenje. Prva je izpostavila strah učiteljev, tudi pred zakonom, torej strah, da ne bi česa izdali in s tem posegli v pravico varstva osebnih podatkov, in pa strah pred sodišči. Stiske otrok se v primeru, da so zaznane, dostikrat prikrivajo. Eden izmed razlogov bi po besedah učiteljice lahko bilo dejstvo, da sta bili v nekem primeru, kjer je bilo zaznano nasilje, svetovalna delavka in družina iz istega kraja in sta se tudi osebno poznali. Učiteljica se počuti nemočno, v primerjavi z razredniki, saj z učenci nima toliko stika in jih ne pozna dobro. Druga učiteljica pravi, da se nasilje še vedno precej tolerira, da pa se večina ne želi izpostavljati, zato zlorabe ne prijavijo. Odziv s strani svetovalne službe bi lahko od ukrepanja odvrnil tudi ostale učitelje, saj se je izkazalo, da svetovalna delavka in ravnateljica učiteljici nista verjeli. Učiteljica je čutila, da tudi ostali strokovnjaki v postopku niso zaupali njeni presoji. Obe intervjuvanki in socialna delavka iz fokusne skupine pa so se strinjale, da celoten postopek po prijavi ni enostaven.

Tebe potem tudi vlečejo na sodišče, ni prijetno za te, k prijavijo sum za nasilje. Kolegice se večinoma zlo izogibajo, ker ni enostavno. [...] Ker nisem razredničarka, se mi zdi, da imam manj moči. Večinoma pa ja, vsi skrivajo, prikrivajo in je na škodo otrok. Nočejo karkoli izdat

zaradi pravilnikov in zakonov. [...] Mislim, da je bolj kot neznanje razlog, da kolegi ne ukrepajo, ne prepoznajo alkoholizma, strah, morda neodločnost. Starši nas lahko tudi tožijo zaradi varstva podatkov. Jaz vem samo za te, ki jih učim, kaj se dogaja z otroki na razredni stopnji – v to nimam vpogleda. Zdaj se pa vse prikriva, kdo, kaj, če res ni nujno. Včasih si več vedel o otrocih. Če je stiska doma, brezposelnost. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Učitelji se najrajši ne vtikamo v te stvari, toleriramo nasilje ali pa se ne maramo izpostavljati. Se ne čutimo, da bi bili mi poklicani se dobesečno vtikat. Ljudje zatiskajo oči. Težko bi se na neznanje izgovarjal, res pa, da se eni niso udeležili izobraževanj. Ravnatelj in služba bi mogla to narediti. [...] Ta pot od zaznave nasilja pa da se neki zgodi je predloga, ni najbolj enostavno otroka odvzet, moglo bi bit pa to skrajšan. Tudi na zaupanju tistega, k je zaznal in prijavil. Ni pomembno kdo, ampak da se je zaznal. Zapletene poti so. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Če to vidš, ti vzame velik časa in se morš začeti tud s tem ukvarjat. Ne, če vidš enga očeta, ki pride že v vrtec pod vplivom alkohola, drugič, tretjič, petič, desetič, potem ma ta (tko mi rečejo vzgojitelce) velik dela, ker more obvestit center, more bit soglasje vodstva in potem se začnejo celi procesi pomoči, postopkov, ukrepov in to nam nalaga zelo velik obveznosti. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Tudi z udeleženci fokusne skupine smo se pogovarjali o primerih slabe prakse, o spregledanih otrocih, ki se na strokovnjake obrnejo kasneje, kot odrasli. Ti primeri niso osameli, zelo pomembno pa je, da jih razumemo, saj nam lahko odgovorijo na vprašanja, kot so, zakaj je alkoholizem v Sloveniji še vedno tako razširjen in spregledan.

Da ne govorimo o otrocih, ki so odraščali, odraslih otrocih, ki so odraščali v družinah, pa niso sprocesiral problema alkoholizma v družini. In zdej prihajajo v javne službe in nevladni sektor z različnimi stiskami in težavami. (SD2, 30 let na CSD, zaposlen na ZPIZ)

Po drugi strani pa to kar je SD2 čist na konc omenu, je pa ogromno enih ljudi prihajal, kjer so poročal o tem, kako niso bli slišani in prepoznani v svojem otroštvu. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Te ljudje so pa pogosto poročal o tem, kako so bli že kot otroci, kako so odraščal v teh družinah, pa jih ni prepoznala ne šolska svetovalna služba, ne pediater, ne razredničarka. Bli so odrasli ljudje, ki so poročal o tem, da so celo govoril o teh domačih, družinskih razmerah pa ni

razredničarka al pa svetovalna služba nič nrdila. Tuki so spregledani tud ne, če gledamo v vrtcu. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

Tko da, žal sm se srečevala s temi tragičnimi zgodbami, zdej k mam te skupine svojce, kjer vidmo, da gre to tko generacijsko. Ane iz ene generacije v drugo in js mislm, da je ogromno ljudi neprepoznanih, neslišanih, nevidenih. Tle nam ljudje seveda tudi lahko polzijo skoz roke, ne. Kaj pol loh nrdimo, ko js srečam že 4., 5. generacijo, kjer je bil alkohol stalnica. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

Udeleženci fokusne skupine sta prav tako ugibali o razlogih za ne-prijavljanje nasilja nad otroki. Nasprotno kot učiteljici sta menili, da imajo strokovnjaki premalo znanja in niso dovolj usposobljeni za prepoznavo. Socialna delavka je tudi omenila strah vzgojiteljic glede posledic prijave. Veliko oviro naj bi predstavljalo tudi varstvo osebnih podatkov, ki so ga strokovnjaki omenjali skozi celoten pogovor v fokusni skupini, omenili pa so ga tudi v individualnih intervjujih.

Kar pa spremlja to našo slabo prepoznavo in neučinkovitost, je pa stigma. Je to kar se tud stroke drži, ta stigma, sram, premal znanja. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

Tle mam zlo velik problematike in če bi uspel tud v šolskem sistemu prepoznat, bi lahko preko tega rešl kako družino. Ker bi vključil tud starše in bi proces nekako steku. Tko kot ste vi rekla Tija, če ena strokovna delavka al pa svetovalna delavka v svoji celi karieri ni prepoznala tud ene družine, jih je pa vrjetno tud v enm razredu kr neki, potem imamo verjetno v tem kontekstu težavo. Ubistvu je problem v tem, ne da oni ne želijo vidit. Mislim, da dejansko nimajo nekih kompetenc, neki vpogledov, nekega znanja tudi, za to praktično prepoznavanje problematike. In da je tud v tem del našega dela, ki bi se ga v prihodnje mogoče mogli mal lotit. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Mogoče še to dilemo, mogoče obstaja tud strah teh svetovalnih delavcev, če se vrnemo na vrtce. Imeli smo eno kar obširno izobraževanje za en ljubljanski del vrtcev, kjer je kr velik enot oz. mel smo aktiv svetovalnih delavcev in vodij vrtcev ... pa ni blo. Lejte mi smo odprli to, da kadarkoli pokličejo, se posvetujejo. Strah je tud vzgojiteljic in kadra kaj zdaj, a mi bodo zamerili, kaj bodo rekli, a me bodo prijavil ker se ful tega use vrti okol alkoholika. [...] Pa ta preplašenost, velik neznanja, nekompetenc pa tko. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstinent)

4.1.5 Medinstitucionalno sodelovanje

Glede sodelovanja z institucijami imajo strokovnjaki različne izkušnje. Štirje so povedali, da je sodelovanje dobro, dve učiteljici pa sta ga označili kot neuspešno, ena je navedla slabo izkušnjo s CSD, druga je povedala, da je imela samo eno dobro izkušnjo s sodelovanjem z institucijami. Centri za socialno delo, po mnenju učiteljice, prelagajo krivdo na otroka, druga učiteljica je povedala, da so otroka na centru izpostavili in je doživel slabo izkušnjo, zaposlena na društvu je komentirala neodzivnost centrov in prehitro zaključevanje primerov. CSD namreč uporabnikom društva ni dal na voljo več časa, da se razmere uredijo in se lahko otroci potem spet vrnejo domov. Da se otrok ne obravnava in da se primeri prehitro zaključijo, je izpostavila tudi učiteljica. Omenjali so, da je sodelovanje boljše, kadar se zaposleni med sabo poznajo. Bolj uspešna so tudi sodelovanja na dolgi rok, med istimi institucijami, ki poznajo delovanje druga druge. Sodelovanje znotraj institucije (npr. društva) poteka v obliki timskih sestankov, pošiljanja poročil, sodelujejo pa tudi s centri za socialno delo, šolami, društvi, zdravstvenimi ustanovami in skupnostjo.

Veliko tudi sodelujemo z vrtci. [...] Redno sodelujemo z osnovno šolo Škofja Loka. Otroci hodijo tja v šolo. Sodelovanje je dobro, nas poznajo, imamo prednostni sprejem, poznajo tudi specifične našega znanja, dela. Vsako leto imamo tudi dan odprtih vrat, za 5. razrede osnovne šole Škofja Loka. Takrat organiziramo delavnice za otroke. Sodelujemo tudi z zdravstvenim domom – s pediatrijo, zdravnico za naše uporabnike, nas dobro pozna. S CSD imamo različne izkušnje, načeloma dobre. Če je pogoj zdravljenje, potem pošljemo poročilo na CSD, oni naše uporabnike potem spremljajo, organizirajo MDT, po koncu programa pomagajo našim uporabnikom pri iskanju službe, veliko jih ima izredno denarno pomoč. CSD deluje pa kot nek vezni člen. [...] Imeli smo pa en primer, ko je bil CSD izredno nesodelujoč, neodziven. Otroka so vzeli v rejništvo, ga niso hoteli vrniti. Mama uporabnica pa se je takrat urejala, vendar ji CSD ni dal možnosti. To je bil en tak neuspešen primer. Dobimo tudi dobre donacije, za maratone. Preko občine različne potrebščine, odeje. Redno sodelujemo tudi z amabasadorji nasmeha (Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali). [...] Sodelovanje poteka vedno uradno, z dopisom, štemplji, razlago, po mailu je vse zašifrirano – v skladu z zakonom. Imamo timske sestanke, ko poznaš ljudi je lažje, ti potem tudi dajo kakšne informacije, s tem nimamo težav. So pa eni težji primeri, ena punca ni zmogla zdravljenja, pa so ji potem odvzeli otroka. Včasih je odvzem neka zunanja motivacija, kakšni kolegi so pa zelo sodelujoči, pa potem ljudje

pridejo pogojno iz zaporov, se potem pri nas urejajo. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Sodelovanje ocenjujem kot dobro. [...] Sodelovanje zajema večinoma MDT, sestanki, redna komunikacija s socialnim delavcem s CSD, ki vodi primer – kako je otrok v šoli, kako se odzivajo starši, kakšna so naša opažanja ... spremljanje. (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

S CSD imam slabe izkušnje, tudi ena deklica je zdaj doma, kjer niso v redu razmere. Mi spodbujamo CSD, da ukrepa, pokliče starše. So kar zaključil primer. Nimam dobrih izkušenj, niso nič uredil. Če jim neki rečeš in kličejo starše, je krivda na otroku. Sodelovali smo tudi s pediatrično kliniko, zaradi depresije enega otroka. S policijo nisem nikoli. [...] Imamo pa timske sestanke in se pogovorimo o opažanjih, kako otrok dela nalogo, če je urejen, kako se vede. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Morali bi bolj sodelovati. CSD-ji so preveč obremenjeni. Večje zaupanje med njimi, ker mamo vpogled v življenje otrok. Z zdravstvenimi domovi, CSD-ji in osnovnimi šolami imam samo ena dobro izkušnjo, takrat smo se dobro povezali. Timi, ko se zberejo, si moraš pridobit besedo. Neredko se gleda z nezaupanjem do učiteljev, temu pa ni tako. Psihatri in zdravniki gledajo na nas, kot da manj vemo. Odvisno pa je od človeka, ki je v timu, če so pripravljeni narediti, se da delat. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Učim pa tudi eno deklico, nad katero mama izvaja nasilje. Z deklico se ena pedagoginja pogovarja in mi potem to tudi pošlje v vednost. Ta konkreten primer je pa na CSD zaprt. Deklica ni v redu. Je vodena na pediatrični, z njimi sodelujemo. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Sicer medinstitucionalno sodelovanje, kadar je potrebno, bolj ali manj uspešno poteka. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Strokovnjaki so si enotni, da je medinstitucionalno sodelovanje nujno za kompleksno obravnavo družin in uspešno delo. Pravijo, da mora biti sodelovanje odprto. Dva socialna delavca sta poudarila, da je bilo včasih tega več, da so bili odnosi med strokovnjaki boljši. Opozorili so tudi na pogosto menjanje kadra, kar lahko povzroči težave pri sodelovanju. Uspešnost sodelovanja je, tako kot prepoznava, precej odvisna od naravnosti in pripravljenosti zaposlenih. Strokovna delavka na primer omenja, da zaposleni v vrtcu niso želeli sodelovati z društvom.

Še js bi rekla, da se mi zdi izjemno ključnega pomena to medinstitucionalno sodelovanje. Morm kljub vsemu rečt, da mam predvsem pozitivne izkušnje, v smislu, da se strokovni delavci

odzivajo, prihajajo na sestanke, so dosegljivi za informacije oz. za delitev teh informacij, za pisanje poročil. Zdej to, kar si ti SD1 rekla, sem nekako prepoznala, da zna bit problem kadar je velika fluktuacija. Zdej ta je kokr js vidim večja na centrih kokr recimo v šolstvu, tko da ta moja mreža, ki sem si jo zgradila tekom let (strokovnih delavcev, svetovalnih delavcev) kr nekje ostaja ista. Je pa res, da v naših vrstah se pa strokovni delavci v zadnjem času kr precej menjajo in to pa je tisto, kar je lahko mal otežujoče pri tem sodelovanju. Tko kot ste že prej rekl, tud SD4, če se mi poznamo že vrsto let in vemo kako delamo, zakaj delamo, da ne bomo zlorabl kšnega podatka, je potem to sodelovanje lažje, kot če pač se ne poznamo tud osebno. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Sodelovanje je nujno, nikamor ne bomo prišli, če bo vsak okopaval svoj vrtiček. (SD2, 30 let na CSD, zaposlen na ZPIZ)

Kar se tiče pa teh sodelovanj z institucijami je pa to seveda fajn, če je to sodelovanje dobro, če je odprto. (SD4, 28 let na CSD, delo z mladostniki)

Z otroci smo nrdil zlo dobre delavnice, smo mel tud eno predavanje, tako interaktivno delo. Ko so bli na vrsti pedagoški delavci, pa niso najdl prostega časa oz. termina, čeprav smo jim mi določil 2, 3, in kar govoril o tem, kar je že bilo povedano. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

4.1.6 Sodelovanje s starši

Vsi intervjuvanci so izrazili, da si želijo boljšega sodelovanja s starši. Pravijo, da je sodelovanje s starši nujno, saj se na ta način pomaga tudi otrokom. Nekateri starši ne želijo sodelovati. Učiteljica je izpostavila očeta, ki se ne odziva in s tem zapira šoli možnost, da bi pomagala njegovi hčerki. Ena učiteljica je izpostavila dobro prakso v preteklosti, ko so imeli delavnice tudi za starše in so jih izobraževali o zasvojenostih. Pravi, da tega ni več, svetovalna delavka na drugi šoli pa prav tako izpostavlja uporabnost šol za starše, ki se jih ljudje premalo udeležujejo.

Šole bi morale biti bolj izobražene, imeti stik z družinami. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Pogrešam pa večjo udeležbo staršev na raznih šolah za starše, delavnicah Društva za nenasilno komunikacijo ipd. Vem, da je to za starše obvezno ali pa nekaterim samo svetovano, ampak nekaterim posameznikom to ni dovolj. Potrebovali bi bolj redno obravnavo in predvsem

spremljavo, nadzor – vsaj dokler so otroci mladoletni, na primer. (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

Mi smo v Medvodah in kar je dodatnih aktivnosti, ki bi bile uporabne za otroke, je staršem odveč, ker jih morajo voziti. [...] Oče ne sodeluje in ne vemo, kako je z njo. Otroci so prepuščeni sami sebi. [...] So pa lahko tudi zelo veliki pritiski na starše s strani CSD. Težava je tudi pri otrocih s posebnimi potrebami, ker je treba najprej starše pripraviti, če oni ne sodelujejo, ne moreš nič. Mi mamο potem še pomočnike preko javnih del, da hodijo otroci k njim nalogo delati. Tukaj je spet potrebno soglasje staršev, vse skupaj traja predlogo, preden se karkoli obrne. [...] Dostikrat doživimo grob napad s strani staršev, sem šla učiteljico vprašati, je rekla, da je mela več takih izkušenj. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Sodelovanje s starši je pogosto oteženo, ker niso pripravljeni sodelovati. [...] Sodelovanje z družinami je potekalo v obliki rednih timskih sestankov, vendar so bili ti usmerjeni v podporo in spremljanje napredka otrok. Menim, da je za delo s starši še veliko manevrskega prostora, ki ni izkoriščen. Predpogoj je seveda pripravljenost staršev na sodelovanje. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Učiteljica je omenila primer, ko se ji je mama na govorilnih urah zaupala. Povedala je, da je mož nasilen, kasneje sta se večkrat pogovarjali in sodelovali. Starši, ki ne pijejo, potrebujejo še več podpore s strani strokovnih služb.

Tudi ni neke opore tem materam. Vse je v smislu »brigi se zase, bo že mimo«. Ne čutimo se poklicani. [...] potem v popoldanskem času tudi strokovno vodene delavnice za starše. So dobili vsi navodila kako ravnati v tem primeru. [...] Starše bi morali bolj v šolo vključiti. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Kaj pa ta mama poreče na to, ko oče pripelje otroka, a smo mi zmožni s to mamο govoriti in jo opozoriti na neke stvari in a smo potem z njo zmožni začeti delati. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Se moramo v prvi vrsti začeti ubadati s svojci, s tistim delom družine, ki še kolikor toliko funkcionira, ki ima še neko upanje, ki ima še neke vire moči, rečemo ane. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

S podobno težavo kot učitelji na osnovni šoli se srečujeta strokovna delavka in delavec na društvih. Strinjata se, da staršev ni lahko prepričati, da podpišejo soglasje za vključitev otroka

v določen program. Zaposlena na društvu Žarek upanja je pojasnila, kako lahko po obratni poti, preko otrokovih pozitivnih izkušenj s programi društva, starši popustijo in se znebijo strahu.

Starše je ubistvu strah, kaj se bo dogajal, če otroke same spustijo v program. Pr nas se je izkazal pred leti, da je blo starše strah, kaj bomo mi otroke spraševal glede družinskega življenja. Potem se je pa zelo hitr zgodil en preobrat. Otroci so se tko zlo povezal med sabo, skupina je ratala tko kohezivna, da so oni nrdil ta krog in se hotl srečevat in potem so starši zgubil to moč. Da bi v bistvu kontroliral, a bo otrok šel ali ne. Če se otrok počuti dobr, potem starš zgubi ta občutek moči in kontrole in lastnega strahu, kaj se bo dogajalo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Da dobijo pomoč, rabijo dovoljenje staršev in to ni enostavna naloga. To je zlo zapletena in zahtevna naloga. (SD2, 30 let na CSD, zaposlen na ZPIZ)

4.1.7 Preventiva

Preventivno delo na osnovnih šolah in v okviru Društva projekt človek poteka največkrat v obliki delavnic za otroke. Mladinske, preventivne delavnice so namenjene 7., 8. in 9. razredom osnovne šole, ponujajo pa tudi druge delavnice na različne teme. Delavnice izvajajo zunanji strokovnjaki, pod okriljem društev, tako da gre tudi pri tem za obliko medinstitucionalnega sodelovanja. Zaposlena na društvu omenja povezovanje s skupnostjo, saj društvo organizira dneve odprtih vrat, ko si lahko otroci iz osnovne šole ogledajo in spoznajo njihovo delo. Ena učiteljica je izpostavila delavnice, ki so jih včasih izvajali za 4. razrede in so bile zelo uspešne.

Intervjuvanci se strinjajo, da bi bilo lahko še več narejenega za boljšo preventivo in da je preventivnega dela premalo. Več bi se lahko govorilo o zasvojenostih, kar bi pripomoglo tudi k destigmatizaciji odvisnosti in okrepitvi otrok z znanjem za ravnanje v konkretnih situacijah. Strinjajo se, da se o tej temi premalo govori. Učiteljica in svetovalni delavec pa sta izpostavila, da bi bilo koristno, če bi se delavnic udeleževali tudi starši.

Glede preventive je program v Ljubljani za otroke in mladostnike, mladostnike za katere se že ve, da majo težave z zasvojenostjo, izvajajo se tudi preventivne delavnice na osnovnih in srednjih šolah. Naše delavnice pa so usmerjene v zdravo družbo, čustveno podporo otrokom, osredotočamo se na to, da se uporabniki naučijo »kako biti srečen človek«, izpolnit potrebe, reševati probleme in kako čustvovati, da se ne zatečejo v droge. Ne usmerjamo se na razlago drog, odvisnosti, ampak na splošno na to, kako lahko uporabniki zdravo in dobro živijo. Ni namreč naključje, kdo je postal zasvojen, je več dejavnikov, po navadi šibko okolje. Zasvojenost

je samo simptom čustveno vedenjskih težav, ko se človek začne zdraviti se pa prikažejo težave. Ne postane vsak, ki proba droge, že zasvojen. Ti imajo neko predispozicijo. [...] Učimo se tudi, kako se zabavati, družiti, sprejemati samega sebe. Glede destigmatizacije pa mislim, da je super, ta stik s 5. razredi, ko oni spoznajo naše uporabnike, pogledajo hišo, vidijo, da to niso »bav bav« ljudje, da vidijo, kako delamo. Vsaka preventiva je bolje kot nič. Je pa to financiranje bilo vedno problem. Mi se prijavimo na razpis občine, potem v okviru meseca (novembra) boja proti zasvojenostim organiziramo okrogle mize, pohode, sodelujemo na tak način z lokalno skupnostjo. Je pa veliko priprav in finančnega vložka, če bi meli sredstva in kader, bi bilo tega še več. Saj je potrebne veliko organizacije. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Delavnice za osnovnošolske otroke (npr. zadnje triletnje – 7., 8. in 9. razred – enkrat v tem obdobju). Kot dobre so se izkazale tiste delavnice, ki so jih vodili mladi, saj so se učenci z njimi bolj poistovetili, govorili so »njihov jezik«. Žal pa mi nimamo tako specifično usmerjenih dejavnosti, vendar ponujamo učencem različne delavnice (zasvojenosti – kjer vključijo tudi alkohol) – društva, policija ipd. Kot že rečeno – mladi mladim – to učenci najbolj pohvalijo. (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

Imamo mladinske delavnice. Že pri teh se starši pritožujejo zaradi določenih tem, kot je na primer spolnost. Večinoma so krščanske družine in imajo moralne dileme. Na delavnici so potem razredniki zraven, eni učenci pa gredo ven (ker jim starši ne pustijo, da bi bili na delavnici). Imamo te akcije, da ne prižgejo cigarete, to je v 6. razredu. Jaz tega niti ne omenjam, ker se mi ne zdi smiselno. Večinoma pa se pogovarjamo o internetu, odvisnosti povezani s spletom, ampak tega je spet premalo. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Meli smo kar nekaj programov, je pa zamrlo. Mel smo v 4. razredu dr. Ramovša in Zavod Antona Trstenjaka. To smo imeli predavanja in delavnice za otroke, v sklopu razrednih ur in potem v popoldanskem času tudi strokovno vodene delavnice za starše. So dobili vsi navodila, kako ravnati v tem primeru. Imeli smo tudi Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, inštitut ROK, dr. Reasonerja. Otrokom so dali neke veščine, da so začutili lastno vrednost, da so se lahko uprli določenim stvarem, ki niso v skladu s tem. Nič več ni od tega. Sistematično ne. Se jih ne ozavešča, je premalo. Takrat je pa en otrok šel čez cel program, lahko skupaj s starši. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

V glavnem je šlo za delavnice, ki pa otrokom ne pomagajo, če se ne začnejo urejati tudi starši in s tem omogočijo otrokom vračanje v matične družine. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Socialna delavka, zaposlena na društvu Abstincent, je delila mišljenje, da so zadovoljni uporabniki najboljša preventiva. Znanje in ozaveščenost o alkoholizmu nadalje kot prostovoljci posredujejo drugim ljudem, sodelujejo tudi z mediji.

Ampak preventiva so seveda tudi naši uporabniki, ki prenašajo dobro izkušnjo naprej. Js sm zaprepadena, da na skupinah za svojce, kjer gre za odrasle osebe seveda, rečmo stare od 20 pa tja do 80 let, rečejo: "Vau, kako zdej drgač vidm, kok okol sebe opazm, kok js zdej prepoznavam, kok je tega alkohola povsod, kaj se dogaja, kako praznujemo, kako mamo Slovenci vse vpeto v te vsebine.« In če ena mama prnese domov izkušnjo dvema odraslima sinovoma. Mam zdej v spominu eno gospo, k sva prej mal popoldne govorile, pa so tam že štirje vnuki ane, pa so še kakšni sorodniki zrav in sosedje. No tko bi se lahko širl ane. Da majo neko izkušnjo, da so tud oni v svojih okoljih prepoznani kot neke družine, ki so urejene, kjer ni težav. Tko da oni so glasniki tega naprej, skupine in tko naprej. Zato si tud razne oddaje naprej prepošiljamo, vsak glas, ki gre v eter (medij) šteje. Primeri dobre prakse štejejo. Naši uporabniki so tudi prostovoljci, pa potem to širijo naprej. Vključujemo jih v naša izobraževanja, da pojasnejo svoje izkušnje. To se mi zdi, da je najbolj. To jih še najbolj navduš, ker ljudje mam radi zgodbe, tist del seminarja jim je ful vau, izkušnja nekoga. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Dve strokovni delavki pa sta omenili povezovanje z osnovnimi šolami v obliki dneva odprtih vrat. Učenci so takrat lahko spoznali delovanje centra za socialno delo oziroma društva in se seznanili s pomočjo, ki jim je na voljo. Tega danes na centrih ni več, edini primer, ki so ga omenile, je sodelovanja društva Projekt človek z lokalno osnovno šolo. Kot idejo za ozaveščanje najmlajših pa je socialna delavka omenila knjige, torej kratke zgodbe za otroke, ki bi opisovale tovrstno tematiko.

Okej, jst bi ponovila za SD2 to, k je bil v mojih mladih letih program, k smo ga mel, naravoslovne dneve za vse 7. in 8. razrede iz šol, ki jih je pokrival naš CSD, so prišli na naš center in smo jim predstavili, kaj na tem centru delamo in v zvezi s kakšnimi stiskami lahko oni pridejo do nas kasneje, sami ali z družinskimi prijatelji vprašat in lahko dobijo pomoč. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

4.1.8 Spremembe za prihodnost

Tri strokovne delavke so izpostavile, da bi se moralo o alkoholizmu in z njim povezanih težavah več govoriti, predvsem pa bi se moralo govoriti odkrito. Šola bi morala delovati kot sistem, katerega deli so povezani med sabo, hkrati bi morala biti povezana tudi z zunanjimi institucijami (predvsem tistimi, ki imajo specifična znanja o zasvojenostih). Več bi se morali pogovarjati o otrocih in jih spoznati, še preden se vpišejo v osnovno šolo. Komunikacija med učitelji in vsemi zaposlenimi bi morala biti direktna, brez zadržkov. Preventivno delo v šolah in vrtcih bi moralo biti sistematično urejeno.

Večkrat o tem odkrito spregovoriti – povedati, da se to dogaja v več družinah, da ni OK, da tako starši kot otroci potrebujejo ob tem pomoč, da ni enostavno, da niso oni krivi za to, kar se dogaja – posledice alkoholizma staršev (nasilje v vseh oblikah do kogarkoli ...). (ŠSD1, 12 let na OŠ, svetovalna delavka)

Je pa teh zasvojenosti veliko več, kot mislimo. O tem se premalo govori. (NVO2, 7 let na Društvu projekt človek, strokovna vodja terapevtske skupnosti)

Včasih smo meli timske sestanke pred vstopom otrok v šolo. Zbrali smo se vzgojiteljica ali pomočnica vzgojiteljice, svetovalna delavka in bodoča učiteljica. Pogovor je tekel o otroku, smo ga opisali, predstavili, kako se obnaša v skupini, kako je doma. To nam manjka, ker nič ne vemo o otroku. Pri prehodu otrok iz razredne na predmetno stopnjo se še pogovarjamo, da sodelujemo. Včasih sicer ni čisto realna slika. V preteklosti smo se pa z vsemi šolami v okolišu pogovarjali. (U1, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine)

Šola bi morala delovati kot sistem, da bi bila povezava med ljudmi, da se kdo zavzame za to. Potem bi že strokovnjaki in otroci sami spregovorili. Zdaj pa vsak zase dela. [...] Preventivni programi bi morali biti bolj sistematično narejeni, ne samo na razrednih urah. Tudi na posredne načine bi morali ozaveščati zaposlene in učence. Lahko bi imeli boljšo povezavo s CSD in institucijami, specifičnimi za to. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Sistematično preventiva lahko poteka na ravni šol ter ostalih vzgojno-izobraževalnih institucij. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Svetovalni delavec in učiteljica sta opozorila na dolge čakalne dobe v zdravstvu in posledično povečano stisko otrok, ki ne morejo dobiti pomoči, ki jo potrebujejo.

Predvsem hitreje dostopnega (za obravnavo otrok), v smislu čakalnih dob v zdravstvu. (ŠSD2, 13 let na OŠ, svetovalni delavec)

Za otroke je premalo pomoči, težko se dobi pedopsihitar. (U2, 30 let na OŠ, učiteljica angleščine in razrednega pouka)

Socialni delavec v fokusni skupini je omenil, da bi morali obravnavo alkoholizma na centrih za socialno delo zakonsko urediti. Z njim se strinja druga svetovalna delavka, ki pravi, da obravnava otrok in družin ne bi smela biti odvisna od posameznikov in njihove senzibilnosti, ampak bi morali postaviti strokovni standard za vse. Drugi socialni delavec poudarja, da bi morali investirati v kader in da potrebujemo še več supervizij za zaposlene. Mlade socialne delavce bi morali ozaveščati o problematiki alkoholizma in več vsebin vnesti tudi na fakultete. Ena strokovna delavka pa je izrazila, da bi si želela več dela na terenu, da bi bili socialni delavci bližje ljudem in da bi z veseljem sprejeli uporabnike. Z več razumevanja, znanja in empatije do osebe, ki pije, bi to temo detabuizirali.

Sej ne delajo samo CSD-ji s temi otroki. Tle mormo velik fokus nrdit na vrtce, šole, svetovalne službe. Žal se v zadnjih letih te svetovalne službe kr ukinjajo. Nenazadnje tud podjetja. Razmišljat moramo o službah oz. o življenju otrok od začetka do konca. Zato je treba osveščat in delat na teh službah, ne samo na službah, ki imajo v rokah te ukrepe. (SD2, 30 let na CSD, zaposlen na ZPIZ)

Js mislm tud, da je tle potrebno investirat v kader. Treba je ljudi podpirat, jim dajat možnost izobraževanj konstantno, pa dopolnjevanj in supervizij. Pol se imajo mladi od koga učit. Na strokovnem timu je potrebno prav tako delat. Na metodah, izvedbah, kadru, tko da ni enostavne rešitve. To so dolgotrajni procesi. (SD4, 28 let na CSD, delo z mladostniki)

Pa da bi imeli strokovnjake, ki radi delajo z ljudmi, da ne bi slišali od kolegov: "Joj sam da mi ne prideš na vrata." In da bi šli res na teren, bližje k ljudem. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

4.1.9 Dodatne teme znotraj fokusne skupine

V pogovoru z udeleženci fokusne skupine so se pojavile še nekatere druge teme, o katerih v individualnih intervjujih nismo razpravljali. Veliko teh tem je vezanih na delo socialnih delavcev na centrih za socialno delo, saj so bili udeleženci fokusne skupine večinoma socialni delavci. Skoraj vsi so namreč izpostavili pomembnost obravnave alkoholizma na centrih za socialno delo. Pravijo, da je bilo v preteklosti temu področju namenjene več pozornosti,

predvsem pri delu z mladimi in družinami. Obstajali so posebni referati za obravnavo področja alkoholizma, skoraj vsak center za socialno delo v Ljubljani pa je imel strokovnjaka, ki se je specifično ukvarjal s to problematiko. Pogovor o morebitnem alkoholizmu, odprtost do te tematike, bi morala biti norma vsakega strokovnega delavca.

Drugač pa mela sm to možnost, da sm v tistih zlatih časih mela prou področje alkoholizma, kjer smo se s celo družino ukvarjal, ampak če se mal spomnem nazaj, ta manjko, kako te otroke pol nekam usmert, jim nudt nek suport, je bil vedno nekaj kar precej velik. To pa je blo moje področje, v zadnjih dolgih letih, mi smo namreč razvil zlo močno službo 1. socialne pomoči, kjer sm bla js tud ena od teh aktivnih udeleženk. In moj moto je bil vedno, moja norma, od začetka do konca moje kariere, da nihče ni šel iz moje pisarne, ne da bi ga vprašala, kako je z odnosom do alkohola v tej družini. To se zdi zde mnogim mojim kolegom, ko delimo izkušnje in poskušamo na socialni alkoholologiji narest neke premike, za njih popolna tabu tema. Se jim zdi čudno, nenavadno, nimajo moči, kompetenc, znanja in pa neke strokovne samozavesti, da bi to vprašal. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Ena udeleženka fokusne skupine je izrazila zadrego v zvezi s tem, da bi ljudi povprašala o njihovih »pivskih navadah«.

Morm rečt, da tud js še vedno čutm, al bi rekla strokovno zadrego, al zadrego vprašat, kako pa je z vašim odnosom do alkohola, kadar se srečamo z družino. Absolutno se pa strinjam s tem, da bi to morala bit strokovna norma za vsakega strokovnega delavca, ko se sreča z družino, da pač povpraša tudi o tem. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Strokovni delavci so znotraj fokusne skupine izpostavili tudi primere dobrih praks. Povedali so, da je bilo še posebej koristno, če so podprli tisti del družine, ki je še razpolagal z viri moči (po navadi partnerko osebe, ki je pila) in so z družinskim sistemom kontinuirano sodelovali.

Ja, tisti, ki jih mi vključimo, takrat ko pridejo v naš program, so po navadi do konca OŠ kontinuirano vključeni. Več let. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Se moramo v prvi vrsti začet ubadat s svojci, s tistim delom družine, ki še kolikor toliko funkcionira, ki ima še neko upanje, ki ima še neke vire moči rečemo ane. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Mamo zlo različne izkušnje, ampak ubistvu bom rekla pozitivne, ko se dela z otroki kontinuirano, ko otroci prihajajo. Je pa res ane, da takrat, ko je bolj akutna situacija, prihajajo bolj pogosto. Ker če mi zamudimo ta trenutek, potem dobimo te otroke, k so stari 20 let. Ker

takrat ubistvu doživijo neko stisko recimo, pa ni nujno vezano na alkohol, ampak na neko čist običajno delovanje v življenju. Ne zmorejo več nekih odnosov dobr peljat v življenju al se jim zalom pr študiju in se nam takrat vračajo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Da so uporabniki ujeti v sistem in se vedno znova vračajo po pomoč, pojasnjuje izjava socialne delavke. Svoje stiske namreč v procesu pomoči in podpore ne razrešijo, zato se lahko vprašamo, če so programi podpore sploh ustrezni.

Ker oni skos hodjo, od vrat do vrat, od enga področja do drugga. In se seveda dogajajo razveze in nasilje, pa finančne stiske in tak človek je skos, ne, v tem sistemu. Ker mi pač nismo uspešni al pa smo premal. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Strokovni delavci v fokusni skupini so omenjali tudi specifične potrebe, ki jih imajo otroci iz družin, kjer starši pijejo. Izpostavili so predvsem potrebo po varnosti, čustveni opori in pogovoru.

Mi smo opazil, da pravzaprav ti otroci potrebujejo to dodatno podporo. Rabijo in strokovno in čustveno in osebno. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Kadar delamo z družino, je ena izmed pomembnih stvari tudi seveda pogovor z otrokom, o tem kako on doživlja situacijo, kaj si on želi, kje je njemu okej, kje je njegova podporni mreža. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Strokovni delavci so večkrat omenili številne stiske, s katerimi se družine srečujejo. Poleg odvisnosti staršev so te še materialne, finančne, odnosne in druge. Delo z družino zato od strokovnjakov zahteva posebno usposobljenost in način dela, ki bo družino podprl z različnimi viri.

In je to poročanje, ko ljudje prihajajo v službo s celo vrsto kompleksnih težav, od materialnih, osebnih, stanovanjskih stisk, povezanih z vsemi živimi zadevami (na področju družine, starševstva, partnerstva). [...] Ljudje imamo vrsto težav in alkohol je doskrat sekundarna, lahko je še prej velik drugih stvari. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Zdej alkohol je pač zraven nekaterih drugih problemov ane. Je nekako v paketu ane. (SD4, 28 let na CSD, delo z mladostniki)

Dve strokovni delavki iz fokusne skupine sta izpostavili generacijski prenos zasvojenosti z alkoholom. Če ni sprememb na ravni delovanja celotne družine, se lahko tudi naslednje generacije srečujejo s podobnimi težavami.

Ker če se v družini ne postavijo neki novi odnosi, neka nova pravila, nek nov način življenja, neke nove vrednote. Potem se seveda zgodi to, kar je SD1 povedala prej. Se prenaša iz generacije v generacijo. Kar pa si pravzaprav nihče od nas ne želi. Želimo si dosežt en dober izid iz tega našega dela in energije, ki jo vložimo. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Mi poskušamo to kolegom tud predlagat, kako bi lahko (prepoznal) skrajšal al pa olajšal delo, če bi posegel v eni družini in prerezal to generacijsko. Kok manj dela bi blo potem to za naprej. Ker tisto, kar vidm, da smo se srečal že s 3., 4. generacijo, to pomeni, da smo bili neuspešni v preteklosti. Da se to prenaša res iz roda v rod. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

Štirje strokovni delavci iz fokusne skupine so večkrat omenili, da njihovi sodelavci in strokovnjaki na splošno problematike alkoholizma ne obravnavajo dovolj resno. Kaj je razlog za to, ostaja neznanka, udeleženci fokusne skupine pa se strinjajo, da je razumevanje alkoholizma kot resničnega problema prvi korak k spremembam pri delu z ljudmi. Dve strokovni delavki omenjata negativen odnos strokovnjakov do ljudi, ki pijejo. Skozi njihove izjave se kažejo predsodki v povezavi z alkoholizmom.

Bl je problem mogoče to, kok vidjo zdej problem zasvojenosti oz. tud takrat, ko ne gre še za zasvojenost, ampak gre za mogoče tvegano al pa škodljivo pitje. (SD3, 25 let na CSD, varstvo otrok in mladostnikov)

Mogoče določeni naši sistemi, ki jih mam po leg CSD, izobraževalni sistem in še kakšen, ne vidijo te problematike alkoholizma kot zlo resne, kar v resnici je. Ker vsi mislijo, ja sej »on samo mal preveč pije«. (NVO1, 18 let na društvu Žarek upanja, družinska terapevtka)

Rečejo eni: »Joj ne poklicat te zdravnice, k ona pa ful sovraži alkoholike.« Noro, da mam mi med strokovnjaki ljudi, ki so pač negativno nastrojeni. So verjetno tudi med SD kolegi, k ne prenesejo ali pa ne marajo tega videt, slišat, ubistvu je pa tak visok procent ljudi, ki ima težave z alkoholom. (SD1, 35 let na CSD, zaposlena na društvu Abstincent)

4.2 Rezultati ljudi z izkušnjo alkoholizma v družini

V večini družin je prekomerno pil oče, samo v eni družini je pila mama, v eni pa dedek. V nobeni družini nista pila oba starša, res pa je, da po tem nisem direktno spraševala. Intervjuvanci so poleg težav s pitjem omenjali tudi druge težave, med njimi sta prevladovala nasilje in pa revščina. Med osebami z izkušnjo alkoholizma je bilo pet oseb, ki so živeli na vasi, torej v podeželskem okolju. V nadaljevanju bom predstavila tudi, kako je okolje vplivalo na njihovo izkušnjo. Več intervjuvancev je omenjalo, da je bil tisti od staršev, ki je pil, pogosto odsoten. Odgovore sem razporedila po temah, ki so predstavljene spodaj.

4.2.1 Odnosi

Vsi intervjuvanci so povedali, da so odnose v družini zaznamovali prepiri med staršema. Trije so omenili, da so imeli z mamo dober odnos, da so se z njo lahko pogovarjali, ena oseba je omenila, da je mama ni zaščitila pred očetom, prav tako je imela intervjuvanka, katere mama je pila, z njo hladen odnos. Nekateri so izpostavili dvoličnost staršev, ki so spremenili svoje vedenje, ko so pili. Primer ambivalentnega odnosa prikazuje odgovor intervjuvanke. Dva intervjuvanca sta se strinjala, da so bili odnosi boljši, ko starš ni pil.

Če je kdo k nam prišel, se je pa mama pretvarjala (ko je pila), je bila prijazna do mene in vseh, mi je šlo kar na bruhanje. Ko so odšli, je bila čisto druga slika. Dve čisto nasprotni plati. Sem mela do nje mešane občutke, en čas sem jo sovražla, en cajt sem si želela njene ljubezni. Te občutki so se skoz izmenjavali. (intervju G, 36 let)

V nekaterih družinah je bil oče glava družine. Njegova beseda je bila nad vsemi, vedenje pa je opravičevalo prepričanje ljudi, ki je prisotno že več generacij.

Ja, da je pač on mel to vlogo, da je mel vse prou, da se dela, tko k se dela, da ni možnosti nobenega drugga načina, komunikacije, procesiranja čustev, urejanja stvari ali pač karkoli. (intervju B, 20 let)

Več intervjuvancev je povedalo, da so bili odnosi v družini hladni in da z enim od staršev odnosa pravzaprav sploh niso imeli. Odnosi so bili brez čustev, o nekaterih temah, pogosto alkoholizmu, pa se s starši niso mogli pogovarjati.

4.2.2 Vloge

Intervjuvanci so kot otroci prevzemali različne naloge, predvsem pomirjevalno in skrbstveno. Nekateri so mirili konflikte, dve sta izpostavili skrb za družino, mlajše brate, ena celo za družinske finance.

Js mam 2 mlajša bratca pa sestro in smo 3 leta razlike in tud kadar sta mami pa babi bile na šihlu, sem mogla js previjati plenice pa sm bla stara, ne vem, 4 leta. Pa tko in za vse skrbet in ne vem tko je blo kr tko ... 4 leta si star in ti morš previjati plenice. (intervju B, 20 let)

Sem študirala veterino, pa se nisem mogla šolat, ker je bilo samoplačniško in nisem imela denarja. Sem se odločila, da grem delat v tujino. Da preživim sestro in mamo. Pomoč starejšim sem tudi opravljala za minimalno. (intervju H, 39)

V več primerih so bili otroci tisti, ki so se postavili za mamo, v primeru, da je pil oče in ne obratno (mama ni zaščitila otroka). Opisujejo, da so bile mame ponižane, potrte in nezmožne upreti se partnerjevemu nasilju. Dve intervjuvanki sta povedali, da mame nista želeli še dodatno bremeniti.

Včasih me je zaščitla, včasih ne. (intervju F, 40 let)

[...] se mi zdi, da me ni zaščitila [...] (intervju I, 32)

Se pač ni postavla za ns otroke al pa zase. Se mi zdi, da sm se večkrat js v kšnih trenutkih postavla zanj, medtem k ona se v nekih takih trenutkih ni nikol postavla zame, ali pa da bi probala rešit situacijo ali pa jo olajšat. Nikol. (intervju B, 20 let)

4.2.3 Čustva

Osem od devetih intervjuvancev je opisovalo, da so bili v primarni družini dostikrat prestrašeni. Dve sta povedali, da je bilo ozračje napeto, negotovo, saj nista vedeli, kdaj bosta priča ponovnemu prepiru. Med pogostimi čustvi, ki so se pojavljala, je tudi sram, najbolj v povezavi z vedenjem starša v opitem stanju. Nekateri intervjuvanci so se počutili, kot da jih nihče ne razume, prisotna je bila tudi jeza, pri nekaterih občutek krivde, nemoči in zamere do staršev. Dve intervjuvanki se v družini nista počutili varno, veliko jih je bilo razočaranih, osamljenih. Kljub neprijetnem ozračju pa so se tisti, pri katerih alkoholizem v družini ni bil tako izrazit in nasilje ni bilo prisotno, počutili ljubljeno in varno.

Strah, da mi ne bi kaj naredil. Tudi da ne bi kaj bližnjim naredil. Da bi bil on (dedek) okej. Mogoče kakšna zmedenost, kaj se dogaja. Mogoče takrat nisem še vsega razumela. (intervju C, 22)

Ja tko pač, da te je blo ful strah pridet domov. Nisi nikol vedu, a boš bil tepen ali ne boš bil tepen, al bo fotr pijan al ne bo pijan. (intervju B, 20 let)

Mela sem občutek, da me noben ne razume. (intervju E, 41)

Počutil sem se ljubljene in varnega. (intervju D, 32)

4.2.4 Spopadanje z alkoholizmom v družini

Kar pet od devetih intervjuvancev je kot način spoprijemanja z alkoholizmom v družini navedlo beg. Beg v naravo, droge, glasbo in fizični umik. Kot otroci se nekateri niso zavedali, kaj se dogaja, niso vedeli, da je karkoli narobe in so sprejeli družinsko realnost kot nekaj normalnega. Pri eni intervjuvanki se je vedenje spreminjalo, od ubogljivosti, pasivnosti, do tega, da se je kasneje soočila z očetom in mu ugovarjala. Dva intervjuvanca, oba moškega spola in pri obeh je pil oče, sta povedala, da sta s časom začela razumeti tudi očeta in njegovo vedenje. Nekateri so stiske držali v sebi in se umikali v domišljjski svet.

Js sm zapadel v slabo družbo. Od vseh sem se oddaljil. Sem zapadel v droge. Že v primarni družini se je začela odvisnost. Veliko je bilo potlačenih čustev. (intervju F, 40 let)

Nisem takrat razumela. Sem bila otrok, ki je probal rešit družino. (intervju H, 39)

Nisem se zavedala, da se to dogaja. Sem misla, da je to prav, naučila sem se pa manipulirat. Kaj moram nrdit, da mam pri njemu rezultat. [...] Kako js dosežem svoje, ne pa da bi kaj spremenila. To, kar sem živela, sem sprejela kot normalno. (intervju E, 41)

Nekateri omenjajo, da so iskali družbo sebi podobnih ljudi, ki bi jih razumeli.

Ful sem iskala ljudi, da bi me razumel. (intervju E, 41)

Ena izmed intervjuvanih je povedala, da je dala staršema ultimat in tako sta se ločila. Zanj je ločitev predstavljala edino rešitev. Kar tri intervjuvanke so povedale, da bi za njih ločitev staršev bila dobra rešitev. Dva intervjuvanca sta očeta nagovorila in ju prosila, da prenehata s pitjem, vendar se ni nič spremenilo.

Vedno sem si želel in sem fotra prosu, da bi nehu pit. Doskrat sm mu tud povedu, da ma probleme z alkoholom, on je to zaniku, vedno je govoru, da sm preveč pod vplivom mami. Sam sm ubistvu želel, da se to konča. (intervju A, 24 let)

4.2.5 Stiske otrok

Trije od devetih intervjuvanih so izrazili strahove in stisko glede vožnje s starši pod vplivom alkohola. Eden je izpostavil, da je očetu večkrat ponudil prevoz in da ga je skrbelo, če bo oče prišel varno domov. Dva intervjuvana omenjata, da sta bila bolj posredna žrtev preprirov med staršema, ki so bili povezani s pitjem. Ena oseba pa je povedala, da se ni nikoli počutila dovolj dobro in da je celo življenje živela pod vplivom neravnovesja v dinamiki družine.

Sm se mogoče kdaj počutu recimo ogroženega, k smo se vozil, ampak to je blo pa ubistvu to. (intervju A, 24 let)

So pa bili zde, ko gledam, večinoma vsi prepri povezani s pitjem, oče je pil, mama je izzivala in sta se kregala. (intervju D, 32)

Stiske otrok pa niso bile vezane samo na alkoholizem. Pravzaprav je težko določiti, koliko alkoholizem staršev dejansko vpliva na otroka. Več družin je imelo nižji socialni status, bolj kot sama odvisnost sta na otroke vplivala odnos med staršema in neustrezna vzgoja.

Js sem šla pri 15-ih od doma, nisem več zdržala, mogoče nisem želela odpirat, da bi začel še bolj pit. Smo to pustile, potem je še mama službo zgubila. Nismo upale. (intervju I, 32)

4.2.6 Nasilje

Šest od devetih intervjuvancev je doživljalo fizično nasilje, nekateri s strani očeta, ena s strani mame, nekaj od njih pa s strani obeh staršev. Šest intervjuvancev je doživljalo tako fizično kot psihično nasilje. Samo en intervjuvanec je omenil, da nasilja ni bilo, dva sta omenjala samo psihično nasilje, v smislu preprirov in ukazovanja. Pri tem je en intervjuvanec omenil, da se je oče želel samopoškodovati.

Med opisi psihičnega nasilja so bili najbolj pogosti prepri med staršema in med starši in otroci. Verbalno nasilje je zajemalo poniževanje, ukazovanje, ustrahovanje in zmerjanje. Moram poudariti, da nasilja ni vedno izvajala samo oseba, ki je pila, včasih je bil nasilen tudi drugi od staršev, od katerega bi se pričakovalo, da bo otroka zaščitil. En oče, ki je sicer pil, pa naj ne bi bil nikoli nasilen.

Vedno sem hotla bit pridna, da je tih, da se ne kregamo, da je urejeno. Nikol me ni pohvalu, vedno sm bla kurba, ne dovolj dobra. Psihično se je kasneje pokazalo, v puberteti. Nasilje se je stopnjevalo [...] Očeta se bolj mal spomnim, spomnim se ustrahovanja, ustajanja ob 7. uri, točno sem morala pridit domov. Fizično je bil nasilen do vseh. (intervju H, 39)

Me je udaril, se je drl nad mano. Enkrat je ni blo doma, enkrat pa je pršla zraven in me zaščitila. Do mame pa je bil verbalno nasilen. Samo kadar je pil, drugače je bil redkobeseden. (intervju F, 40 let)

En intervjuvanec se je opredelil kot posredna žrtev prepиров med staršema. Več jih je bilo takih, ki so bili sami žrtve nasilja in obenem gledali tudi nasilje med staršema.

Tudi včasih je udaril babico (ženo) ali pa svojega starejšega sina, ki je tam doma. (intervju C, 22)

Js bi reku, da sm na nek način posredna žrtev. Nikol se nism čutu, da bi bil js neposredna žrtev fotrovga pitja. (intervju A, 24 let)

Pri treh intervjuvanih se je izpostavil zanimiv vzorec, in sicer starši niso bili nasilni do vseh otrok v družini. Imeli so »ljubljenca«, otroke, za katere so bolj skrbeli, eno osebo z izkušnjo je to še posebej zaznamovalo.

Do sester ni bil niti verbalno nasilen. (intervju F, 40 let)

Sestra je bla nevtralna, ljubljenska, ni se branila, noben ni izvajal nasilja nad njo. (intervju H, 39)

Vse je moralo biti perfektno. Ko mi je ukazovala, sem se počutila nemočno, sovraštvo sem čutila. Ker bratu tega ni delala. Brata je tudi crkljala, mene ni. (intervju G, 36 let)

Odgovori so večkrat nakazovali tudi na elemente zanemarjana. Predvsem očetje, ki so pili, so bili pogosto odsotni. Zahajali so v gostilne, če so bili doma, pa se z otroki niso ukvarjali. Pri nekaterih je bila odsotna tudi mama, ki se je ukvarjala z lastnimi težavami. Več jih je poročalo o tem, da jih starši niso nikoli pohvalili, da se niso počutili dovolj dobre, da so bili za vse sami. Pod zanemarjanje spada tudi odrekanje hrane v primeru ene intervjuvanke in prelaganje skrbi na otroka oziroma dejstvo, da za otroka starši niso poskrbeli, pač pa je on poskrbel za sorojence in gospodinjska dela.

Njegov alkoholizem se je kazal v daljših odsotnostih, ko je bil prost. Čez dan ga recimo ni bilo 3, 4 ure, ko je bil frej. Če smo šli z vlakom, je šel na postajah ven in pil. (intervju D, 32)

Veliko časa sem preživela z mamo, oče je bil veliko odsoten – zabave, žurke, lokali. (intervju E, 41)

Očeta so bile pa same obljube, ni nič dal. Zaklepal nam je hladilnik, totalna revščina je bla. (intervju H, 39)

Intervjuvanec in intervjuvanka sta omenjala, da sta bila z očetom v gostilni, da sta bila priča pitju in takrat sta komaj čakala, da gresta domov.

V 2. razredu OŠ sva šla z očetom v Maxi market, sva bla v lokalu, sta spila kozarec s kolegom. Vsega skupaj sta jih spila 10, jaz sem pa dobila barbiko, da sm dala mir. Sem ful trpela. Na živce mi je šlo čakanje, prazne besede, sam pil je skos. Gostilna moment. Cel popoldan sva bila tam. (intervju E, 41)

Prvi spomin je bil, ko sva šla s kanglico po mleko in sva šla na poti nazaj v gostilno, jaz sem spal ob krušni peči, on je pa igral karte. Hotel sem it domov in zaspat. (intervju D, 32)

Fizično nasilje, o katerem so ljudje poročali, se je kazalo na različne načine. Nekateri intervjuvanci so poročali, da so bili tepeni, ena intervjuvanka je morala sredi noči stati v dnevni sobi, druga je opisovala, da se je počutila, kot da bi bila v vojni. Ena intervjuvanka je morala ponoči na silo igrati klavir in zabavati goste. Po opisih dogodkov lahko zaključim, da je bilo v nekaterih družinah fizično nasilje zelo intenzivno in se je stopnjevalo. Opazila sem, da je bila ta tema za intervjuvance najbolj neprijetna, menim, da je to eden od razlogov, da opisi dogodkov, kjer je bilo prisotno nasilje, niso tako podrobni.

[...] na primer je prišel domov pijan, pa nas je postoril. V dnevni sobi smo stali. Smo mogli stat namer (otroci), nam je diktiral kaj smemo, kaj ne smemo. Nismo smeli it niti spat, dokler ni on zaspal. (intervju C, 22)

Pri 10-ih letih sem morala ob dveh ponoči igrati klavir in zabavati očetove prijatelje. Se spomnim, da mi je bilo bedno. Počutila sem se kot lutka. (intervju H, 39)

Dva intervjuvanca sta imela podobno izkušnjo, saj je obema oče, ko sta bila otroka, ponudil pijačo. Iz intervjujev sklepam, da zato, ker sta si očeta želela, da bi jima bila sinova podobna.

Kot otroku mi je ponudil pijačo, sem bil star 9 let. Ko sem bil 13, 14, je pa kr kozarc nalival. (intervju F, 40 let)

Se mu je zdelo normalno, da jaz kaj spijem. Pri 12 letih mi je na primer dal pivo. Mama je to vedela, vendar je samo kritizirala, ni se pa resno z mano o tem pogovarjala. (intervju D, 32)

4.2.7 Potrebe in želje

Pet intervjuvancev je izpostavilo potrebo po pogovoru, po tem, da bi jih kdo razumel in vprašal, kako so. Dve intervjuvanki sta omenili, da bi jima zelo pomagalo, če bi lahko s kom podelili izkušnjo in ne bi vsega držali v sebi. En intervjuvanec je izpostavil, da bi potreboval osebo, ki bi ji lahko zaupal, oba starša sta ga namreč fizično zlorabljala. Drugi intervjuvanec je povedal, da se mu ne zdi, da bi bil za karkoli prikrajšan, želel bi si edino, da bi se oče bolj potrudil in bi starša ostala skupaj. Ena oseba pa ni imela potrebe po boljšem življenju, saj ni vedela, da kaj drugega sploh obstaja. Preprosto je sprejela realnost, v kateri je živel.

Ker mene niso nikoli vprašal, ne vem, a ti je uredi. Kaj doživljaš? (intervju C, 22 let)

Je rekla, da bo očetu povedala, zato nisem nobenemu zaupal. Ko je šla mama v šolo, me je blo strah, če sem mel slab uspeh. Zaupna starša sta mi manjkala, nismo se pogovarjali tko k sestre z mamo. (intervju F, 40 let)

Predvsem je bil, ja, pač ta strah pa tesnoba, ampak v tistm, k si otrok, itak ne čutiš tega, da bi mel potrebo po nekem boljšem življenju zrd tega, ker niti ne veš da obstaja. In se ti to zdi ful normalno in kr nekaj sprejmeš to realnost, v kateri živiš. (intervju B, 20 let)

Dve intervjuvanki sta povedali, da bi si želeli več pozornost in zanimanja s strani staršev, dve sta izpostavili potrebo po ljubezni. Tri osebe so izpostavile, da so si želele drugih staršev, druge družine, pogosto so se primerjale s prijatelji, ki so lepše živeli. Za tri intervjuvanke bi bila primerna rešitev, izhod iz stiske, ki so jo doživljale, ločitev staršev. Poudariti moram, da je nekaterim intervjuvancem ločitev predstavljala dodatno travmo, strah in je torej vsi niso videli kot dobre. Ena intervjuvanka je še omenila, da je bilo življenje po ločitvi staršev boljše, da so se povezali kot družina, oče pa jih ni več ogrožal.

Dostikrat sem si sam želel, da bi en drug bil moj ati. (intervju F, 40 let)

Predlagala sem rešitev, da se starša ločita. (intervju G, 36 let)

4.2.8 Pomoč in podpora

Štirje od devetih intervjuvancev so se kot otroci v stiski obrnili na socialno delavko oziroma šolsko psihologinjo. Kar dve od intervjuvanih sta imeli s to obliko podpore slabe izkušnje. Naleteli sta na negativen odziv, ki je njuno situacijo še poslabšal. Iz povedanega lahko sklepam, da je slaba izkušnja vplivala na to, da sogovornici nista več iskali strokovne pomoči.

Ja enkrat vem, da sem jokala v šoli, k smo se pogovarjal o alkoholizmu, in me je ustavila ta neka socialna delavka in js sem ji povedala, kaj je blo, zakaj jokam, zakaj sem take volje, kot sem. In ubistvu se ni nič spremenil, razen tega, da so klical domov in da so me pač doma nakregal, da tega ne smem nikol več povedat. (intervju B, 20 let)

Sem povedala v osnovni šoli – socialni delavki, ampak me je ful zaustavla. Zakaj si izmišljujem take stvari, da naj ne lažem, da se o tem lahko pogovorim s starši, da mi ona ne more pomagati, da pač ne ve, kaj naj naredi. Da trenutno mi v šoli dobro gre in naj tako naprej delam, kak delam. Da pač očitno mam svoje neke spretnosti, da se od tega odstranim in znam uravnovesiti svojo družinsko in šolsko, zunanje, javno življenje. Pač ful ful me je odstranila, ja. Te pa nisem nikomur nič o temu več govorila. (intervju C, 22)

Intervjuvanec in intervjuvanka sta imela s strokovno pomočjo pozitivne izkušnje, ena s pomočjo pri delu za šolo, en pa s pomočjo pri trenutni stiski, zaradi drugih težav v družini. O alkoholizmu se s strokovnjaki nista pogovarjala. Trije intervjuvani so pomoči iskali znotraj družine, dve sta povedali, da se s starši o alkoholizmu niso pogovarjali. Kar šest od devetih intervjuvanih je povedalo, da strokovne pomoči niso iskali.

Takrat sem šel k socialni ... sem mel nek izpad, recimo temu, v šoli, pa sem bil pri socialni delavki, ampak sem se samo enkrat pogovoru in recimo da sem bil v redu. Ampak zarad alkohola me pa nikol ni tok zlo težil. (intervju A, 24 let)

Razlogi za to so bili različni. Trije so povedali, da niso vedeli, da strokovna pomoč obstaja in na koga se sploh lahko obrnejo. Drugi razlogi so bili strah, v primeru, da bi starši izvedeli (kar 2 intervjuvanki), sram in prepričanje, da pomoči ne potrebujejo. Nekateri so se potem zaupali prijateljem. Povedali so tudi, da bi potrebovali pomoč staršev, da bi si želeli, da bi se jim lahko zaupali, zanimivo pa je, da se v družinah o nekaterih temah ni govorilo. Najbolj je manjkal pogovor o čustvih, občutkih in možnih spremembah.

Nisem iskal pomoči, niti v šoli. Sem bil v svojem svetu, nisem vedel za pomoč. (intervju F, 40 let)

Ja, blo mi je težko. Samo nihče me ni vprašal, ne vem, si okej, potrebuješ kaj, bi se rada o čem pogovorila. Pač tega ni bilo. (intervju C, 22)

Kljub temu, da se nekateri sogovorniki s starši niso mogli pogovoriti o svojih občutkih in doživetjih, so znotraj širše družine našli zaupno osebo. Za ene je bila to babica, enemu je pomagal stric, drugi pa starejša sestra. Več kot polovica, torej pet oseb, zaupne osebe v času odraščanja ni imelo. Ta podatek je zaskrbljujoč, saj so ti otroci ostali brez podpore, občutka zaupnosti in varnosti, zato so se s težavami spopadali tudi na škodljive načine (alkohol, druge droge, slaba družba).

4.2.9 Odziv okolice

Štiri od devetih oseb, ki sem jih intervjuvala, so povedale, da je bila okolica tolerantna do alkoholizma, da je bil ta povsem sprejemljiv, nekaj vsakdanjega in običajnega. Tri od štirih oseb so živele na vasi, tako da morda obstaja povezava med ruralnim, vaškim okoljem in sprejemanjem alkoholizma. Ena pa je živela v mestu, vendar v popolnoma drugačni kulturi – v osamosvojeni Ukrajini.

Mentaliteta je bila drugačna, prihajam iz Ukrajine. Tudi način življenja, noben ni reku, da je to kaj narobe. Vsi so pili, pač tako je bilo, nikol niso rekli, zakaj pa pije. (intervju H, 39)

Pomoje se tud pozna, ker je tud dost konservativna familija, da pač je blo to tud v familiji sprejemljivo in pač noben ni velik za to naredu, da bi se karkol spremenil, pač noben. (intervju B, 20 let)

V vasi je bilo to pitje kar običajno, ni se mi zdelo nekaj slabega ali pa groznega. (intervju D, 32)

Dve osebi sta povedali, da je družina na zunaj delovala povsem običajno in da bi to lahko bil eden od razlogov, da okolica ni opazila, kaj se dogaja. Nekateri so povedali, da so sosedge, ostali člani družine in prijatelji vedeli, kaj se dogaja, vendar se o tem ni govorilo. Samo en intervjuvani pa je menil, da ostali niso vedeli, kaj se dogaja znotraj družine.

Na ven je to zgledalo normalno. Takrat so bli ljudje na obisku skos. Slike so kazale, da je normalno, čeprav sem js čutila, da ni blo prav. (intervju E, 41)

Ena intervjuvanka je povedala, da so se sostanovalci bloka njenega očeta bali. Presenetil pa me je odziv odraslih, ki ga je opisala ena od intervjuvank. Ko se je zaupala starejšim osebam, so ji te odgovorile, da pretirava in da mora potrpeti.

Tudi sosedje so si zatiskal oči. Sam sestra, prijatelji so vidl recimo razbito ustnico ali so bli pa v istem bloku, pa so se ga vsi bali. So tudi slišal, ampak nismo tega poglobljajal. (intervju I, 32 let)

Drugje pa ni bilo razumevanja. Govorili so mi: »Sej pretiravaš, da ni blo tako.« Sosedo na primer, mamine prijateljice. Ko so me vidle potrto, so rekle: »A misliš, da je pri nas boljše?« Eni so čustvovali, tolažili, da je pri drugih še huje, ni pa blo dejanske podpore. Večina se je spopadla s tem. (intervju H, 39 let)

4.2.10 Posledice in odnos do alkohola

Alkoholizem staršev je na intervjuvance vplival različno. Štirje intervjuvani so kasneje tudi sami zapadli v alkohol ali druge droge. Res pa je, da sem nekaj sogovornikov pridobila preko društev, ki se ukvarjajo z odvisnostmi, kar je zagotovo vplivalo na omenjeni rezultat. Tri intervjuvanka so omenile, da so odnosi in nasilje v družini vplivali na njihovo samozavest, samopodobo in občutek lastne vrednosti. Kasneje so iskale potrditev v drugih ljudeh, v delu in podobno. Dve sogovornici sta omenili, da sta se kasneje spopadali s partnerjevim alkoholizmom, kar ju je še dodatno zaznamovalo.

Imela sem nizko samospoštovanje, samozavest, ker me je mama zmerjala, poniževala, nikoli nisem bila dovolj dobra. (intervju G, 36 let)

Strah je še vedno včasih prisoten. Še zdaj jih prepoznavam (te občutke), zdaj jih preusmerim. Sem pa bila zelo nesamozavestna, imela sem slabo samopodobo in se nisem počutila varno. (intervju H, 39)

Tudi sama sem kasneje našla partnerja, ki pije veliko huje kot oče. Zaradi njega in osebnih težav sem potem poiskala pomoč, ker sem se ubistvu skos v istem krogu vrtela. (intervju E, 41)

Omenili pa so tudi pozitivne posledice, med njimi je bilo razumevanje alkoholizma in osebe, ki pije. Ena intervjuvanka je povedala, da se zna zdaj bolje postaviti zase.

Ampak na neki točki sem začel tud razumet fotra, da mu je mogoče mami želela postavt prevelike omejitve in da je bil to tudi njegov način upora, ker je pač zlo močen ego in si ni dovolu, da bo ona njemu omejitve postavljala. Se mi je zdel, da ni vedno blo po pravici, da mu je mami očitala pitje, ampak definitivno je blo pa na neki točki preveč. Kar bi reku, da je blo preveč, ko ubistvu nimaš odnosa s partnerjem in ga raj rešuješ z alkoholom. (intervju A, 24 let)

*Ne, razen to da sm se pač naučila postaviti sama zase vrjetno. Predvsem to, ampak to zde opazam, ne takrat. Takrat se mi je to ... itak dozorevaš pa vse to, ampak mi je dal to, da se postavim sama zase in da mi pač noben več ne bo j*** matr ... bl to. (intervju B, 20 let)*

Poleg osebnih težav, ki so jih omenili nekateri, je izstopal en odgovor. Sogovornica je namreč povedala, da opaza, da je nagnjena k hitremu reagiranju in eksplozivnosti, saj se je morala kot otrok nenehno prilagajati situaciji in ostati zbrana, da je preživela. Ena intervjuvanka je opisovala, kako se alkoholizem v družini prenaša iz generacije v generacijo in da se še danes spoprijema s stričevo zasvojenostjo.

Zdaj tudi starejši sin, torej moj stric, je zdaj trenutno hospitaliziran v Ljubljani zaradi alkoholizma. Pomoje je to neki družinski krog, začaran krog, iz kerega ne moreš iti. In zdaj se ful trudim, kaj vsaj bratranca ne bi pač v to prišla. (intervju C, 22)

Alkoholizem v družini pa ni vplival samo na to, kako posamezniki sprejemajo in doživljajo sami sebe. Raziskava je pokazala, da je vplival tudi na njihov odnos do alkohola. Odgovore bi lahko razdelila v dve kategoriji, in sicer na ljudi, ki so do alkohola razvili odpor in se izogibali ljudem, ki prekomerno pijejo, in pa na tiste, ki so tudi sami postali odvisni.

Do drugih sem bila pa zelo kritična. Sem vedla, da če moški spije pivo na dan, da je to preveč. Mi je blo merilo za partnerja. (intervju E, 41)

Js sm zapadel v slabo družbo. Od vseh sem se oddaljil. Sem zapadel v droge. Že v primarni družini se je začela odvisnost. Veliko je bilo potlačenih čustev. (intervju F, 40 let)

5 RAZPRAVA

V tem poglavju bom predstavila glavne ugotovitve moje raziskave in odgovorila na raziskovalna vprašanja. Rezultate bom povezala s teoretičnimi izhodišči, ki sem jih zapisala v uvodnem poglavju. Na tem mestu sem združila pogovore s strokovnjaki in osebami z izkušnjo alkoholizma v družini v času odrasčanja, saj želim vse ugotovitve prikazati na enem mestu.

Kako strokovni delavci in delavke na OŠ prepoznajo, da otroci izražajo posledice zaradi alkoholizma v družini?

Zlorabo, oziroma posledice nasilja, ki ga otrok doživlja, lahko razkrije vsaka odrasla oseba, ki prepozna znake in posledice zlorabe. Vzgojno-izobraževalne institucije imajo še posebej pomembno vlogo pri razkritju zlorabe, saj so otroci v njih vsak dan, večino dneva. Poleg tega pa številni avtorji ugotavljajo, da so prav strokovni delavci in delavke vzgojno-izobraževalnih institucijah prvi, katerim otrok zaupa zlorabo, včasih pa jo odkrijejo sami (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019: 139). To ugotovitev potrjujejo tudi rezultati moje raziskave, saj so se trem od štirih pedagoških delavcev, ki sem jih intervjuvala, otroci zaupali sami. Stiske otrok so torej strokovnjaki največkrat prepoznali s tem, ko so jim otroci opisovali dogodke, prepoznali so jih tudi preko spremenjenega vedenja otrok ali vedenja staršev. Posledice so se kazale v agresivnem vedenju, poslabšanju učnega uspeha, nekateri otroci pa so bili bolj mirni, zadržani, celo odsotni. Prav umik v domišljjski svet, torej odsotnost, so opisovali tudi ljudje z izkušnjo alkoholizma v družini.

Ugotovitve avtorjev Hardey, Thomas, Stein, Kelley in Ackermann (2020), da so otroci iz družin, kjer so starši zasvojeni, bolj dovzetni za razvoj odvisnosti, so skladne z izjavami nekaterih intervjuvancev. V odvisnost jih je namreč vodila želja po umiku, zatiranju čustev in pozabi boleče preteklosti. Razlog za razvoj odvisnosti bi lahko bil tudi ta, da je okolica alkoholizem sprejemala kot nekaj povsem običajnega, kar pojasnjuje tudi Perko (2013: 63), ko pravi, da je problem v tem, da družina ne zaznava te substance kot nevarne, še več, pitje normalizira.

Tako pri strokovnjakih kot tudi pri osebah z izkušnjo se je pokazalo, da je težko določiti, katere stiske otrok so direktno povezane s starševskim alkoholizmom. Še posebej kadar je prisotno nasilje, je le-to največkrat vzrok za stisko, poleg nasilja pa na otroka vplivajo tudi odnosi v družini, vzgojni stili staršev – sporočila, ki jih predajo otroku o njegovi lastni vrednosti in prisotnost ali odsotnost zaupne osebe. Kot omenjata Čacinovič Vogrinčič in Mešl (2019: 130)

gre za družine s številnimi izzivi, kar pomeni, da alkoholizem staršev ni edina težava, s katero se spopadajo. Na otroke vsekakor vpliva skupek nenaslovljenih stisk, ki so prisotne tudi, vendar ne samo, zaradi starševskega alkoholizma.

Pri prepoznavi stisk otrok zaradi alkoholizma staršev sem prišla do zanimivih ugotovitev. V fokusni skupini so se udeleženci spraševali, zakaj strokovni delavci in delavke na šolah ne prijavljajo alkoholizma in nasilja v družinah pogosteje. Intervjuji s pedagoškimi delavci so mi dali vpogled v njihovo doživljanje in morebitne razloge v ozadju. Kot glavna težava se je izpostavil strah svetovalnih in pedagoških delavcev glede posledic prijave (strah pred odzivom staršev, postopkom na sodišču). Izpostavili so tudi slabe izkušnje s prijavo, nezanimanje za tovrstno tematiko in prepričanje, da prijava ni njihova dolžnost. Raziskava, ki so jo izvedle Leskošek, Kodele in Mešl (2019: 157), je pokazala, da strokovni delavci ob razkritju zlorabe otrok doživljajo močna čustva in da bi bilo smiselno organizirati redna usposabljanja, ki bi jim dala občutek varnosti v nadaljnjem postopku.

Na kakšen način sodelujejo šolske svetovalne službe, centri za socialno delo in nevladne organizacije, ko gre za težave, povezane z alkoholizmom v družini?

Pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja pojasnjuje v svojem članku Vesna Leskošek (2000: 196), ki pravi, da se sodelovanje med institucijami izboljšuje in da bi morali biti vsi strokovnjaki bolj odprti do sodelovanja z drugimi sistemi. Podobno ugotavlja avtorica magistrskega dela Marjana Milek Ogrinc iz leta 2016, ki pravi, da se je medinstitucionalno sodelovanje v praksi znatno izboljšalo s sprejetjem ZPND. Še vedno pa se nekateri povabljeni na sestanke tima ne odzovejo (Milek Ogrinc, 2016: 123). Sama sem z raziskavo prišla do drugačnih zaključkov, saj je več strokovnih delavcev povedalo, da je sodelovanje med institucijami slabše, kot je bilo pred leti. Izgublja se osebni stik, zaradi birokratizacije dela in upoštevanja *Zakona o varstvu osebnih podatkov* pa so strokovni delavci bolj zadržani do podajanja informacij. Strokovni delavci, ki sem jih intervjuvala, so imeli s sodelovanjem dobre izkušnje, ko je bilo to dolgotrajno in bolj na osebnem nivoju. Pogosti pa so bili tudi odgovori, ki so nakazovali na slabe prakse in neodzivnost strokovnjakov za sodelovanje. Predvsem pri sodelovanju nevladne organizacije s centrom za socialno delo je prišlo do nesoglasij, zaposleni na NVO so imeli občutek, da je CSD neodziven in da se ne zavzema za njihove uporabnike. Strokovnjaki so si bili enotni, da je sodelovanje nujno in vedno v korist uporabnikov. Zavedanje pa očitno ni pri vseh enako, saj je, kot pravi Leskošek (2000: 196), včasih še vedno potrebno strokovnjake prepričevati, da se udeležijo timskega sestanka. Dolžnost sodelovanja organizacij

v primeru nasilja v družini in oblikovanja načrta pomoči žrtvi določa tudi *Zakon o preprečevanju nasilja v družini*, udeležba na multidisciplinarnem timu pa je za vse vabljenе obvezna (*Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o preprečevanju nasilja v družini*, 2016, 14. in 15. člen).

Sodelovanje poteka večinoma v obliki timskih sestankov, obveščanju o primeru in pošiljanju poročil, v obliki delavnic in predavanj, različne organizacije pa sodelujejo tudi z lokalno skupnostjo. Prav to se je v preteklosti izkazalo za izjemno uspešno, sedaj pa je tega vedno manj.

Z raziskavo sem prišla do zaključka, da je dolgotrajno, kontinuirano sodelovanje bolj uspešno, saj se strokovnjaki med seboj poznajo, vedo, na kakšen način delajo, in si bolj zaupajo. Na pomembnost kontinuiranega sodelovanja opozarja že kanadska raziskava, opisana v članku Ungar, Liebenberg in Ikeda, ki je vključevala 116 mladih, ki so bili vključeni v več storitev socialnega dela. Študije dveh primerov sta pokazali, da so bile storitve slabo kontinuirane, da je bilo narejenih veliko ocen in napotitev, strokovnjaki pa so premalo delali z uporabniki na daljši rok. Mlade so pošiljali od »vrat do vrat«, po vsakem novem »izbruhu« oziroma neustreznem vedenju najstnika so sledili strožji ukrepi in nove namestitve (Ungar, Liebenberg in Ikeda, 2014: 684).

Kakšne so izkušnje odraslih z različnimi oblikami pomoči, ki so jih kot otroci prejeli zaradi težav, povezanih z alkoholizmom v družini?

Samo štirje od devetih intervjuvanih odraslih otrok staršev, ki pijejo, so v otroštvu poiskali strokovno pomoč oziroma jim je bila ta ponujena. Druge osebe so menile, da pomoči ne potrebujejo, veliko pa jih je bilo mnenja, da strokovne službe v domačem okolju niti niso bile dostopne. Pogost odgovor je bil tudi, da kot otroci niso povsem razumeli, kaj se v družini dogaja, prav tako niso vedeli, da obstajajo strokovnjaki, ki jim lahko nudijo podporo. Dve osebi je bilo strah, da bi starši izvedeli, da so poročali o družinskih težavah.

Pri rezultatih sta izstopali predvsem dve negativni izkušnji, obe povezani z delom socialne delavke. Prva zaposlena je o dogodku poročala staršem otroka in ga tako spravila v še večje težave, druga pa deklici ni verjela, celo obtožila jo je, da laže. Čeprav sta se obe osebi zaupali strokovnim delavkam in opisali dogajanje, na podlagi katerega bi lahko podali prijavo, se to ni zgodilo. Eden od razlogov je lahko stereotipno mišljenje odraslih, da otrok laže, da ponavlja nekaj, kar je videl na televiziji, ali pa da zgolj pretirava (Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019: 159). V primeru, kjer je strokovna delavka ocenila, da si deklica izmišljuje, je

ne-ukrepanje opravičila z razlago, da je deklica na akademskem področju uspešna in da se dobro spopada s stisko. Tak odziv ponovno izraža predsodek o tem, da so otroci iz družin, kjer starši zlorablajo alkohol, učno manj uspešni. Kot pravi Sorko (2014: 6) se težave na učnem področju včasih sploh ne kažejo.

Strokovni delavci in delavke pri svojem delu ne smejo dopuščati, da na njihove odločitve vplivajo stereotipi. Strokovnjaki bi se morali naučiti prepoznavati stereotipe in njihove vplive, v ta namen pa je potrebno organizirati usposabljanja, ki temeljijo na obravnavi konkretnih primerov prepoznave nasilja in ukrepanja (Frangž, Drobnič Radobuljac in Kodele, 2019: 157).

Dve osebi v moji raziskavi sta imeli s strokovno pomočjo pozitivne izkušnje, vendar se proces pomoči ni navezoval na alkoholizem. Strokovna delavka tako v času, ki ga je preživela z otrokom, ni zaznala, nagovorila ali pa povprašala o stiski, povezani z alkoholizmom staršev. Podpora je bila usmerjena v učno pomoč, v enem primeru pa v pogovor o doživljanju ločitve staršev. V tem primeru bi lahko ne-odkritje alkoholizma pripisali dejstvu, da se je strokovna delavka z otrokom oziroma mladostnikom srečala samo enkrat. Morda med njima ni bilo izpostavljenega dovolj zaupanja, za vzpostavitev katerega je po besedah Boškić potrebno opraviti več pogovorov. Na ta način se vzpostavi tudi občutek varnosti (Boškić, 2017: 213), otrok pa tako strokovni delavki lažje zaupa svojo stisko.

Tudi avtorici Bolin in Sorbring (2017: 2) v svojem članku večkrat izpostavita pomen zaupnega odnosa med strokovnjakom in otrokom, ki je ključen pri tem, da otrok izpostavi težavo. Pomembno je tudi, da je njun odnos stabilen, kar pomeni, da se otroci srečujejo z isto zaupno osebo dlje časa. Pomen daljšega in intenzivnega sodelovanja z otroki so izpostavili tudi strokovnjaki v fokusni skupini.

Udeleženci moje raziskave so povedali, da bi jim stisko najbolj olajšal pogovor, več jih je povedalo, da bi se želeli pogovoriti s starši ali drugimi družinskimi člani. Kot ključna se je v moji raziskavi pokazala prisotnost zaupne osebe, ki je posamezniku olajšala težka obdobja. Te osebe pa situacije, kljub dobrim namenom, niso spremenile in po mojem mnenju niso pravi podporni sistem. Pri tem bi se navezala na raziskave avtorjev Pušnik (2012) ter Lešnik Mugnaioni in Klemenčič (2014), omenjene v prispevku Lebar, Nagode in Žerjav (2016: 256), ki so pokazale, da opazovalci nasilja ali posredno vpleteni ljudje žrtve pogosto ne zaščitijo. Ne naredijo ničesar, da bi se nasilje ustavilo, avtorji pa menijo, da bi njihova bolj aktivna vloga lahko preprečila veliko primerov nasilja. Vlogo opazovalcev, kot sem jo povzela, lahko potrdim z ugotovitvami moje raziskave. Udeleženci so namreč poročali, da je za nasilje, zlorabo in

zanemarjanje vedela ožja okolica (ljudje v soseski in ožji družinski člani), nihče pa ni podal prijave.

Kje vidijo ljudje z izkušnjo alkoholizma v družini (v času ko so bili otroci), strokovne delavke na šolah in strokovni delavci in delavke na CSD in NVO možnosti za spremembo ter za bolj uspešno sodelovanje in preventivo v družbi?

Z nekaterimi osebami z izkušnjo alkoholizma v družini sem se pogovarjala tudi o predlogih za bolj uspešno prepoznavo in pomoč prihajajočim generacijam. Ena izmed intervjuvanih je predlagala, da bi lahko mlade ozaveščali preko socialnih omrežij, saj imajo danes skoraj vsi telefone in dostop do interneta ter uporabnih informacij, česar v njenem otroštvu ni bilo. Sama je rešitev videla tudi v strokovni pomoči, v obliki družinske terapije. Predlog druge intervjuvanke je bil, da bi se moralo o alkoholizmu več govoriti, predvsem javno, da bi bili ljudje do te teme odprti in bi otroci spoznali, da pitje ni dopustno, je pa o njem potrebno govoriti. Do otrok bi morali biti bolj iskreni, strokovnjaki pa bi morali biti bolj dovzetni za prepoznavo.

Da učitelj v šoli ali pa drugi strokovni delavec prepozna sporočilo, ki se skriva za vedenjem posameznega otroka, mora biti osebnostno zrel, odprt in sposoben samorefleksije in refleksije drugega. Z drugačni pristopom, ki ne dopušča obsojanja učenca v smislu, da se ta vede neustrezno, lahko strokovni delavec nudi učencu ključno oporo (Muršič, 2018: 9).

Med predlogi ljudi z izkušnjo je bilo tudi delovanje v smeri razbijanja predsodkov o alkoholu kot neškodljivi substanci in strokovni pomoči kot nečem sramotnem. Sogovornica je predlagala, da bi ljudje z izkušnjo na osnovnih šolah delili svoje zgodbe, ob prisotnosti otrok in njihovih staršev. Podoben predlog je navedla socialna delavka, ki je opazila primer ozaveščanja otrok v vrtcu, in sicer preko knjig. Eden od predlogov je bil tudi, da bi širši množici predstavili perspektivo otrok, stiske in posledice, ki jih ima družinski alkoholizem na njih. Predvsem bi ozaveščanje moralo biti dolgotrajno, nekaj kar bi se ponavljalo in posledično spremenilo miselnost ljudi. Bolin in Sorbring (2017: 9) v svoji raziskavi ugotavljata, da so učenci s tem, da so bili socialni delavci v šoli bolj prisotni v razredih in so jih učenci redno srečevali, razbili negativen predsodek o iskanju pomoči pri socialnih delavcih. Učenci so imeli z njimi osebni stik, tako v razredu kot v kavarni, z njimi so si lahko dopisovali tudi preko socialnih omrežij ali jih poklicali po telefonu.

Da moramo na problem alkoholizma gledati bolj resno, opozarjajo tudi strokovni delavci, ki menijo, da je to zgolj začetek bolj uspešne obravnave. Tudi sami opozarjajo na stigmo okoli

zasvojenosti in iskanja pomoči, ki ovira delo strokovnjakov. Ljudi je potrebno kolektivno ozaveščati s preverljivimi informacijami in omogočiti varne prostore, da lahko o težavah brez strahu, odkrito spregovorijo.

Strokovni delavci in delavke v moji raziskavi poudarjajo pomen sistematične preventive, v katero so institucije medsebojno povezane. Da je primarna preventiva nujna, v svojem prispevku opozarjajo tudi Štirn, Pirc in Zagorc Vegelj (2018: 38), ki menijo, da je primarna preventiva nujna za zagotavljanje zaščite otrok pred morebitnimi travmatičnimi izkušnjami zlorabe ali nasilja. Čeprav otrok pred zlorabo ne moremo vedno zaščititi, je naša naloga, da jih okrepimo z znanjem, informacijami in veščinami, ki jim bodo pomagale, da se v takih primerih ustrezno odzovejo, menijo avtorji.

Pomen šole kot glavne institucije pri ozaveščanju otrok poudarjajo tako strokovni delavci in delavke kot osebe z izkušnjo. Tam bi morali otroci imeti zaupno osebo, na katero se lahko kadarkoli obrnejo. Da otroci bolj zaupajo tistim, ki jih poznajo, so potrdili strokovni delavci v moji raziskavi. Največkrat so to bile učiteljice, s katerimi imajo učenci pogosto stike. K svetovalnim službam se otroci niso obračali, ker zaposlenih niso poznali. O otrocih, ki so stiske zaupali učiteljem in vrstnikom bolj kot socialnim delavcem, je bilo narejenih kar nekaj raziskav, ki so omenjene v članku avtoric Bolin in Sorbring (2017: 2). Sklepamo lahko, da so učitelji izjemno pomembne zaupne osebe in da je od njihovega odziva odvisno nadaljnje ukrepanje.

Večina intervjuvanih je poudarila, da mora biti preventivno delo sistematično urejeno, da moramo v prihodnosti postaviti strokovni standard za vse zaposlene, tako da ukrepanje ne bo odvisno od posameznikove presoje. Da je obravnava alkoholizma na centrih za socialno delo odvisna predvsem od znanj in zanimanja zaposlenih, potrjuje tudi Tone Kladnik v svojem članku *Urejanje alkoholizma v okviru centra za socialno delo* (Kladnik, 2004: 323). O tem problemu so poročali tudi zaposleni v šolstvu, kot pravijo Štirn, Pirc in Zagorc Vegelj (2018: 42) pa bi bila rešitev v tem, da je preventivno delo del rednih vsebin od vrtca do srednje šole in da izvajanje aktivnosti ni odvisno od senzibilnosti in informiranosti strokovnih delavcev, ravnateljev in učiteljev na posameznih šolah.

5.1 Prispevek in omejitve raziskave

Glavni prispevek moje raziskave je v tem, da sem raziskovala izkušnje strokovnih delavcev in delavk, obravnavala njihova vprašanja in dileme, hkrati pa jih povezala z odgovori ljudi z izkušnjo alkoholizma staršev. Zajela sem strokovnjake z različnih področij, znotraj fokusne

skupine pa poglobila še dodatne teme. Najbolj dragocene so zgodbe odraslih ljudi z izkušnjo, ki so še premalokrat slišane, pogosto žal tudi spregledane. O alkoholizmu se na tak način ne govori, pitje se v slovenski družbi obravnava kot nekaj sprejemljivega in vsakdanjega, tragika teh zgodb pa ponazarja drugo plat uživanja alkohola.

Menim, da sem tudi ustrezno upoštevala načela socialnega dela in razbila, ali pa vsaj poskušala opozoriti, na obstoječe predsodke v povezavi z odvisnostjo.

Omejitev raziskave bi lahko bila prav moja osebna vpletenost v tematiko. Zaradi izkušenj sem do nekaterih tem pristopala premalo objektivno, včasih sem prehitro sklepala, kaj mi želijo sogovorniki povedati. Kot slabo vidim tudi dejstvo, da je bilo v fokusni skupini malo udeležencev, ti pa so bili večinoma socialni delavci, zato so nekateri vidiki ostali spregledani. Te sem sicer raziskala z individualnimi intervjuji, vendar sta bila predvsem tista, ki sem ju izvedla preko elektronske pošte, torej neosebno, premalo poglobljena. Zaradi majhnega vzorca, predvsem svetovalnih delavcev, rezultatov ne morem posplošiti na celotno populacijo.

Sprva sem želela pridobiti izkušnje mladih odraslih, to pa mi ni povsem uspelo. Več sodelujočih je bilo starejših, menim, da je tudi dejstvo, da so bili vključeni v različne programe, vplivalo na rezultate. Opazila pa sem, da so starejši sodelujoči, ki so že vključeni v programe pomoči, lažje govorili o težkih trenutkih in da so bolj suvereno opisovali svojo izkušnjo. Zdi se mi, da so bolje reflektirali doživeto, da so drugače (z distanco) opisovali svoja čustva, kot da bi to počeli že prej (kar očitno tudi so).

6 SKLEPI

Po točkah bom povzela ključne ugotovitve moje raziskave. Rezultati ljudi z izkušnjo se navezujejo na njihovo otroštvo, zato bom v tem delu uporabljala besedo otrok. Gre namreč za osebe, ki so v svoji primarni družini zaradi staršev, ki so prekomerno pili, preživeli različne stiske. Ugotovitve se navezujejo tudi na strokovne delavke in delavce, ki se pri svojem delu srečujejo z otroki in mladostniki, ki potrebujejo pomoč zaradi starševskega alkoholizma.

- Otroci so večkrat poročali o tem, da je bil tisti od staršev, ki je pil (pogosteje oče), velikokrat odsoten.
- Tako ruralna kot urbana okolica sta družinski alkoholizem in nasilje v družini tolerirali, sosedje, širša družina in prijatelji se v situacijo znotraj družine niso vmešavali.
- Strokovni delavci in delavke ter otroci so omenjali številne stiske, s katerimi so se spoprijemali. Poleg alkoholizma je bilo največkrat prisotno psihično nasilje s strani staršev, revščina, odnosni konflikti, težave s samopodobo in predelavo čustev. Lahko potrdim, da alkoholizem ni edina težava in da gre za družine s številnimi izzivi.
- Otroci so pogosto prevzemali starševsko skrb za sorojence, finance, nekateri so poskušali zaščititi mamo pred očetovimi izbruhi nasilja.
- Otroci so razvili številne obrambne mehanizme; umikali so se v domišljjski svet, se naučili manipulacije za doseg ciljev, prikrivali in zanikali realnost, strokovnjaki poročajo, da so nekateri razvili vzporedno realnost – »mama/oče, ki je sprejemljiv/a, in mama/oče, ki ni moj/a mama/oče, kadar pije«.
- Odrasli otroci so otroštvo opisovali kot nekaj slabega, želeli bi si drugačnih staršev, spominov. Največkrat so občutili strah, grozo, nemoč, krivdo, posledice so se kazale na slabi samopodobi, okolje, v katerem so odraščali, pa zanje ni bilo varno.
- Odrasli bi si v otroštvu želeli, da bi jih kdo razumel, opazil, da bi se lahko z nekom odkrito pogovorili in da bi imeli varno in zaupno osebo.
- Veliko otrok si ni znalo razložiti dogajanja v družini, ker so jim ljudje v okolici potrdili, da je situacija sprejemljiva, so tudi sami dogajanje normalizirali. Sprejeli so družinsko situacijo, nekateri pa kljub temu, da so vedeli, da je nekaj narobe, pomoči niso poiskali, saj niso vedeli, da obstaja, ali pa je niso znali poiskati.
- Posledice odraščanja v družini, kjer je bil eden od staršev zasvojen, so bile različne. Nekateri otroci so iskali slabo družbo, se zatekali v lastno odvisnost od drog, drugi so si poiskali partnerja, ki je tudi sam pil. Nekateri so šele leta kasneje ugotovili, da imajo

težave na številnih področjih in da potrebujejo strokovno pomoč. Ostali so spremenili pogled na alkoholizem.

- Polovica otrok (dva od štirih), ki je bila deležna pomoči, z njo ni bila zadovoljna, pravzaprav so imeli s strokovno delavko izredno slabo izkušnjo. Večina pa pomoči v otroštvu ni dobila, temveč so se kot odrasli vključili v različne programe društev.
- Psihično nasilje je bilo bolj pogosto kot fizično. Večkrat so poročali o kombinaciji obojega.
- Tako strokovni delavci kot otroci so izpostavili stigmo in sram v zvezi s starševskim pitjem, iskanjem pomoči in pa vedenjem otrok, ki je odstopalo od »običajnega«.
- En strokovni delavec in tri strokovne delavke, ki sem jih intervjuvala pred samo raziskavo (šlo je za poizvedovanje, zato njihovi odgovori niso vključeni v rezultate), so povedali, da niso imeli nobene izkušnje s prepoznavo stisk otrok zaradi alkoholizma staršev.
- Pokazalo se je, da je šolska svetovalna služba do učiteljev nezaupljiva in da vedno ne poda prijave nasilja. Pri strokovnih delavcih iz CSD, NVO in OŠ se je izkazalo, da so strokovnjaki med sabo nezaupljivi, da delajo vsak zase, to pa največkrat škoduje otrokom. Kljub temu jih je veliko omenilo tudi pozitivne izkušnje z dolgoletnimi sodelovanji.
- Strokovne delavce in delavke je pogosto strah postopka po prijavi, odziva staršev in sodelovanja s sodišči.
- Strokovnjaki bi si želeli bolj odprtega odnosa s sodelavci in otroki. Na ta način bi bolje prepoznavali stiske otrok.
- Nekaj otrok se je strokovnjakom zaupalo, predvidevajo, da zato, ker so imeli že prej vzpostavljen osebni odnos.
- Prepoznavna in prijava bi morali biti sistemsko urejeni, da nista odvisni od senzibilnosti posameznih delavcev in vodstva organizacij.
- Strokovni delavci in delavke bi si želeli boljšega sodelovanja s starši in preventivnega dela z otroki in starši, ki bi bilo zasnovano na konkretnih primerih, ter boljšega sodelovanja z institucijami.

7 PREDLOGI

- V praksi organizirati preventivne programe, namenjene otrokom vse od vrtca pa do konca srednje šole. Udeleževanje bi moralo biti obvezno, vključevali bi tudi starše otrok.
- Na Fakulteti za socialno delo bi v sklopu predmeta Zasvojenosti organizirali tudi nekaj predavanj, specifično vezanih na temo alkoholizma.
- Bolj pogosto in direktno ozaveščanje ljudi v medijih, preko oglasnih tabel in plakatov, izvajanje akcij, usmerjenih v razbijanje stigme v povezavi z alkoholizmom.
- Izobraževanje za vse strokovne delavke in delavce, ki na kakršenkoli način delajo z otroki in mladostniki. Krepitev njihovih veščin za prepoznavo in zagotavljanje systemske podpore pri udeležbi v postopku.
- Ureditev obravnave alkoholizma na centrih za socialno delo. Uvesti bi bilo potrebno posebna področja za alkoholizem in izobraziti kader za delo z družino s številnimi izzivi.
- Izboljšanje medinstitucionalnega sodelovanja, povezovanje organizacij in kolektivno delo v smeri pomoči družinam, ki se spopadajo z alkoholizmom.
- Več raziskav o potrebah ljudi, njihovih izkušnjah in sistemih podpore, ne pa zgolj o razširjenosti alkoholizma v Sloveniji.
- Prezemanje programov, ki so se v tujini izkazali za uspešne, izobraževanje o *Adverse Childhood Experiences and Trauma*, torej o posledicah zgodnjih težkih izkušenj na razvoj travm pri otrocih. Pregledati in ponovno uporabiti metode dela, ki so se v preteklosti izkazale za uspešne.

8 UPORABLJENA LITERATURA

Aničič, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., & Sušnik, A. (2017). *Nasilje nad otroki. Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Bajec, B., Božank, B., Črnko Papić, J., Henigsmann, K., Hočevnar, T., Pečar, B., Pristolič, T., Štepec, B., Štruc, A., Vrhovec, U. & Založnik, P. (2019). *SOPA – Kaj je to?* Pridobljeno 2. 2. 2020 s <https://www.sopa.si/sopa-kaj-je-to/>

Blaž, B., Božank, B., Črnko Papić, J., Henigsmann, K., Hočevnar, T., Pečar, B., Pristolič, T., Štepec, B., Štruc, A., Vrhovec, U., & Založnik, P. (2020). *SOPA – kaj je to?* Pridobljeno 12. 12. 2019 s <https://www.sopa.si/sl/sopa-kaj-je-to/>

Bolin, A. & Sorbring, E. (2017). The self-referral affordances of school-based social work support: a case study. *European Journal of Social Work*, 20(6). Pridobljeno 12. 4. 2020 s <http://dx.doi.org/10.1080/13691457.2016.1278521>

Bouwkamp, R., Bouwkamp, S., & Bartelds, C. (2014). *Blizu doma: priročnik za delo z družinami*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete.

Bowlby, J. (1952). *Maternal care and mental Health* [pdf]. Pridobljeno 30. 5. 2020 s https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/40724/WHO_MONO_2_%28part1%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Bowlby, J. (1988). *A secure base: parent-child attachment and healthy human development* [pdf]. Pridobljeno 30. 5. 2020 s <https://www.academia.edu/7255873/John-Bowlby-A-Secure-Base-Parent-Child-Attachment-and-Healthy-Human-Development-1990>

Burke, S., Schmied, V. & Montrose, M. (2006). *Parental alcohol misuse and the impact on children*. Pridobljeno 6. 2. 2020 s http://www.community.nsw.gov.au/__data/assets/pdf_file/0009/321588/researchnotes_alcohol_misuse.pdf

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno publicistično središče.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Čačinovič Vogrinčič, G. & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Diagnostični in statistični priročnik duševnih motenj (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. Arlington: American.

Domiter Protner, K. (2016). Šola kot preventivni dejavnik nasilja v družini. *Educa*, 25(5–6). Pridobljeno 20. 4. 2020 s <http://www.educa-izobrazevanje.si/wp-content/uploads/2013/09/Ksenija-Domiter-Protner.pdf>

Društvo za urejeno življenje – Abstincent. (b.d.). *Alkoholizem v Sloveniji*. Pridobljeno 27. 11. 2019 s <https://abstinent.si/o-drustvu/alkoholizem-v-sloveniji/>

Družinski zakonik (DZ) (2017) Ur. l. RS 15/2017

Erpič, D. (2016). *Izpostavljenost alkoholni zasvojenosti v izvorni družini, občutja hvaležnosti, zadovoljstvo v zakonu in pripravljenost za odpuščanje* (Magistrsko delo). Teološka fakulteta, Ljubljana.

Flaker, V. (1995). K navadnosti izjemnega. Možnost paradigmatskega premika. V: Lešnik, B. (ur.), *Socialno delo*. Pridobljeno 20. 4. 2020 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Socialno_URN_NBN_SI_DOC-OL8SB34J.pdf/2019061019291371/

Flaker, V. (1999). Družbena konstrukcija kariere uživalca drog. *Socialno delo*, 38(4–6). Pridobljeno 20. 4. 2020 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Drubena_URN_NBN_SI_DOC-9GUL7HV9.pdf/2019021812524465/

Flaker, V. (2002). *Živeti s heroinom II. K zmanjševanju škode*. Ljubljana: Založba /*cf.

Gabrovec, A. (2015). *Biti otrok v družini alkoholikov* [Blog]. Pridobljeno 2. 1. 2020 s <https://zastarse.si/otroci/bit-otrok-v-druzini-alkoholikov/>

Gostečnik, C. (2003). *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski inštitut.

Gostečnik, C., Repič Slavič, T., Poljak Lukek, S. & Cvetek, R. (2011). Travmatsko izkustvo in dojemanje religioznosti. *Bogoslovni vestnik*, 71(2). Pridobljeno 10. 4. 2020 s <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV-71-2-Gostecnik.pdf>

Grebenc, V. (2003). Droge in kriminal: kritičen razmislek o njuni zvezi. *Socialna pedagogika*, 7(4). Pridobljeno 12. 4. 2020 s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-IBG6ZYNC/ea393798-9bb8-4dfa-a7c8-9b82fcfc0f07/PDF>

Hall, C. W., & Webster, R. E. (2007a). Multiple stressors and adjustment among adult children of alcoholics. *Addiction Research and Theory*, 15(4), 425–434.

Hall, C. W., & Webster, R. E. (2007b). Risk Factors Among Adult Children of Alcoholics. *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*, 3(4). Pridobljeno 10. 4. s <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ801235.pdf>

Hardey, S., Thomas, S., Stein, S., Kelley, R. & Ackermann, K. (2020). *Children of Alcoholics*. Pridobljeno 3. 3. 2020 s <https://americanaddictioncenters.org/alcoholism-treatment/children>

Hren, J. (1999). Terensko delo. *Socialno delo*, 38(4–6). Pridobljeno 12. 4. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AZ8JWRVX/904cd051-28c6-485f-81e6-8c570fb4f2d8/PDF>

Kastelic, A. & Mikulan, M. (2004). *Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje*. Ljubljana: Prohealth.

Kelley, M. L. & Schroeder, V. M. (2008). The Influence of Family Factors on the Executive Functioning of Adult Children of Alcoholics in College. *Family Relations*, 57(3). Pridobljeno 3. 3. 2020 s <http://eds.b.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=5c80741d-6f69-4e19-9bea-1cf424a31fce%40pdc-v-sessmgr06>

Kladnik, T. (2004). Urejanje alkoholizma v okviru centra za socialno delo. *Socialno delo*, 43(5–6). Pridobljeno 10. 5. 2020 s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EELJLHEV/?euapi=1&query=%27keywords%3dalkoholizem+in+centri+za+socialno+delo%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>

- Klemenčič, S. & Hlebec, V. (2007). *Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kobal, L. (2001). Zlimam se z ljudmi: ugotavljanje terapevtskih učinkov pri prostovoljcih z vidika teorije navezanosti. *Socialno delo*, 40(6). Pridobljeno 30. 5. 2020 s <http://www.dlib.si/results/?euapi=1&query=%27keywords%3dzlimam+se+z+ljudmi+:+ugotavljanje+terapevtskih+u%C4%8Dinkov+pri+prostovoljcih+z+vidika+teorije+navezanosti%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>
- Kolšek, M. (2011). *O pitju alkohola: priročnik za zdravnike družinske medicine*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Ur. l. RS 9/1992.
- Kvaternik, I., Grebenc, V., & Rihter, L. (2008). *Droge med politiko in vsakdanjim življenjem*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Laslett L., A. M., Dietze M., P., & Room G. W., R. (2013). Carer Drinking and More Serious Child Protection Case Outcomes. *The British Journal of Social Work*, 43(7). Pridobljeno 2. 12. 2019 s <http://dx.doi.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1093/bjsw/bcs052>
- Lebar, L., Nagode, M. & Žerjav, N. (2016). Mladostno prestopništvo in medvrstniško nasilje. V: Črnak Meglič, A. in Kobal Tomc, B. (ur.), *Položaj otrok v Sloveniji danes: situacijska analiza*. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Leskošek, V. (2000). Pomembnost medinstitucionalnega sodelovanja pri obravnavi spolnih zlorab. *Socialno delo*, 39(3). Pridobljeno 12. 5. 2020 s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JZ3XCE0Y/?euapi=1&query=%27keywords%3dpomembnost+medinstitucionalnega+sodelovanja+pri+obravnavi+spolnih+zlorab%27&sortDir=ASC&sort=date&pageSize=25>
- Leskošek, V., Urek, M., & Zaviršek, D. (2010). *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih* (Končno poročilo št. CRP V5-0464). Pridobljeno 31. 5. 2020 s <http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/NasiljeRaziskava2010.pdf>
- Leskošek, V., Kodele, T., & Mešl, N. (ur.) (2019). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Levy, N. (2013). Addiction is not a brain disease (and it matters). *Frontiers in psychiatry*, 4(24). Pridobljeno 10. 1. 2020 s <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyt.2013.00024/full>
- Lorenčič, D. (ur.). (2014). [TV program]. RTV Slovenija, Oddaja Polnočni klub. 17. 1. Pridobljeno 12. 2. 2020 s <https://4d.rtvsl.si/arhiv/polnocni-klub/174256891>
- Lovrečič, B. & Lovrečič, M. (ur.) (2016). *Poraba alkohola in zdravstveni kazalniki tvegane in škodljive rabe alkohola: Slovenija, 2014* (Končno poročilo). Pridobljeno 10. 11 .2019 s <https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/2014-alkohol-porocilo.pdf>
- Lukič, L. (2019). *Vito Flaker: Lika džankija in japija sta zelo komplementarna*. Pridobljeno 10. 1. 2020 s <https://www.rtvsl.si/univerza100/vito-flaker-lika-dzankija-in-japija-sta-zelo-komplementarna/504564>
- Milek Ogrinc, M. (2016). *Vloga medinstitucionalnega sodelovanja pri zaščiti žrtve nasilja v družini* (Magistrsko delo). Pridobljeno z Repozitorij Univerze v Ljubljani.
- Može, A. (2002). *Odvisnost od alkohola*. Idrija: Založba Bogataj.

Može, A. (2015). *Odvisnost od alkohola: razvoj in zdravljenje*. Idrija: Bogataj.

Nacionalni inštitut za javno zdravje RS. (2017). *Registrirana poraba alkohola v Sloveniji se je v letu 2015 povečala in ostaja z javnozdravstvenega vidika še vedno previsoka*. Pridobljeno 2. 11. 2019 s <https://www.nijz.si/sl/registrirana-poraba-alkohola-v-sloveniji-se-je-v-letu-2015-povecala-in-ostaja-z-javnozdravstvenega>

Nacionalni inštitut za javno zdravje RS. (2019). *Že ko načrtujeta otroka, recita alkoholu ne oba, bodoči oče in bodoča mama*. Pridobljeno 12. 1. 2020 s <https://www.nijz.si/sl/ze-ko-načrtujeta-otroka-recita-alkoholu-ne-oba-bodoci-oce-in-bodoca-mama>

Nacionalni inštitut za javno zdravje RS. (2020). *Podatkovni portal*. Pridobljeno 10. 5. 2020 s https://podatki.nijz.si/Table.aspx?layout=tableViewLayout2&px_tableid=Alkohol.px&px_path=NIJZ%20podatkovni%20portal__2%20Determinante%20zdravja__5%20Alkohol__1%20Registrirana%20poraba%20alkohola&px_language=sl&px_db=NIJZ%20podatkovni%20portal&rxid=7fe41752-8545-4d36-9490-d2bb100d3002

Nagode, A. (ur.) (2008). *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli* [pdf]. Pridobljeno 12. 3. 2020 s http://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/Programske_smernice_OS.pdf

Nataša, S. (2014). Povezanost nespecifičnih težav otrok v šoli s težavami zaradi pitja alkohola v primarnem družinskem okolju. *Didakta*, 24(169). Pridobljeno 14. 5. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-1NHQYONE/5b4e32e0-3c9d-4e34-aea0-845ce1008d57/PDF>

National Association for Children of Alcoholics (NACOA). (2012). *Research into the problems faced by children of parents with alcohol problem*. Pridobljeno 12. 12. 2019 s <http://www.nacoa.org.uk/concerned-others-and-professionals/research.html>

National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. (2020). *Alcohol Use Disorder*. Pridobljeno 10. 12. 2019 s <https://www.niaaa.nih.gov/alcohol-health/overview-alcohol-consumption/alcohol-use-disorders>

National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. (2020). *Alcohol Facts and Statistics*. Pridobljeno 2. 1. 2020 s <https://www.niaaa.nih.gov/publications/brochures-and-fact-sheets/alcohol-facts-and-statistics>

Parental Alcohol Misuse in Complex Families: The Implications for Engagement. *British Journal of Social Work*, 38(5). Pridobljeno 15. 11. 2019 s <https://doi-org.nukweb.nuk.unilj.si/10.1093/bjsw/bcl374>

Perko, A. (2008). *Družina na križpotju: sodoben pristop k urejanju ljudi v stiski*. Ljubljana: Umco.

Perko, A. (2011). *Otroci alkoholikov in tiranov*. Kamnik: Zavod Mitikos.

Perko, A. (2013). *Pijan od življenja: premagati alkohol in spet zaživeti*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Plaz, M. & Matko, K. (2019). Izkušnje mater po prijavi spolne zlorabe otroka – reviktimizacija preživelih. *Javno zdravje*, 3(1–6). Pridobljeno 10. 4. 2020 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/plaz_et_al._jz_2019_03.pdf

- Pogorevc Merčnik, J. (2018). Ocenjevanje vpliva nekaterih dejavnikov in dejavnosti koroških dijakov na pojav nasilja v družini. *Socialno delo*, 56(2). Pridobljeno 30. 5. 2020 s <https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Ocenjevanje-2018-2.pdf/2019053014124002/>
- Ramovš, J. (2002). Samoorganizacija sociale na področju zasvojenosti: Ob desetletnici Socialnega foruma za zasvojenosti in oame. *Socialno delo*, 41(3–4), 209–220.
- Ramovš, K. & Majzelj Usenik, I. (2004). Reševanje problema alkoholizma v svetovalnici za alkoholizem. *Socialno delo*, 43 (2–3). Pridobljeno 12. 4. 2020 s <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QWCIJTH6/101cd2d2-cee9-4e1a-8cef-6791593b6dec/PDF>
- Rangarajan, S. (2008). Mediators and Moderators of Parental Alcoholism Effects on Offspring Self-Esteem. *Alcohol Alcohol*, 43(4), 481–491.
- Razboršek, V. & Krištof, M. (2005). *Kaj vem o alkoholizmu in drugih boleznih zasvojenosti*. Ljubljana: Škofijska Karitas Ljubljana.
- Rihter, L., Kvaternik Jenko, I., Grebenc, V., Rode, N. & Flaker, V. (2007). Slovenska politika na področju drog v evropskem kontekstu. *Teorija in praksa*, 44(3–4). Pridobljeno 15. 4. s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-GI8OEQKF/b73b99c6-8833-44c3-8c79-f312e0207e5b/PDF>
- Robinson, B. E., Rhoden, J. L. (1998). *Working with children of alcoholics: The practitioner's handbook*. London: Thousand Oaks.
- Roškar, M., Serec, M., Kerstin Petrič, V., Blažko, N., Hovnik Keršmanc, M. & Sedláková, D. (2019). *Alkoholna politika v Sloveniji priložnosti za zmanjševanje škode in stroškov ter neenakosti med prebivalci* [pdf]. Pridobljeno 12. 4. 2020 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/190506_-_policy_brief.pdf
- Rus Makovec, M. (2010). Sindrom odvisnosti od alkohola – diagnostični in terapevtski vidik. V I. Avberšek Lužnik, B. M. Kaučič, & S. Hvalič Touzery (ur.), *Ali je zdravljenje sindroma odvisnosti od alkohola smiselno in učinkovito* (str. 56–65). Pridobljeno 2. 2. 2020 s https://www.fzab.si/uploads/file/zbornik%20sindrom%20odvisnosti%20od%20alkohola_2010.pdf
- Rus Makovec, M. (ur). (2014). *Zgodbe upanja: primeri celostnega zdravljenja odvisnosti*. Ljubljana: eBesede.
- Rus Makovec, M. (ur). (2018). Perspektive: Alkohol. *Javno zdravje*, 2(1). Pridobljeno 3. 11. 2019 s https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/rus_makovec_et_al._jz_02-06.pdf
- Skupnost CSD Slovenije (2018). *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo centri za socialno delo*. Pridobljeno 15. 4. s <https://www.scsd.si/katalogi/katalog-javnih-pooblastil/>
- Substance Abuse and Mental Health Services Administration (2019). *Key substance use and mental health indicators in the United States: Results from the 2018 National Survey on Drug Use and Health*. Pridobljeno 15. 4. 2020 s <https://www.samhsa.gov/data/sites/default/files/cbhsqreports/NSDUHNationalFindingsReport2018/NSDUHNationalFindingsReport2018.pdf>
- Škrila Čus, D. (2005). Alkohol, agresija in nasilje. *Zdravniški vestnik*, 74(9). Pridobljeno 27. 11. 2019 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RNQXRG>

- Štirn, M., Pirc, T. & Zagorc Vegelj, M. (2018). Primarna preventiva nasilja in zlorabe otrok – kaj deluje in zakaj je preventiva tako pomembna? *Vzgoja in izobraževanje*, 49(3–4). Pridobljeno 10. 5. 2020 s https://www.zrss.si/zrss/wp-content/uploads/2020-04-17-revija-viz_3-4_2018.pdf
- Šugman Bohinc, L. (2006). Socialno delo z neprostopoljnimi uporabniki. *Socialno delo*, 45(6). Pridobljeno 30. 5. 2020 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TO7977NE>
- Tasić, A. (2016). Progled na alkoholizem v svetopisemskem izročilu. *Bogoslovni vestnik*, 76(3–4). Pridobljeno 2. 1. 2020 s <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV2016/03/Tasic.pdf>
- Taylor, A., Toner, P., Templeton, L., & Velleman, R. (2008). Parental Alcohol Misuse in Complex Families: The Implications for Engagement. *British Journal of Social Work*, 38(5). Pridobljeno 15. 11. 2019 s <https://doi-org.nukweb.nuk.unilj.si/10.1093/bjsw/bcl374>
- Tominec, N. (2015). *Sem zasvojen, nisem nor*. Ljubljana: Celjska Mohorjeva družba.
- Trtnik, N. (2016). Okrevanje odraslih otrok alkoholikov in duhovnosti. *Bogoslovni vestnik*, 79(1). Pridobljeno 3. 12. 2019 s <http://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV2016/01/14-Nada%20Trtnik.pdf>
- Ungar, M., Liebenberg, L., & Ikeda J. (2014). Young People with Complex Needs: Designing Coordinated Interventions to Promote Resilience across Child Welfare, Juvenile Corrections, Mental Health and Education Services. *British Journal of Social Work*, 44 (3). Pridobljeno 28. 11. 2019 s <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.unilj.si/stable/43687664>
- Vah Jevšnik, M., Cukut Krilić, S., Knežević Hočevar, D. & Šimenc, J. (2015) *Nasilje v družini in ranljive skupine: Končno poročilo o raziskavi POND SiZdrav*. Pridobljeno 4. 3. s http://www.prepoznajnasilje.si/docs/defaultsource/izdelki/porocilo_ds4_mvj_final.pdf?sfvrsn=4
- World Health Organization (2019). *Status report on alcohol consumption, harm and policy responses in 30 European countries 2019* (Končno poročilo). Pridobljeno 2. 1. 2020 s http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/411418/Alcohol-consumption-harm-policy-responses-30-European-countries-2019.pdf?ua=1
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND-A)* (2016). Ur. l. RS 68/2016. Pridobljeno 10. 5. 2020 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialnem varstvu (ZSV-I)* (2019). Ur. l. RS 28/2019. Pridobljeno 10. 5. 2020 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO869>
- Zaviršek, D. (2018). *Skrb kot nasilje*. Ljubljana: Založba /cf.
- Zaviršek, D., Domiter Protner, K. & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Različnost otrok v kompleksnih okoliščinah: prepoznavanje in preprečevanje nasilja ter podpora otrokom z uporabo interdisciplinarnosti in intersekcije. V V. Leskošek, T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 83-123). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Žibert, E. (2017). Disfunkcionalna družina – eden od vzrokov za nastanek čustvenih in vedenjskih motenj. *Socialna pedagogika*, 21(1–2)., 135-152.

9 PRILOGE

9.1 Smernice za fokusno skupino

Splošni podatki: formalna izobrazba, trenutna zaposlitev, delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo

- **Prepoznava alkoholizma – izkušnje:** Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo stisk otrok, iz družin kjer je prisoten alkoholizem? Po čem vidite, da otrok doživlja stisko, povezano specifično z alkoholizmom staršev? Kako ukrepate v primerih, ko je otrok žrtev družinskega alkoholizma?
- **Sodelovanje:** Koliko in na kakšen način sodelujete z drugimi organizacijami? Kakšen pomen pripisujete medinstitucionalnem sodelovanju?
- **Preventiva:** Kako gledate na preventivo na področju zaščite otrok? Kakšni pristopi so se izkazali za uspešne v vaši praksi? Kakšno je vaše mnenje o obstoječi praksi sodelovanja z družinami s številnimi izzivi? Kakšni so vaši predlogi za nadaljnje delo?

9.2 Vprašalnik za individualne intervjuje s strokovnjaki

Vprašalnik je vezan zgolj na otroke in njihove stiske, povezane s starševskim alkoholizmom. Prosim, da na vprašanja odgovorite opisno, konkretno, lahko s primeri iz lastne prakse. V primeru, da vprašanje ni jasno me kontaktirajte, ali pa zapišite vašo dilemo. Prosim, da odgovorite na vsa vprašanja. Če na kakšno vprašanje nimate odgovora, pa napišite razlog.

Hvala za sodelovanje!

Tija Fogadič Urek, absolventka FSD

Splošni podatki:

Formalna izobrazba:

Trenutna zaposlitev:

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih):

Prepoznavna in ukrepi:

1. Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo in prijavljanjem alkoholizma v družini/nasilja nad otroki?
2. Po čem ste prepoznali specifične stiske otrok, vezane na starševski alkoholizem (kako so otroci izražali stisko)?

Sodelovanje z drugimi organizacijami pri procesu podpore in pomoči:

3. Kako vidite sodelovanje z drugimi organizacijami v procesu pomoči družinam in otrokom?
4. Na kakšen način poteka to sodelovanje (MDT, sestanki, izobraževanja)?
5. Kakšnega medinstitucionalnega sodelovanja si želite?

Preventivna in spremembe na tem področju:

6. Kako bi sistematično vključili vse otroke v preventivo?
7. Kako bi zmanjšali njihove stiske zaradi starševskega pitja?
8. Kakšne oblike preventive/spremembe ste uvedli na vaši organizaciji (so se izkazale za uspešne)?
9. Kaj bi morali kot strokovni delavci narediti, da bi otroci prepoznali našo podporo in (npr. v šolah) tudi sami poiskali pomoč?

9.3 Smernice za ljudi z izkušnjo alkoholizma v družini

T1: Splošni podatki:

Spol, starost, okolje: ruralno/urbano

T2: Družina:

- a) Opišite vašo družino; kako ste odrasli?

T3: Odnosi:

- b) Opišite odnose v primarni družini. (vloge, počutje)

T4: Potrebe:

- c) Kako se je okolica odzivala na vaše potrebe v otroštvu?
- d) Kaj bi še potrebovali kot otrok?

T5: Stiske otrok:

- e) Kako ste doživljali težke trenutke v družini (kot otrok)?

T6: Podpora in pomoč:

- f) Kakšene podpore ste bili deležni v težkih situacijah (kot otrok)?
- g) Kdo vam je pomagal?

T7: Izkušnja z alkoholizmom v družini

- h) Mi lahko poveste nekaj o vaši izkušnji z alkoholizmom v družini (v otroštvu)?
- i) Kako je izkušnja vplivala na vas (tudi v odrasli dobi)?
- j) Kakšen je vaš odnos do alkohola?
- k) Kaj bi bil za vas izhod, rešitev iz takratne situacije?

9.4 Zapis fokusne skupine

MOD: Pozdravljeni! Se slišimo? Počakamo še toliko, da se vsi zberemo ... No, kot sem že povedala se bomo danes pogovarjali o podpori in pomoči otrokom, iz družin, kjer je prisoten alkoholizem. Osredotočamo se na njihove stiske in prosim, da se ne oddaljujete od teme. Bodite konkretni, lahko seveda podate kakšen primer. Delali bomo po metodi fokusne skupine, kar pomeni, da jaz odprem neko temo (imamo 3 teme) in potem vi prosto govorite, dajete drug drugemu replike. Moja naloga bo, da pogovor usmerjam, da ne zaidemo s teme. Fokusna skupina bo trajala predvidoma 2 uri in pol, lahko manj/več. Glavne teme pa bodo prepoznavna stisk in ukrepanje, sodelovanje z organizacijami in preventiva ter predlogi za spremembe. Še to ... vam je ok, da pogovor snemam? Posnetek bom uporabila zgolj za mojo evidenco, analizo, potem pa ga zbršim. Super, se še vedno slišimo?

Udeleženci: Ja.

MOD: Potem pa lahko začnemo. Eni se poznate med sabo, mogoče ne čist vsi. Lahko poveste še enkrat svoje ime, vašo formalno izobrazbo, kje ste trenutno zaposleni in delovne izkušnje (s področja alkoholizma/dela z otroki/nasiljem). Lahko kar začnemo z vama, SD1 in SD2.

SD1: Ime, uni. dipl. soc. del., zaposlena na Društvu Abstinent, prej pa 35 v javnem sektorju na CSD. Vsa moja poklicna kariera je povezana s področjem alkoholizma. Konkretno delo z uporabniki, pa tudi v programih pol v 3. fazi v rehabilitaciji, klubi, skupine, kjer so tudi otroci, programi za otroke in tko naprej. Vse v zvezi s tem. Zdej pa vodim vse programe in izvajam tudi skupine in svetovalnico. Delam s posamezniki, družinami, s pari, skupinsko delo.

SD2: Ime, uni. dipl. soc. del., delam na ZPIZ, prej ful časa na CSD, ta trenutek sem X Društva Abstinent. Tam poskušamo na področju alkoholizma pri odraslih in pri mladih nekaj spremenit.

MOD: Potem pa gremo NVO1, še na vas.

NVO1: Lep pozdrav vsem. Jaz sem X, zaposlena na društvu Žarek upanja. Po izobrazbi sem uni. dipl. soc. ped. in družinska psihoterapevtka. V društvu delam od začetka, to se pravi več kot 18 let. Tako individualno kot s pari, družinami, s skupinami, z otroki. In trenutno se zelo intenzivno ukvarjam z raziskavo oz. raziskovanjem, analizo psihosocialnih ... Ubistvu dejavnikov tveganja in zaščite pri psihosocialnem razvoju otrok, iz družin s težavami z zasvojenostjo in alkoholom.

SD4: Dipl. soc. delavec, dipl. sociolog, evropski certifikat iz psihoterapije. Zdej ko sem jaz začel socialno delo študirat, so mele prvo vlogo vaje na temo alkoholizma. Pršel je A. R., mel smo pa tudi CMZ tisti teden in pol sem se jaz ... Sem kar tam ostal, ubistvu leto pa pol, če ne celo več. In sem šel čez vse skupine na Poljanskem nasipu. Mentor mi je bil največ časa X, potem je bla R. A., pa pol sem diplomiral iz tega področja. Tko da, men je bla ta tema zelo zanimiva in nekaj kar je zelo aktualno v vseh obdobjih. Delam na CSD, 28 let. Pred tem sem delal na eni šoli pa na skupnosti socialnih zavodov, domovi za stare.

MOD: Še SD3 mam. Tko da kr izvolite.

SD3: Lepo pozdravljeni, sem X, profesorica socialne pedagogike. Delam na CSD, 25 let. Ves čas delam na področju varstva otrok in mladostnikov. In tudi nasilja v družini, kadar so v družini otroci. Tko da, to področje me vsa leta zanima in mislim, da je tle ogromno dela za nas vse, ki delamo na centrih.

MOD: Ok. Hvala vam vsem, podelite malo izkušnje s prepoznavo teh stisk pri otrocih. Po čem specifično ste prepoznali, da gre za stiske otrok povezane z alkoholizmom staršev. Kako ste potem ukrepali? Kdo bo začel?

SD2: Lahko js mal bl celostno, pa bomo potem specifično strokovnjake. Js bi ta centrski del predvsem, ker sem dolg časa pokrivu problematiko vseh stisk na CSD-jih. In to v zlo zgodnjem obdobju 70-ih let, kjer se je pravzaprav začela problematika alkoholizma zelo močno razvijati na tem področju. To je blo neko obdobje, kjer je blo kr zlo pomembno prepoznavanje alkoholizma pa stisk, k so povezane z alkoholizmom na CSD-jih. In seveda, takrat je blo veliko poudarka temu dano, predvsem družinam in seveda mladim. Z leti so te stvari mal kopnele, ampak kakorkoli gledano CSD je institucija, javna služba, za katero je prav, da vse stiske, ki se pojavljajo v družinah pogleda tudi s spektra problematike alkohola. Vsi ukrepi, tudi najtežji ukrepi, so povezani na ta način, da se otrok, ki je izločen iz družine, vrne v družino, kjer je ta problematika bodisi izzvenela. Če se seveda z njo ukvarjamo. Žal se zaradi različnih razlogov, predvsem pa v zadnjem času zaradi propada sistema storitev na CSD temu, po mojem védenju, vidim da je kr resen problem na tem storitvenem nivoju. Skratka, če povzamem, potrebno je, kadar so, če se fokusiramo na mlade, kadar gre za težave v družinah, pogledat kaj je z alkoholom. Otroci, ki so nameščeni, odvzeti, kjer so različne stiske zaznane. Kadar ne pogledamo problematike alkohola je to velika škoda. Zaradi tega so izkušnje iz CSD (kjer sem delal) kar dobre, kadar se je problematika v ozadju pogledala in strokovnjaki za katere js vem, ker sem pač z njimi bil sodelavec, so te stvari vedno natančno pogledal in kle se žanjejo uspehi. No v tem trenutku pa, kar se tiče društva, ki je bil odgovor vladnemu sektorju kot pomoč na tem področju, pa poskušamo z mladimi delati kokr nam sredstva, čas in strokovnjaki omogočajo. V našem društvu pravzaprav veliko dela (predvsem v zadnjem obdobju) posvečamo otrokom, ki prihajajo iz alkoholčnih družin. Mam poseben program, ki se imenuje Hop čez jarek. Tja so vključeni mladostniki od 7. do 16. leta. Seveda gre

še za manjko, treba bi blo vključit (pa ne poznam čist dobr situacije v Sloveniji) »teenagerje«, torej otroke, ki so starejši in prihajajo iz alkoholičnih družin. Da ne govorimo o otrocih, ki so odraščali, odraslih otrocih, ki so odraščali v družinah, pa niso sprocesiral problema alkoholizma v družini. In zdej prihajajo v javne službe in nevladni sektor z različnimi stiskami in težavami. Tko, če na splošno povzamem, če se fokusiramo na otroke in CSD bi moral, in js upam, da se to tud počne, če pa ne je pa treba vse sile v to usmert. Kadar se izvajajo kakršnikoli ukrepi, je potrebno problematiko alkohola pogledat. Zato, da se otroci lahko vrnejo uspešno v družino, kjer je ta problem saniran. Tko v zlo splošnem kako javne službe pa nevladni sektor poskušamo vendarle nekaj na tem področju dodat, pomagat in tko naprej.

MOD: Uredu. SD1 mate tuki kej za dodat, specifično bolj za otroke ali gremo naprej?

SD1: Ja, js bi mela tuki sicer velik za dodat, gleda na to, da sem se celo kariero s tem ukvarjala. Mogoče bi se pol povezovala kej. Drugač pa mela sem to možnost, da sem v tistih zlatih časih mela prou področje alkoholizma, kjer smo se s celo družino ukvarjal, ampak če se mal spomnem nazaj, ta manjko, kako te otroke pol nekam usmert, jim nudt nek suport, je bil vedno nekaj kar precej velik. Po drugi strani pa to kar je SD2 čist na koncu omenu, je pa ogromno enih ljudi prihajal, kjer so poročal o tem kako niso bli slišani in prepoznani v svojem otroštvu. To pa je blo moje področje, v zadnjih dolgih letih. Mi smo namreč razvil zlo močno službo 1. socialne pomoči, kjer sem bla js tud ena od teh aktivnih udeleženk in je to poročanje, ko ljudje prihajajo v službo s celo vrsto kompleksnih težav od materialnih, osebnih, stanovanjskih stisk, povezanih z vsemi živimi zadevami (na področju družine, starševstva, partnerstva). Te ljudje so pa pogosto poročal o tem, kako so bli že kot otroci, kako so odraščal v teh družinah, pa jih ni prepoznala ne šolska svetovalna služba, ne pediater, ne razredničarka. Bili so odrasli ljudje, ki so poročal o tem, da so celo govoril o teh domačih, družinskih razmerah pa ni razredničarka al pa svetovalna služba nič naredila. Tuki so spregledani tud ne, če gledamo v vrtcu. Če to vidš, ti vzame velik časa in se moraš začeti tud s tem ukvarjat. Ne, če vidiš enega očeta, ki pride že v vrtec pod vplivom alkohola, drugič, tretjič, petič, desetič, potem ma ta (tko mi rečejo vzgojiteljice) velik dela, ker more obvestit center, more bit soglasje vodstva in potem se začnejo celi procesi pomoči, postopkov, ukrepov in to nam nalaga zlo velik obveznosti. Tko da, žal sem se srečevala s temi tragičnimi zgodbami, zdej k mamu te skupine za svojce, kjer vidmo, da gre to tko generacijsko. Ane iz ene generacije v drugo in js mislim, da je ogromno ljudi neprepzanih, neslišanih, ne-videnih. In moj moto je bil vedno, moja norma, od začetka do konca moje kariere, da nihče ni šel iz moje pisarne ne da bi ga vprašala, kako je z odnosom do alkohola v tej družini. To se zdi zdej mnogim mojim kolegom, ko delimo izkušnje in poskušamo na socialnih alkoholizmi narest neke premike, za njih popolna tabu tema. Se jim zdi čudno, nenavadno, nimajo moči, kompetenc, znanja in pa neke strokovne samozavesti, da bi to vprašal. Tle nam ljudje seveda tudi lahko polzijo skoz roke, ne. Kaj pol loh nrdimo, ko js srečam že 4., 5. generacijo, kjer je bil alkohol stalnica.

SD3: Js se zlo strinjam s tem, kar je SD1 povedala. Midve sva bile vrsto let sodelavke. Js sem se od nje naučila vsega kar znam o tem področju, pa kljub temu morm rečt, da tud js še vedno čutim ali bi rekla strokovno zadrego, ali zadrego vprašat: »Kako pa je z vašim odnosom do alkohola,« kadar se srečamo z družino. Čeprav ni informacije o tem, da bi mogoče kdo od staršev tvegano ali pa celo škodljivo pil. Absolutno se pa strinjam s tem, da bi to morala bit strokovna norma za vsakega strokovnega delavca, ko se sreča z družino, da pač povpraša tudi o tem. Tako kot nas zdravniki vprašajo na teh pregledih, kok se gibljemo, da bi to morala bit strokovna norma pri našem strokovnem delu.

MOD: Mogoče SD4. Bi vi kej o stiskah otrok, vem, da ste delali z mladimi?

SD4: Zdej kakšne specifične situacije nimam v mislih, no. Je pa tko, če se ukvarjaš z mladostniki se ukvarjaš tudi z družinami in je to nekaj kar dostikrat prepoznaš, srečaš ta problem. Zdej alkohol je pač zraven nekaterih drugih problemov ane. Je nekako v paketu ane. In js sm dostikrat srečal ljudi, k so meli tudi te težave. Tudi alkohol je pri določenih osebah neka primarna težava, pri večih je pa to nek nacepljen problem. Se pravi nekaj kar se je ubistvu razvijalo po principu neuspešnega reševanja nekih problemov, ki so primarnejši. Človek se je zateku v alkohol iz nekih razlogov. Ali kot narkoza neke vrste, ali kot nekaj kar ga je sprostilo. Tko da razlogov za alkohol in alkoholizem je veliko. Tko da z mnogimi, ali pa veliko teh razlogov sem se srečal v situacijah pri obravnavi mladostnikov in družin.

SD3: Js sem se še neki spomnila. Bi mogoče dodala. Js bi dodala zdej, ko nas poslušam, da mogoče tudi pri mladostnikih ali pa pri otrocih, kadar alkohol pri starših ni zelo izrazil problem, prepoznavam pravzaprav dost podobno doživljanje ali pa funkcioniranje. Opažam js in kolegi kot neko zadrego oz. pomanjševanje – sej to pa ni nč tazga. Skratka dost podobne te obrambne mehanizme. Tko kot rečemo, sej vsak kdaj kej popije, sej mogoče je blo to samo situacijsko, sej to najbrž ni tako velik problem, kokr morebiti je. Pa tko tudi dosti otrok, dosti mladostnikov pravzaprav to pomanjšuje in uporablja dosti podobne obrambne mehanizme.

MOD: Ja, mogoče otroci sami pa tudi družine so usmerjene v to, da prikrivajo problem oz. je okoli tega še vedno ena velika stigma. Otroci pa seveda nosijo najhujše posledice. NVO1 ste še vi kaj specifičnega glede otrok, opazila pri svojem delu?

NVO1: Ja, pravzaprav mi primarno izhajamo iz zasebnega sektorja, iz društva. In načeloma bi lahko rekla, da preskočimo to prvo fazo ugotavljanja ali ima družina težave ali ne. Ker k nam pridejo tisti, ki imajo težave ane. Mi pravzaprav delamo več kot 18 let in smo že od začetka pravzaprav posvečal večjo pozornost vedno otrokom,

tko da smo jih seveda vključeval v določene aktivnosti. Potem smo pa, pred že kr velik leti razvil ta program, ki mu mi rečemo Korak v pravo smer. V katerem intenzivno delamo z otroki iz teh naših družin, ki pridejo k nam. V ta program so pa vključeni otroci, ki hodijo v OŠ. Medtem ko za mladostnike mam posebno skupino. Mi smo opazili, da pravzaprav ti otroci potrebujejo to dodatno podporo. Rabijo in strokovno in čustveno in osebno. To kar smo mi zaznal v tem večletnem delu z otroki, kar se men osebno zdi pač zelo pomembno. Da so si ti otroci izoblikovali eno dodatno socialno mrežo, posameznikov – vrstnikov, s katerimi podelijo lahko svoje boleče izkušnje in tudi ugotovijo, da niso sami. Kar je zelo ohrabruječe je to, da tudi ko oni končajo program, še vedno nekako ostanejo v stiku. Kar je tudi nekako namen. In to se mi zdi, da je bil en takšen pomemben dosežek. Ubistvu mi te otroke tudi spremljamo, da vidimo kaj se dogaja v šoli, kaj se dogaja na drugih področjih življenja. Glede na to, da so starši tudi kontinuirano vključeni v program psihosocialne obravnave. Nekatere družine pa seveda tudi v to partnersko, družinsko svetovanje, terapijo. Se mi zdi, da se otrokom lahko pomaga samo takrat, kadar se pomaga celi družini ane. Ker če se v družini ne postavijo neki novi odnosi, neka nova pravila, nek nov način življenja, neke nove vrednote, potem se seveda zgodi to, kar je SD1 povedala prej. Se prenaša iz generacije v generacijo. Kar pa si pravzaprav nihče od nas ne želi. Želimo si dosežti en dober izid iz tega našega dela in energije, ki jo vložimo.

MOD: Ma še kdo tukaj kaj za dodat?

SD1: A lahko js še neki. Bi šla zdej na čist en konkreten nivo, en primer tok let nazaj. Js mislim, da je sicer ena velika ovira, to kar je SD4 reku, da je to stalnica, nekaj kar imamo skos. Ljudje imamo vrsto težav in alkohol je doskrat sekundarna, lahko je še prej velik drugih stvari. Kar pa spremlja to našo slabo prepoznavo in neučinkovitost je pa stigma. Je to kar se tudi stroke drži, ta stigma, sram, premalo znanja. Ker mi pa rabimo, sploh centri, mi rabimo sogovornike, rabimo kompetentne strokovnjake. Ljudi, ki govorimo isti jezik. In ko mi odpremo neko zadevo, kadar gre v eni družini za neke težke situacije, rabimo potem tudi najdt neke izhode. In doskrat nas to odnese, da šole, vrtci, druge institucije, nimajo dovolj tega znanja. Bolj se vrtimo okoli tistega dogodka, ali pa otroka umaknemo. Zlo nam je v ospredju ta postopek, da otroka sicer umaknemo, zaščitimo, pol nas pa mal zmanjka ane. To je pa eno dolgotrajno delo, delo z družino, na nivoju teh sprememb, da bi se otrok vrnu. No zdej, če bom konkretno povedala par zadev. Sta mi na misel prišle dve hčere iz ene družine. Sodelujem z enim centrom, kjer se vračata po več letih iz te stanovanjske (vsaka sta v svoji stanovanjski skupini) skupine nazaj domov. In mene so kontaktiral pred dobrim pol letom, da je v družini alkoholizem očeta. Tle težko rečemo ali gre že za odvisnost ali ne, ker mam premalo podatkov. Js sem z očetom ravno pred tole virusno zadevo mela prvi kontakt in tle se vprašam, kaj smo tle delal tok let. Deklici se vračata nazaj, vračata se pa v isto okolje iz katerega sta bili vzeti. In mela sem jih možnost seveda spoznat. In videla sem eno grozljivo sliko. To me je zelo presunil. To je tudi zelo pomembno, da smo živi, da še vedno zelo čutimo, da vidimo kaj delamo. To me je tko res čist pribil. Deklici, ki nimata očesnega kontakta, k gledata skoz dol, ki nimata nobene moči, ki nimata nobenega mnenja, k sta čist preplašeni. In to obedve sta na šoli za slaščičarstvo, se težje učita. In mama že izhaja iz take družine, oče je mel tudi že v svoji primarni družini take težave. In kaj lahko zdej še naredimo pri teh letih. Kakšno pot sta šli ti dekleti, da nihče ni prej. Gospa pa poroča da gospod že vrsto let. Voz se tudi na delo na en drug konec Slovenije, dnevno okoli 100 km v eno smer. Celo brez izpita. To je zamolčal kolegom. Je celo peljal te kolege v službo, brez izpita. Vidte kok enih rizičnih dejavnikov. In js sem zdej v sodelovanju s to kolegico, kaj bi loh spremenil, kaj bi loh nrdil. Odklanjata tudi. No mi smo iskal tle neke rešitve, smo tud trčil ob to kdo bi se pa lahko ukvarjal z njima, kdo bi jima nudil mal več psihosocialnega suporta. Iščemo tudi seveda potem v psihoterapiji, v teh oblikah pomoči, ljudi, ki vejo kaj je alkoholizem. Da bi skoz to dobile suport in tko naprej. Tko da, okej one dve sta že precej - 17, 18 let, mata možnost, da še podaljšata v stanovanju. Tudi ta mama rab zelo velik pomoči, rab zelo velik suporta, da bi ona vnesla neko spremembo in skoz to potem vplivala na te tri. No ena je pa že z fantom, je tudi bolj zbežala, vidimo zdej. Je bolj zbežala iz te družine kot pa se odselila. Ona ni končala študija in že tam mama tudi poroča o težavah, ker živita s fantovim očetom, kjer prihaja do en kup enih konfliktnih situacij, nesporazumov in tko naprej.

SD2: Glede na to, da boš socialna delavka. Mogoče samo ta vidik - za CSD izredno pomembna zadeva. Približno polovica Slovencev pije preveč ali pa visoko tvegano. Torej izredno, izredno pomembna zadeva kadar se rešujejo stiske. Predvsem kadar se rešujejo stiske v družinah, pogledat situacijo kako je na področju alkohola. Torej vneste ta del, ki je, bi reku na enem delu ful zanemarjen, življenjsko pomemben in more se pridobiti čas na CSD, da se na tem področju nekaj naredi. Če ne, bomo kot družba neuspešni.

SD4: Js se s tem strinjam, absolutno se s tem strinjam. To, da bi CSD-ji lahko na tem naredili več. Mislim, da včasih tudi so. Js sem delal še v Mostah eno leto, bolj v začetku kariere. Tam je bla tudi N., ki je delala samo na področju alkoholizma. Potem tudi pri nas, kjer sem zdaj, mislim, da je tudi M. delala prva leta še kar precej s to problematiko. Zdej pa js mislim, da centri res zgubljam na tem storitvenem polju. To je škoda za družbo, mi smo le take ustanove, ki smo vmrežene v socialni prostor ljudi. Smo preko raznih vzvodov vključeni; preko šol, preko zdravstva. Tko da, se mi zdi škoda, da se marsikaj reducira v tem storitvenem delu. In ena od stvari je zagotovo tudi to področje. Področje alkohola in alkoholizma je resna zadeva in družba, ki nekaj na tem področju naredi ima seveda manj problemov. Je pa treba tudi nekaj investirati za to; neke ljudi, neka konstantna izobraževanja, supervizijske podpore itd.

SD1: Če na SD4 to navežem. Mi poskušamo to kolegom tudi predlagati; kako bi lahko (prepoznal) skrajšal ali pa olajšal delo, če bi posegel v eni družini in prerezal to generacijsko. Kok manj dela bi bilo potem to za naprej. Ker

tisto kar vidim, da smo se srečal že s 3., 4. generacijo, to pomeni, da smo bili neuspešni v preteklosti. Da se to prenaša res iz roda v rod. In da centri žal ne prepoznamo(jo) tega, da če bomo nekje neki uspel, da ne bomo mel teh ljudi skos tam. Ker oni skos hodijo, od vrat do vrat, od enega področja do družga. In se seveda dogajajo razveze in nasilje, pa finančne stiske in tak človek je skos ne, v tem sistemu. Ker mi pač nismo uspešni ali pa smo premalo. Sm se spomnila na neko gospo, ki hodi od centra do centra. To mamo tipično, da se naši ljudje selijo, mal med sabo vejo tudi kateri center dela bolj ostro pa ker manj. Včasih se je to tudi med uporabniki govorilo. In so se znal tudi odselt in mal zabrisat sled za sabo in potem jih spet dobimo, v nekem krogu spet nazaj. Zdej mam v mislih eno gospo, ki ma tri otroke za sabo, dva sta večja in sta pri gospodu ostala. Zdej je nov otrok in pri njej je to pitje stalnica. Zamenjala je pa vmes že ene 3 ali 4 centre. In potem se zgubijo te informacije, mal postopki, lih hočemo ukrepat pa se preseli. Pa potem drug center spet mal drugače to pogleda. In tko ljudje uhajajo, otroci pa skos ostajajo z vso to dinamiko in tragiko tega naprej. In tuki jih pa dobimo kot odrasle osebe, ki poročajo o vsem tem.

SD4: Centri mamo neke vrste privilegiran položaj, v tem smislu, da lahko pridemo do ljudi preko različnih kanalov. Preko otroških, preko denarcev, preko drugih stvari, ki jih urejamo. In če smo senzibilni za to, da to prepoznavamo, potem na nek način lahko stopimo z neko svetovalno ponudbo do človeka. In z dobrimi možnostmi, da bo človek razumel in začel razvijat nek interes za ta tip pogovora, da na nek način začneš graditi odnos. Tko da, js mislim, da so CSD-ji v tem smislu zlo pomembne ustanove, bili so, so še, čeprav mal zgubljajo. In upam, da se bo še na tem področju delal.

NVO1: Js sem hotla neki dodat. Da je pravzaprav ta alkoholizem ena velika skrivnost v družini in da morajo biti tisti strokovnjaki, ki delajo s temi družinami zlo educirani. Morajo zlo velik vedet, ker predvsem na tem področju o katerem se dosti pogovarjamo ... Oni najprej rečejo, sej naši otroci pa niso tega nič zaznal. Sej z njimi je pa vse okej. Tko da, je treba bit tuki mogoče včasih res mal pretkan, da dobiš te otroke, zaradi tega, da vidiš ubistvu kaj se z otroci dogaja. Ker starši majo velikokrat takšne loputke čez oči in mislijo, da njihovi otroci, posebej če so (bi se navezala na predhodnike) otroci pridni. Ker ti otroci iz teh družin so lahko praviloma ekstremno pridni – ali grejo v eno skrajnost, ali grejo v drugo. In če so pridni, če majo same petke v šoli jih noben šolski sistem ne bo prepoznal, da je doma kej narobe. Ubistvu so pa oni pridni zato, ker se umikajo v učenje, ker jim to daje nek občutek varnosti, ki ga oni pravzaprav nimajo. In potem, ko obsojajo tiste otroke, ki so na nek način moteči, agresivni, tudi oni ubistvu iščejo v tem nek svoj položaj. Jih je treba na nek način razumet in jim pomagat. Ampak ubistvu preskočit to oviro pri starših, ko oni rečejo: »Lejte, sej pri nas veste je pa vse v redu, naši otroci so pa čist ok, oni pa tega sploh niso videl, ker je moj mož pršu tok pozn domov, da ga otroci sploh niso videl.« Moram rečt, da je tukaj potrebno zlo velik naporov, vredno je seveda vložiti v to, da se otroke dobi v nek proces. In da se z njimi intenzivno in dolgotrajno dela. In potem so pač tudi rezultati. To je tisto kar je res, se mi zdi prava kvaliteta našega dela in zadovoljstva. Ko vidiš, da je otrok napredoval in se nekak mogoče uspel spopast s to situacijo.

MOD: Kok časa pa so otroci v tem programu pri vas, v povprečju?

NVO1: Ja tisti, ki jih mi vključimo takrat, ko pridejo v naš program so po navadi do konca OŠ kontinuirano vključeni več let.

SD1: Eno vprašanje je to prepoznat, neka ta osnovna znanja in občutljivost na to. Drugo je pa pol delat specifično z njimi. Tam pa sigurno pomen to več, tko kot je rekla NVO1, več znanja. Ampak problem je to, prepoznat pa potem te otroke sploh usmerit. Tle mamo težave, da kolegi doskrat tega ne naslavlajo, ne omenjajo, se jim zdi to neka ... Nimamo odgovora. Ali je to nepotrebno, ali je taka stigma, ali nas to res čist nič ne zanima, glede na to kar pravi SD2. Mi doskrat pojasnimo to: za 75 % ljudi (uporabnikov CSD) smo prepričani, da imajo te zadeve doma pod vprašajem. Mam tvegano, potem škodljivo pitje, potem je šele sindrom odvisnosti. Kok je škode narejene in tega ne naslavljam pogosto. Že to kako prepoznat je vprašanje. Pol sem se spomnila tudi enega fantka pred leti. Kuharica ga je prepoznala, ker je fantek zelo nenavadno hodu skos po hrano. Pa zlo je bil lačen, potem ga je pa mal nagovorila pa povedala razredničarki. Ta je bla pa tudi zelo senzibilna, ker je mela pa sina alkoholika (on je bil tudi naš uporabnik, je potem naredil samomor). In je mela zlo razvit občutek za tega otroka in so potem skupaj ugotovili, da je mama od fantka umrla, da je bil oče popolnoma zapit, nefunkcionalen in so se potem začeli te procesi pomoči. Smo se potem vključili in ga je tudi potem starejša sestra prevzela. Torej vsakdo, ki dela z ljudmi, kjerkoli ima priliko, bi lahko te zadeve tudi prepoznal pa javil naprej.

NVO1: Js sem se zdej enega spomnila. Ene punčke, katere mama je mela težave zaradi pitja, zelo tak ekstremen primer je bil. Ona je sicer že pokojna, imela je pa 2 hčerki in ta mlajša hčerka je bila že v osnovni šoli. Ko je mami padla iz abstinence se je hči vedno postavila v vlogo (ko mamica ni bla uredu), da to ni njena mami, da je to neka teta. Ubistvu tak močen obrambni mehanizem, da ni ona. To kaže kakšna stiska je za otroka, še posebej, ko ma mama težave. Vsi podatki kažejo, da je še bistveno večja škoda narejena pri otrocih, če imajo mame težave s pitjem.

MOD: Kako lahko pomagamo otrokom, če niso starši v nobenem postopku, programu?

SD2: Sej ne delajo samo CSD-ji s temi otroki. Tle moramo velik fokus nrdit na vrtce, šole, svetovalne službe. Žal se v zadnjih letih te svetovalne službe kr ukinjajo. Nenazadnje tudi podjetja. Ne smemo pozabit, kakorkoli, tudi če mi zaznamo otroke, imamo v ozadju starše, ki jih moramo prepričat, da otroci smejo kam hodit. Da dobijo pomoč, rabijo dovoljenje staršev in to ni enostavna naloga. To je zelo zapletena in zahtevna naloga. Tle vidimo tudi v našem projektu, kok je treba napora, prvič starše prepričat, da otroka pustijo, čeprav nenazadnje vedo in so celo ti

starši že trezni. To je en vidik, drug vidik - kako prepričat nekoga, ki ima težave z alkoholom, da bo otroku dovolu. In še tretji vidik - kako zaobiti Zakon o varovanju osebnih podatkov. Mislim v dobrem, kako mimo tega priditi. Velik stvari je tle v ospredju, v nobenem primeru pa ne smemo razmišljat samo o CSD-jih. Razmišljat moramo o službah, oz. o življenju otrok od začetka do konca. Zato je treba osveščat in delat na teh službah, ne samo na službah, ki imajo v rokah te ukrepe.

MOD: Bi vi SD3, podala še kakšen konkreten primer?

SD3: Strinjam se s tem, kar je NVO1 povedala, da je zelo zelo huda stiska kadar pije mama. Spomnim se 3 deklet, katere smo morali tudi odvzeti in jih namestiti izven družine, ker sta pila oba starša. Bile so tudi še druge težave in s kakšnimi hudimi stiskami se te deklice spopadajo še danes, kljub temu, da majo zelo dobro strokovno obravnavo. Fokus te obravnave ni vezan samo na težave, ki izvirajo kot neposredna posledica pitja staršev, ampak so usmerjene v to, da poskušajo njihovo celovito funkcioniranje izboljšati. Spravit na tako stanje, da bi bile bolj uspešne in zadovoljne. Na splošno mladostniki, ki se jih spomnem zdej, so bili nameščeni izven družine vsaj v enem delu kot posledica tega, da je nekdo od staršev imel težave s prekomernim pitjem alkohola. V glavnem so bili potem nameščeni v stanovanjske skupine, za kar lahko rečem, da v okviru možnosti, so deležni res ene kvalitetne strokovne obravnave. Tudi ti naši kolegi, ki so zaposleni v stanovanjskih skupinah znajo dosti dobro te zadeve nagovarjati, včasih bi rekla, celo bolje kakor mi. V smislu, z manj zadregami, bolj direktno, z manj strahu. Na ta način so mladostniki, ki so nameščeni izven družine tudi deležni ene strokovne pomoči.

MOD: A ma kdo od vas na CSD, kdaj pogovor samo z otrokom?

SD3: Ja seveda, tudi js konkretno pri svojem delu in moje kolegice in kolegi. Kadar delamo z družino je ena izmed pomembnih stvari tudi seveda pogovor z otrokom, o tem kako on doživlja situacijo, kaj si on želi, kje je njemu okej, kje je njegova podpora mreža. Tko da, zagotovo. Moje izkušnje pri delu s temi otroci in mladostniki so zelo različne. Kr doskrat najdemo, kar je že en sogovornik reku, pri teh otrocih, da so neopazni, v smislu, da so zelo pridni, da ne želijo kjerkoli, doma ali v šoli povzročati nekih situacij, zaradi katerih bi bili starši spet klicani v šolo. Torej so lahko zelo učno uspešni, lahko celo nad kompenzirajo svoje sposobnosti. Nekateri pa seveda grejo v drugo smer. Imajo težave v medsebojnih odnosih, zlasti pogosto se mi zdi, da ne znajo razreševati nekih med vrstniških sporov. Da nimajo razvitih enih socialnih veščin, da se pojavlja pri njih tudi vedenje z nekimi agresivnimi oblikami. Skratka na neke neustrezne načine kažejo na sebe oz. na svojo situacijo. Potrebno je potem tudi v kontekstu prepoznati čemu pripisati takšne vrste vedenja.

SD2: A je tvoja diplomatska naloga naravnana bolj v konkreten nivo ali bolj v prepoznavanje problematike otrok na splošno zaradi prekomernega pitja ljudi?

MOD: Oboje, tako sistemsko, kot tudi praktične dileme pri delu.

SD2: Ker problem je zelo širok. Uradni podatki kažejo, da cca. 200.000 Slovencev pije preveč, to je 10 % ljudi. To pomeni, da če rečemo, da ma vsaka družina 3.5-4 člane, pomeni da mam 800.000 Slovencev, kjer je problem alkohola kr resen. In tle smo pred zelo globalnim problemom, kako te stvari zajeziti. Mi se danes zelo fokusiramo na CSD-je, na društva, ki delamo z mladimi. Pozabljamo pa na ta res širok razpon. Če je širše, je treba na te stvari pogledat še z drugih vidikov, ne samo z nivoja služb, ki smo tukaj.

MOD: Povem svojo izkušnjo s SSŠ. »Od treh osnovnih šol, ki sem jih osebno obiskala so samo na eni imeli izkušnje s prepoznavo alkoholizma v družini. Na eni šoli so enkrat podali prijavo, vendar se je izkazalo, da ni bila upravičena in sedaj nihče več ne želi ukrepati, ko gre za podobne primere. Sem zaznala, da jih je kar malo strah. Čudno se mi zdi, da na nekaterih šolah niso imeli nobenega primera, oz. so me samo debelo gledali, da oni pa tega nimajo.«

SD2: Ja, kot družba ne vidimo tega primera zelo resno na vseh nivojih. Tudi današnja situacija koronavirusa. Verjetno bomo v tem obdobju videli stiske v družinah, tega danes ne vidimo, verjetno se bo zgodil nekaj, ker ne predvidevamo teh stisk in tko naprej. Tko da, te stvari se bodo šele videle. Skratka js bi hotu samo to povedati. Problem je zelo širok, zelo resen. Bi ga bilo treba reševati z več zornih kotov. Mogoče samo mal v ozadje še, ker bi bilo mogoče vendarle fajn pogledati neka obdobja. Tam nekje okrog leta 1980 ali kakorkoli, ko se je k tej problematiki zelo globalno pristopal. Pogledal se je kako ta problematika zveni v podjetjih, vrtcih, šolah, CSD-jih, zdravstvu, predvsem patronažne službe. Ta povezovanja so nekoč bila, zdej so zelo krhka, spet mam zakon v ozadju in tko naprej. Skratka hočem opozoriti samo na to širino, ki jo alkoholizem res pušča za sabo pa smo na njega zelo nepozorni. Če hočete tudi finančni vidik, Slovenci porabljamo cca. 240 milijonov sredstev na leto zaradi posledic alkoholizma. To je strašen podatek in mi ne vidimo tega resnega problema.

NVO1: Mogoče bi js svojo izkušnjo povedala z eno osnovno šolo, k smo enkrat želeli narediti en tak celostni program, ki bi vključil in otroke in pedagoške delavce in starše. Na tej šoli je bila ena svetovalna delavka, moja kolegica in je bila občutljiva za področje alkoholizma, ker je tudi ona mela te težave v svoji družini. Z otroci smo naredili zelo dobre delavnice, smo meli tudi eno predavanje, tako interaktivno delo. Ko so bili na vrsti pedagoški delavci pa niso našli prostega časa oz. termina, čeprav smo jim mi določili 2, 3 in kar govori o tem, kar je že bilo povedano. Mogoče določeni naši sistemi, ki jih mam poleg CSD, izobraževalni sistem in še kakšen, ne vidijo te problematike alkoholizma kot zelo resne, kar v resnici je. Ker vsi mislijo: »Ja sej on samo mal preveč pije«. Ni res ane, tle mam zelo velik problematiko in če bi uspel tudi v šolskem sistemu prepoznati, bi lahko preko tega rešil kako družino. Ker bi vključil tudi starše in bi proces nekako stekel. Tko kot ste vi rekla Tija, če ena strokovna

delavka ali pa svetovalna delavka v svoji celi karieri ni prepoznala tudi ene družine, jih je pa verjetno tudi v enem razredu kar nekaj, potem imamo verjetno v tem kontekstu težavo. Ubistvu je problem v tem, ne da oni ne želijo videt. Mislim, da dejansko nimajo nekih kompetenc, neki vpogledov, nekega znanja tudi, za to praktično prepoznavanje problematike. In, da je tudi v tem del našega dela, ki bi se ga v prihodnje mogoče mogli mal lotit.

SD2: Pa smo že bili na boljšem. Na CSD (pove kateri) imamo izkušnjo, ko smo mel otroke iz 8. razredov osnovnih šol na CSD-jih, na tako imenovanih naravoslovnih dnevih. Ti otroci so dobili neke vpogleds v problematiko alkohola in se tudi kot odrasli vračali s tem vedenjem. Tko da, smo bili dlje. Zdaj smo šli nazaj.

SD4: Js bi dodal, sem se spomnil. En moj študijski kolega je delal v vojaški bolnici, na področju alkoholologije, v mladih letih. Pa X, on je delal pa v Rogu. Je bil v socialno delavski organizaciji. Rog je bila kar velika firma in so mel strokovnjaka, da se je ukvarjal prav s to problematiko. Ne vem ali so se včasih bolj zavedali teh problemov, ali se je kaj drugega spremenilo.

SD3: Js pa razmišljam o tem, da morebiti je tudi upanje za to, da lahko spet zaženemo kolesje v to pozitivno smer. Razmišljam o tem, kako je bilo pred letom 2008 ko je začel veljat ZPND. Nekako nismo v takšni meri prepoznavali nasilja oz. ga vsaj ne naslavljali kot nasilje, kot potem ko so se neke določene stvari ... Ko se je sprejetje zakona pojavilo in smo kar naenkrat začel prepoznavat oz. naslavljat nasilje. Tko da, js mislim, da na ta način kot je zastavljen projekt SOPA, ki se mi zdi, da zares celovito posega v vse pore naše družbe. V smislu neke večje ozaveščenosti, da to je problem. To ni kar nekaj, kar lahko tko v nemar pustimo. Da je tudi tuki ena priložnost, da na centrih, pa seveda tudi na vseh drugih, kokr smo že rekli - zdravstvenih, izobraževalnih in tko naprej. Poskušamo pridobit mal več zavedanja o resnosti tega problema in da se ga upamo začet mal bolj nagovarjat. In potem spet kolesje v mal bol pozitivno smer obrnit. To je sicer spet proces, ki traja nekaj let, ampak meni se zdi ta smer lahko optimistična.

SD4: Ja, js lih to opažam, da smo šli v drugo smer. Da smo včasih vedli več, torej bi mogli it nazaj v preteklost.

SD3: Ja, SD4, če smem dodat, v tem delu se strinjam s tabo. Nekje mislim, da si zapisu, da poskušamo strokovni delavci zdej, če rečem na centrih, videt stvari tko, da jih v neke predalčke, ki so v naprej pripravljeni stlačimo. In da nam nekak te širine manjka oz. tko nekak kot je bilo že na začetku rečeno, da ta čas in sistem, v katerem trenutno smo in nas zelo omejuje v smislu ene strokovne kompetence, nekih storitvenih servisov za ljudi tudi na centru. Tko da v tem delu se s tabo strinjam, ja. Ampak glede na to, da delamo v sociali. Vsaj moja naravnost je, da poskušam bit optimistična, da če smo zdaj nekje v slabi poziciji, še vedno obstaja možnost, da se iz tega tudi izidemo.

SD2: Ja, ampak en namig, za zaključke tvoje diplomske vendarle. Kdaj smo začel velik govorit o nasilju? Takrat kadar smo mel zakon in nas je zakon zavezoval, da to zadevo obravnavamo. Problematiko alkohola, predvsem v družinah moramo na nek način vključiti in jo zakonsko urediti.

SD1: Kar nam ni treba in kar ne piše, pač ne bomo. Drugače pa ali lahko kej potegnemo iz teh zlatih časov, k me SD4 spomni na vse moje mlajše kolege. Takrat smo mel aktiv delavcev s področja alkoholizma. Danes lahko o tem samo sanjamo, ker sem v ljubljanskem prostoru ostala edina in to samo po zaslugi vodstva, ki je mel ta posluh. Kam pa je zginilo to področje in referat, se sprašujemo na vseh forumih in okroglih mizah in raznih predavanjih. In mi smo to ohranil v okviru storitvenega nivoja, zakaj pa je to šlo s centrov. Vsak center je mel ljudi, ki so to vedel in firme so mele (večina) kompetentne socialne delavce, ki so se ukvarjal samo s problematiko alkoholizma. In ko sem jaz poklicala L. H. na pošto je ona vedla kaj je alkoholizem, ko sem poklicala v SCT so vedli, enako v Litostroju. Izmed več socialnih delavcev se je eden ukvarjal samo s problematiko alkoholizma. Smo mel sogovornike, danes jih na centrih nimamo, razen redkih izjem. Več takih strokovnjakov, ki govorimo isti jezik, gremo skupaj. To je tudi ena ovira, ker če js neki znam, moram met nekoga, ki potem ... Ti prevzameš tisti del skrbi za otroka, mi potem s starši delamo. Se da jasno sodelovat, sam moramo met ljudi, ki so na to občutljivi, ki prepoznajo prednost tega, da delamo na tem.

SD3: Jst sm hotla še neki rečt, mislm da bi mogl presežt tko kot družba. Tukaj je SD2 opozarjal, da je to veliko bolj vse obsegajoč problem, ki se ga je tudi treba lotit najbrž tudi vsi resno na vseh sferah ne samo pač nekih. Bi mogli presečt to situacijo ne glede na to, če je odvisno na neki šoli, če je neka socialna delavka, če pač ima filing ali pa na nekem centru neka strokovna delavka ali strokovni delavec, ki se je glih izobraževal iz tega področja. Ali pa pač mu je to drago in to rad dela. Bi moral doseči to, da bi bil strokovni standard kjerkoli, za strokovne delavce kjer se srečujejo z otroci in mladostniki konec koncev tudi starši. Da se to nagovori, v smislu neke podpore, neke spodbude in da je to zadeva, ki je rešljiva in se ji da pomagat in da zato obstajajo neki programi in mislim da bi to moral presečt. Da ni to odvisno, če slučajno srečaš nekega strokovnjaka, ki ima znanje in te potem nagovori in s tem dobi določene informacije.

SD4: Ja, družba, če bi tako investirala, bi se ji to na koncu splačalo.

SD3: Seveda, seveda ...

SD4: Mislim, da je SD2 to povedal. To se na koncu koncev vse splača ane, ljudje imajo tako bolj kvalitetno življenje.

SD1: Mogoče še to dilemo. Mogoče obstaja strah teh svetovalnih delavcev, če se vrnemo na vrtce. Imeli smo eno kar obširno izobraževanje za en ljubljanski del vrtcev, kjer je velik enot oz. aktiv svetovalnih delavcev in vodij vrtcev pa ni bilo ... Smo odprli, da kadarkoli pokličejo, se posvetujejo. Strah je vzgojiteljic in kadra kaj zdaj, ali

mi bodo zamerili, kaj bodo rekli, ali me bodo prijavi, ker se vse vrti okoli alkoholika, ne vedo pa kolegi strokovnjaki, da se moramo v prvi vrsti s svojci začeti ubadat, s tistim delom družine, ki še kolikor toliko funkcionira, ki ima še neko upanje, ki ima še neke vire moči, rečemo ane. In zato mogoče tudi, da to je zelo pomembna informacija, da se mi ne gremo boriti z alkoholikom ali on pije ali ne pije in zasliševati njega, ker njega itak ni blizu, rečem dostikrat. Kaj pa ta mama poreče na to, ko oče pripelje otroka. Ali smo mi zmožni s to mamo govoriti in jo opozoriti na neke stvari in ali smo potem z njo zmožni delati. Tukaj je med kolegi zelo velik, slišim iz drugih centrov kjer se pojavljajo, da z njimi govorijo in rečejo ja on itak ne pije ane. Mi moramo govoriti s svojci in tam se začnejo prvi koraki pomoči. Ljudje se gredo tudi pogovarjati celo z ljudmi, ki so pod vplivom alkohola kar je povsem nestrokovno in nesmiselno in tko naprej da ne vem no zamenjamo mal vrstni red oz. prehitavamo, stvari al pa jih niti ne razumemo, jih ne dohitavamo. Treba je začeti z družino, s svojci in potem seveda naprej. Al pa z otroki, odraslimi, ki so. Tud to kar pravi NVO1, moramo imeti eno kilometrino, imeti eno znanje, pa tud včasih narest tko, da prideš do otroka. Meni je to mnogokrat uspelo, tud na en tak način, da če smo mi zelo zakonsko ... Mi moramo met še ene druge vire moči in znanja, da pridemo do teh družin. Sploh, če maš močno mrežo sodelavcev. Zdej res kamorkol pokličeš, rečejo: "Ne, ne, ne, nič po telefonu, na podlagi tega in tega člena te bom vprašal to in to." In smo čisto birokratizirali zadeve in tukaj ni več človeka, tukaj so člani pa roki pa ne vem kaj vse. Js k sm poklicala na kero kol postajo, ali pa patronažo, pa zdravnika in če so to zaupni odnosi se je marsikaj dal družini. To kar smo naredili je po eni strani prav, po drugi so nam pa odvzel zelo velik možnosti. Pa ta preplašenost, velik neznanja, nekompetenc pa tko. Rajši ne bi tega delali.

MOD: Gremo na sodelovanje z drugimi ... Preberem primer iz knjige o zaščiti otrok (Leskošek, Kodele in Mešl, 2019: 75): "Glede na to [...] Izgubili možnost sodelovanja s starši." Kakšen pomen pripisujete sodelovanju, koliko ga je, na kakšen način poteka?

SD4: Js bi na to, mogoče čisto tko reku, da je zelo pomembno, da človek, ki se sreča z nekom, z neko skupnostjo, famijlo, da ma to empatijo tudi do "grešnika", do storilca ane. To bi reku, da mu pomaga, da bi lažje stvari imenoval. Kajti, če imaš ti negativen odnos do storilca, boš zelo težko govoril o problemih, ki jih ima on in drugi z njim ane, ker te bo to oviralo. Če pa vzpostaviš ta odprt odnos v sebi, odprt odnos do tega, ki dela te packarije – grdo se obnaša doma, nasilen je. Maš boljšo možnost, da ugotoviš, na kateri točki je on žrtev samega tega sistema, ki ga je ustvaril on, ali pa prevzel po svoji ženi, starših. Se navezuje na tisto kar si rekla. Ljudje zelo neradi pišejo objektivno o teh problemih, jih zmanjšujejo. Kar se tiče pa teh sodelovanj z institucijami je pa to seveda fajn, če je to sodelovanje dobro, če je odprto. Js tudi mislim, tko kot je SD1 rekla. Mi se zdej ujamemo v te formalizme, pa varstvo teh in onih podatkov in vse to. Js vem, da sem, ker delam pretežno na področju mladostništva, še leta nazaj, šel na teren bližje k ljudem, precej lažje. Pa precej pogostejše. Tudi druga generacija psihologov pa socialnih delavcev in pedagogov je bila na šoli. Tko da jaz sem imel odprt odnos s svetovalnimi službami. Jaz sem na nek način imel občutek, da imam neko mrežo sodelavcev v institucijah, s katerimi sem sodeloval. Recimo tudi program za mlade, ko delamo pri nas že 20 let, da vključujem te otroke, ki izhajajo iz teh rizičnih družin. Šola to najprej zazna in ko imam jaz dober kontakt s šolsko svetovalno službo, bom ubistvu preden so se te neki problemi sploh res začeli kazati, zbijati ven, začel o tem govoriti s svetovalno službo. In tega je bilo včasih velik. Na nek način je že skoraj z gledalo kot da sem na pol formalno prišel na šolo, a nisem. Prišel sem se vedno pogovarjati o teh otrocih (6 šol), preden so se oni že z nekimi hudimi dopisi k nam obračali. Ker smo na nek način sodelovali že v bolj zgodnjih fazah. Tko da jaz mislim, da je fajn imet sodelavce na terenu, v teh različnih službah.

SD2: Če gremo lahko mal bolj konkretno, na ta sistem. Mi imamo kar nekaj ministrstev, ki se ukvarjajo s to problematiko. Ministrstvo za izobraževanje, za delo, za zdravje in finance. Posledično tudi na ministrstvih različne službe. Kako zdej to povežemo, gre pa za sistem, ki ga v državi pravzaprav nimamo vzpostavljenega. V našem društvu smo vzpostavil nek projekt, ki ga podpira Ministrstvo za zdravje. Reče se mu Skupaj za zmanjšanje škodljivega pitja alkohola in skrb za družine. Poleg CSD probamo vključiti šole, vrtce, zdravstvo, zaposlovanje, še kup tega. Kok nam bo ratal je veliko vprašanje. Dejstvo je, da se vse te službe, ki bi jih na nek način radi povezali, jih prpeljali do dela z isto ciljno populacijo, je stvar dela vseh nas, ne samo enga od nas al pa vsazga v svojem zornem kotu. To je nek obširen projekt, ki bo najbrž dal neke zametke. Brez tega, da bo to prišlo v sistem, da bo to nek projekt ne bomo zmagali. Tko kot ne bo zmagal projekt SOPA. Je zasnovan projekt, ki bo potekal mislim, da do oktobra 2020. In kaj smo s projektom, ki je vreden 6 milijonov naredili. Nič v primeru, da bo projekt SOPA poniknil in ne bomo prišli na sistem, ne bomo v sistemu zagotovili ta sredstva, ampak js vendarle upam, da jih bomo. SOPA je tudi namenjen celi populaciji, preventivi. Sodelovanje je nujno, nikamor ne bomo pršli, če bo vsak okopaval svoj vrtiček.

SD1: Centri smo dolga leta imeli prakso medinstitucionalnih timov, samo smo pa imeli res sogovornike, to kar je SD4 rekel. K sm js vedla s kom govorim, ko smo bli v kolegialnih odnosih, smo si zaupal, nismo zlorabljali nekih stvari. Smo bili tko kolegi na strokovnem nivoju. Če se pa že v naprej treseš, kaj boš povedal pa kaj ne in si ne upaš, pa nikogar ne poznaš, ali pa se kader zelo menja danes. Pomemben je tudi empatičen odnos do storilca, tukaj je pa spet ful premal znanja. Mi smo še do nedavnega alkoholika linčali, ker je pač on tisti »nebodigatreba«, ki zanalašč pije, on se je odloči, da bo onesreči družino. Zelo malo vemo o nevrobiologiji možganov, o bolezni sami, o tem, da on na marsikej ni mogu vplivat, v tem kontekstu bolezni. In tukaj majo tudi kolegi premal znanja. To se pravi delat z družino, pa met tam nekje sovražnike, ali pa celo k delajo pri nasilju; en dela z nasilnežem, drug dela

z žrtvijo. To se mi tudi ne zdi najbolj posrečeno. Js nisem imela nikoli težav. Ne morš sploh razumet družinskega konteksta, če ne slišiš ene in druge plati. Kako lahko delaš, načrtuješ in vse povabiš v neke rešitve. Smo tudi ljudje s svojimi izkušnjami, pogledi, prepričanji in če sem js jezna, ker je nekdo iz moje preteklosti pil in sem šla potem zato v ta poklic, da bom druge reševala, ker doma nisem mogla nič narediti, je to že itak v naprej slabo. Mi imamo tudi kolege, ki imajo lahko sami slabe izkušnje in to je tudi vprašanje ali so to pravi strokovnjaki. In potem negativno gledamo na te stvari in težko gremo v neke procese pomoči. In se srečujemo tudi z ljudmi, ki so sovražni. Rečejo eni: »Joj ne poklicaj te zdravnice, ker ona pa ful sovraži alkoholike.« Noro, da mam mi med strokovnjaki ljudi, ki so pač negativno nastrojeni. So verjetno tudi med SD kolegi, ki ne prenesejo ali pa ne marajo tega vidit, slišat, ubistvu je pa tak visok procent ljudi, ki ima težave z alkoholom. To se prav, ali moraš imet srečo, da naletiš na kompetentnega strokovnjaka, ali pa maš nesrečo, ker se lahko s tvojo zgodbo, tvojo usodo, tvojim življenjem nič ne zgodi. Ker ne naletiš na človeka, ki bi ti lahko nudil nek suport. Ful velik dilem.

NVO1: Mogoče bi js sam rekla, da ko mam eno družino jo je res treba kompleksno obravnavat, te deležnike, ki lahko karkoli prispevajo, da sklenemo ta krog, da ubistvu sodelujejo. Kokr se pogovarjamo, vedno rabiš na drugi strani tudi nekoga, ki je kompetenten sogovornik, da te razume, da greš skupaj po tej poti. Ker če vsi ne stopimo skupaj, potem je pač zasvojenost oz. težave zaradi pitja alkohola ena taka zadeva pri človeku ali družini, da oni samo iščejo zasilne izhode. In, če jim mi dovolimo zasilne izhode, če ne zapremo tega kroga, da oni vedo, da gre zares, potem se to iz generacije v generacijo prenaša. Ker ne moremo, če ne sodelujemo vsi, posebi pri tistih primerih, ki so bolj zapleteni. Tko da, meni se zdi to vprašanje, ki ste ga vi zde postavila izjemno ključno, ker vsi deležniki na tem področju morajo sodelovat. In ko vsi sodelujejo je tudi veliko večja možnost skupnega, nekega napredka v tej družini, kot če bi nekdo, kot je SD2 reku, želel obdelovat samo svoj vrtiček. Tega ubistvu na področju alkoholizma ne sme biti. Mi mormo sodelovati, če hočmo ubistvu nekaj premaknit na tem področju.

SD3: Še js bi rekla, da se mi zdi izjemno ključnega pomena to medinstitucionalno sodelovanje. Moram kljub vsemu rečt, da mam predvsem pozitivne izkušnje, v smislu, da se strokovni delavci odzivajo, prihajajo na sestanke, so dosegljivi za informacije oz. za delitev teh informacij, za pisanje poročil. Bolj je problem mogoče to kok vidijo zde problem zasvojenosti oz. tud takrat ko ne gre še za zasvojenost, ampak gre za mogoče tvegano ali pa škodljivo pitje. Zdej ta moja izkušnja je splošna, nimam v mislih samo primerov kadar gre za problem tveganega ali pa škodljivega pitja, ampak za medinstitucionalno sodelovanje na splošno. Zdej to kar si ti SD1 rekla sem nekako prepoznala, da zna biti problem kadar je velika fluktuacija. Zdej ta je kokr js vidim večja na centrih kot recimo v šolstvu, tako da ta moja mreža, ki sem si jo zgradila tekom let (strokovnih delavcev, svetovalnih delavcev), kar nekje ostaja ista. Je pa res, da v naših vrstah se pa strokovni delavci v zadnjem času kar precej menjajo in to pa je tisto, kar je lahko malo otežujoče pri tem sodelovanju. Tko kot ste že prej rekli, tud SD4, če se mi poznamo že vrsto let in vemo kako delamo, zakaj delamo, da ne bomo zlorabil kakšnega podatka, je potem to sodelovanje lažje kot če pač se ne poznamo tudi osebno.

MOD: Na komu je odgovornost za to?

SD4: Če je firma dobra, je tudi kader, na tem je treba gradit. Rešitev ni čez noč.

SD2: Ampak ne smemo pa mimo sistema, ta mora najprej te stvari uredit. Sistem more prepoznat, vidit vrednost in te stvari uredit. Če bomo imeli zakon za osnovo, tako kot pri ZPND. Dokler ga ni bilo, si ali pa nisi, zde pa moraš in to odgovorno. Moramo postaviti sistem, ki bo mladim socialnim delavcem omogočil drugačen pogled, odnos, naloge, drugačno znanje. Vse to se bo uredilo, vendar vrh more bit pošlihtan. Piramida more bit, brez nje ne gre.

SD4: Js mislim tudi, da je tukaj potrebno investirat v kader. Treba je ljudi podpirat, jim dajat možnost izobraževanj konstantno, pa dopolnjevanj in supervizij. Potem se imajo mladi od koga učiti.

SD1: Nismo pa znali zadržati ogromno dobrih strokovnjakov, ki so šli. To je problem, če govorimo o tej generaciji, ko se je tok let gradilo, je mnogo ljudi šlo. Kaj se bo pa zde zgradil je pa eno veliko vprašanje.

SD4: Ko ti zgubiš neko ekipo, potencial ... Na strokovnem timu je potrebno prav tako delati. Na metodah, izvedbah, kadru, tako da ni enostavne rešitve. To so dolgotrajni procesi.

SD2: Ampak potrebno se je mal ozret nazaj ... Bili so neki sistemi postavljeni, škoda jih je, bi se pa morali nekaj tudi naučit. Rugelj kokr kol je bil kontroverzen, je na nek način strokovnjake združil in jih usposobil. Najmanj to moramo nrediti. Sistem mormo vzpostaviti, dat znanja, tudi vaša šola. Znanje o problematiki o odvisnosti je treba pripeljati nazaj, tud na fakultete.

SD4: Ampak tko, ko sem jaz bil kot študent na Poljanskem nasipu, v teh raznih skupinah – hospitalnih, ekstra hospitalnih, klubih. Vse to sem imel možnost vidit. Tam Ruglja niso cenili, ampak literaturo klientom so dali pa skoraj izključno njegovo.

MOD: Da se vrnemo nazaj na varstvo osebnih podatkov ... Je to res nekaj kar vas zelo omejuje?

SD3: Js mislim, da niti ne no ... Tuki imam v mislih predvsem za javna pooblastila, ki so ostala v večini vsa dela na CSD-ju, takrat je zelo jasna zakonodaja v smislu katera je pravna osnova, na podlagi katere so institucije pač dolžne sodelovat. Tudi zde ta Družinski zakonik z enim zlo splošnim členom določa, da so vse institucije, vsi strokovni delavci, ki kakorkoli pridejo v stik s sumom, da bi otrok lahko bil ogrožen, dolžne to povedat naprej, da so tudi dolžne sodelovat med sabo. Tko da, mislim, da tuki neke zlo formalne ovire ni. Bolj je mogoče to kar je že

prej SD4 reku pa SD1 omenjala, da za kakšne informacije, ki niso zapisane v poročilu. To pa seveda ni mogoče, nas pa Zakon o varstvu osebnih podatkov lahko omejuje. Sicer pa js mislim, da niti ne.

SD4: Se strinjam.

MOD: Bi še vi NVO1 kej na to temo? Pri vas ni vrjetno take verjetnosti za retrainmatizacijo otrok.

NVO1: Mislite pr neposrednem delu?

MOD: Ja.

NVO1: Zdej to skupino k sm prej rekla, mamu kontinuirano, za te malo starejše otroke imamo tudi individualno (tretja triada OŠ). Uporabljamo tehnike prilagojene njim in se dostikrat izkaže tudi v teh drugih nekih aktivnostih, da z otroki preživimo dalj časa ko so tudi oni izven družine. So 3-4 dni z nami, ne prespijo doma. Takrat se ukvarjamo predvsem s temi otroki intenzivno. Doskrat se izkaže, da ko otroci pridobijo občutek varnosti, da je to skrivnost, oni potem marsikakšno stvar povejo, ki jo mi lahko razčlenimo, otroka pomirimo, mu damo neke usmeritve. In to je tisto, kar se meni osebno zdi, da otrokom še posebej pomaga. Da vedo, da imajo nekega sogovornika, ki pravzaprav jim nekako pomaga v tisti njihovi situaciji, neki travmi, ki so jo doživeli. In da je to dejansko nekaj, kar je samo njihovo. Starše je ubistvu strah kaj se bo dogajal, če otroke same spustijo v program. Pr nas se je izkazal pred leti, da je bilo starše strah kaj bomo mi otroke spraševali glede družinskega življenja. Potem se je pa zelo hitro zgodil en preobrat. Otroci so se tako zelo povezal med sabo, skupina je ratala tako kohezivna, da so oni nrdil ta krog in se hotl srečevat in potem so starši zgubil to moč. Da bi v bistvu kontroliral, ali bo otrok šel ali ne. Če se otrok počuti dobro, potem starš zgubi ta občutek moči in kontrole in lastnega strahu, kaj se bo dogajalo. To se je nam pokazalo kot zelo dobro, da tudi otroci napredujejo, oz. občutijo predvsem te pozitivne izkušnje, ki jih v primarnem družinskem okolju dostikrat ne. Da vidijo, da ubistvu zmorejo nekaj naredit. Da lahko, da jim je dovoljeno. Prav to, da imajo neko varno okolje, kjer pridobivajo te pomembne pozitivne izkušnje, ki jih zlagajo v nek mozaik svojega življenja. In potem se tudi v življenju lažje odločajo. Tko da pri tem čist individualnem delu, se pa vsaj js osebno doskrat srečujem s kakšnimi otroki, mladostniki, ki izražajo to svojo stisko na različne načine ane. Eni z mogoče nasilnim vedenjem. Ubistvu se vidi, da vse izvira iz te stiske zaradi alkoholizma v družini, ker oni lahko včasih zelo hitro z nekim dogovorom, ki ga sklenemo, opustijo takšna vedenja. Imamo zelo različne izkušnje, ampak ubistvu bom rekla pozitivne, ko se dela z otroki kontinuirano, ko otroci prihajajo. Je pa res ane, da takrat, ko je bolj akutna situacija, prihajajo bolj pogosto. Ker če mi zamudimo ta trenutek, potem dobimo te otroke ko so stari 20 let. Ker takrat ubistvu doživijo neko stisko recimo, pa ni nujno vezano na alkohol, ampak na neko čist običajno delovanje v življenju. Ne zmorejo več neki odnosov dobr peljat v življenju, ali se jim zalomi pri študiju in se nam takrat vračajo. Tko da prvi val je ta osnovnošolski, drugi pa tisti, ki študirajo. Js mislim, da je res potrebno to celostno obravnavat - družine in seveda da so vsi vključeni. Svojci absolutno, ker tudi oni predvsem rabijo to podporo, svetovanje, terapijo, mnogokrat še bolj kot tisti ki ima neposredne težave.

SD2: Kadar je otrok že v skupini ni nobenga problema. Js sem vezal svojo problematiko na situacijo ko otroke pripravljáš, da pridejo v skupino, pa vemo da bi to rabil in je treba starše prepričat da pridejo v skupino. Ko so not je delo končano. Takrat delamo z lahkoto.

NVO1: Ja, sej ta proces preden pridejo v skupino je zahteven.

MOD: Bomo nrdil še zaključek iz preventive. Kako celostno vključiti vse otroke? Kakšne predloge predlagate tudi na področju preventive in drugače, za boljše delo?

SD2: Povezat službe, zainteresirat vodstva služb, da delajo po zakonu in po vesti. Da če pri majhnem otroku zaznajo problem, ga sporočijo službi, ki ga je dolžna obravnavat, da se ne bojijo naprej sporočat. Na ta način bomo naredil že veliko. Seveda je pol treba veliko zakonodaje, sistemov in tako naprej, ampak če nam uspe službe povezat in vodstva prepričat v koristnost tega smo naredil ogromno.

SD1: Govorit naglas, pisat o tem, kar je tud težava, ker to ni neka finančno sprejemljiva tema za novinarje, torej spet stigma in sram. Pa to, da država ... Naše ministrstvo za finance je zainteresirano, da se veliko popije. Ampak preventiva so seveda tudi naši uporabniki, ki prenašajo dobro izkušnjo naprej. Js sem zaprepačena, da na skupinah za svojce, kjer gre za odrasle osebe seveda, recimo stare od 20 pa tja do 80 let, rečejo: "Vau kako zdej drgač vidm, kok okol sebe opazm, kok js zdej prepoznavam kok je tega alkohola povsod, kaj se dogaja, kako praznujemo, kako mamu Slovenci vse vpeto v te vsebine.« In če ena mama prnese domov izkušnjo dvema odraslima sinovoma. Imam zdej v spominu eno gospo, k sva prej malo popoldne govorile, pa so tam že štirje vnuki ane, pa so še kakšni sorodniki zraven in sosedje. No, tko bi se lahko širil ane. Da majo neko izkušnjo, da so tudi oni v svojih okoljih prepoznani kot neke družine, ki so urejene, kjer ni težav. Moja norma je tudi to, da moji uporabniki niso več uporabniki centrov za socialno delo, ne rabijo več nikamor hodit. Jamrat, prosit, težit, prijavlat nasilja. Kok mamu mi tle lahko nekih dobrih zgodb, pa prišparanega denarja, prišparanega časa. Tega tudi eni naši kolegi še vedno ne razumejo. Tko da oni so glasniki tega naprej, skupine in tko naprej. Zato si tudi razne oddaje naprej prepošiljamo, vsak glas, ki gre v eter (medij) šteje. Primeri dobre prakse štejejo. Naši uporabniki so tudi prostovoljci, pa potem to širijo naprej. Vključujemo jih v naša izobraževanja, da pojasnejo svoje izkušnje. To se mi zdi, da je najbolj. To jih še najbolj navduši, ker ljudje mamu radi zgodbe, tisti del seminarja jim je ful vau, izkušnja nekoga. Kaj bom pa glede tega naredil kot strokovnjak, je pa mal bolj dilema. Vase pogledat, vase se zazret, a sem se res v ta pravem

poklicu znašel, a sem odgovoren dovolj do človeka, ki ga mam pred sabo ane, a sem dovolj empatičen, strokovnjak, da bom lahko to naprej.

MOD: Bi se kdo še javu mogoče?

SD3: Jst bi mogoče še to ponovila za SD2 k je povedal ane.

SD4: Jst bi čist na kratko reku.

MOD: Bo zdej najprej SD3 k se je javila, potem pa vi.

SD3: Okej, jst bi ponovila za SD2, to k je bil v mojih mladih letih program, smo imeli naravoslovne dneve za vse 7. in 8. razrede iz šol, ki jih je pokrival naš CSD. So prišli na naš center in smo jim predstavili kaj na tem centru delamo in v zvezi s kakšnimi stiskami lahko oni pridejo do nas kasneje sami, ali z družinskimi prijatelji in lahko dobijo pomoč. To sedaj ponavljam za SD2 ampak vseeno je fajn pogledat v preteklost, katere stvari so se obnesle kot dobre. Saj ni treba, da odkrivamo neko Ameriko, tako kot je rekel SD4, da je bilo v preteklosti na nekih področjih odkritih že veliko dobri stvari in mogoče kot ideja za neke mlade ali društva, da pogledajo kaj je bilo uporabnega v preteklosti in s tem skušajo sami nadgradit in ponovno ugodit na nek način. Na primer z delavnicami v šoli, glede nenasilja, varne spolnosti, varne uporabe interneta, kot so jih že imeli v preteklosti in na ta način nekako prenesti na mlade. Mogoče v njihovem okolju, v šolah in konec koncev tudi v vrtcih. Jaz imam iz parih dni nazaj zelo zanimivo izkušnjo, kako se je socialna delavka iz enega vrtca odzvala na to situacijo in je na temo koronavirusa napisala 2 zgodbici. Eno za zelo male predšolske otroke, eno bi rekla za prvo triado osnovne šole. V smislu kako zmanjšati to anksioznost, ki potencialno lahko nastaja. Zelo hitro so se odzvali nekateri, pač ta moja izkušnja je samo ena in verjamem, da jih je po Sloveniji veliko več. Se pravi je neko znanje in tudi to bi se lahko uporabljalo na tem področju. Tko da mogoče kot ideja na koncu, ko boš pisala, za tiste k bodo bral, da mogoče tudi na ta način so neke možnosti kako bi delovali preventivno.

MOD: Super, hvala, SD4?

SD4: Ja jst bi tko reku, da se mi zdi, iz vidika družbe se spleča investirat v strokovni kader. Jst tega ne bi gledal kot strošek ampak kot investicijo, ker se mi zdi da, če nek strokovnjak naredi svoje delo dobro bo družba imela neko korist, tudi prihranek na stroške, zdravstvo, delovno področje, tako da dostikrat ljudje slišijo da dolgoročno investicija se spleča, če se investira v strokovni kader. Je pa treba investirati v kader, da je res močan strokovni in da ima ... Kako?

MOD: In da jih je številčno čim več in da so bolj izobraženi?

SD4: Mislim ja, to če jih je več, ja bi bilo čist fajn, če bi jih bolj kej več, SD2 je prej statistiko omenjal. Tega ni malo, teh težav, tako da kakšen strokovnjak več zagotovo, kakšen procent več, pa investiranje v to pa bodo res negovane z vidika izobraževanj, revizij suportov ... Okej to je to. Jst bi to reku za konec.

SD1: Pa da bi imeli strokovnjake, ki radi delajo z ljudmi, da ne bi slišali od kolegov: »Joj sam, da mi ne prideš na vrata.«

SD4: Ja itak.

SD1: In da bi šli res na teren, bližje k ljudem.

SD4: Ja res je. Če ti investiraš v strokovnjake, se ti ubistvu otresejo veliko strahov, ustvarijo neko kompetenco in delo postane prej veselje kot pa, če ne investiraš v ljudi, se pač zaprejo potem v svoje bojazni, predsodke ane. Čez to je treba it, pač strokovna profilacija gre po tem principu, čez to je treba it.

SD2: Ampak, da ne prehitro zaključiš, iskrene čestitke tebi, da se lotevaš tega problema in da se hočeš v nadaljevanju spopadat kot mlada socialna delavka s to problematiko, tako da iz moje strani iskrene čestitke.

MOD: Hvala lepa. Tudi jst grem iz ene bolj osebne izkušnje tko da to verjetno pripomore k temu, da sem se za to sploh odločila. Ampak ja, vidim, da moji vrstniki hitro začnejo pit in se to ne jemlje resno in kako hitro to lahko rata problem in se tega sploh ne zavedamo. Tudi jst osebno se nisem z nobenim pogovarjala, ko sem bila mlajša, zdej pa se zaradi raziskave in me kar presenetijo ene zgodbe. Kako, da res noben ni ničesar videl in naredil kljub temu, da so se eni posvetoval s strokovnjaki in dejansko poiskal pomoč. Še vas, NVO1, imate še kej mogoče za dodat?

NVO1: Ja jst bi samo to, velik je bilo za zaključek povedano in ne bi zdej tega izpostavljala, mogoče je pa res samo to, da je zelo pomembno, da so tisti, ki delajo na tem področju res empatični do ljudi in so v vsakem trenutku pripravljeni pomagati ljudem. In da dejansko ko pride človek iščeš rešitve kako mu pomagat in če je to neko življenjsko poslanstvo tistega, ki dela potem to nikoli ni težava ne glede na to kateri dan je. Ali je zjutraj, popoldan, ali je praznik. In to je tisto, kar tudi šteje pri ljudeh. In potem se ta krog ljudi oz. uporabnikov širi in oni lahko potem naprej širijo pozitivne informacije. Želim si, da bi bilo čim več takih, ki to delajo s srcem, ker potem tudi izobraževanje ni problem, ljudje se gredo potem radi izobraževati. Če jim je to res življenjski cilj, pomagat takšnim ljudem, potem ni ovir. In to bi si jst za zaključek želela, da bi bilo več takšnih ljudi.

MOD: Prav bomo tukaj končali, a se je še kdo spomnil kej zanimivega ... Ne? Dobro, okej sej mislim, da smo kr dost izčrpali. Res mi je žal, da ni bilo nikogar iz šol, če vas bo zanimalo njihovo mnenje, ali pa izkušnja, lahko komu kej pošljem ali pa posredujem pol ko bo vse spisan.

Udeleženci: Ja seveda, seveda.

SD2: Mogoče pridemo gledat zagovor. Pridemo ane, da nas potem pelješ na pijačo.

MOD: Okej, ha-ha. To pa lahko. Drugače pa ful vam hvala, da ste prišli, ker je verjetno bilo stresno s tehnologijo in tako. Tako da, res vam iskreno hvala in če bo priložnost gremo kdaj na pijačo.

SD1: Srečno, če kej potrebuješ pa pokliči.

MOD: Hvala, čuvajte se, adijo.

9.5 Individualni intervjuji s strokovnimi delavci

INTERVJU Z NVO2

Splošni podatki:

Formalna izobrazba: Socialna pedagog., specializira sistemsko psihoterapijo

Trenutna zaposlitev: strokovni vodja – terapevtska skupnost za zasvojenost starše in otroke (stanovanjska skupina)

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih): 7 let društvo Projekt človek, 6 let v tem programu

Lahko opišete vaše delo, kakšne programe imate v društvu?

Naši uporabniki se zdravijo od zasvojenosti skupaj z otrokom. Gre za stanovanjsko obliko, so torej nameščeni skupaj, da ne rabijo dat otroka starim staršem v varstvo. Delamo z različnimi oblikami zasvojenosti, večinoma se pojavljajo ko morbidno, ne ločujemo jih na samo sredstvo, saj gre za način življenja, vedenjske vzorce in čustvene težave. Te so pri vseh oblikah zasvojenosti podobne, jih ne obravnavamo drugače glede na sredstvo. Enkrat mesečno imamo skupino za starše, predstavitve, na primer pride strokovnjak za ADHD. Veliko imamo tudi specifičnih skupin, glede na potrebe uporabnikov organiziramo izobraževanja, seminarje. Specifične vsebine se nanašajo tudi na travme uporabnikov, ki jih predelamo individualno. Za otroke organiziramo igre, risanje, tehnike peskovnika. Veliko tudi sodelujemo z vrteci. Nameščeni so različno stari otroci, imamo tudi nosečnice. Izredno pomembna je notranja motivacija, včasih se CSD vključi in postavi pogoj - na primer odvzem. Večina uporabnikov pa je prostovoljnih oz. vsi, nekateri imajo pa to zunanjo prisilo/motivacijo. Pri otrocih od 4. ali pa 6. leta so že bolj vidne specifične na čustvenem področju. Večinoma imamo mame z otroki, delamo pa podobno kot če pridejo uporabniki sami. Starše podpiramo pri vzgoji, jih opolnomočimo v stiku z otrokom, vsi uporabniki živijo skupaj. Mi jim dajemo nasvete, podporo, starši opazujejo vzgojitelje, njihovo vedenje do otrok, učimo jih postavljanja meja, izkazovanja naklonjenosti in ljubezni. Kot neka šola za starše, da se učijo osnovnih starševskih veščin. Najstarejši otrok v stanovanjski skupini je star 10 let, trenutno imamo 4 družine, pa 3 otroke, ki so stari 6 let. V povprečju je naš uporabnik mamica z otrokom, teh je največ. Specifično pomoč imamo tudi za otroke. Starejši otroci so lahko vključeni v psihoterapijo, ker imajo pogosto težave, ki so skrite v implicitnem spominu. Močijo posteljo, imajo vedenjske težave – ADHD, v resnici pa gre za čustvene stiske.

Kako pa poteka sodelovanje z drugimi organizacijami?

Redno sodelujemo z osnovno šolo Škofja loka. Otroci hodijo tja v šolo. Sodelovanje je dobro, nas poznajo, imamo prednostni sprejem, poznajo tudi specifične našega znanja, dela. Vsako leto imamo tudi dan odprtih vrat, za 5. razrede osnovne šole Škofja loka. Takrat organiziramo delavnice za otroke. Sodelujemo tudi z zdravstvenim domom – s pediatrijo, zdravnico za naše uporabnike, nas dobro pozna. Z CSD imamo različne izkušnje, načeloma dobre. Če je pogoj zdravljenje, potem pošljemo poročilo na CSD, oni naše uporabnike potem spremljajo, organizirajo MDT, po koncu programa pomagajo našim uporabnikom pri iskanju službe, veliko jih ima izredno denarno pomoč. CSD deluje pa kot nek vezni člen. Kjer je podporno okolje je velika uspešnost. Glavno je, da strokovni delavec prepozna, se zavzame. Imeli smo pa en primer, ko je bil CSD izredno ne sodelujoč, neodziven. Otoka so vzeli v rejništvo, ga niso hoteli vrniti. Mama uporabnica pa se je takrat urejala, vendar ji CSD ni dal možnosti. To je bil en tak neuspešen primer. Dobimo tudi dobre donacije za maratone. Preko občine različne potrebščine, odeje. Redno sodelujemo tudi z ambasadorji nasmeha (Slovensko društvo za terapijo s pomočjo živali). Pride terapevtski kuža in preživi 1 uro z otrokom. Sodelovanje poteka vedno uradno, z dopisom, štemplji, razlago, po mailu je vse zašifrirano – v skladu z zakonom. Imamo timske sestanke. Ko poznaš ljudi je lažje, ti potem tudi dajo kakšne informacije, s tem nimamo težav. So pa eni težji primeri, ena punca ni zmogla zdravljenja, pa so ji potem odvzeli otroka. Včasih je odvzem neka zunanja motivacija, kakšni kolegi so pa zelo sodelujoči pa potem ljudje pridejo pogojno iz zaporov, se potem pri nas urejajo.

Kako dolgo traja vaš program?

Program urejanja traja 2 leti, eni sicer prej izstopijo, so recimo samo 1 leto. Gledamo na to bolj vsebinsko, če dobi recimo priložnost za delo, pa glede na šolo otrok. Moramo pa upoštevati tudi, da je potreben čas, da se vzpostavi neko ravnanje možganov, da gre posameznik čez različne vsebine psihoterapije.

Kako bi opisali preventivno delo v vaši organizaciji, imate kakšne programe posebej za to?

Se mi zdi, da je glede zasvojenosti še vedno prisotna velika stigma. To ugotavljamo preko pogovorov, da so na primer uporabnice zasvojenost skrivale. Še posebej se to drži mam, ker je potem slaba mama. Je pa teh zasvojenosti veliko več, kot mislimo. O tem se premalo govori. Glede preventive je program v Ljubljani za otroke in

mladostnike, za katere se že ve, da majo težave z zasvojenostjo, izvajajo se tudi preventivne delavnice na osnovnih in srednjih šolah. Naše delavnice pa so usmerjene v zdravo družbo, čustveno podporo otrokom, osredotočamo se na to, da se uporabniki naučijo »kako biti srečen človek«, izpolniti potrebe, reševati probleme in kako čustvovati, da se ne zatečejo v droge. Ne usmerjamo se na razlago drog, odvisnosti, ampak na splošno na to kako lahko uporabniki zdravo in dobro živijo. Ni namreč naključje kdo je postal zasvojen, je več dejavnikov, po navadi šibko okolje. Zasvojenost je samo simptom čustveno vedenjskih težav, ko se človek začne zdraviti se pa prikažejo težave. Ne postane vsak, ki proba droge že zasvojen. Ti imajo neko predispozicijo. Učimo se tudi, kako se zabavati, družiti, sprejemati samega sebe. Glede destigmatizacije pa mislim, da je super ta stik s 5. razredi, ko oni spoznajo naše uporabnike, pogledajo hišo, vidijo, da to niso »bav bav« ljudi, da vidijo kako delamo. Vsaka preventiva je boljše kot nič. Je pa to financiranje bilo vedno problem. Mi se prijavimo na razpis občine, potem v okviru meseca (novembra) boja proti zasvojenosti organiziramo okrogle mize, pohode, sodelujemo na tak način z lokalno skupnostjo. Je pa veliko priprav in finančnega vložka, če bi meli sredstva in kader, bi bilo tega še več. Saj je potrebna veliko organizacije.

Me zanima, če sodelujete z uporabniki, tudi ko zapustijo vaš program?

Uporabnike spremljamo tudi po stanovanjskem programu. Imamo 6 regijskih sprejemnih centrov. Še vedno hodijo na pogovore, ali pa drugo pomoč. Večkrat jih pokličemo, tako formalno kot neformalno. Nimamo točno določene statistike o tem, koliko ljudi je dejansko uspešnih in je zlo nemerljivo, težko določiti kaj je uspeh. Za ene je to, da manj popijejo, eni se uredijo finančno. Za ene je velika motivacija otrok, skratka ni enoznačnega odgovora. Nek tak splošen kazalnik uspešnosti je pa zagotovo abstinenca. Lahko rečem, da 70 % vseh ljudi, ki so vključeni, dejansko konča naš program in je tudi naprej uspešnih. Seveda pa odgovarjajo samo tisti, ki so uspešni in pripravljeni odgovarjati. Tako da nimamo podatkov od vseh.

Še za konec. Česa si želite, kakšnih sprememb?

Šole bi morale biti bolj izobražene, imeti stik z družinami. Opažam, da se otroke pogosto stigmatizira, se otroka označi kot težavnega. Ne razumemo pa, da on ni problematičen, da je to normalna reakcija na nenormalne okoliščine.

INTERVJU S ŠSD1

Splošni podatki:

Formalna izobrazba: univ. dipl. soc. pedagoginja

Trenutna zaposlitev: šolska svetovalna delavka

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih): 12 let

Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo in prijavljanjem alkoholizma v družini/nasilja nad otroki?

Najpogosteje (če ne celo vedno) smo v šolskem timu prijavili nasilje nad otrokom, pa zraven dodali sum na prisotnost alkoholizma v družini. Direktno nimam izkušnje, da bi starš v obdobjih opitosti izvajal nasilje nad otrokom – da bi bila to osnova za našo prijavo. Sem pa to v družinah že prepoznala, pa je mogoče kakšna druga oseba ali institucija naredila prijavo pred nami.

Po čem ste prepoznali specifične stiske otrok, vezane na starševski alkoholizem?

Stiske otrok sem prepoznala najpogosteje kar direktno, z opisovanjem dogajanja doma. Zadnji aktualen problem pa se je pokazal tako, da je fantek uporabljal/kopiral očetove izraze (»dejmo še en pir, šnopenček pijem, pejmo v gostilno«) in oponašal njegovo vedenje (zibajoča hoja zaradi opitosti).

Kako vidite sodelovanje z drugimi organizacijami, v procesu pomoči družinam in otrokom?

Sodelovanje ocenjujem kot dobro. Pogrešam pa večjo udeležbo staršev na raznih šolah za starše, delavnicah Društva za nenasilno komunikacijo ipd. Vem, da je to za starše obvezno ali pa nekaterim samo svetovano, ampak nekaterim posameznikom to ni dovolj. Potrebovali bi bolj redno obravnavo in predvsem spremljavo, nadzor – vsaj dokler so otroci mladoletni, na primer. Sodelovanje zajema večinoma MDT, sestanki, redna komunikacija s socialnim delavcem s CSD, ki vodi primer – kako je otrok v šoli, kako se odzivajo starši, kakšna so naša opažanja, ... spremljanje.

Kakšne preventivne dejavnosti izvajate v vaši organizaciji?

Delavnice za osnovnošolske otroke (npr. zadnje triletnje – 7., 8. in 9. razred – enkrat v tem obdobju) – kot dobre so se izkazale tiste delavnice, ki so jih vodili mladi, saj so se učenci z njimi bolj poistovetili, govorili so »njihov jezik«. Žal pa mi nimamo tako specifično usmerjenih dejavnosti, vendar ponujamo učencem različne delavnice (zasvojenosti – kjer vključijo tudi alkohol) – društva, policija ipd. Kot že rečeno – mladi mladim – to učenci najbolj pohvalijo.

Kako bi po vašem mnenju še bolj podprli otroke v stiski?

Večkrat o tem odkrito spregovoriti – povedati, da se to dogaja v več družinah, da ni OK, da tako starši kot otroci potrebujejo ob tem pomoč, da ni enostavno, da niso oni krivi za to, kar se dogaja – posledice alkoholizma staršev, nasilje v vseh oblikah do kogarkoli. Edina stvar, ki je pomembna in ključna, je odnos. Če ima svetovalni delavec dober odnos z večino učencev, če se jim zmore približati, če se ob njem počutijo varne, potem se bodo ob različnih stiskah zatekli k njemu in se mu zaupali. Če odnos ni vzpostavljen, se to ne more zgoditi.

INTERVJU Z U1

Splošni podatki:

Formalna izobrazba: prof. angl.

Trenutna zaposlitev: predmetna učiteljica (angleščine)

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih): 30 let

Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo in prijavljanjem alkoholizma v družini/nasilja nad otroki?

Pri otrocih vidimo učne težave, ne prinašajo nalog, nenehna opravičevanja – da se jim je računalnik pokvaril. Otrok je zamišljen, odsoten, eni so zanemarjeni – nimajo oblek, potrebščin. Starši sicer pridejo na govorilne, ker so sami v stiski, jih pa zavoham. En fant je sam povedal, da je oče nasilen, ko pije. Na zunaj je bil, miren, zadržan, tih, ni bil sam nasilen. Potem je bilo pa očitno tako hudo, da mi je povedal. Jaz sem bila takrat še neizkušena, povedala sem svetovalni delavki, ona pa tega ni naprej posredovala. Šlo je za znano družino, v majhnem kraju, svetovalna delavka je tudi tam živela. Tebe potem tudi vlečejo na sodišče, ni prijetno za te ki prijaviš sum za nasilje. Kolegice se večinoma zelo izogibajo, ker ni enostavno. Mama od tistega fanta je tudi na govorilnih povedala, da oče strašno pije, da majo probleme. Je povedala, da je oče zlo bolan. Svetovalna delavka bi takrat morala drugače ukrepati. Samo mi vsi sum na zlorabo podamo svetovalni delavki. Sem rekla, da bom sama šla na policijo, če se ne ukrepa. Težko je, če nisi prepričan. En oče je pa prišel k meni, da zafrkavam njegovo hčerko, je kričal name in na ravnatelja. Sem mislila, da je tak tudi doma. Da je deklica zato, da bi sebe obranila, rekla, da je ne maram. Ker je zahteval mogoče petke od nje. Me ni hotela v oči pogledat, se me je izogibala. Jaz sem bila prepričana, da je nasilen, ni bilo pa nič. Če se modrice prijavijo (se ukrepa), sicer ne. Staršem damo vedet, da jih spremljamo, včasih je pa to to.

Po čem ste prepoznate specifične stiske otrok, vezane na starševski alkoholizem?

Najbolj prepoznam po tem, no, če so starši nesramni, si predstavljam, da je neki hudo. Ko starš kriči, te obtožuje, ščiti otroka, ko se zlaže (za ocene). So me obtožili, da enemu otroku nisem pustila testa pisat. Mama je samo kimala, oče je bil agresiven. Ampak pri tem primeru se ne ve točno zakaj gre. Pa ena deklica, pri njej doma je bil tudi hud alkoholizem, sta se starša ločila. Ker nisem razredničarka, se mi zdi, da imam manj moči. Večinoma pa ja, vsi skrivajo, prikrivajo in je na škodo otrok. Nočejo karkoli izdat zaradi pravilnikov in zakonov. Učim pa tudi eno deklico, nad katero mama izvaja nasilje. Z deklico se ena pedagoginja pogovarja in mi potem to tudi pošlje v vednost. Ta konkreten primer je pa na CSD zaprt. Deklica ni v redu. Je vodena na pediatrični, z njimi sodelujemo.

Ko sva ravno pri sodelovanju. Kakšne izkušnje imate s sodelovanjem z drugimi organizacijami?

S CSD imam slabe izkušnje, tudi ena deklica je zdaj doma, kjer niso v redu razmere. Mi spodbujamo CSD, da ukrepa, pokliče starše. So kar zaključili primer. Nimam dobrih izkušenj, niso nič uredili. Če jim neki rečeš in kličejo starše, je krivda na otroku. Sodelovali smo tudi s pediatrično kliniko, zaradi depresije enega otroka. S policijo nisem nikoli. Še v vrtcu sem prej delala in tam smo včasih imeli timske sestanke, pred vstopom otrok v šolo. Zbrali smo se vzgojiteljica, ali pomočnica vzgojiteljice, svetovalna delavka in bodoča učiteljica. Pogovor je tekel o otroku, smo ga opisali, predstavili kako se obnaša v skupini, kako je doma. To nam manjka, ker nič ne vemo o otroku. Pri prehodu otrok iz razredne na predmetno stopnjo se še pogovarjamo, da sodelujemo. Včasih sicer ni čisto realna slika. V preteklosti smo se pa z vsemi šolami v okolišu pogovarjali.

Kako pa pomagata otrokom, ki so v stiski?

Mi jih poskušamo razumeti. Se spomnim dečka, ki ni znal, ni zmogel dela za šolo, ker je mama pila. Sem mu dala možnost, da se nauči in mi pove, ko bo pripravljen. Jaz učencem rečem, da če kaj rabijo, naj mi pridejo povedat. Otroci potem poiščejo pomoč, tudi svetovalna delavka pristopi. Vprašaj otroka kako je, pa ti kej pove. Ene je pa strah. Mi smo v Medvodah in kar je dodatnih aktivnosti, ki bi bile uporabne za otroke je staršem odveč, ker jih morajo voziti. Enega očeta sva komi prepričale, da hodi deklica malicat k pedagoginji. Oče ne sodeluje in ne vemo kako je z njo. Otroci so prepuščeni sami sebi. Včasih to deklico sama pokličem in vprašam kako je. Verjetno ta pogovor z otrokom najbolj pomaga, pa pomoč pri učenju. Jaz jim probam to olajšati; odlagam spraševanje, vključim sošolce za učno pomoč, svetovalno službo. So pa lahko tudi zelo veliki pritiski na starše, s strani CSD. Težava je tudi pri otrocih s posebnimi potrebami, ker je treba najprej starše pripraviti, če oni ne sodelujejo ne moreš nič. Mi mam potem še pomočnike preko javnih del, da hodijo otroci k njim naloge delat. Tukaj je spet potrebno soglasje staršev, vse skupaj traja predlogo, preden se karkoli obrne. Velikokrat z učeni zgubimo kontakt, še največ ga ima razrednik, dobro je, če ima osebni odnos. Imamo pa timske sestanke in se pogovorimo o opažanjih, kako otrok dela naloge, če je urejen, kako se vede. Reagiramo, če vidimo, da je zamišljen, ni zbran in zamuja. Vemo, da neki ne štima.

Kaj je po vašem mnenju razlog, da je še vedno relativno malo prijav nasilja in zanemarjanja?

Mislím, da je bolj kot neznanje, razlog, da kolegi ne ukrepajo, ne prepoznajo alkoholizma, strah, morda neodločnost. Starši nas lahko tudi tožijo zaradi varstva podatkov. Jaz vem samo za te, ki jih učim, kaj se dogaja z otroki na razredni stopnji – v to nimam vpogleda. Zdaj se pa vse prikriva, kdo, kaj, če res ni nujno. Včasih si več vedel o otrocih, če je stiska doma, brezposelnost. Eni povedo, če se starši ločujejo, če je doma kriza, drugi ne. Dostikrat doživimo grob napad s strani staršev, sem šla učiteljico vprašati, je rekla, da je mela več takih izkušenj.

Kakšne dejavnosti imate na področju preventive?

Imamo mladinske delavnice. Že pri teh se starši pritožujejo zaradi določenih tem, kot je na primer spolnost. Večinoma so kršćanske družine in imajo moralne dileme. Na delavnici so potem razredniki zraven, eni učenci pa gredo ven (ker jim starši ne pustijo, da bi bili na delavnici). Imamo te akcije, da ne prižgejo cigarete, to je v 6. razredu. Jaz tega niti ne omenjam, ker se mi ne zdi smiselno. Večinoma pa se pogovarjamo o internetu, odvisnosti povezani s spletom, ampak tega je spet premalo.

INTERVJU Z U2

Splošni podatki:

Formalna izobrazba: prof. angl. s književnostjo

Trenutna zaposlitev: predmetna učiteljica (angleščine) in učiteljica razrednega pouka

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih): 30 let

Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo in prijavljanjem alkoholizma v družini/nasilja nad otroki?

Sem bla na seminarjih, so nam povedali, da takoj ko otrok izrazi stisko, je treba to prijaviti in napisati z istimi besedami. Kot šola ali pa kot posameznik. Pri enem otroku sem najprej sama zaznala stisko, potem pa je tudi sam povedal kaj se je dogajalo. Napisala sem kar je povedal in skušala preko šolske svetovalne službe prijaviti, vendar naprej niso bili za to. Sem potem sama prijavila. Družina je bila potem povabljen na CSD in tam so prebrali pismo, torej to kar sem zapisala. Vprašali so otroka, če je to res. Bil je 9. razred. Potem so stvari stekle, sem se pogovarjala z mamo, ji dala vedeti, da mora zaščititi otroke in da se lahko umakne. Je šlo naprej, te otroci so zdaj na varnem, oče ima prepoved približevanja. Učitelji se najraje ne vtikajo v te stvari, toleriramo nasilje ali pa se ne maramo izpostavljati. Se ne čutimo, da bi bili mi poklicani se dobesedno vtikati. Ljudje zatiskajo oči.

Kaj je po vaše razlog, da tega ne prijavijo?

Težko bi se na neznanje izgovarjal, res pa, da se eni niso udeležili izobraževanj. Ravnatelj in služba bi mogla to narediti. Tudi ni neke opore tem materam. Vse je v smislu: »Brigi se zase, bo že mimo«. Ne čutimo se poklicani. Imela sem tudi slutnje za spolne zlorabe. Tam se otroci niso izpovedali in je težko to prepoznati. So pa bili znaki; bolečina v trebuhu, izogibanje športu. Šele kasneje smo včasih za nazaj zvedli. Otroci pa stiske izražajo na več načinov - z nasiljem, eni rišejo slike. Šola bi morala delovati kot sistem, da bi bila povezava med ljudmi, da se kdo zavzame za to. Potem bi že strokovnjaki in otroci sami spregovorili. Zdaj pa vsak zase dela.

Lahko še bolj natančno opišete ta primer, ko ste prepoznali zlorabo?

Sem imela individualno uro s to učenko, takrat je doživela kolaps. Sem jo objela, potem je povedala. Vsi iz te šole, smo vedeli, da se to dogaja. Tudi za druge se javno govori, ampak se nič ne zgodi. Eden je bil izredno nasilen, metal stvari, govoril grde besede. Tko fantje na splošno vzbujajo pozornost na razne načine: jeza, izbruhi - ne nujno na sošolce, lahko na predmete, učitelje. Deklice se pa bolj zapirajo vase, mogoče izrazijo verbalno, so nedostopne, se izogibajo športni, so nesramne, povejo, da jim je za vse vseeno. To delajo tudi fantje. Povejo, da jim je vseeno za ocene in posledice.

Zakaj pa šolska svetovalna delavka ni želela podati prijave, kakšen je bil njen argument?

Vprašala je zakaj je učenka men povedala, s kakšno pravico sem se jaz vtikala v to, kako sem ravno jaz zaznala stisko in da naj bi jaz začela spraševati, vrtat v učenko. Sem bla večkrat klicana k ravnateljici, da objasnim na podlagi česa sem jaz to zvedla in vlekla iz otroka. Najhujše mi je pa bilo, kako so vse skupaj obravnavali na CSD. Ampak bi to naredila v vsakem primeru. Sem se pogovarjala še naprej s tem fantkom. Sem se opravičila, da je bilo tako kot je bilo na CSD. Ne gre za zakon in dolžnost v tem smislu, ampak je otrok v močni stiski in to pa je moja dolžnost. Če ti kej več veš, gledajo kot da se vtikaš. Mogoče so bile ljubosumne, zakaj se ni otrok njim zaupal. Vemo pa, da gre k tistemu, ki ga pozna. Na šoli, kjer sem prej delala so bili tudi otroci, ki so bili zlorabljeni in so tudi med urami do mene hodili, da so se pogovarjali z mano.

Morda na šoli izvajate kakšne preventivne programe?

Imeli smo kar nekaj programov, je pa zamrlo. Imeli smo v 4. razredu dr. Ramovša in Zavod Antona Trstenjaka. To smo imeli predavanja in delavnice za otroke, v sklopu razrednih ur in potem v popoldanskem času tudi strokovno vodene delavnice za starše. So dobili vsi navodila, kako ravnati v tem primeru. Imeli smo tudi Inštitut za razvijanje osebnosti, inštitut ROK, dr. Reasonerja. Otrokom so dali neke večščine, da so začutili lastno vrednost, da so se lahko uprli določenim stvarim, ki niso v skladu s tem. Nič več ni od tega. Sistematično ne. Se jih ne ozavešča, je premalo. Takrat je pa en otrok šel čez cel program, lahko skupaj s starši.

Česa bi po vašem mnenju moralo biti več, da bi še bolj podprli otroke in družine?

Morali bi bolj sodelovati. CSD-ji so preveč obremenjeni. Večje zaupanje do nas, ker imamo vpogled v življenje otrok. Z zdravstvenimi domovi, CSD-ji in osnovnimi šolami imam samo eno dobro izkušnjo, takrat smo se dobro povezali. Timi, ko se zberejo, si moraš pridobiti besedo. Neredko se gleda z nezaupanjem do učiteljev. Psihiatri in zdravniki gledajo na nas kot, da manj vemo. Odvisno pa je od človeka, ki je v timu, če so pripravljeni kaj narediti, se da delati. Preventivni programi bi morali biti bolj sistematično narejeni, ne samo na razrednih urah. Tudi na posredne načine, bi morali ozaveščati zaposlene in učence. Lahko bi imeli boljše povezavo s CSD in inštitucijami, specifičnimi za to. Starše bi morali bolj v šolo vključiti. Delavnice nazaj vključiti, tako za starše kot otroke. Seveda

odvisno od starosti otrok. Tudi moja mama se je ukvarjala s skupinami za alkoholizem. Sem jaz afiniteto razvila. Se mi zdi, da je vse odvisno od posameznikov. Ta pot od zaznave nasilja pa, da se neki zgodi je predloga, ni najbolj enostavno otroka odvzeti, moglo bi biti pa to skrajšan. Tudi na zaupanju tistega, ki je zaznal in prijavil, bi morali graditi. Ni pomembno kdo, ampak da se je zaznal. Zapletene poti so. Za otroke je premalo pomoči otrok, težko se dobi pedopsihitar.

INTERVJU S ŠSD2

Splošni podatki:

Formalna izobrazba: univerzitetni diplomirani socialni delavec

Trenutna zaposlitev: svetovalni delavec na OŠ

Delovne izkušnje na področju dela z otroki/družinami/nasiljem/zasvojenostjo (v letih): 13 let, od tega 4 leta v svetovalni službi ter 9 let v domu/zavodu za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami

Kakšne so vaše izkušnje s prepoznavo in prijavljanjem alkoholizma v družini/nasilja nad otroki?

V vsem času, kar delam na področju vzgoje in izobraževanja, nimam izkušnje s prepoznavo alkoholizma v družini, zato tudi nisem podal nobene prijave. V zavode za otroke in mladostnike s ČVM pa so le ti nameščeni s strani CSD (danes s strani sodišč) in so že pred namestitvijo strokovne službe obravnavale težave v družinah (ne samo, ampak pogosto tudi alkoholizem enega ali obeh staršev).

Po čem ste prepoznali specifične stiske otrok, vezane na starševski alkoholizem (kako otroci izražali stisko)?

Stiske otrok, s katerimi sem v času opravljanja dela vzgojitelja prihajal v stik, so se odražale na različne načine; žal ne morem izpostaviti izraženih stisk, vezanih na starševski alkoholizem, ker je problematika v družinah kompleksnejša in se odraža na več načinov. Največkrat gre za odzivanje otrok na splošno nekompetentnost staršev, v zvezi z opravljanjem starševske funkcije. Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, na različne načine izražajo svoje stiske, ni pa nasilje vedno povezano samo z alkoholizmom.

Kako vidite sodelovanje z drugimi organizacijami v procesu pomoči družinam in otrokom?

Otroke, pri hudih psihosocialnih stiskah, lahko vključimo v obravnave pri drugih institucijah (pedopsihiatri, SCOMS ipd.). Sodelovanje s starši je pogosto oteženo, ker niso pripravljeni sodelovati.

Na kakšen način poteka to sodelovanje (MDT, sestanki, izobraževanja)?

Sodelovanje z družinami je potekalo v obliki rednih timskih sestankov, vendar so bili ti usmerjeni v podporo in spremljanje napredka otrok. Menim, da je za delo s starši še veliko manevrskega prostora, ki ni izkoriščen. Predpogoj je seveda pripravljenost staršev na sodelovanje.

Kakšnega medinstitucionalnega sodelovanja si želite?

Predvsem hitreje dostopnega (za obravnavo otrok), v smislu čakalnih dob v zdravstvu. Sicer medinstitucionalno sodelovanje, kadar je potrebno, bolj ali manj uspešno poteka.

Kako bi sistematično vključili vse otroke v preventivo?

Sistematično preventiva lahko poteka na ravni šol ter ostalih vzgojno izobraževalnih institucij.

Kako bi zmanjšali njihove stiske zaradi starševskega pitja?

Težko. Ob hudih težavah znotraj alkoholičnih družin in posledic, ki jih zaradi tega otroci utrpijo, jih v večini primerov pristojni CSD »odstranijo« iz družin in z odločbo namestijo v vzgojne ustanove. Stiske ob tem so (po mojem mnenju) le še večje. V nadaljevanju ustanove, ki otroke obravnavajo, delajo vse kar je v njihovi moči, da bi te stiske ublažile, kar je pogosto težko (da ne rečem nemogoče).

Kakšne oblike preventive/spremembe ste uvedli na vaši organizaciji in so se izkazale za uspešne?

Govorim o ustanovi, v kateri sem delal, preden sem pričel z delom tu, kjer delam zdaj. V glavnem je šlo za delavnice, ki pa otrokom ne pomagajo, če se ne začnejo urejati tudi starši in s tem omogočijo otrokom vračanje v matične družine.

Kaj bi morali kot strokovni delavci narediti, da bi otroci prepoznali našo podporo in (npr. v šolah) tudi sami poiskali pomoč?

To že počnemo; otroke vzpodbujamo, da o stiskah in težavah v družinah spregovorijo.

9.6 Individualni intervjuji z osebami z izkušnjo alkoholizma v družini

INTERVJU A

Splošni podatki:

M, 24 let, predmestje

Kakšno je bilo tvoje otroštvo, kako si odraščal (kdaj si prvič opazil, da nekdo pije)?

Začelo se je, ko sem bil otrok. Spomnem se, da smo šli otroci že spat in na neki točki slišm, da je oče dam pršou oz. da sta se starša začela kregat. Takrat smo vsi dol pršli, mami je očiju očitala, da je spet pijan. Fotr je ubistvu ... ne da je zaniku, ampak pol sta si pa metala stvari ... ne vem on njej to, ona njemu, da je bil že ne vem kolkrat pijan ta teden. On je reku, da se je samo s prijatli vidu. Js sm to doživlju takrat ... Pač men je blo to stresno. Sej se sploh ne spomnem kera ura je bla, ampak vem, da je blo tko, da sm šou js že spat pa da sm se ponoč zbudu ane in to se mi je zdel ful grozn (to je blo odboje vrtca pa začetka OŠ). Pol vmes neki časa je blo ubistvu dost uredu. Recmo kšn 5. razred pa do 1. letnika se ne spomnem tko, da bi blo problematično. Pol je pa ubistvu fotr spet začel pit in tud starša sta se začela več kregat. In nakonc se je zvedl tud, da se je fotr zateku v alkohol, ker je mel še drugo žensko in ubistvu recmo da je bil to dodaten razlog, da je rabu alkohol. Na neki točki sta se ločla, sicer ne zarad fotrovga pitja, ker je mami njemu vse oproščala, ampak zarad tega, ker je fotr želel novo življenje. Ubistvu se mi zdi, da je bil alkohol bolj neka posledica njegovga bega od tega običajnega načina življenja, ki mu ga je moja mami želela, ne vem, recmo vsiljevat.

Bi reku, da si ti tko doživlju, kot beg, al je bl ona to doživljala?

Ja zdej ko nazaj gledam, probam bit čim bolj objektivn, da bi reku, da ona to ni doživljala kot beg. Ampak bi js reku, da je to beg.

Omenil si, da je bil prepir med staršema zate zelo stresen, kakšni so še bli občutki ob teh dogodkih?

Vedno sem si želel in sm fotra prosu, da bi nehu pit. Doskrat sm mu tud povedu, da ma probleme z alkoholom. On je to zaniku, vedno je govoru, da sm preveč pod vplivom mami, sam sm ubistvu želel, da se to konča. Ampak na neki točki sm začel tud razumet fotra, da mu je mogoče mami želela postavt prevelike omejitve in da je bil to tudi njegov način upora, ker je pač zlo močen ego in si ni dovolu, da bo ona njemu omejitve postavljala. Se mi ni zdel, da je vedno blo po pravici, da mu je mami očitala pitje, ampak definitivno je blo pa na neki točki preveč. Kar bi reku, da je blo preveč, ko ubistvu nimaš odnosa s partnerjem in ga raj rešuješ z alkoholom.

Se ti zdi, da si bil za kakšne potrebe prikrajšan?

A zarad alkohola?

Ja.

Ne bi rekel, da sem bil zarad alkohola karkoli prikrajšan. Fotr je bil do mene vedno dobr. Kokr se mi zdi, njegovo pitje ni blo zato, da bi kaznoval otroke, al pa da bi se umiku otrokom, ampak, da bi se umiku mami. Tko da, sam bi reku, da zard tega, ker je bil ta njegov recmo alkoholizem zlo mil, nisem doživljaj, da bi bil za karkol prikrajšan.

Ko si omenu, da se umika od mame. Si imel občutek, da se tudi od tebe umika?

Mislím, da je blo to bl sam med njima, sm mel vedno z njim dost dobr odnos. Sicer morm rečt, da je mami znala otroke na svojo stran potegnt in mogoče je on tud to doživljaj kot posredn napad na njega, torej (vsaj on je to tko razumel) kako je otroke obrnila proti njemu. Ampak drgač sva mela pa uredu odnos ...

Si pa želiš, da bi bilo vseeno kaj drugače? Prej si omenu »da bi se to nehal«, kaj si s tem mislu?

Se mi zdi, da je blo pitje posledica njegovga bega al karkol. Torej js bi si želel, da bi bil ta razlog drugačen. Torej, da starša ne bi končala ločeno, ampak da bi ostala skupi, da bi znala skupi živet, ampak se mi zdi, da je alkohol samo posledica, ne pa razlog.

Kaj pa si zase želiš?

Glede mene ... zdel se mi bi fer od njega, da bi kdaj priznal napake. Da bi priznal, da preveč pije, ampak tega ni mogu priznat. Da bi vsaj reku, glej sej vem da sm »zasrau«, priznam to, ampak tega nikol ni znal nrdit. Da bi priznal napako oz. priznal, da ma tud problem. Zdi se mi, da bi lahko mogoče tud se bol potrudu pri reševanju odnosa in tud mogoče probu ugodit mamini prošnji, da neha pit oz. vsaj zmanjša pitje. Ampak ... ubistvu spet vidm da ne govorim o seb. Js bi reku, da sm na nek način posredna žrtev. Nikol se nism čutu, da bi bil js neposredna žrtev fotrovga pitja.

Ampak vrjetno bi tud zate neki pomenil, če bi ona dva ta odnos uredila, če bi priznal napake oče. Kaj bi to zate pomenil?

Da bi mel normalno družino, ne vem ... glede na to, da je ta ločitev dokej nova. Želel si bi normalno družino, v kateri so pač vedno neke pomanjkljivosti, ampak da bi starša shajala oz. se trudla. Zdi se mi, da se fotr pač ni želel tok potrudt. Tud v vezi z alkoholom.

Je blo v družini kaj nasilja, zanemarjanja, zlorabe s strani staršev na otroke?

Zarad alkohola?

Mhm, ja.

Ne, nikol ne bi reku, da sem bil zarad tega karkol prikrajšan. Zdi se mi, da vse tiste stvari k naj bi jih starš nudu otroku, mi je fotr zagotovil. So bli kšni ekscesi, k so bli posledica alkohola, ampak nikol ni blo tko, da bi mene hotu udart. Bil je ubistvu sam enkrat, da je hotu sam sebe poškodovat. Se mi zdi, da alkohol je vedno samo kokr nek ... Pač razlog že obstaja v teb, alkohol ga sam še mal bl spodbudi. Tko da nikol ni bil do mene nasilen al pa da bi reku, zdej ti pa ne morm zagotovit tega al pa zdj te pa ne bom pelu tja. Sm se mogoče kdaj počutu recmo ogroženga k smo se vozil, ampak to je blo pa ubistvu to.

Da je pijan vozu?

Tako ja. Vedno je reku sej sm uredi, ampak se mi zdi, da ni bil vedno uredi.

In kaj si potem naredi v tej situaciji?

Ja k sm bil mlajši se sploh nism zavedu, kaj pomen to k si pijan. Potem ko sem bil starejši, sem pa prosu predn smo ne vem ... Če je spil kej več, da al da ga js pridm iskat, npr. če je bil sam ali da js vozm mal, al pa da moja mami voz. Sej ubistvu ni bil problem tok, da bi takrat on se ga preveč napil ko smo bli skupi, večji problem je bil ko je on sam šel ane. In takrat nikol ne veš, kako pa kakšen bo domov pršu. In pač tist je zaskrbljujoče.

Pa je potem tist upoštevu?

Am ... ne. Mislm da ... ne vem če se je kdaj zgodil. Mislm, da če se je mogoče enkrat zgodil, da me je prosu al da je mojo mami clo poklicu. Zdej se pa ne spomnem, če sva ga pršla iskat. Ampak drugač je bil pa vedno preveč ego, da bi priznal.

Uredi. Je bil še kakšen tak (razn da si mu reku) način, da si ga probu spodbudit, da kej spremeni?

Razen večih prošenj ne. Se mi zdi, da tud ne vem kako bi nanga vplivu, razn preko prošenj.

Si še kje dobil kakšno podporo, pomoč od bližnjih, strokovnih delavcev. Si se kam obrnu?

Nikol nism ... Vedno smo se drgač v družini podpiral. In mami in brt pa sestra. Nikol pa na primer nism šou k socialni delavki zrd alkohola. Sm enkrat mel neko, ko sta se starša ... Ubistvu ko se je prvič zvedl, da je fotr varu. Takrat sm šou k socialni. Sm mel nek izpad recmo temu, v šoli, pa sm bil pr socialni delavki, ampak sm se samo enkrat pogovoru in recmo da sm bil uredi. Ampak zarad alkohola me pa nikol ni to zlo težil. Tud ubistvu okolica dvomim da je vedla, sj itk v slovenski družbi je tud alkohol dost sprejemljiv.

Kaj pa misliš, da bi ti pomagal, če bi se odloču, da se boš na nekoga obrnu? Je kej tazga, kar bi ti lahko pomagal še, pa da nisi izkoristu?

Sej ne vem kaj bi še lahko izkoristu, ker kokr sm reku. Js se nikol nism dojemu kot žrtev njegovga pitja, ampak sm se dojemu kot žrtev njunga odnosa al kaj bi reku. Ker pr nas se mi zdi, da starša sta dost svojih stvari k bi jih lahko med sabo razčistla, tud pred nami razčiščevala. Ampak, ker se nikol nism počutu tok žrtev njegovga pitja, tud nikol nism čutu potrebe, da bi iskal pomoč zarad tega kod drgod. Nikol nism šou na recimo Tom telefon. Nikol ni blo njegovo pitje tok drastično, da bi vplivalo na njegovo delo in podobno. Je blo vrjetno velik situacij, ko bi marsikej lahko šlo narobe, ampak je nekak srečno naključje prnesl, da nikol se ni zaletel, vsaj ne resno, nikol ni izgubu izpita, če je kdaj preveč napihu, ampak vedno je mel na nek način srečo, da se nč (resnga) ni zgodil.

Kako zdej gledaš na izkušnjo alkoholizma v družini, ki si jo imel takrat (preden sta se starša ločila)? Kakšen vpliv je imelo nate?

Zdi se mi, da sm mal bl previdn pr alkoholu in da se nočm teh tradicionalnih slovenskih vzorcev navezat, torej »zdej gremo pa enga spit.« Pač tud v primeru ko pijem, nikol ne bom vozu. Vedno se počutim, da alkohol ni taka stvar s katero bi se lahko igral, hitr te lahko zavede in zrd tega se probam ... Ga jemljem z določeno distanco. Torej da vem, da se lahko hitr sprevrže v kej hujšga oz. v odvisnost.

Kako pa gledaš na odnose (v primerjavi prej-zdej) v družini?

Zdi se mi, da sta mela starša boljši odnos ko fotr ni pil. Amapk glede mene pa fotra mu nikol nism tok zameru njegovga pitja, kot njegovga bega od družine. Tko da, sj kokr sm reku, nikol se nism počutu res tista žrtev njegovga pitja.

Za konec. Predvidevam, da mama ni pila?

Ja.

Kako si pa njo doživljal - kot kakšno vlogo je ona prevzela, recimo ob staršu, ki pije?

Zdi se mi ... Sam mogoče mal mnj dojemam alkohol nevarn, kot ga je ona. Torej njeno dojemanje alkohola se mi zdi, da je preveč blo tako, da vsako pitje je napačno. In da je to hotla tud ... Vsaj js sm na začetku, ko sm bil mlad, prevzel to gledanje. Torej vsako pitje ko je fotr pil, je blo napačno. Ampak z leti k sm razvil svoj pogled, se mi zdi, da ni vsako pitje napačno. Pač seveda ne smeš z alkoholom reševat problemov, ampak se mi pa ne zdi tok problematično, če kdaj za dobro voljo spiješ kej.

Omenil si že, da fizičnega nasilja ni bilo. Si pa kdaj čutil pisihično, omenil si prepire med starši?

Nikol ni blo nad mano, ampak sta se pa pač zmerjala. Vsaj kot otrok se spomnem, da sta se grdo zmerjala. Na neki točki sta pol k sm bil starejši, se mi zdi, da sta vseen to mogoče mal bl razčiščevala med sabo, ampak takrat k sta bla ... Ko je pa fotr k sm bil js mejhn pil, sta se pa zmerjala. Ampak takrat ni blo samo z njegove strani, ampak tud z mamine.

INTERVJU B

Splošni podatki:

Ž, 20 let, ruralno okolje

Lahko malo poveš o svoji izkušnji?

Ja moj oči je bil alkoholik, že k smo bli dost mlajši in se je to kr neki časa vlekl. Ja velikrat ns je pač tud tepu, pa ful me je blo strah hodt domov, k je blo ful napeto k si pršu domov, tko da mi je bla šola nek varn prostor, k pač ni blo staršev tm. Ampak pol pač k sm pršla domov, je pa bil ta strah ful prisoten. Ja enkrat vem, da sm jokala v šoli k smo se pogovarjal o alkoholizmu in me je ustavla ta neka socialna delavka in js sm ji povedala kaj je blo, zakaj jokam, zakaj sm take volje kot sm in ubistvu se ni nč spremenil, razn tega, da so klical domov in da so me pač doma nakregal, da tega ne smem nikol več povedat al pa kej tazga ... ja ne vem kaj nj še povem ...

Tko na primer vsak dan, kako je zgledu?

Ja tko pač, da te je blo ful strah pridet domov. Nisi nikol vedu a boš bil tepen ali ne boš bil tepen, al bo fotr pijan al ne bo pijan. Ful mal ga je blo tud domov, ker je mel pač tak job. Tko da ja, ni blo prijetno, ful ni blo prijetno. Js mam 2 mlajša bratca pa sestro in smo 3 leta razlike in tud kadar sta mami pa babi bile na šihitu, sem mogla js previjati plenice pa sm bla stara ne vem 4 leta. Pa tko in za vse skrbet in ne vem tko je blo kr tko ... 4 leta si star in ti morš previjati plenice. Je blo kr tko – »kva«.

Še kakšni občutki poleg tega strahu?

Predvsem je bil ja pač ta strah pa tesnoba, ampak v tistm k si itk otrok ne čutš tega, da bi mel potrebo po nekem boljšem življenju zrd tega ker niti ne veš, da obstaja in se ti to zdi ful normalno in kr nekaj sprejmeš to realnost v kateri živiš. Nikol pa recimo nisem mela občutka, da bi bla js kej kriva al pa, da bi blo to zrd mene al pa, da bi kakršnkoli občutek krivde nosila. To pa nisem nikol. Tud mami je pač pretepu. Enkrat smo se sicer odselil pol k starim staršem, ampak nismo tm neki dolg časa živel. Smo se pol preselil nazaj k fotru in od takrat smo vedno tm. Pomoje se tud pozna, ker je tud dost konservativna famijlija, da pač je blo to tud v famijliji sprejemljivo in pač noben ni velik za to naredu, da bi se karkol spremenil, pač noben.

V kakšnem smislu konservativna? Da je mel oče glavno vlogo?

Ja, da je pač on je mel to vlogo, da je mel vse prou, da se dela tko k se dela, da ni možnosti nobenega družga načina al komunikacije al procesiranja čustev al urejanja stvari al pač karkoli. To ja ... Tud recimo star oče po mamini strani nikol ni nič ukrepu, pa bi na primer lahko. Ampak ni nikol, je pač pustu to družini naj uredi sama. Da je ostal znotraj družine.

To k si že omenla, da je tud mamu tepu. Kako si pa ti vidla njeno vlogo v družni?

Js sm bla na čase mal jezna nanjo, zrd tega ker ni nč nrdila, da bi se to spremenil, kljub temu da je pač ženska in da je v ranljivi vlogi in da je v šibkejšem položaju, še zmeri sem čutila pač, da bi v kšnem trenutku lahko kej nrdila pa ni. Se ni postavlja za ns otroke al pa zase. Se mi zdi, da sm se večkrat js v kšnih trenutkih postavla zanj, medtem k ona se v nekih takih trenutkih ni nikol postavla zame, al pa da bi probala rešt situacijo, al pa jo olajšat. Nikol. Tko da, takrat sm bla ful razočarana nad njo pa jezna. Sej sm še vedno no. Razen tega, da ns je pol odpeljala k svojim starim staršem, ampak se pol tud ni velik spremenil, k smo nazaj pršli. Tko da ja, ni mi predstavljala nobene neke opore al pa česa podobnga, da bi se lahko pri njej počutila varno. Ni dajala tega občutka nikol.

Pol če sm prou razumela, si ti tud prevzela del teh njenih nalog, k si za mlajše brate skrbela?

Ja.

In ni ona nadomestila še te vloge očeta, pač da bi še ona del njegove skrbi za otroke prevzela, ko je bil odsoten?

Ne. Mislm, ja je, ko je bla doma, ampak ko je ni blo doma, pa ni mogla ne. Sej ko je bla doma, je.

Kako si pa takrat doživljala njeno skrb za družino (ko je bla doma)?

Ja, sj sm jo dojemala, da je skrbela za celo družino, ampak sm vedla da ona ne ve, da nš oči tega ne dela in da pač js previjam plenice in zrihtam sestro in bratca zjutri, js sm vedla da ona tega ne ve. Ampak ja, mi je blo pa tko od fotra, mal tko, da sploh dovol da se kej tazga dogaja. Je pa sam tko kaj ...

Ok. Kaj bi si pa želela, da bi blo drgač takrat?

Ja sej tko k sm tud že rekla, se takrat k si otrok sploh ne zavedaš, da bi se lahko karkol spremenil in nikol tud nism recimo razmišljala v tej smeri, da bi se lahko karkol spremenil, ker se mi zdi, da sm bla nekaj predana tisti situaciji.

Kako bi pa rekla, da si se prilagodila na to situacijo?

Amm ... hm.

Si rekla, da si se bl k ne prepustila.

Ja, ja ...

Je blo kej tazga, na kar si pa lahko vplivala?

Ne, razn to, da sm se pač naučila postavt sama zase vrjetno. Predvsem to, ampak to zdej opažam, ne takrat. Takrat se mi je to ... itk dozorevaš pa vse to, ampak mi je dal to, da se postavm sama zase in da mi pač noben več ne bo j*** matr. Bl to. Opazla sem pr seb tud, da na kšne stvari bl hitr reagiram, bolj eksplozivno. Kr takrat sm se mogla hitr odzvat na situacijo in se prilagajat. Js sm si pol rekla: »Igraj, dokler ne bo bolš.«

Omenla si že fizično nasilje. So bile pristone še kakšne druge oblike nasilja (npr. psihično)?

Ja, ja psihično itk tud zavrni pride zrd tega, ker tud ta mentaliteta k je neka konservativna, kmečka mentaliteta, ful vpliva na enga tazga mlada človeka. Kjer more bit vse tko k je, ker je neka avtoriteta k jo morš sprejet, ampak teb to ni naravno, ker je to družina in ti je to pač ful nenaravno, da morš zdej dejansko sploh sprejet neko avtoriteto. Ker si prestavljaš, da družina predstavlja neko zaupanje, nek varen prostor ne pa to, da morš tud doma sprejemati avtoriteto.

Še kej kar bi opredelila, ne vem, kot kašno zanemarjanje?

Ne, nikol ne bi rekla, da je blo zanemarjanje, tud zrd tega ker mami in babi, ker pač živimo z babi in je tud ona velikrat pač prevzela tud to vlogo nekega varnega človeka, nekoga k si se mu lahko zaupu. Tko da tega zanemarjanja pr nas doma ni blo nikol. Je blo pa to psihično nasilje se mi zdi, da dost prisotno. Kar je pa še zdej ane, lih zrd te mentalitete k je. Recimo moj brt je hotu it na vzgojiteljsko šolo, pa ga je fotr tok časa prepričeval, da se je odloču za neko šolo k je primerna za fante. Se prav šou je na »elektro šolo«.

Ok, prej si že rekla, da si se zatekla k socialni delavki pa ni nč nrdila.

Ja js bi rekla, da je blo še slabš. Nč se ni spremenl.

Si se še na koga obrnla?

Ne, nikol se nisem na nobenga pol obrnila še.

Kaj pa, si se s kom pogovarjala - prjatlco, sorodnikom?

Ne, v tistm trenutku k se je pač to dogajal, nikol. Ne, ne. Tud zdej mi je to mal lažji sprocesirat, ampak mi je pa še vedno težko. Ampak zdej sm pač začela sprejemati to kot nek del svoje zgodovine, k se je zgodil in mi je lažje o tem govorit, medtem ko, kšna 3 leta nazaj še ne. Mogoče je blo tud takrat drugače, zdej majo mladi telefone, so bl ozaveščeni. Bi pa poiskala pomoč, če bi blo res hudo nasilje, al pa kšna spolna zloraba.

Kaj bi si želela recmo takrat, kakšne pomoči?

Ja js bi si želela samo iz mamičine strani, da bi ona to opazila, pa preprečila kar se je zgodil. Ker kljub temu, da je šibkejša in da je pač ženska ma dovolj te moči, da bi lahko v taki situaciji to preprečila. Pa je ni. Ja, se mi zdi, da bi edino ona lahko tisto situacijo obrnila. Ker tud to, če bi socialna delavka al karkoli, to naprej razvila, bi po vsej verjetnosti vsi trije ostal brez družine in bi nas razselil nekam drugam in se ne bi dejansko nč rešil. Vrjetno bi blo še slabš. Itak, da noben noče ostati brez svoje družine. Pač tega nočeš. Tud, če te nadlegujejo pa to. Še vedno je ta krvna povezanost, še vedno so pač tvoji starši in jih maš še vedno rad in jih spoštuješ, mislm ...

Kako zdaj gledaš na to izkušnjo, ko si vse skupaj bolj sprocesirala?

Ja, dala mi je to, da mi pač noben več ne j*** matr, da se znam postaviti sama zase, ker js nism tak človek da bi pač to požirala, medtem ko moj brat je, v tem se ful razlikujeva. Moj brt ful nima hrbtenice in ma ful tega strahospoštovanja in tuki se mu tud vid. Medtem ko js pr seb vidm, da je men udaril lih kontra. Medtem ko, js nimam tega strahospoštovanja, ampak mam pač sam to, da sebe postavljam pred vse in da nikol več ne bo z mano ravnal noben na tak način, kokr so pač ravnal z mano takrat.

Kakšni so pa zdej vaši odnosi v družini (še vedno živite skupaj)?

Ja, še vedno živimo skupi. Odnosi so zdej dobri, pač fotr ne pije več, ni več alkoholik. Mislm pije, ampak ni alkoholik tko. Prenehu je tko veliko pit kokr je. Pa tud zdej k se ga napije ponavad ni tko, no ja, recimo. Pač ja, dobri, ampak še vedno se pozna, ta mentaliteta se ni nč spremenila. Pač ta kmečka mentaliteta, tud tko kar se tiče faksa in teh stvari. Drgač pa »overall«, kul.

Kaj pa je bila tista točka, da se je on (oče) mal zamislu, pa spremeni?

Am ... ne vem, ne vem. Ja bolj kot recimo to, da je alkoholik je to njegovo vedenje, ta fizična nadmoč in kazanje fizične nadmoči. Se mi zdi, da prevlada tuki.

Ni samo alkohol problem, ampak več stvari.

Ni tok problem alkohol, kokr pač ta njegova predpostavka, da je tak kakršn je ane. Se prav, da ma te nagone kokr jih ma. In edini način, da on sprocesira svoja čustva je, da s to neko fizično močjo. Jih ne zna sprocesirati drugač. Se prav z neko komunikacijo al pa z nečim. Tko da, se mi zdi to večji problem, kot pa sam alkoholizem. Itak pa, če si pod vplivom alkohola, pa še vedno zgubiš svoje meje in se ti to pač vse bol zabriše. Pa je še tok bol ... Pol pride vn to. Vrjetno bi bla tuki rešitev edin ločitev, al pa kšna družinska terapija. Zame je družina še vedno na prvem mestu, tko da mogoč bl drugo.

INTERVJU C

Splošni podatki:

Ž, 22 let, ruralno okolje

Mi lahko poveš o tvojem odraščanju in izkušnji z alkoholizmom v družini?

Po materini strani je pil dedek. Tam sem preživela veliko časa v otroštvu, ker je drug dedek s katerim živimo sicer, imel epileptične napade (ne bi bilo pametno, da so otroci zraven). Ta dedek po mamini strani je ful ful pil. Se je napil, je šel spat, je vstal, je pil. Ja pa veliko ... Ful je bil agresiven, sej ne vem kako bi se izrazila.

Lahko poveš tudi kakšen primer.

Ne vem ... Na primer je prišel domov pijan, pa nas je postoril. V dnevni sobi smo stali. Smo mogli stat namer (otroci), nam je diktiral kaj smemo, kaj ne smemo. Nismo smeli it niti spat dokler ni on zaspal. Tudi včasih je udaril babico (ženo) ali pa svojega starejšega sina, ki je tam doma. Ful si ni dal kaj dopovedati, da ne sme al pa pač naj se malo umiri, naj se umakne al pa nekaj.

Je mel dedek kakšno zdravniško obravnavo?

Bil je hospitaliziran v Ljubljani, pa bil je tam veliko časa. Je prišel domov, mu ni nič pomagalo, je šel nazaj v Ljubljano. Zdaj je trenutno tak da, mel je raka, sicer ga je prebolel. Vendar zdaj ne pije, mislim je skoraj nepokreten. In pomoje ful krivi pijačo in pomoje še tudi kakšen cigaret. Tak da ga je kar daleč pripeljalo. Zdravniki so rekli, da je verjetno kriv alkoholizem, ker je mel tudi kapi.

Je dedek kdaj poiskal pomoč sam?

Ne, nikoli. Enkrat je prišla policija, ker je pač tak razgrajal, da so sosedje slišali in ko so prišli je moral iti na prisilno hospitalizacijo. So ga dali v Ljubljano, tudi enkrat ga je sin posedel v avto, pa so ga odpeljali. Takrat so ga hospitalizirali zaradi alkoholizma (bolezn), ker so ga odvajali. Trenutno je tak, da sicer ne pije več toliko, ampak mora pa imeti tisto svojo dozo vsak dan. Pač more dobiti 3-4 špricerje al pa nekaj na dan, da je ok. Drugače je, saj ni agresiven, kaj bi ne vem kaj izvajal, ampak je živčen, se mu ful tresejo roke, si ne da ... Ma tisto luknjico tu (*pokaže na vrat*) in ne more govoriti, so mu pač vzeli ven vse tisto, kar je bilo rakavo. In sploh noče sodelovati, se ful težko umiva, mu moraš pomagati. Ful ne želi sodelovati. Pač tisto svoje dnevno mora dobiti, če ne je problem no. Tak da vseeno, pomoje je ostalo no nekaj. Pomoje še je.

Se še ni čist ozdravu tega.

Saj pomoje se nikol ... Tudi zdaj je že 71 let star, tak da ... Zdaj pred kratkim ga je žena zapustila, tak da ni prav rožnato.

Vi še vedno živite skupaj?

Ne.

Je v domu ali sam?

Ne, mi smo 3 vasi stran.

Prej, kokr sm razumela, ste bli pa vsi v isti hiši, tudi z njim?

Ja.

Kaj pa recimo, ko se je vse to dogajalo. Si bila ti priča, ko je udaril babi?

Ja.

Kako si se ti ob takih dogodkih počutila? Pa ob hospitalizaciji in vsem tem?

Ja, blo mi je težko. Samo nihče me ni vprašal, ne vem si okej, potrebuješ kaj, bi se rada o čem pogovorila. Pač tega ni bilo, saj smo na vasi. Ne vem tudi ko sem rekla, kaj grem študirat so bili vsi zakaj grem to, ker v tem pač ni neke prihodnosti. Pomoje se nikol ni spraševalo kak se počuti otrok, poleg vsega tega. Jaz nisem bila nikoli deležna nobenega pogovora, nobenega vprašanja, nič.

Tud s strani družinskih članov?

Ma saj, pač mama pa ati sta probala kaj ne bi bila tolko deležna vsega tega. Ampak pomoje nista niti hotela govoriti o tem. Pomoje si nista želela odpirati tega al pa kaj. Saj še vedno je takšna rana, al pa nekaj ti vseeno ostane v življenju. Pa mogoče želiš to pustiti tam, kjer je blo. Saj ko je bil takšni, ko nas je pač postoril, ko smo mogli biti ... Te je na primer mama delala, al pa obeh ni blo doma, ker sta ne vem šla z motorjem kakšni vikend za sebe, pač razumljivo. Te je pomoje blo najhujše. Ko je bil samo še stric doma, pa ko je bla babica, pa jaz in dva bratranca. Tudi bratranca nikoli ni nihče vprašal - sta okej, kak sta, sta v redu. Mislim, oni so ostali pri njih doma, mi smo odšli v drugo hišo. Pri njima se še danes opazi, ka ne navežeta z drugimi stikov, ne govorita o ničemer, se ful umikata. Saj z mano se še kak tolko pogovarjata, z drugimi pa ne no. Zdaj tudi starejši sin, torej moj stric, je zdaj trenutno hospitaliziran v Ljubljani zaradi alkoholizma. Pomoje je to neki družinski krog, začaran krog, iz kerega ne moreš iti. In zdaj se ful trudim, kaj vsaj bratranca ne bi, pač v to prišla. Kaj bi vsaj malo – da poveta kaj rabita, kaj pričakujeta. Ker mene niso nikoli vprašal, ne vem, a ti je uredu, kaj doživljaš.

Kakšna čustva pa so bila prisotna pri tebi?

Strah, da mi ne bi kaj naredil. Tudi, da ne bi kaj bližnjim naredil. Da bi bil on okej (dedek). Mogoče kakšna zmedenost, kaj se dogaja. Mogoče takrat nisem še vsega razumela.

Kok si bila takrat približno stara, ko ste bili še vsi skupaj?

8, 9. Tu nekje.

Te je tudi skrbelo za dedka al kako si to misla?

Ja, seveda. Ja. Kot otrok si itak želiš, da se to konča. Mislim, ka si hodu v šolo, pa si se pogovarju, ko so se vsi ful lepo meli. Itak nikoli nisem rekla: »Ej, okej pač moj dedek pa pije in kriči na nas, ne vem moramo ob 12-ih ponoči stati v dnevni sobi v vrsti, pa ga poslušati, pa biti tiho.« Želela sem si neko srečo, mir, veselje. Najbolj pa je bil strah prisoten.

Bi si želela, da bi bilo še kaj drugače? Kar je mogoče manjkalo in bi rabila?

Pomoje najbolj pogovor. Ker zdaj na faksi se učimo kok je pogovor pomemben, da prideš stvari do dna. Sej na primer je pršla policija in tu se je zaključilo. Ni noben ... kakšno socialno delo prisostvovalo. Še ni blo to takrat

tok razvito. Ne vem pač ni se nikoli, vsaj takrat ko je prišla policija ... se tisti udarci in vse. Ni nihče o tem govoril. Samo se je govoril, da je pil in razgrajal, da je kričal. Tak da pomoje, če bi vsaj nekdo rekel, da je takrat babico udaril, bi ga že dalje kam vključili. Ampak si pomoje ni nihče upal povedati. Ne vem, če bi si js to upala povedat.

Torej policija o tem ni vedela?

Ne. Vedno ko je kričal, je rekel: »Če boste komu kaj povedali, te boste še bolj dobili.« Al pa meni je rekel: »Boš tudi ti (tepena), te udarim po riti,« al pa nekaj. To mora ostati tukaj kjer je. In te nihče ni nič upal, ker smo pričakovali še večji izbruh, ko pride nazaj. Ker je vedno blo, ne vem ko je šel v Ljubljano, ko je prišel nazaj, je bil teden dni ful velik izbruh. Zakaj smo ga tja spravili.

Kaj si ti naredila v določeni situaciji, da je pomagal? V smislu, da si naredila nekaj, pa si vidla, da je bil učinek, da je blo potem boljše?

Da sem bla tiho. Mi smo družina, ki radi jočemo. Js se tudi ob veselih trenutkih jočem. Js sm takrat ful jokala, ful naglas. Mogoče zato, ker bi tisti strah dala ven, da bi me mogoče kdo slišal, ker sem mogoče želela, da me kdo sliši al pa nekaj. Js sm bla raj tiho. Da nebomo nič govorili, pa nas čimprej spusti spat, pa je to to.

Je blo prisotno še kaj družga (kakšne druge oblike nasilja, zanemarjanje)?

Sej čustveno je blo. Drugo pa pomoje ne. Tista zadnja leta se je tud že znal ... Se je pač napil, je šel spat. Je že mel ritual. Niti ni hotel več z nami govoriti. Pač pomoje je tudi sam videl, da nekaj ni okej. Al pa ... saj ne več kakšne so njegove. Še zdaj ful o tem razmišlam, se poglobljam v to, pa nazaj gledam. Nikoli ga nisem in si niti ne upam vprašati, kaj mu je dogajalo v glavi. Mogoče je tudi tisto, ko smo mi odšli, dal za znanje, okej, nekaj ni v redu, morem malo drugače na vse gledati. Te je tudi njegov sin ful začel piti. Mogoče je tudi to, nek prenos, kaj je mel občutek, da zdej je pa že njegov sin tak daleč prišel. Ker tudi njegov sin razgraja pa dela težave, ful težav no, trenutno. Saj gre od sobe do kopalnice, pa do kuhne, drugo pa niti ne more. Zdaj ko posluša kaj se dogaja, pa vidi kaj se dogaja, mu je pomoje ful težko. Zato, ker trenutno moj stric, ki je v Ljubljani, dela ful probleme. Mogoče pridejo nazaj njemu, tudi tista njegova dejanja.

Mogoče je dobil ogledalo, da se zdaj ponavlja vse skupaj.

Ja ker tudi prejšnikrat, ko smo prišli na obisk je kar jokal. Je rekel mami naj mu oprosti. Začel je tudi druge besede uporabljati, ki jih mogoče nikoli ni. Ker nikoli ni rekel oprosti al pa hvala. Zdaj pa se kar zadnje čase s tem ... Pomoje ja, pride tisto njegov, kaj sem pa delal, pa mogoče res nisem okej delal.

Ste šli zaradi dedkovega vedenja v drugo okolje, ali ni bilo povezano s tem?

Pomoje malo je blo povezano, no. Saj nikoli se nisem poglobljala zakaj smo odšli, ampak pomoje, da ja. Saj glej ni blo lahko. Ko si bil celo noč buden, pa nisi mogel spati, ker je nekdo razgrajal. Pomoje je bil eden od teh razlogov, ja. Drug razlog je pa tudi bil, ker je moj drugi dedek postal tudi bolan, pa smo mu s tem pomagali, ko smo se k njemu preselili. Tudi v tisti hiši je bil še sin z otroki, nas je blo veliko in smo rabili še en svoj prostor. Pomoje je blo ful dejavnikov zakaj smo šli, samo vrjetno je bil tudi ta alkoholizem stoprocentno prisoten.

Maš ti še kakšnega brata, sestro?

Imam mlajšega brata, ampak on je star zdaj 11, tak da ni bil v tem. Ne ve, kaj se je dogajalo.

Ok. Prej si že povedala, da ni bilo neke podpore strokovnih služb. Tud v družini, če sm prou razumela, je bila to kot neka skrivnost oz. pač niste se o tem pogovarjali?

Ne nismo se.

Je pa bila kakšna oseba, ki te je podprla takrat, ti pomagala?

Ne. Sem povedala v osnovni šoli socialni delavki, ampak me je ful zaustavla. Zakaj si zmišljujem take stvari, da naj ne lažem, da se o tem lahko pogovorim s starši, da mi ona ne more pomagati, da pač ne ve kaj naj naredi. Da trenutno mi v šoli dobro gre in naj tako naprej delam, kak delam. Da pač očitno mam svoje neke spretnosti, da se od tega odstranim in znam uravnovesiti svojo družinsko in šolsko, zunanje, javno življenje. Pač ful ful me je odstranla, ja. Te pa nisem nikom nič o temu več govorila.

Zaradi te izkušnje?

Ja. Večinoma si tak dobil v šoli še kakšno pomoč, vseeno si mel občutek, da v šoli lahko poveš kaj se dogaja. Samo skenslala me je na celi črti.

Kaj pa med prijatli?

Nikoli nisem omenila. Saj so vedli kaj se dogaja, samo ne. Bli smo taki razred, ka smo bli ful razdvojeni. Večinoma so vsi bli privatniki, so imeli dnar, nikoli niso meli s tem stikov. Mi včasih nismo šli niti na izlet al pa nekaj. Ka so se v šoli vsi pogovarjali zdaj ta vikend smo tukaj bli, za morje bomo šli na Maldive, ful v tej smeri. Ne vem jaz sem pa samo govorila, ne vem mogoče ka bom šla v Izolo, Koper, kaj smo bli 4 dni. Te pa nisem mela niti želje s kom kaj podelit. Sicer sem v 9. razredu, sem se začela družiti s starejšo prijateljco. Tisti sem sicer povedala kaj se je dogajalo, sam to je tak te že blo za mano. Smo se že malo iz tega umaknili, sem malo potlačila v sebi. Okej, pač nekaj se je dogajalo, ampak te mi trenutno nihče ni mogel pomagati, ker niso hoteli, al kakorkoli. Sem se pa začela zdaj s tem ful obremenjevat, pa o tem razmišljat, ko sem prišla na faks. Celo me je to ful obremenjevalo, kaj bi mogla socialna delavka narediti. Sem rekla, če bi mela možnost priditi na to OŠ, bi šla na prakso. Zato, ker me je zatirala. Tudi ko smo se odločali za srednjo šolo je rekla, da nisem sposobna za gimnazijo, da naj grem neko triletno. Pa sem bila v osnovni vsa leta odlična in se učila. Sem naredila gimnazijo brez problema, da bi najrajši prišla s tistim papirjem tja k njej. Saj doma pa, ne vem, itak se nisi želel ne vem kaj pogovarjati. Si hotel tisti mir,

pa nisi te teme odpiral. Ko smo bli še tam, ko se je to dogajalo, niti nisi bil sam, mislim vedno si mel nekoga zraven, ka bi se z mamo al pa očetom pogovoril, ne. Al so bli zraven bratranci al ... Se tudi zdaj sprašujem zakaj nisem nekoga našla, al pa doma malo bolje o tem govorila.

Kaj se ti pa zdi, da bi ti takrat pomagalo, da si potrebovala v tistem trenutku?

Na splošno bi si želela malo več, s strani socialne delavke. Vseeno, če zdaj tak nazaj premišljuje je bla mlada SD, ni bila 50-letna gospa, ki bi že mela tisti svoj star sistem na primer. Bi lahko več naredila kak je nrdila. Te se sploh ni govorilo kak bi šel k nekomi svetovalci na pogovor. Dandanes to ni problem, iti pa se pogovoriti. Pač tega takrat ni bilo. Pri nas na vasi. Še danes, če rečeš, da si hodu k svetovalci al nekomi, npr. pedopsihiatri, kaj si se z njim pogovarjal pač kak si se počutil, pač to je še dandanes pri nas tabu. Če ne moreš sam razdelati svojih čustev, misli. Pomoje ja, če bi se začelo že pri socialnem delu, bi že bilo veliko. Kaj bi vsaj svoje misli, čustva, občutke razščistila, pa bla sama pri sebi mirna. Al pa ka ne bi zvečer ko sem legla, samo čakala, ka bi kdo priletel v sobo, pol bo pa rekel: »Zdaj pa vstani in stat«. Al pa kaj bi kričal: »Ti pi***.« Ne vem ...

Kako misliš, da bi te socialna delavka pri tem podprla?

Vsaj to, kaj bi razdelala to kar čutim, kaj bi povedala naglas nekom kaj se je dogajalo. Al pa, da bi mogoče te s tem reflektiranjem, al pa s povzemanjem, mogoče mi dala uvid, ok saj mogoče nisi ti kriva, pa ni kriv ne vem kdo. Pomoje v tej smeri.

Rekla si, da si sledila navodilom, da si bila tiho. Si zaznala pri sebi mogoče kaj ... kokr pravimo vire moči. Oziroma, da ti je kej pomagalo preživeti v tej situaciji, da si lažje šla čez to.

Poslušala sem glasbo. Mela sem tisti svoj mp3. Ko so kričali, sem si dala v ušesa slušalke, pa čakala ka mine. Saj drugo mi ni. Če bi brala, bi tak slišala. Tisto si pa dal v ušesa, dal na najglasneje, pa čakal kaj gre mimo, al pa kaj se luči ugasnejo pa vse mine. Ful glasba ja. Bolj vesele pesmi.

To sem te prej hotla vprašat. Govorila si prej o dedku, konfliktu med starim staršema. Kako si pa doživljala vlogo tvojih staršev v celotni družini?

V kakšnem smislu?

Kakšno vlogo sta mela ona dva, ko so bli prepiri, si rekla, da ju včasih ni blo zraven. Kaj pa ko sta bla, če sta bla kdaj zraven?

Ja mirila sta, ne. Govorila sta: »Otroci so pri hiši, daj malo se umiri.« Ali pa: »Pojdi ven, pa se zunaj skriči, ali pa sploh ne hodi domov, če si tak. Al pa se samo odstrani v sobo.« Vem ka ga je enkrat ati prijel, pa ga je dejansko v sobo porinil, da se pač konča. Pa sobo zaprl pa z zunanje strani zaklenil, ka so se stvari malo umirile. Tudi ponoči sta ga hodila iskat, samo ka ne bi doma delal galame, so ga domov pripeljali pa v sobo poslali, pa pokrili, da spi pa da mir. Samo je pa bilo najhujše, ko sta si vzela svoj čas pa šla kam, malo za sebe. Pomoje je blo te najhujše. Ker je vedel zdaj ju ni, zdaj mi ne bo nihče težil, nihče mi ne bo govoril kaj naj delam, kaj ne delam, kaj ne smem. Pomoje je bla te njegova, vse za nazaj, je bil impulz in je izbruhnilo vse naenkrat. Vem, ka sem ju enkrat klicala in sta prišla prav domov s tiste poroke, da sta umirila stvari (mene nista vzela, da ne bi šla prepozno spat).

Pol bi rekla, da takrat ko sta bla, sta probala umirit situacijo. Kadar ju ni blo, sta potem zvedla, kaj se je dogajalo?

Ja. Vedno sta vedla kaj se dogaja. Tudi ko sta prišla domov, je babica povedala kaj je blo. Saj te sta prišla do mene pa sta prašala: »Si v redu,« al pa kaj. Samo nismo se pa nikoli v tej smeri pogovarjali, tak ko se zdaj na primer midve. Kakšni so bli tvoji občutki, če bi si želela kaj drugače, lahko kaj narediva za tebe. Al pa, če bi šla za vikende k drugi babici pa dedku, al pa bi šla k sestrični na primer spat za vikend. Kaj ne bi bila sama ja.

Je blo kdaj, kokr si zdej omenila, da ste najdl neko drugo možnost in da nisi ostala sama doma, če sta onadva šla?

Ja, ja. Hodila sem večinoma k sestrični.

Potem ste iskali neke rešitve tudi v tej smeri. Fino.

Ja, saj te smo se tudi odselili in te smo ... Nismo meli več toliko stikov.

Koliko si pa bila stara, ko ste se odselili?

9, 10 let. Smo pa ful bratrance k sebi, ka ne bi bili sami. So prišli k nam na počitnice, so bili cele dneve pri nas. Teden dni pri nas, teden dni doma. Te sem tudi jaz sama rekla, da naj prideta. Sej sem vedla kaj vidita, pa slišita.

Kako pa zdaj gledaš na to izkušnjo, najbolj v čem je vplival nate?

Pomoje prvo, ka sem sploh prišla na ta faks. Zato, ker sem bla ful frustrirana in jezna, kaj meni ni nihče mogel pomagati, celo socialna delavka. Pač jaz sem to vedno doma rekla, ko sem bla v srednji šoli, da bi SD morala narediti več. Pomoje je bil to tudi razlog zakaj sem prišla na tale faks. Pomoje mogoče kakšno razumevanje, ko ti nekdo reče, da je v stiski, ka ne rečeš samo okej povej mi kaj se ti dogaja al pa nekaj. Ka ne zaključiš samo s tem, ampak tudi ka malo nadaljuješ. Da mu ponudiš pomoč, da podeliš tudi kako svojo izkušnjo, da ve da nisi v tem sam. Mogoče tudi zdaj na praksi, ko si mel stika z alkoholikom, razumeš malo bolj tudi njega. Zakaj se v določenem trenutku nekaj dogaja, ker bi jaz zdaj mogoče, kot bodoča socialna delavka, na drugačen način gledala na to, s svojo izkušnjo. Ker vem kak se je pri mojem dedku dogajalo, kak bi mogoče tud socialna delavka več naredila. Da vidiš zdaj, da nisi samo tak ok ti si alkoholik, ka malo raziščeš, želiš malo več od njega. Ne samo tisto pač kak se učiš, pogledaš vso okolico, ozadja, ampak, da mogoče želiš več od njega, da se bolj aktivira. Da mogoče on sam nekaj proba. Ne vem, znam se sama spopasti zdaj malo več s svojimi čustvi, s svojimi mislimi. Ker sem

jih ful razdelala, ful premišljevala. Ful sem jih doživela, čustva različna in zdaj mogoče znam malo bolj razumeti kak sama doživljam neko stvar, pa zakaj v določenem trenutku se mi zdijo ene stvari bolj pomembne kot druge, pa si vzamem za tiste več časa. Vem si vzeti čas za družino, za pogovor. Ker mogoče bi bila boljše šla v smeri svojih staršev, bi zapirala teme, bi šla naprej. Ok, pač to se je dogajalo, gremo naprej. Ampak zdaj pa ful želim o tem govoriti. Tudi s svojim bratom, če pride domov slabe volje iz šole. Da pove kaj se je dogajalo. Saj bo vredno, povej kako si se počutil. Ful se rada pogovarjam zadnje čase, o vsem. Tudi kaj se tak doma dogaja, al pa zdaj celo s stricem, ki je v Ljubljani. Ful se želim pogovarjati, kaj pa lahko naredimo za bratrance, da bo boljše. Kaj lahko pomoremo, da nebo šel več v to smer.

Ja, to kar si ti mogoče takrat rabla, pa nisi dobila.

Ja.

Kašni so pa zdaj vaši odnosi. Sej si že povedala, pa s to drugo polovico družine? In starši in dedkom?

Ja, dedka sicer hodimo gledat, hodimo na obisk. Js se z njim vse normalno pogovarjam. Pač ostane tisto, tisti občutki, kaj se ti je dogajal. Mislim veš, da pač ni blo okej. Sam vseeno zdaj ko ga vidiš, ko je itak bolan, kaj vidiš kaj je nrdila pijača. Ful ne pijem rada, sovražim, ko kdo poleg mene govori, da je bil vsak teden pijan. Kaj komaj čaka, da bo šel ven pa spi je kozarec. Pač halo?! Zakaj? Saj pač lahko si en vikend doma, al pa greš nekam brez pijače. Ful nasprotujem alkoholu.

Ok. Si tudi razvila nek drugačen odnos do alkohola.

Ja, saj mam tudi fanta, ok saj pije. Pa ga včasih vprašam: »Daj povej mi kaj ti pomeni, kaj te drugače občutiš, kaj se drugače dogaja ali ne vem?« Saj sem pila, sem se napila pa vse. Ampak zdaj v tem času pa ne vem, nekaj sem se zdaj celo, ko se še s stricem to dogaja pa vse to. Sem zdaj še malo bolj na alkohol alergična, če lahko to rečem. Na to ko nehče govori, da je cel vikend bil pijan, pa naslednji dan komaj čakal, kaj da spet pil. Pa ne vem ... S starši se zadnje čase ful pogovarjamo, ne vem zakaj. Pač povem kaj se mi dogaja. Pomoje želim o tem govoriti, celo zdaj ko ... Ne vem pomoje nam je dal zdaj stric zagon za pogovor. Ok, očitno je potrebno narediti, da bratrance ne bodo tak daleč prišli, kak smo mi prišli. Ja, z babico se ne pogovarjamo, se ne razumemo nič, ker je odšla. Pač vseeno je treba za dedka poskrbeti, vseeno je zdaj bolan. Mislim saj je delal, saj je bilo narobe. Je delal škodo, saj je bil nesramen. Samo vseeno, ko bi pa zdaj blo potrebno za njega poskrbeti, je pa zdaj odšla ne, ker pač ne zdrži tega pritiska. Pač pomoje ji fali ta adrenalin al nekaj. Ker je zdaj šla tudi k moškemu, ker ji tudi pije. Pač pomoje ji manjka (vsaj jaz si zdaj tak razlagam) ta adrenalin, ker nihče ne pride domov pa kriči. Prav tistega momenta, ka je dedek zbolel, ka ni mogel več govoriti, ful se je takrat umaknila, drugo sobo si je naredila. Do tistoga momenta je pa spala z njim. Sej pravim z njo nočem nobenih stikov met, ne nič, tudi sama je takšna ka glih ni okej. Ma svoje muhe. Ful mi je pomoje pomagu fant. Pomoje je bil on prvi, ka sem mu vse razložila, pa pomoje še povedala kak sem se včasih počutila. Tisti vir moči je pomoje on, zdaj po tistem. Jaz sem vedno rekla, da ko bom mela fanta, mu bom pač povedala kaj se dogaja, glej lahko se zgodi nek prepir, pa bi vse zvedel, pa se ustrašu, pa zbežal. Pač sem mu povedala kaj se je dogajalo, kaj se dogaja. Sem mu povedala, da bi ful rada o tem govorila in je bil pripravljen pač to tudi poslušati. Pomoje mi je to še najbolj pomagalo, zdaj v tem času ko sem malo te stvari tudi še premislila, o tem predebatirala.

Še to sem prej pozabila. Kako pa je babi takrat delovala, njena vloga?

Velikokrat je zakuhala prepir. Ni bila tista žrtev, ki ne bi bila nič kriva. Ampak je velikokrat pomoje bil kakšni tak hudi izpad zaradi nje. Ka je ful govorila, vsem okoli je govorila kak je. Pomoje ko je to dedek slišal, mu ni blo vseeno. Vmes je mela druge moške. Mu to v obraz povedala: »Kaj bi rad, mam drugega. Pri tebi bom samo spala pa ka bom mela denar.« Ona nikoli ni delala, nima svoje penzije, živela je z dedekove penzije. »Js bom samo s tabo ka bom preživela, s tabo ne bom nič mela, mam druge.« Mislim, ni bila žrtev, tista ki ne bi bila nič kriva. Ker je pomoje ful stvari tudi ona zakuhala. Pomoje, ko jo je dedek udaril, ni bilo vedno zaradi alkohola, je bilo v ozadju ful stvari kaj bi ona rekla, težav. Pa velikrat me je fant vprašal zakaj mam tak odpor do nje, zakaj je ne gledam kot uboge. Zato, ker sem videla kaj se je dogajalo, ker sem vedla, da ma druge. Ful je govorila okoli po vasi. Veliko si je zmišljevala, ker sem bila zraven in sem videla kaj se je dogajalo. Nakonc je blo kaj je razbil na njej kozarec. Ampak ni, ker sem bila zraven. Ful je želela kaj se ona vsem smili, kaj jo bodo potem potolažili, ali bodo na njeni strani. Ni hotela biti videna, da tudi ona ni ok. Pač s tabo te tudi ni nekaj ok. Ampak vsi so pač želeli ka jo vidijo, pač ko neko žrtev.

INTERVJU D

Splošni podatki:

M, 32 let, ruralno okolje

Opišite vašo družino; kako ste odraščali?

Bili smo štirje, imam še enega mlajšega brata. Živeli smo na podeželskem okolju. Imel sem običajno, lepo otroštvo. Imel sem veliko prijateljev, igrali smo se igre s žogo, vozili kolo, raziskovali naravo. Tudi druženje s starši, sorodniki, teto in stricem. Imam lepe spomine na kolonije v vrtcu. Osnovnošolski čas je bil lep, veliko prostega časa, smučanja, veliko tekmovanj na šoli. Starša sta se dostikrat prepirala, sklepam, da zato ker je oče pil.

Kakšni so bili odnosi v vaši družini?

Odnosi so bili lepi, normalni, konstruktivni, razen pogostih preprirov med staršema. Ti prepripi pa niso bili nevzdržni, ni šlo preko mej. Ni imelo takega vpliva name, bolj je bilo moteče. Nisem se sekiral zaradi tega, ali pa, da bi o tem razmišljal. Prvi tak spomin imam iz osnovne šole. Odnos s strani staršev je bil skrben in ljubeč. S strani očeta malo preveč popustljivosti, s strani mame preveč strog odnos, po mojem mnenju. Nisem pa bil za nič prikrajšan. Počutil sem se ljubljenega in varnega. Vedno sem se z obema lahko pogovoril o težavah v šoli.

Kaj bi še potrebovali kot otrok?

Mogoče bi lahko imeli večje stanovanje, nisem imel svojega prostora. Potreboval sem več miru, npr. za spanje. Imeli smo dve sobi, poleg kuhinje. Zavidal sem sošolcem, ki so imeli svoje sobe, zame je bilo to nedosegljivo. Starše sem vprašal o tem, vendar so rekli, da ne morejo.

Kako ste doživljali težke trenutke v družini?

Dosti sem premleval sam pri sebi, npr. če sem se skregal s prijatelji. Nisem tok ven dajal. Sem se pa tudi staršem zaupal, v večji meri staršem. Najbolj so me motile te socialne razlike, nepravilnost, čeprav ni bilo takega pomanjkanja. Na splošno sem to videl kot neko nepravilnost. Če sem imel težave s sošolci, »da so se važili«, sem to reševal sam. Sem bil bolj v ospredju. Enkrat je šel prepri med starši tako daleč, da me je bilo strah, da bi se starša ločila. O tem se pa nismo pogovarjali, sem počakal da mine. Par mesecev sem bil žalosten, obžaloval sem, da to ni vredno, da bom to obžaloval, da bo to zame izguba. To je bilo recimo v 5. razredu, nekje pol leta.

Ste še kje, izven družine, poiskali kakšno strokovno podporo?

Ni bilo tako močno, da bi iskal pomoč. Je izzvenelo samo po sebi. V težkih trenutkih sem se pa zaupal staršem. Brat je bil pa mlajši, se ne spomnim, da bi se o tem pogovarjal. Poleg staršev nisem imel neke figure podpore, s katero bi se lahko pogovarjal. Pomagalo mi je, ko se je situacija med staršema umirila. So pa bili, zdej ko gledam, večinoma vsi prepri povezani s pitjem; oče je pil, mama je izzivala in sta se kregala. Do 15. leta sem imel lepo otroštvo. Potem me je potrl, ker sem izbral napačno srednjo šolo, drugo okolje, nisem bil več popularen kot v osnovni šoli. Sem bil kar žalosten, mi je vzelo zagon. Čeprav sem se z družbo razumel. Mogoče zamerim svojim staršem, da me niso bolj usmerjali. Sem padel na realna tla. Takrat sem bil bolj samosvoj, nisem poiskal kakršnegakoli svetovanja. Sem bil poln samega sebe in mi je to škodovalo. Če bi mel bi strogo vzgojo, bi bilo vrjetno drugače, sem mel proste roke. Vedno sem lahko delal kar sem hotel. Sem pri 14-ih mel motor in lahko hodil žurat.

Se mogoče spomnete, kdaj ste prvič opazili, da oče pije?

Moji prvi spomini so, ko sem bil star 3 ali 4 leta. Ko gledam za nazaj ugotavljam, da je šlo za prekomerno uživanje alkohola, po drugi strani pa je mel rad tudi to družbo, ki je pila. Prvi spomin je bil, ko sva šla s kanglico po mleko in sva šla na poti nazaj v gostilno, jaz sem spal ob krušni peči, on je pa igral karte. Hotel sem it domov in spat. Njegov alkoholizem se je kazal v daljših odsotnostih, ko je bil prost. Čez dan ga recimo ni bilo 3, 4 ure, ko je bil frej. Če smo šli z vlakom, je šel na postajah ven in pil. Da sem ga videl res pijanega, je bilo v 3. razredu, prej se nisem zavedal. Nikol ni bil pa toliko vinjen, da bi znotraj družine bil agresiven, nasilen. V mojih očeh je zgledal drugačen, ampak miren, umaknjen. Ni pa to zmanjševal starševske skrbi, ljubezni, komunikacije. Nisem se ga bal. Mene je motil predvsem to, da je bil odsoten. Ob tem ga je mama napadala, tudi to me je zmotilo. V vasi je bilo to pitje kar običajno, ni se mi zdelo nekaj slabega ali pa groznega. Bolj se mi je zdelo nepotrebno. Potem, ko ni imel avta, sem začel razmišljati, da je to zaradi alkohola, da ne upa reskirat. Mi je šlo na živce, da nikamor nismo mogli. Ni bil na razpolago, ko bi js hotel, sem bil ljubosumen na njegove kolege. Pol tudi mene ni bilo toliko doma, je on mene iskal.

Kako zdaj gledate na to izkušnjo?

Vrjetno nismo imeli toliko skupinih trenutkov, zaradi pitja. Bi bilo več izletov, druženja, komunikacije, vrjetno bi bilo moje življenje boljše. Drugačno, bolj polno življenje in vzgoja bi bila drugačna. Nisva počela stvari skupaj, kot bi jih lahko. Mogoče sem mu takrat kaj zameril, zdaj pa mu ne več. Sem hvaležen, da je speljal stvari vsaj toliko kot jih je. Da sem imel normalno otroštvo. Škoda je, da ni bilo več skupnih trenutkov, potem sem se jaz kot najstnik ukvarjal s svojimi težavami, on pa po svoje, nisva se pa z očetom prepirala. Ko sem bil star 19, pa ni speljal določenih stvari, ki so bile zame pomembne (opravki). Sem mu to povedal, vendar ni pomagalo.

Kakšen je vaš odnos do alkohola?

Takrat se mu je zdelo normalno, da jaz kaj spijem. Pri 12-ih letih mi je na primer dal pivo. Mama je to vedela, vendar je samo kritizirala, ni se pa resno z mano o tem pogovarjala. Je vplivalo na moj odnos do alkohola. Se mi zdi, da lahko pitje obžaluješ, da je to eno »sranje.« Kot lažno, umetno veselje, sprostitiv.

INTERVJU E

Splošni podatki:

Ž, 41 let, mestno okolje

Kakšno je bilo vaše otroštvo?

Alkohol je bil celo življenje prisoten. Veliko časa sem preživela z mamo, oče je bil veliko odsoten - zabave, žurke, lokali. Smo mel pa nedeljska kosila, kot sorodniki, zgledal smo kot normalna družina. Sicer pa nismo bli. Ni blo

pogovora, podpore. Bolj se je okol njega vrtelo. Sem vse z mamo urejala. Ni prišel na nastope v šolo, vrtec. Nisem vedla a se lahko zanesem, so ble obljube, ki so mi bile svete, on se jih ni nikoli držal. Kadar je bil pijan je bil noro dobrovoljen, mene je pa bilo sram. On je bil zabavljač, ko je pil je bil pa drugačen in mene je blo sram, se mi je zdel, da dela budalo iz sebe. Nasmejal je ljudi, mene je pa to praznil, mi ni bil oči. Js sm rabla očeta, ki bi mi dal ljubezen, pogovor. Grozno sem se počutila. Ni se držal obljub. Recimo je hodil v tujino, sem komi čakala, da bo prišel, ni prinesel videorekorderja. 7 leta sem upala. Bila sem razočarana, sem mislila da si ne zaslužm, občutek krivde sem tudi mela. Sem mislila, da moram bit pridna in da si bom zaslužila. Imam pa še starejšega brata in polsestro. Brat je 8 let starejši. Sva bila vsak zase bolj vzgajana. Mama je bila verjetno v stiski, velikokrat sem se počutila osamljeno. Sama sebi sem bila prepuščena. Mama ni dala 100 % od sebe. Veliko energije je šlo zanj; kakšen bo prišel doma, nič ni blo v redu. Ko je bil trezen, je bil pa prijazen. Ni nas tepel, je bilo pa psihično nasilje. Ukazoval je, govoril kaj je prav in to je naporno. Skos nek strah.

Kako bi opisala odnose v vaši družini?

Moj odnos z mamo je bil ljubeč, dober, odkrit, iskren. Lahko sva se pogovarjali. Ni bla jezna na njega, ni rekla nič grdega, ni pa zakrivala, da ga ni blo. Se ni skrivalo, to se mi zdi fajn. Z očetom pa sploh ne občutim, da sva mela odnos. Vedu je, da me ma, js sm pa zlo hlatala po njegovi pozornosti, strahospoštovanje sem mela do njega, da ugajam. Zame se ni preveč zmenil. Hladen odnos je mel. Ko sem odraščala, sva se pa kregala. Sem bla verbalno agresivna. Sva bla na bojni nogi, nisva prišla skupaj. Zdej pa komunicirava. Ni pa taprav odnos, čutim distanco, nepredviljivost, hladnost. Ne gre, ne da se. Se prpravlaš, ne več kašen bo. Se spreminja, to neravnovesje me spremlja celo življenje. Do mame je bil spotljiv, za vse je krivil mamo.

Kako ste doživljala te težke situacije, kot otrok?

Nisem se zavedala, da se to dogaja. Sem mislila, da je to prav, naučila sem se pa manipulirat. Kaj moram nrdit, da mam pri njemu rezultat. Kaj nrdit, če prosim družinsko prijateljico. Kako js dosežem svoje, ne pa da bi kaj spremenila. To kar sem živela, sem sprejela kot normalno. Vedno sem sanjarla o očetu, zakaj je tak. Velik smo ga opravljal, cela družina, noben pa ni nič naredil, da bi bilo drugače. Sem delovala zelo srečen otrok. Z razigranostjo, navihanostjo sem prikrla to, nisem nobenmu pokazala. Sem bla zaprta, nisem govorila. Sem si priznala, da je oče alkoholik. Ampak šele, ko sem se js spremenila, sem to dogajanje sprejela. Zdaj skupaj živimo, nobenga ne mot. Nisi na grbi nobenga. Prej je bil pa sram, se o tem ni govoril. Jeza, zamere, v smislu: »A ti to več pomen kokr js.« Šele pri 30-ih sem spregovorila. Do drugih sem bla pa zelo kritična. Sem vedela, da če moški spije pivo na dan, da je to preveč. Mi je blo merilo za partnerja. Prej sem ga velik žurala in spila, kot odrasli, se mi pa gravža.

Se spomnite, kako je bilo prvič, ko ste se zavedela, da oče preveč pije?

V 2. razred OŠ sva šla z očetom v Maxi market, sva bla v lokalu, sta spila kozarec s kolegom. Vsega skupaj sta jih spila 10, jaz sem pa dobila barbiko, da sem dala mir. Sem ful trpela. Na živce mi je šlo čakanje, prazne besede, sam pil je skos. Gostilna moment. Cel popoldan sva bila tam. Enkrat za Novo leto, je uletel brez brk, skakal in vsi smo plesal. Je blo nenavadno obnašanje. Sem ga hitro dojela. Dva ekstremna obnašanja, mirno pa bentil, ali pa hiperaktivnost, al pa dobrovoljnost, nabijanje muske v avtu, pijana vožnja. Nelagodno mi je blo, posesivno se je obnašal. Stokrat isti komad, do fula, men je blo grozn, blo me je sram. Komi sem čakala, da se ga znehim.

Ste se še s kom pogovarjala o svojih občutjih?

Nisem pol takoj z mamo govorila. Na ven je to zgledalo normalno. Takrat so bli ljudje na obisku skos. Slike so kazale, da je normalno, čeprav sem js čutila, da ni blo prav. Točn sm vedla v kakšnem stanju je. Sm mela vse naštudiran, kakšne volje je. S tem sem se bolj ko ne, sama soočala. Ko sta se ločila, smo se mi trije povezal, lepo in mirno življenje smo mel. Js sem se potem vrnila nazaj, ko sem šla v to hišo. Takrat sem ugotovila, da mam nepredelano vse. Šele v skupini za svojce sem dojela, da to moraš sprejet. Z osebno izkušnjo sem predelala z očetom. Splošna psihologija mi je največ pomagala, psihoterapija, zakaj se je neki dogajalo. Drža, da se zavedaš kaj ti pripada in na vseh področjih narediš premike. Ko nimaš podpore v družini ... Je vplivalo na samozavest, skoz sem iskala potrditev iz drugih strani. Bi rabla pomoč mame, tud v poslu sem iskala potrditve.

Kaj bi še potrebovala kot otrok, kaj bi vam takrat najbolj pomagalo?

Pogovor bi mi pomagal, da bi vedla, da to ni normalno. Da bi mela bolj jasno sliko, skos sm mela meglo. Skos so mi govoril, zakaj sem občutljiva. Js pa vem, da bi rabla neko podporo, da bi mi kdo rekel, da bo vse v redu in me pomiril. Od mame bi želela in brata, da bi se pogovorila. Najbližji bi mi lahko največ pomagal. Na primer moja babica je skos govorila, da je treba potrpet. Mela sem občutek, da me noben ne razume. Enga sogovornika bi potrebovala.

Ste takrat poiskala strokovno pomoč?

Do psihologinje sm šla v srednji šoli, da sem naredila letnik. Ker tud nisem nikol mela občutka varnosti, pa da bi bla dovolj dobra. Parkrat sm šla do nje. Super me je zmotivirala. Mislim, da sem šla do nje takrat, ker nisem mela izhoda, sem bla še bolj zaprta vase. Ona me je pa znala mal preusmert. Js sm se zlo znala zaciklat v dramo, ki je bla skos doma. Drgač pa nisem nobenmu povedala, me je blo sram. Ful sem iskala ljudi, da bi me razumel. Okolica mi je govorila, da pretiravam, da kompliciram. Tuki so mi pa dal potrditev, da ni nič narobe. Pogosto sem se zapelala v svoj svet.

Kaj bi bilo po vašem mnenju uporabno za otroke, kaj bi vi svetovali?

Najbolje je, če se čimprej proba problem ugotoviti, da se ne bi ta potenciral. Manjka gradiva na konkretnih primerih. Določeni momenti, kako se alkoholik obnaša, da je dvoličen. O tem se ne govori. Ker ta ločitev in drama zaradi očeta, je bila zame kot vojna. Tudi odprtost, da otroci spoznajo, da alkoholizem ne sme bit del življenja, da se pa o njem govori. Da to spremeni človeka, da že s tem rastejo, da ne rabijo spoznat. Da poveš tko k je, da se pomirijo. Jih soočiš, da vedo kako naprej. Da priznaš, da mam problem. Ste bl pozorni na to. Javno govort, da se ljudje odprejo. K eni se sploh ne zavedajo. Tega je veliko. Tudi sama sem kasneje našla partnerja, ki pije veliko huje kot oče. Zaradi njega in osebnih težav sem potem poiskala pomoč, ker sem se ubistvu skos v istem krogu vrtela.

INTERVJU F

Splošni podatki:

M, 40 let, ruralno okolje

Lahko opišete vašo družino, kako ste odraščali?

Oče je bil alkoholik, je še vedno. Mama je bla brezposelna, gospodinja. Verbalno nasilje je blo prisotno, tud pretepanja, sploh nad mano, k sem bil edini fant. Kot otrok bi si želel, da bi mel očeta, da bi se z njim igral. Prvič sem opazil, ko sem bil star 7 let. Me je udaril, se je drl nad mano. Enkrat je ni blo doma (mame), enkrat pa je pršla zraven in me zaščitla. Do mame pa je bil verbalno nasilen. Samo kadar je pil, drugače je bil redkobeseden. So bili tudi lepi trenutki, ko sem šel k stricu na kmetijo. On me je tud nauču vozit kolo. Bl slabo izkušnjo mam na otroštvo. Oče je delal v rudniku, karate je treniral, tudi mene je na silo učil karate. Nad mano se je znašal večinoma, ker je želel, da grem po njegovih stopinjah. Tudi očetovi brati so bli taki, razen en stric. Do sester ni bil niti verbalno nasilen. Že kot otroku mi je ponudil pijačo, takrat sem bil star 9 let. Ko sem bil 13, 14 je pa kr kozarc nalival.

Kakšen odnos sta imela z mamo?

Tud od mame sem jih doskrat dobil po riti. Z mamo se niti nisem znal pogovarjat, se nisem mogel, sem bil na begu. Včasih sem se pogovoril in spoznal, da sama ni znala drugače ravnat. Je bla zlorabljen. Je pa tak hladen, nečustven človek. Sem pa oprostil. Sem hladen glede tega. S sestrami smo se v otroštvu veliko igrali, potem sem pa tud js začel pit, se drogirat. Zdej sem pa super glede tega.

Ste se v otroštvu komu zaupali?

Strah me je bilo, nisem mogel povedati. Mama je rekla, da bo očetu povedala, zato nisem nobenmu zaupal. Ko je šla mama v šolo, me je blo strah, če sem mel slab uspeh.

Kaj bi potreboval kot otrok?

Zaupna starša sta mi manjkala, nismo se pogovarjali tko k sestre z mamo. Je nisem niti iskal. Sem se začel od obeh oddaljevat, bežal sem od tega. Nisem z nobenim nič govoril, ni blo socialnih služb, strah me je bilo, da bom dobil (da me starši udarijo). S stricem sem pa delal, on me je rad mel. Ko je oče pršu pijan mi je bilo nerodno, če sva šla sama me je blo pa strah. Za vsako stvar sem bil kregan. Stric mu je rekel, da naj me pusti pri miru. Doskrat sem si sam želel, da bi en drug bil moj ati. Enkrat sem z mamo to govoril, je hotla it stran, ampak se ga je bala. Je ostala zarad otrok. Nisem iskal pomoči, niti v šoli. Sem bil v svojem svetu, nisem vedel za pomoč. Včasih me je mama zaščitla, včasih ne. Pri mami pa ni blo verbalnega nasilja, nakloftala me je recimo zaradi šole.

Kako sta alkoholizem očeta in dogajanje v družini vplivala na vas?

Js sm zapadel v slabo družbo. Od vseh sem se oddaljil. Sem zapadel v droge. Že v primarni družini se je začela odvisnost. Veliko je bilo potlačenih čustev.

Kaj bi najbolj pomagalo otrokom, ki grejo čez nekaj podobnega, po vašem mnenju?

Mislim, da otrok ne sme met straha pred staršem. Treba je zaupanje vzpostavt. Da strokovnjaki razumejo otrokove potrebe, brez tega ni napredka. Otroka se zanemarja, če niso potrebe zagotovljene. Da se ga vpraša, seznani kaj je prav in kaj narobe. Takrat so sosedje bl opravljal, zdej je drugač. Zdej bi obvestil socialno, da preverijo. Ker js sm pri 9-ih letih začel, tko po 3 požirke pit, pr 13-ih pa zares. Začel se je z alkoholom, pri 18-ih sem pa šel v droge. Čustva sem potlačil, ni blo strahu, brez skrbi sem bil, dobr sm se počutil. V drogah, alkoholu sem to našel, kar drugje nisem. Nisem znal opredelit čustev, o tem govorit. O zasvojenostih nisem nič vedel. Ko ponotranjš stvari, povežeš vse skupaj. To je bla pika na i. Ko se zaveš, da ni potrebe v tem (drogah), da si lahko žalosten, vesel. Potrebno je razdelat čustva. Js mislim, da lahko vse sam spremeniš. Si morš zaupat, tudi neprijetne občutke. Nisem bil navajen na neprijeten občutek, sam ko sem mel krizo. Sem začel kasneje zaupat ljudem, da me razumejo. Prej se o odnosih doma nismo pogovarjali, vedl so, da me doma tepejo. Niso spraševal, bl mi je blo nerodno in me je blo sram. Oni niso hotl drezat. Najbolj so mi potem pomagali pogovori z ljudmi, ko sem zaupal je šlo. Dokler nisem dosegel dna se nisem šel zdravit. Zdej pa že 2 leti abstiniram.

INTERVJU G

Splošni podatki:

Ž, 36 let, ruralno okolje

Lahko opišete vašo družino, kako ste odrasli?

Živel smo na vasi, bili smo srednje premožna družina, mama je bila glavna medicinska sestra v zdravilišču, oče mizar, služil je tudi v Nemčiji. Z nami je živela tudi babica, ki je skrbela zame v otroštvu. Bila je kot moja prijateljica, če sem imela probleme me je potolažila, hodila z mano na izlete. Šivala mi je obleke, me vzgajala tako rekoč. Oče je bil dost odsoten, sem ga pogrešala, čakala, ko je bil v tujini. Drugače nas je pa naučil veliko družabnih iger, pesmi, literaturo predstavil, športne aktivnosti. Mama je skrbela bolj za kuhinjo, vrt, ni tolk sodelovala v skupnih igrah. Tudi oče je opravljal vzgojno funkcijo, je bil zelo strog. Sem se ga v enem smislu bala (avtoriteta) in ga oboževala. Mama je pa spremljala delo za šolo in domače naloge. Z bratom sva bila pa kr dost povezana, sva se tudi skregala, ampak sva se vedno pogrešala. Če je bil konflikt v družini, sva midva skup potegnili proti staršem. Sva se zavzela drug za drugega. Mislim, da nismo bili srečna družina, da ni bilo ene sreče, miru. Po eni strani sta bila starša povezana, skupaj, po drugi sta se pa dosti kregala. Verjetno sta imela veliko problemov. Jaz sem bila bolj očetova ljubljanka, brat pa mamin. Z mamo sva mele bolj hladen odnos, bolj sem bila navezana na staro mamo. Nisem do nje čutila tiste ljubezni, je pa vestno skrbela za obleko, prehrano, higieno. Se zanimala za šolo, kako mi gre, glede tega je bila stroga. Vse je moralo biti perfektno. Ko mi je ukazovala sem se počutila nemočno, sovražstvo sem čutila. Ker bratu tega ni delala. Brata je tudi krkljala, mene ni. Pri očetu je pa bilo obratno, ni imel pravega stika z bratom, naklonjenosti in ljubezni. Med nama z očetom pa zelo. Se mi zdi, da je oče bolj miril konflikte, mama jih je pa sprožala, zdelo se mi je, da je trpel. Ne vem zakaj. Brat je pa dosti jokaj, včasih je ušel v gozd. Jaz sem se pa izpostavljala, se nisem potegnila nazaj, sem se zadržala, se nisem pustila. Nisem bila pasivna. Oče je bil pri vseh konfliktih, težavah, pasiven in tiho. S pitjem so se konflikti stopnjevali. Pila je mama.

Kako ste se počutila, ko se je vse to dogajalo?

Do 10. leta sem imela srečno otroštvo, sem se dobro počutila, občutek varnosti sem imela, ljubezni. Naklonjenost sem čutila s strani stare mame. Ko konflikti še niso bili izraziti, je bilo dobro. Ko so se pa začeli poglobljati med staršema in še staro mamo in bili bolj pogosti, se nisem dobro počutila. S strani staršev je bilo malo zanimanja zame (v času srednje šole). Nista me pa ovirala, da bi mi kaj prepovedovala, sem bila dosti svobodna. Ob konfliktih nisem želela bit doma, sem želela čimprej od doma in da mirno zaživim. So bila obdobja, ko so bili konflikti vsak dan in je bilo zelo stresno. Potem pa recimo 14 dni ni bilo. Nikoli nisi vedu kdaj bo počlo, zmeri si bil na preži. Včasih se je že zgodaj zjutraj začelo; napad na mene, zmerjanje, očitek. Je bilo pa vse posledica alkoholizma. Nisem ji tudi mogla zaupat. Mi je tudi stikala po stvarih. Nekje 10 let je to trajalo. Sem zavidala svojim prijateljicam in sošolkam, ker so živele v drugačnih družinah. Zmeri sem si želela, da bi bila v kakšni drugi družini.

Ste se komu zaupali, tudi izven družine?

Prijateljicam sem povedala kaj se dogaja, dvema, največ trem. Stara mama je vedela. Sem šla k njej jokaj, me je potolažila. Povedala sem tudi fantu. Imela se nizko samospoštovanje, samozavest, ker me je mama zmerjala, poniževala, nikoli nisem bila dovolj dobra. Fant mi je pa dal ogromno samozavesti. Če je kdo k nam prišel, se je pa mama pretvarjala (ko je pila), je bila prijazna do mene in vseh, mi je šlo kar na bruhanje. Ko so odšli, je bila čisto druga slika. Dve čisto nasprotni plati. Sem mela do nje mešane občutke, en čas sem jo sovražila, en cajt sem si želela njene ljubezni. Te občutki so se skoz izmenjavali. Po naravi sem bila pa zelo optimistična, zabavala cel razred. Nikoli se mi ni videlo, da bi mela doma kakšne probleme. Značaj me je vn vlekel. Tudi oče me ni pohvalil, ni izražal čustev, bolj v sebe zaprt. Sem iskala potrditev, da neki veljam, drugje. V družbi, šoli, službi. Bila sem pridna, iskala uspeh in potrditev in jo dobila s strani avtoritet, družbe. Tam sem dobivala pozitivne potrditve za sebe. Sem bila delovna. Sošolci so me zafrkaval, ker sem bila najmanjša. Takrat se je mama zavzela zame, me počakala. Ampak še ni pila. V srednji šoli sem se pa bolje počutila. Čisto drugačna je bila, ko ni pila. Od mame sem dobivala sporočila, da so drugi ljudje slabi, da jim ne moreš zaupat. Moje mnenje pa ni bilo tako. To njeno sporočilo je bilo skos prisotno, da so drugi slabi, hinavski, da hočejo slabo. Oče ni posredoval pri najinih konfliktih, tudi če me je žalila. Z bratom sem se lahko pogovarjala o stiskah, je bil na moji strani.

Kaj bi potrebovali kot otrok?

Potrebovala bi več razumevanja, spodbud moje interese, želje, potrebe. Ni bilo prave spodbude in zanimanja.

Kaj vam je pomagalo v težkih situacijah?

Zaprla sem se v sobo, se zaklenila, igrala harmoniko, pela. S tem sem se potolažila. Včasih sem šla v naravo. Bolj sem bila žalostna in potrta, kot prestrašena. Nasilje nad mano je bilo psihično, zato me mogoče ni bilo tok strah.

Kdaj ste pa prvič opazila, da mama pije?

V zadnjem razredu osnovne šole sem ugotovila, kaj je bil vzrok za mamino vedenje, ko je kričala, bila živčna. Nisem vedla kje je vzrok, enkrat sem pa vidla, da pije. Sem jo razkrinkala, ker je pila na skrivaj. Sem ji rekla, da vem, da pije. Vsi so bili tiho, ona pa je bila od takrat še bolj jezna name. To odkritje me je prizadelo. Sem zavohala in videla, da pije. Vse ji je šlo na živce, sem jo opazla. Kakšno leto prej sem pa opazla, da se drugače obnaša. Pa ko sem bila še čisto majhna, ni mogla vozit, so jo drugi domov peljali, ji je bilo slabo. Se mi je smilila in nisem vedela kaj se dogaja. Potem jo je oče pospremil spat. Spomnem se, da ko smo meli obiske se je norčevala iz ljudi,

jih poniževala, ko je kaj spila. Meni to ni blo sprejemljivo, nisem vedela zakaj tko govori za hrbtom ljudi, ki so bili na obisku. Mi je bilo grozno bit del tega, to poslušat. Takrat sem bila recimo 2. razred. Ta dvoličnost me je zmotila. Mene je pa učila, da bom pridna, dajala mi je dvostranska sporočila. Nikoli nisem čutila, da bi mi bili eno kot družina, složni. Vedno nekdo proti nekemu. Vedno je bilo neko ogovarjanje, hinavščina. Razen, če so bili resni problemi, smo si pomagali. V finančnem vidiku so mi pomagali. Nisem mela prave podpore, 100 %, hkrati pa me niso ovirali, niso pa pohvalil oz. so bili tiho. Vedno je naredila sceno preden smo kam šli. Se je napila preden smo kam šli. Med vožnjo do smučišča smo se ustavili, da gre na WC, ona pa je šla v lokal pit. Vsi smo jo čakali v avtu. Veliko je jokala, kričala. Predlagala sem rešitev, da se starša ločita.

Kako je to dogajanje vplivalo na vas, kot odraslo osebo?

Mislim, da je imelo vpliv na moje celotno življenje. Da si nisem našla primerne partnerja, si nisem želela met družine, bit poročena, ker sem jo doživljala kot nekaj slabega, nesrečnega. Sem želela sama živet. Na poklicni poti sem imela manj samozavesti, zaradi negativnih sporočil v otroštvu. Me je oviralo, da se nisem postavila zase. Poskrbela sem za vse druge, sam zase ne. Že takrat sem izpostavila problem, da ga rešita, ampak, ker ni blo rešitve sem se umaknila. Ko je bila hospitalizirana, me niso vključili. »Da ne bi bilo dobro za obravavo.« Počutila sem se kot, da nisem del družine, sem bila prizadeta, sem mislila, da sem jaz nekaj slabega naredila in da je ona zaradi mene tam. Za vse so bili drugi krivi. Sem se trudila, da jo čim manj jezim, včasih je tako potencirala, da je prišlo do fizičnega nasilja. Za vse je okrivila mene. Tudi ko sem šla od doma, nisem ničesar smela vzeti s sabo. Šla sem pa zaradi te situacije.

Kakšen je vaš odnos do alkohola?

Ni vplivalo na moj odnos do alkohola. Se mi zdi, da imam normalen odnos do tega. Ga niti ne sovražim, niti ne zlorabljam. Imam sama sebe toliko rada. Je pa vplivalo na moj odnos z moškimi, vedno sem iskala podobne partnerje, večina jih je imela težave z alkoholom. Ne vem, a sem iskala podobno situacijo kot sem jo imela doma, ali sem poskušala reševati probleme drugih, ker jih doma nisem mogla. Zavestno sem šla v to. Mislim, da je moja toleranca do pitja drugih, višja.

INTERVJU H

Splšni podatki:

Ž, 39 let, mestno okolje

Na kratko opišite vaše otroštvo, kako ste odraščala?

Oče je bil vojak, v takem stilu je tud vzgajal. Sem prvi otrok, po smrti prvega otroka. Izguba je vplivala na njiju. Mama je bla potrta, je bla ponižna, ni nikoli upala nič rečt, se upret, zgubila je samozavest, z njim je preživela 25 let. Js sm dala ultimat, da se ločita. Ali se ločita ali pa js grem. Ona je trpela, vse prenašala samo zaradi otrok. Se pogovarjam z njo in se ne da premaknit, še zdaj ne spremeni mišljenja. Očeta se bolj mal spomnim, spomnim se ustrahovanja, vstajanja ob 7. uri, točno sem morala pridit domov, fizično je bil nasilen do vseh. Nisem takrat razumela. Sem bila otrok, ki je probal rešit družino, mama in oče se nista pogovarjala med sabo. Od 6. leta se spomnem, da so ble težke stvari. Pitje je bilo stalnica, da se je pomiril. Mentaliteta je bila drugačna, prihajam iz Ukrajine. Tudi način življenja, noben ni reku, da je to kaj narobe. Vsi so pili, pač tako je bilo, nikol niso rekli: »Zakaj pa pije.« Zdej vem, da je mel svoje stiske. Takrat je govoru, da so vsi ostali krivi, on ni. Imeli smo dvosobno stanovanje, oči je bil posebi, ker je bil gospod, je rabil svoj počitek, je imel vse prednosti. Ponoči sem se tresla, da ne pride noter. Js sem se skregala z njim, pregovarjala, ščitla mamu in sestro. Bila sem pridna, se hotla dokazat. Ubogala sem, da je bil tiho, da se nismo kregali, da je bilo vse urejeno. Nikol me ni pohvalu, vedno sm bla k****, ne dovolj dobra. Psihično se je kasneje pokazalo, v puberteti. Nasilje se je stopnjevalo. Mami je v njem vidla močnega človeka.

Kakšen odnos je imel oče do vaše sestre?

Sestra je mela okvaro srca. Zaradi posledic izbruha v Černobilu. Do 13. leta ni hodila v šolo, ampak tega ne zamerim, nisem ljubosumna, da se je mama bolj posvečala njej. Sestra je bla nevtalna, ljubljena obeh, ni se branila, noben ni izvajal nasilja nad njo. Starša sta se ločila, ravno preden je imela sestra hudo operacijo. Ona je bila takrat stara 13 let, jaz pa 19 in sem se uprla. Ko sta šla narazen, se je oče poročil s sosedo. Sramotil je mamu, vse je delil na pol, tudi omaro. Grozljiva ločitev je bila in se je vlekla več let. Vsa šola je zbirala denar za to sestrino operacijo, očetu je bilo pa vseen, ni pomagal. Že takrat sem mela veliko zamero, se je vse stopnjevalo. Kasneje sem študirala veterino, pa se nisem mogla šolat, ker je bilo samoplačniško in nisem imela denarja. Sem se odločila, da grem delat v tujino, da preživim sestro in mamu. Pomoč starejšim sem tudi opravljala za minimalno. Očeta so bile pa same obljube, ni nič dal. Zaklepal nam je hladilnik, totalna revščina je bla. Js sem potem pošiljala domov denar. Js sm razreševala konflikte. Šele po branju literature sem prepoznala svojo vlogo.

Kako ste se ob vsem tem počutila?

Strah je še vedno včasih prisoten. Še zdaj jih prepoznavam (te občutke), zdaj jih preusmerim. Sem pa bila zelo nesamozavestna, imela sem slabo samopodobo in se nisem počutila varno. Počutila sem se, kot da nimam izbire. Imela sem bedno življenje, noben ni nikol o tem govoril, v šoli. Izhod sem iskala v pitju, sebi podobni družbi. Pri 13-ih letih smo bili vsi prepuščeni sami sebi, nismo nikamor spadal v 90-ih letih. Bila sem cela zmedena, čutila

sem velik pritisk, starši so imeli svoje probleme. S pitjem smo se sproščali, več smo si upali, bili bolj samozavestni. Tudi delali smo se frajterje med sabo, v soseski je bilo veliko droge, narkomanije. Je blo preveč razpuščen, si se mogu prilagoditi, da te ne pohodjo, da si spadal med njih, da se ti ne posmehujejo. Lahko so (vrstniki) tudi fizično obračunal s tabo. Vsi so se spravili na enega in ga skupinsko topli. Skos je bil prisoten ta vpliv okolice. Ne razmišljaš kej dost, ko piješ, takrat čutiš sprostitvev.

Ste takrat poiskala kakšno strokovno pomoč?

Nisem druge pomoči iskala. V okolici ni blo tega, nisem vedla za to. Nisem se za to zanimala. Tudi ta problematika ni bila izpostavljena, da bi bilo to narobe. Večinoma smo potem iskali sebi podobne ljudi. Ni bilo nekih hobijev, da bi se lahko zamotil. Nekaj časa sem klavir igrala, zdej mam slab spomin na to. Pri 10-ih letih sem morala ob dveh ponoči igrati klavir in zabavati očetove prijatelje. Se spomnim, da mi je bilo bedno. Počutila sem se kot lutka. Smo se pa veliko igrali v gozdu, pri babici, ko sem bila še mlajša. Bežiš od tega, ko vidiš kaj se dogaja. Droge me je blo pa strah, tko da tega nisem probala. Me je trma reševala, kar je po eni strani dobr.

Kaj bi si želela, da bi bilo takrat drugače?

Js bi si želela, da se že prej ločita, ker nas je vse uničevalo. Ko je oče umrl, sem bla jezna, nisem pa vedla kako to izraziti, zato sem napisala pismo. Napisala sem dobre in slabe stvari o njem. Pomagal mi je, da sem dala to ven. Zdej to sprejemam, razumem stvari. Z mami pa ne morem govoriti, ker teh stvari ne razume, pravi, da ne vem kako je blo, da ona ni imela druge izbire. So še vedno zamere. Sem se krivila, da sem njo prizadela. Za vse se krivim. Ker bi js drugače ravnala.

Kaj bi po vašem mnenju bilo koristno za otroke, ki se spopadajo s podobnimi izzivi?

Lahko bi blo v šolah bolj poudarjeno, nadzorovano, da bi nas učili o tem, o slabostih alkohola. O drogah na splošno, smo tudi mi imeli predavanja, o alkoholu pa ni bilo predavanj, ali pa kšnih pogovorov o družinah. Večina kolegov iz tam, je že pomrla. Vsi imamo travme, js jih počas predelujem. S prijateljicami smo se pogovarjale, ob flaši vodke. Drugje pa ni blo razumevanja. »Sej pretiravaš, da ni blo tako,« so mi govorile sosede in mamine prijateljice. Ko so me vidle potrto, so rekle: »A misliš, da je pri nas boljše?« Eni so čustvovali, tolažili, da je pri drugih še huje, ni blo dejanske podpore. Večina se je spopadala s tem. Mama je bla pa vedno žrtev, je bla še na slabšem. Psihično do konca potrta. Nisem je hotla še dodatno bremeniti. Pokazati sm ji hotla, da sem močna, da mi ni hudo, da ji ne bi povzročala še dodatnih skrbi. Vse sem tlačila v sebi. 5 let nazaj sem probala z njo govoriti. Js sm predelala stvari. Ne najdeva skupnega jezika, se samo krivo počutim. Bi jo prizadela, karkoli bi povedala. Mama je ostala v svojih spominih. Hotla sem, da bi razumela, čeprav je meni hudo, ona pa noče. Počuti se žrtev, da ni blo možno nič spremeniti. Če ji js rečem, da je blo kej možno, gre ona v jok. Mislim, da razume moj vidik, ma občutke krivde, zato mi ne upa nič reči. Sem močnejša v psihološkem vidiku, ve kaj sem prestala, noče pa o tem govoriti. Vedno vse ugotovi, da mi ustreže, noče mi povzročati bolečine. Ona razume, vendar noče govoriti o tem. Starejši ljudje, ki so ostali v Ukrajini še zdaj učijo teh starih navad. Še zdej se mladina pretepa, pa noben nč ne nrđi. Ko sem bila jaz še tam, so problem alkoholizma reševali »vračevsko«. So mislili, da če bodo pijanega človeka z jajci polili, da bo »ozdravljen«.

Kako je očetov alkoholizem in vso dogajanje v družini, vplivalo nate, kot odraslo osebo?

Ja trenutno, delam tudi prostovoljno na društvu, kjer pomagam ljudem s svojo zgodbo. Vsak moram sam začeti, da lahko ozdravi. Včasih napišem kakšen članek, če je možnost, sodelujem v oddajah. Želim si, da bi ljudje to prepoznali, da bi vedli kaj se dogaja. Tudi jaz sem bila kasneje zasvojena z alkoholom in mogoče lahko moja zgodba komu pomaga.

INTERVJU I

Splošni podatki:

Ž, 32 let, mestno okolje

Kakšno je bilo vaše otroštvo?

Moja družina je iz rudarskega mesta, rudarji so radi pogledali v kozarec, tudi moj oče. Alkohol je bil skos prisoten, potem je oče zbolel. Je šel v službo, prišel domov in se je videlo, da ni bil uredu. Potem je nabijal glasno musko, pa veliko je bilo nasilja, fizično in psihično, razbijanja. Vsak vikend je pil, včasih vsak dan. Za »alko« je bil dnar, za druge stvari ne. Obljub ni izpolnil. Do njega sem čutila strahospoštovanje. Strah me je blo posledic, nisem vedla kaj pričakovati. Tudi mama je bila zaprta, tiha, nikoli nisi vedu kaj je prav, kaka bo reakcija obeh. Sem bila vedno na trnih, skos na WC-ju. Ni blo prijetno, velik smo se kregali, zamere so bile, žaljenje.

Kdaj ste ugotovili, da gre za alkoholizem?

Novo leto je blo, je mel še sladkorno bolezen, smo šli k sestri, ura je bla polnoč, njega ni blo. Ob 7. uri zjutraj smo pa dobili klic, da nekdo v našem stanovanju razbija. Takrat sem bla 4. razred in ko smo prišli nas je s sekiro odgnal. Vedli smo, da rabi inzulin, mu je mami dala pred vrata, razbijal je kuhinjo, dnevno sobo, hodil po mizi, se jokati. Mama se ga je bala. Js sm mislila, da je padel v hipo, da se ne zaveda, kaj dela. Zarad sladkorne sm mislila. Sladkorna je bla tabu tema. Je krivil mamo in druge, mogoče je mislila, da bo s tem kej popravu.

Kakšni so bili odnosi v družini?

Z mamo nisva imeli prijateljskega odnosa, tudi nisva bili kot mati in hči. Se mi zdi, da me ni zaščitila, je ne čutim. Včasih se mi je zdel, da sem odveč. Ljubezen, objem, bi potrebovala. Da bi me kdo vprašal: »Kako si?« Tega ni blo. O alkoholizmu se nisva pogovarjali, alkohol je pač prisoten, važno, da moški prinese dnar. V Zasavju je blo to nekak normalno. O odvisnosti se ni govoril. Js sm šla pri 15-ih od doma, nisem več zdržala, mogoče nisem želela odpirat te teme, da bi začel še bolj pit. Z mami smo to raje pustile, potem je še mama službo zgubila. Nismo upale. Še zdravnik mu je rekel, da naj ne pije. Pa ni pomagalo. Starša sta skupaj ostala, bolj je on grozil, da bi se ločil.

Kako ste se počutila takrat?

Nabolj me je bilo strah, bila sem žalostna, mela sem občutek nemoči, samote. Da si sam za vse. Je blo tud kej pozitivnega, recimo sem bla vsa vesela za štirko, on pa: »A nisi mogla pet dobit,« me je zaničeval. Na sestro sem se pa zanesla. Sem šla k njej na počitnice, mi je govorila: »Boš vidla kako bo, ko boš mela otroka, da drugače nista znala.« Sem si želela, da bi mela tazga atija kot moji prijatelji, da te objame, ko ga vidiš, da je vesel, ko prideš domov. Ne pa samo »dober dan«, tak hladen odnos. Zdej se šele pogovarjamo, kaj je z mami, mojo odvisnostjo. Prej mi je blo samoumevno, zdej pa ne vem a ma občutke krivde (oče). Z njim se ne pogovarjam.

Kako ste se spoprijemala s takratno situacijo?

Največkrat sem se odmaknla, jokala, sem upoštevala njegove besede. Bila je vojaška vzgoja. Ko sm bla 7. razred sem mu pa s strahom povedala nazaj. Se mi je nabiralo, sem se mu začela po robu postavljat. Sem pol zašla v slabo družbo, samo zato, da nisem bla doma, čeprav sem vedla, da bo tud posledica, mi je blo čist vseen. Naredila sem, kar mi je naročil, da bi bil mir, tudi, če ni prav. Z dejanji me je odbijal, čeprav je moj fotr. Včasih sem se pa uprla, da ne bom tega nrdila, sem šla ven. Zdej si ne predstavljam, da bi mogla še skp z njima živet. Taka napetost je bila, da jo lahko z nožem režeš, vse te bolezni in vedenje ostane. Neprijetno je bilo, nisem videla rešitve. Tud sestra je šla hitro od doma, pol je pa hodu za nami, trgu oblačila, razbiju telefone. Njegovo vedenje je bilo odbijajoče.

Ste kdaj iskala kakšno pomoč, podporo izven družine, v tistem obdobju?

Nisem vedela, da pomoč obstaja, kam se lahko obrnem. Ne vem, če bi si upala. Tud socialna ni možnost. Tud sosedje so si zatiskal oči. Recimo sestra, prjatli so vidl razbito ustnico, al so bli pa v istem bloku, pa so se ga vsi bali. So tudi slišal, ampak nismo tega poglobljali.

Kaj se vam zdi, da bi bila ustrezna rešitev, da zaščitimo otroke?

Da ljudje pokličejo, če kaj zaznajo. Problem je, da je alkoholizem tok zakoreninjen, je vsakdanje. »Sej pir ni nič.« Otrok pa to doživlja, treba je osvščat ljudi, kako otrok to vidi, ko je nemočen, se počuti krivega, misli, da njegov ati to zrd njega dela. Otrok ne razume to, da je alkohol kriv. Da povemo zgodbe na osnovnih šolah, da bi bli še starši zraven. Enkratno pa ne zaleže, treba je ponavljat, da alkohol ni nedolžen. Otroci potem dobijo drug pogled. Da ni tabu tema poiskat pomoč, da bi se delal norca. Predsodki so pa zakoreninjeni. Z voljo bi šlo. Čez otroške oči predstaviti, da vidjo kako na njih vpliva.

Kako je na vas vplivala ta izkušnja?

Negativno, da sem poiskala uteho v družbi, pa drogah. Odnosi so se skrhali, jih nisem hotla in mogla met z mami. Podobno misleče ljudi sem iskala, družbo pa drogo. Ubijala sem svoja čustva, da sem bla otopela. Zboli me to za nazaj, manjkalo mi je tudi pravih prijateljev, pristnih odnosov. Želim si, da bi našla podporo v prijateljih, ostali družini, se bolj posvetila izobrazbi. Da ne bi iskala take družbe. Vrjetno bi mogla v OŠ povedat, kaj se dogaja doma. Da ne bi v seb držala. Ko sm mela lepe ocene, sem jih hotla pozabt, ker oče ni bil vesel. Sem se umikala. Zdi se mi, da so mele učiteljice včasih več možnosti, so bile res avtoriteta. Tud strahospoštovanje smo čutili do njih, danes pa takoj starši ukrepajo s tožbami. Otroci potrebujejo nekoga, ki se mu lahko zaupajo, v OŠ. Ampak moji starši niso znal drugač. Ne želim ponavljat njihovih napak.